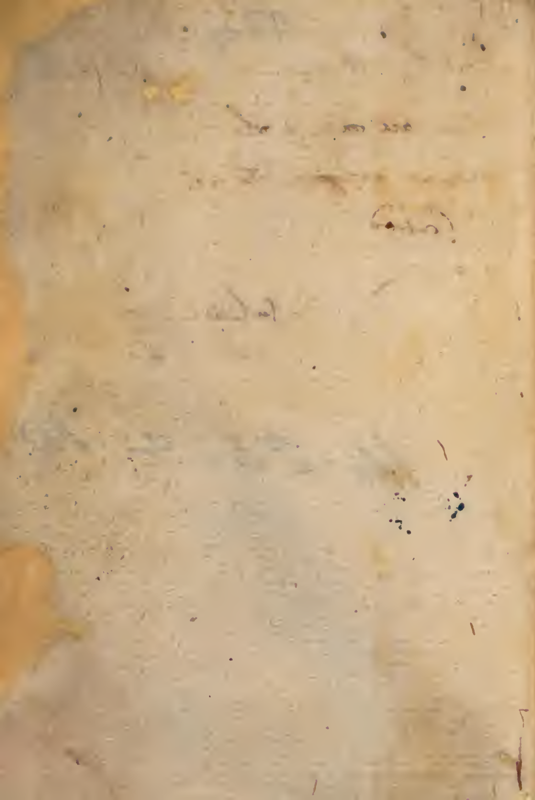

INSTITVTIONVM

DIALECTICARVM

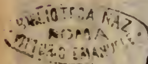
LIBRI OCTO,

Auctore

PETRO A FONSECO

EX SOCIETATE IESV.

Nunc quidem pluribus purgata mendis.

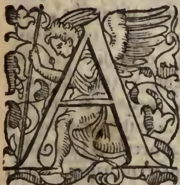
VENETIIS,

Apud Marci Antonij Bonibelli. M. D. XCVII.

PRAEFATIO.

PETRVS A FONSECA LECTORIS.

Deò inops fuit politioris Literaturæ ſuperior ætas, ut cum omnes, qui Philoſophiæ ſtudia conſecrabantur, Ariſtotelici haberi vellent; paucißimi eſſent, qui Ariſtotelem euoluerent. Arbitrabantut enim. Ariſtotelicam doctrinã Planius & expeditius in ſummulis quibuſdam ac quæſtionibus, quas diligentiorũ induſtria pepererat, quam in ſuo autore contineri. Sed quanquam magna ex parte id uerum ſit, non eſt tamen obſcurum, quantam iacturam fecerit Philoſophia, ex quo hæc docendi diſcendique conſue-

tudo probari cœpit. Quotus enim quisque est, qui grauem illam antiquorum eruditionem hisce riuulis contentus, non dicu consequi, sed aliqua ex parte imitari possit; Hoc cum animaduerteret nostra hęc Conimbricensis. Academia, aliarom quarundam recenti exemplo & instituto ducta, eam docendi rationem ab ipsis veluti incunabulis sequuta est, ut in explicandis libris. Aristotelis omne studium, & operam collocandam existimaret. Quo autem ex ea re vberior fructus perciperetur, prudenter statuit, ut ea quotidie pręceptores dictarent discipulis, quę de re quam explicassent, uel grauissimi autores optimè dixissent, uel ipsi marte suo addenda esse iudicassent. Verum hęc docendi ratio, etsi longè melior, & utilior, quàm illa superior habebatur, tamen ob assiduum scribendi laborem, incredibilem discipulis, ut de pręceptoribus taceā, molestiam, difficultatemque afferebat. Tempus etiam, quod in docendo ac disputando vtilius poni potuisset, non sine magno incommodo in dictando consumebatur. Vnde illud euenire necesse erat vt nec libri omnes, qui in curriculo. Philosophię numerantur, omnino absoluerentur, nec tam frequens esset, tamque

diu-

diuturna, quàm optabamus, duſputandi exercitatio. Vt ergo & labori diſcupulorum conſuleretur, & iactura qualiſcunque erat ſtudiorum Philoſophiæ reſercitetur ſtatuerunt Præpoſiti ſocietatis noſtræ, cui Regium hoc liberalium artium Gymnaſium, non abhinc anno à Chriſtianiſsimo Rege Ioanne tertio traditũ eſt, vt ego, quod in profitenda Philoſophia aliquot annos poſuiſſem, qua poſſem breuitate & perſpicuitate eos libros Ariſtotelis exponerem, qui auditoribus Philoſophiæ explicari conſueuerunt. Fore enim exiſtimabant, vt hac ratione, & meâ diligentia, & typographorum opera, non modò diſcendi labor minueretur, ſed aliquid etiam ad hæc ſtudia lucis & vtilitatis accederet. Ego verò cum mei tenuitatem ingenij non prorſus ignorarem, quantum obedienti fas fuit, hoc onus, quod meis humeris impar eſſe ſentiebam, recuſare conatus ſum. Verum illi, in quorum ego voce Chriſtum agnoſco, ſtudiò iuuandi alios commoti, meæ potius facultatis, ſeu (vt verius loquar) imbecillitatis periculum facere, quàm ullam officij occaſionem prætermittere uoluerunt. Quia igitur impoſitum mihi onus reijcere non poſſum, dabo quàm diligentiſsi-

mè operam, vt, quod in me est, si non aliorum votis satisfecero, certè eorum, quibus meæ vitæ rationem commisi, iussui non desim. Interim tamen dum commentarios in Aristotelem, Porphyrijque Isagogen conscribo, has, Dialecticas institutiones, cùm ut fidei nostræ pignus, tum uerò ut necessarias ijs offero, qui intra limina Philosophiæ recipi cupiunt. Id enim negari non potest, Aristotelem alioquin disertissimum ita de industria, quo tarda nimirum ingenia exerceret, suam sententiam plurimis in locis occuluisse, ut præceptoribus Dialecticæ necesse sit non ante ad explicationem librorum eius accedere, quam totius Dialecticæ adumbratam imaginem discipulis proponant. Sic enim fit, ut omnibus partibus Dialectices, quasi radio descriptis, multò planiùs & faciliùs ea quæ ab illo dicuntur, intelligantur. Nec tamen hi octo libelli eo consilio à me scripti sunt, ut ante Porpyrij institutionem omnes explicentur, scio enim id commodè fieri non posse, sed ut necessarijs, ac præcipuis quibusque initio expositis, reliqua in alium locum differantur. Satius namque est, si nonnulla ex tribus primis mensibus, quos utiliter Academia

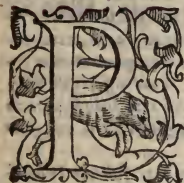
nostra in huiuscemodi primis institutionibus ponere consueuit, supersint, quam ut pars aliqua in hac totius. Dialecticæ descriptione desideretur, aut certè breuior sit tractatio, quàm ut perspicuitas & utilitas patiantur. Possunt itaque sex primi libri à Calendis. Octobris ad diem Natalem. Domini explicari: reliqui in eam anni partem differri, in qua studia ob immodicos calores remissiora esse solent. Ita enim fiet, ut sex illi aditum aperiant ad librum Categoriarum Aristotelis, ad librum de interpretatione, deque priori resolutione, qui, tu equidem spero excussis commentarijs dictandique lentitudine præcisa, ad Calendas usque Iulias enarrari poterunt, extremi autem duo ad libros de posteriori resolutione, Topicorum, & Elenchorum qui à studiorum instauratione inchoabuntur, uiam muniant. Eo autem libentius hoc quasi integrum. Dialecticæ corpus confeci, quod uideam multos præclari ingenij iuuenes, ab humanioribus literis ad iuris peritiem statim commigrare, qui, si uel hac institutione prius imbuantur, multò maiores facturi sint in illis literis progressus. Faxit.Deus. Optimns.Maximus, ut

noster hic labor, qui in eius gloriam, & multorum utilitatem confertur, & ipsi gratus sit, & prosit omnibus, qui in bonis literis institui uolent.

ARGVMENTVM IN OMNES LIBROS.

Rimus liber propositis ijs, à quibus quasi fundamentis totius artis constitutio surgit, explicataq; natura nominis & uerbi, quæ sunt apud Dialecticũ prima orationis elementa, eas nominum & uerborum nuncupationes exponit, quæ crebrius vsurpantur.

Secundus disponit nomina omnia, & uerba in quasdam ueluti classes, quæ prædicamenta appellantur, expositis primum, genere, specie, Differentia, Proprio, & Accidente, quibus ignoratis, prædicamenta intelligi nullo modo possunt.

Tertius agit de oratione, eiusque formas, ad coniunctas usque enunciationes persequitur: nec omnino eas quæ expositione indigent prætermittit.

Quartus ad diuidendi rationem totus confertur.

Quinto de definitione differitur.

Sextus

Sextus explicata in primis consequentiarum vi & natura, argumentationem, eiusque quatuor prima genera pertractat, Syllogis. Enthym. Induct. & Exemplum. Qua in parte non tantum peritia iudicandi de apta & uitiosa argumentatione traditur, sed etiam ostenditur generalis quę dam ad medium, argumentumve inueniendum uia.

Septimus egit de demonstratione, ac syllog. Dialectico. Quorum causa locos commonstrat, è quibus omnia argumentorum genera depromi possunt. Tum differit de ordine. Sic enim Aristoteles eam iudicij partem appellat, qua argumentorum inter se dispositio continetur.

Octauus tandem explicat fallaces syllogismos (Pseudographum ille & Sophisticum nominat) vt Dialecticus expeditè intelligat, quomodo eluendæ sint sophistarum captiones. Quod ut commodius fiat, ea quæ recentiores de usu nominum, quam suppositionem uocant, deque alijs quisdam nominum affectionibus utiliter tradiderunt, moderatè adiungit.

IN-

INSTITVTIONVM DIALECT.

Liber Primus.

De necessitate, nominibus, & natura huius Artis. Cap. I.

1. post. 1. & 1. Meta. 7. text. 48.

CVm omnis doctrina quę rõne perficitur disserendo (id est, ex notis ignotum aliquid oratione patefaciẽdo) tradatur, in disserendo autem multi errores cõtingant, necessario ars aliqua quærẽda fuit, quæ aptas disserendi formas ostenderet, ne falsa doctrina pro vera aliquando obreperet.

Cur hæc ars necessaria.

Refert hoc Boeth. ad Top. Cicer.

Hãc artẽ qui primi inuenerunt, Dialecticã nominarũt, postea veteres Peripatetici Logicã appellauerunt. Et rectè quidẽ vtrique. Nã Dialectica dicitur Latinè disserẽdi rõ siue doctrina. Quod enim Græcis est διαλέγεσθαι vnde hoc nomẽ ducitur, idẽ est Latinis disserere. Eadem nominis interpretatio, vel Cicerone auctore, in Logice verbũ cõuenit obscura, inquit, quęstio est, quã περὶ δυνατῶν appellant totaq; est Logicæ, quã rõnẽ disserendi voco.

Notatio nominum huius artis

Li. de Fato.

Quinetiam eadẽ oratio prius huius facilè, & expeditè naturã huius artis ex proprio fine artis. declarat. Nã & si ipsum disserẽdi opus oĩbus disciplinis cõe est (omnes si quidẽ ignorationẽ aliquãm ex notis, confessis depellunt) docere tamẽ quonã modo disserẽdum sit, ad eamq; rem cõmunes leges ac præcepta tradere, hoc sibi Dialectica, vt propriũ finem quo à ceteris distinguitur, vendicauit.

Finis proprius.

Alb. Mag. in Por. tractã. 1.

Aptissime igitur definitur Dialectica. Disserendi doctrina quasi Ars quæ docet oẽs formulas disserendi, hoc est incognita ex cognitis oratione patefaciẽdi,

Definitio Dialecticæ.

Plato 7. de Repub.

Hinc fit vt non sine causa dixerint grauissimi auctores, hãc vnã facultatẽ cæteris om̃nibus formãdis artib. esse necessariã, quã proinde alius apicẽ disciplinarũ alius disciplinarũ disciplinã, alius & artiũ maximã, & lucẽ oĩum appellare nõ dubitat. Præscribit si quidẽ omnes disserendi modos, quibus quæque doctrina comparatur, ac cõtinetur, vt dictum est.

D. Aug. 3. cõtra Academ. & 2. de ordi.

Cic. de claris orator.

Defi-

Definitionem dialecticæ ex Topicis desumptam non conuenire in totam hanc artem. Cap. II.

Obiectio. Sed aliquis fortasse parum attentè ingrediens, in ipso statim limine offendet, dicetque, eam quàm nos tradidimus Dialecticæ diffinitionem, non esse Aristotelicis probandam, quòd alia circonferri soleat ex initio Topicorum Aristotelis in hunc modum desumpta, Dialectica est methodus siue ars ratiocinandi de quacunque qõne proposi-a de probabilibus Oc-

1.Top.1.

curres tamen. Aristotelis consilium non esse, vt ex loco citato eliciatur totius Dialecticæ definitio (cum alibi afferat ad Dialecticam pertinere, vt agat de omnibus syllogismis, hoc est vt sit generalis quædem ars ratiocinandi, siue ex probabilibus argumentis, siue ex necessarijs) sed vt depromatur inde definitio cuiusdã partis, quia vsu frequentissima est, suo quasi iure nomen totius artis velut proprium sibi vendicat. Itaque definitio illa quam tradidimus, quasi totius artis generalis definitio amplectenda est.

Dilutio.

1. Rhet. ad Theod.1.

De subiecto Dialecticæ. Cap. III.

Subiectum Dialect. Ex his facilè intelliges, subiectum attributionis Dialecticæ (ad quod nimirum tota eius consideratio refertur) esse orationem qua incognitum ex cognitis aperitur. Namque in hac vna credenda, & explicanda, omnis Dialecticorum cogitatio curaq; consumitur, vt ex dictis apertum est. Hanc Cicero, quasi aliud agens, Orationem Philosophorum appellat, eã de causa, vt arbitror, quòd Philosophis sit familiaris, ac pene propria. Alio verò loco Varronis personã sustinens, vt eam à perpetua, & fusa Oratorum oratione distinguat, vocat Orationem ratione cõclusam, p̃sertim quia nihil est adeò proprium rationi, quam vt ex notis ad ignota progrediatur. Nõ desunt quoque

In oratore ad brutum.

Academ. secunda à in.li.1.

ex

ex recentioribus, qui Modum sciendi appellandā putant. Verùm priores due nuncupationes nó nihil obscuritatis habent, tertia, si sciendi verbum proprie accipiatur, astrictiori est, quam res quæ significatur. Neque enim omnis oratio, quæ ex notis ignotum aliqd patefacit, scientiam parit, cùm sæpe opinionem, aut quandam aliam cognitionem efficiat. Vt ergo sequētia cum superioribus consentiat, simulque apertior ac planior sit nuncupatio, per commodè vocari pót differendi modus Qua uerò ratione Argumentatio, aut. Syllogismus recte dicatur subiectum Dialecticç, paulo post dicemus.

Differendi modus. Cap. 5.

De tribus generalibus differendi modis, tribusque primis Dialecticæ partibus. Cap. IIII.

TRes autem sunt generales differendi modi, qui deinde in alios atque alios minutius conciduntur. diuisio, inquam, Definitio, & argumentatio. His enim tribus quasi instrumentis omnis cognitio rei in cognitæ, ex notis ac perspicuis conquiritur. Nam diuisio tanquam diligens quedam exploratix, omnia rerum genera, & partes singulorū excurrens, totā entis confusionem explicat. Tum deinde exploratis ita omnib. & quasi ante oculos positis, accedit definitio ueluti lumen ad singula illustrāda, quæ cum doceat quid quæq; res commune habeat cum cæteris, quid sub proprium, & peculiare, naturam cuiusq; suis finibus circumscribit, Ad extremum argumētatio multò efficacior superioribus, quid preterea cuique conueniat apta ratione concludit. Ex his tribus instrumentis, quibus tres primæ partes Dialecticę respondent, duo tantum posteriora posuit. Aristoteles primo Metaphysicorum libro, cùm dixit, omnem disciplinam in demonstratione, id est argumentatione, aut definitione comparari. Diuisionem uerò, & si alio loco quendam cognoscendi modum esse non negauit, tamen

Diuisione definitiōe & argumētatione oīs cognit. cōparatur.

Duos tātū differendi modus posuit Aristoteles.

Cap. 7. tex. 48. Idē Alber. in Porphy. trac. 1. 3 post 5. men non tantum in ea momenti esse credidit, vt ipsam faceret vnum per se cōparendæ disciplinæ instrumentum. Quamobrem ad definitionem cui materiam subministrat, videtur eam reuocasse. Planius certè hac in re locutus est Plato, qui Diuisionem quasi diuersum

Vt in Phedro, Sophista, & ciuili 1. de finibus. disserendi modū à cæteris distinxit. Hinc Cicero Epicurum in scitiæ congruens, quod nullā Dialecticæ partem attigerit, eandem hanc, quem nos generalem tradimus modorum disserendi, diuisionem, planè significauit. Iam in altera, inquit, Philosophiæ parte, quæ est quærendi, ac disserēdi, quæ λογικη dicitur, iste vester plane, vt mihi quidem videtur, inermis ac nudus est; tollit definitiones nihil de diuideudo ac partiēdo docet: non quo modo efficiatur concludaturq; ratio tradit. Hinc etiam Porphyrius, vt significaret Isagogem suam vniuersæ Dialecticæ conducere, dixit, eam non modo ad categoriarum doctrinam (in quo libro prima omnium modorum disserendi elementa traduntur) sed etiam ad omnem definiendi, diuidendi, ac demonstrandi rationem conferre.

In præfatione.

Hinc quoque Diuus Augustinus, cum de origine artium loquitur, asserit, rationem definiendo, diuidendo, colligendo, non solùm digessisse Grammaticam, sed etiam ab omni falsitatis irreptione defendisse, idq; sine præsidio Dialecticæ, quam primo quasi partu edidisset, facere non potuisse: quasi in his tribus generalibus disserendi instrumentis edocendis posita sit formatrix omnium artium Dialectica. Ita ergo fit ut tres sint generales disserendi modi, in quibus tradendis tres primæ Dialecticæ partes uersantur.

Boent. initio Top. Cic.

Alber. Magnus in Porph. tra. 1. 3. post. & 6. top.

Quòd Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto tradiderit. Cap. V.

Illud tamen animaduertendum est, Aristotelem ex his tribus Dialecticæ partibus solam tertiam ex instituto tradisse. De diuisione si quidem, & definitione, non, nisi quatenus ad inuentionem argumentorū sunt utiles, disputauit. Hoc antē vel eadē causa fecit, quòd

Cur Arist. de sola Argumentat.

quòd in definitione ac diuisione, quod ad Dialecticã attinet, minus negotij esse credidit, quam vt per se tractandę viderentur, vel quia in sola argumentationis tractatione, quam ipse sibi quasi primo authori arrogat, ex instituto laborandum sibi esse existimauit. Sæpius enim definiendi doctrinam à Socrate primum traditam affirmat. Diuidendi rationem velut Platonis inuentum sępe deprimit. At scientiam ratiocinationum syllogismorumve (ad quos cætera argumentatio num genera reuocantur) adeò asseueranter sibi ascribit, vt se de syllogismus nihil omnino ab alijs accepisse affirmet, A sed sibi primum quòd eorum artẽ ingenti labore inuenerit, magnam gratiam deberi. Itaque ex tribus generalibus disserendi modis solam argumentationem, atque adeò solam ferè eius pręcipuam formam, quę syllogismus, ratiocinatione dicitur, tractandam suscepit Aristoteles. Quam tamen ita tractauit, vt non modo eas ratiocinationes, quę ex necessarijs argumentis rem confirmant sed etiã eas quę ex probabilibus verisimilibusve aliquid probant diligentissimè sit persequutus. Hinc fit, vt qui Dialecticã eam tantum ex parte, qua ab Aristotele tradita est, cõsiderant, meritò asserant, Dialecticę subiectum esse Argumentationem, aut certè Syllogismum, ad quem reliquę argumentationũ formę rediguntur. Hac etiã ratione intelligendũ est diuidi Dialecticam in partem inueniendi, ac iudicandi. Inuentio enim (vt authores huius diuisionis definiunt) est ratio exquirendi argumenta. Iudicium vero est doctrina accõmodandi hęc ipsa ad propositum concludendum, quorum vtrunq; ad tractationem argumentationis pertinere luce clarius est. Quod si nomina inuentionis, & iudicij latius accipiantur, quã ab authoribus huiusce diuisionis exponuntur, non dubiũ est, quin totã Dialecticę artem hęc diuisio aptari possit. Nam sine inuentione, & iudicio generali significatione acceptis, non solum Argumentatio confici non potest, sed ne vlla quidem definitio, aut diuisio id quod Boethius diligenter aduertit.

ex instituto disputet.
1. meta. 6. & 13 meta. 4. A
Vt 1 pri. 32 & 2 post. 5.
Socrates primus definiẽdi author, Plato diuidendi, Aristot. ratiocinandi.
A *3 elec. ex trem.* *Vero Lib. post.* *Lib. top.*
Quatenus subiectum Dialecticę rectè dicatur Argumẽtat. aut Syllogism.
Alb. Mag. in Por. tract. 1.
Scotus sibi.
Inuẽtionẽ & iudiciũ ad doctrinam argumentationes pertinere.
Ad top. De

tit.

tit. Verum de ijs, vt de cęteris, quę deinceps breuiter attingenda sunt, alio loco fusius disputabimus.

De partibus & ordine tractationis Dialecticæ.
Cap. VI.

Aristot. 3. Rhet. ad Theod.

1 Plato in Sophista. D. August. initio categoriarum. Ammonius, Boet. & D. Tho. in primum perhierm.

a Li. 1. & 2.
b Lib. 3.
c Lib. 4.
d Lib. 5.
e Lib. 6. 7. & 8.

Ordo naturæ.
Ordo doctrinæ.
Obiectio, Dilutio.

QVia igitur diuisio, definitio & argumētatio hoc commune habent quod sint orationes, partes autem orationis sunt nomen & verbum, nam cætera omnia, quæ in oratione cernuntur, aut ad nomen & verbum reuocantur, aut potius supplementa orationis, & colligationes partium eius, quam partes, putanda sunt, primum A nos de nominibus, ac verbis, agemus deinde de B oratione, postea tria illa orationum genera diuisionē inquam, definitionem, & argumentationē ita persequemur, vt primo C loco de diuisione proximo D de definitione, extremo E de argumentatione disseramus. Sic. n. & naturæ, & doctrinæ ordinem tenebimus, quorum ille à minus perfectis ad perfectiora, hic à facilioribus ad difficiliora paulatim progreditur. Nec verò aliquis à literis quæ minimę sunt orationis particulę, ordiendam esse hanc tractationem putet, propterea ꝙ natura in rebus efficiendis à minimis ad maiora progrediatur. Nam vt naturę ordo in aliqua arte seruetur, nō est opus, vt sumatur initium ab ijs quę omnino ac simpliciter minima sunt, sed ab ijs quæ in ea arte sunt minima. Literę autem & si simpliciter sunt minimæ partes orationis, tamen earum consideratio nō pertinet ad Dialecticam, sed ad Grammaticā. Ita non est cur à literis, & nō potius à nominibus & verbis, ordienda sit artis Dialecticę tractatio. Hanc ergo de nominibus, & verbis disputationem bipartitā faciemus; Priori loco de nominū & verborum varia nuncupatione dicendum est, proximè cogenda sunt omnia in decem quasi classes, quę κατηγορίαι, id est prędicamenta ab Arist. dicuntur, vt facile inueniri possint ad oīa orationum genera struenda, de vsu autem nominum & verborū, quem recentiores suppositionem vocant, deq; alijs quibusdā eorum

rum affectionibus ad finem harum institutionum, quòd commodius in eum locum differri videantur, differemus. Lib.8.

De quibus nominibus, & verbis agendum sit.
Cap. VII.

NOminum, & verborum tria sunt genera; quædã mente fabricata, quædam voce, alia scripta. Ea enim quæ sunt in voce, sunt signa eorum quæ sunt in mente: & scripta eorum, quæ in voce cõsistunt. Quanquam verò hæc omnia ad Dialecticam pertineãt (tradit enim Dialectica omnes disserendi modos, qui non modo externa oratione, sed etiam interna perficiuntur) tamen ne tot genera nominum, & verborum confusionem in progressu pariant, de solis vocalibus agẽdum est, præsertim cum omnis disserendi ratio, quæ in vocibus traditur, facilè ad orationes mentis, & scriptas possit accommodari. Sed obijciet aliquis in hunc modum: Vocalis oratio totam ex oratione mentis vim habet, teste Aristotele, qui hoc ipsum vsque adeò verum esse putat, vt fateatur demonstrationem, quæ omnium argumentationum firmissima est, & omnino syllogismum, non in oratione externa, sed in ea quæ in mente efficitur, consistere, quod etiam in cæteris disserendi modis pari ratione fateri necesse est, Igitur si vnum tantum genus verborum, ac nominum tractandum videtur, de mentalibus potius, quàm de uocalibus agendum est: Occurrendum est tamen, & si oratio vocalis totam ex mentali vim habeat, tamen quia voces, quàm conceptus, multò sunt potentiores & dilucidiores, in vocibus potius, quàm in conceptionibus mentis, tradendam esse Dialecticã. sicq; de vocalibus potius nominibus & verbis, quam de mentalibus agendum esse. id quod Aristoteles, & cæteri omnes non hac tantum ratione fecerunt, sed etiam quia interna oratione nemo alterum docere potest, incognitaq; ex notis alij patefacere, quod tamẽ quo pacto faciendum sit, Dialecticus tradere debet. Eadem

Tria genera nominũ, & verborum.

1.peri.1.

Obiectio.

1. post. 8 77.

Dilutio.

Vocalis oratio ex mentali uim habet.

quoque ratione vocalia potius nomina quàm scripta tractantur à Dialecticis, quia nimirum vocalis oratio longè clarior est, quam scripta. Accedit eò, quòd mul to etiam communior, & vsurpatior. Nos igitur has ob causas solam vocalem orationem tractaturi, de ijs tantum nominibus ac verbis, quæ in voce consistunt, differemus. Sed quia perutile erit tria hæc nominum & verborum genera prius inter se quò ad significandi rationem conferre, ante omnia dicendum est, quid sit significare, quamque varia sint signorum ac significationum genera: deinde aperiendum est, quo pacto conceptus, voces, & scripta significent: tandem ad explicanda ea nomina & verba, de quibus agere instituimus, aggrediendum.

De solis uocalibus nominibus & uerbis agendum.

Cap. 8. 9.
Ca. 10. 11.
Ca. 12. &c.

De signis formalibus & instrumentalibus.
Cap. VIII.

Significare quid.

ATque vt altè, & à capite significandi modos repetam, Significare nihil aliud est, quam potentiæ cognoscenti, aliquid rapræsentare. Cum autem omne, quod aliquid rapræsentat, sit signum rei quæ repræsentatur, efficitur vt quicquid rem aliquam significat, sit signum eius. Quare cùm is qui loquitur, aut scribit, dicitur significare sententiam aut voluntatem suam, non aliter id accipiendum est, quàm quo pacto is qui lignis ignem admouet, vrere ligna dicitur. Vt enim hic dicitur vrere, quia id applicat quod vrit, sic is qui loquitur, aut scribit, dicitur significare sententiam, voluntatemue suam quia exhibet signa, quę quid ipse sentiat aut velit significant, qualia sunt verba, scripta, nutus, & alia huiuscemodi.

Duæ signorum diuisiones.

Portò signa duabus diuisionibus dispartiuntur: altera in signa formalia, & instrumentalia (liceat enim ita loqui) altera in naturalia, & ex instituto. Signa formalia sunt similitudines, seu species quædam rerum significatarum in potentijs cognoscentibus consignatę, quibus res significatę percipiuntur. Huius generis

Signa formalia.

est similitudo, quam mons obiectus imprimit in oculis: item ea, quã amicus absens in memoria amici reliquit: item ea, quam quis de re quam nunquam vidit effingit. Dicuntur autem formalia signa, quia formant,& quasi figurant potentiam cognoscentem. Signa instrumentalia sunt ea, quæ potentijs cognoscentibus obiecta,in alterius rei cognitionem ducunt. Huius generis est vestigium animalis in puluere impressum,fumus,statua.& alia huiusmodi. Nam vestigium est signum animalis,à quo impressum est:fumus verò, ignis latentis: statua deniq; Cęsaris, aut alicuius alterius. Hęc dicuntur signa instrumentalia, vel quia his quasi instrumentis, conceptus nostros alijs significamus: vel quia quemadmodum artifex,vt instrumento moueat materiam, necesse est vt moueat instrumentum, sic potentię ad cognoscẽdum aptę, vt hoc signorum genere rem aliquam cognoscant, necesse est vt hęc signa percipiant. Hinc colliges apertissimum discrimen inter hęc signa, & superiora: illa siquidem non sunt à nobis necessario percipienda, vt ipsorum perceptione in rei significatę cognitionem veniamus: hęc autem nisi percipiantur, nemini alicuius rei cognitionem adducent. Differunt etiam hac ratione,quòd priori illa nec admodum vsitatè nominãtur signa nec satis propriè dicuntur repręsentare: hęc verò posteriora, maximè. Vnde D.Augustinus quasi complexus omnia, quę populari sermone signa dicerentur, hoc modo signum definiuit; Signum est, quod & seipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit.

Signa instrumentalia.

Discrimen inter signa formalia & instrumental.

Alterum discrimen.

Li. de principijs Dia.

De signis naturalibus, & ex instituto. Cap. IX.

Signa naturalia sunt, quę apud omnes idem significant: seu potius,quę suaptè natura aliquid significandi vim habent. Quomodo gemitus est signum doloris: & risus, lętitię. Signa verò ex instituto sunt, quę ex hominum voluntate,& quadam quasi compositione significant. Quorum rursus duo sunt genera.

Signa naturalia.

Signa ex instituto.

Ex impositione. Nam quædam significant ex impositione, vtpotè voces quibus homines colloquuntur, & scripta, quibus absentes inter se communicant: alia ex consuetudine,

Ex consuetudine. & communi vsurpatione: quo pacto ea quæ pro foribus appenduntur, significant res venales. Eorum porro quæ ex impositione significant, duplex est significatio, propria & impropria. Propria est, quam sibi signa

Significatio propria, Impropria. ex propria impositione vendicant, qualis ea est, quia vox Homo significat veros homines, & Leo veros Leones. Impropria est ea, ad quam ob aliquam rerum affinitatem signa traducuntur: cuiusmodi est illa, qua homo significat homines depictos, & Leo viros robustos. Fere autem verba ad aliquem modum (τρόπον

Ferè omnes tropi impropria significatione continent. Græci vocant) traducta & immutata impropriam habent significationem: vt quæ per Metaphoram, Catachresim, Metalepsim, & Metonymiam immutantur. Dixi auté fere, quia saltem quæ per Onomatopeiam significant non uidentur impropriè vsurpari. Quis

Vide Quíntilianum. li. 8. c. 6. & lib. 9. c. 1. enim dicat hanc dictionem Clangor imitatione rei fictam, improprie significare sonum tubæ & Latratus vocem canis domestica. De Synecdoche, & Antonomasia alij iudicent. Sed hæc quę de propria, & impropria significatione breuiter attigimus, à grammaticis petenda sunt. Eorum rursus, quæ proprie significant, quædam dicuntur. Catagoremata, quędam Syncate-

Categoremata 4. Tusculan. quæst. goremata. Categoremata, teste Cicerone appellantur ea, quę de quodam, aut quibusdã dicuntur, vt Cręsus, Diues, & similia. Hæc enim dictio Cręsus, de vno quodam homine dicitur. Diues de multis. Nec refert

Tum res tũ signa rerum dicũtur Categoremata quòd Cicero nomine categorematis res significatas intelligat, nos vero ipsa signa rebus significandis imposita. Vtraque enim apte appellantur Categoremata, quasi Dicibilia, quia de vno, aut pluribus dicuntur.

Syncategoremata. Syncategoremata verò (quasi dicas, Categorematis conducẽtia) vocantur ea, quæ nõ dicuntur de aliquo, aut aliquibus, sed tam eo Categorematis, vt certũ orationis sensum efficiant, adiumentũ afferunt: vt Cręsi, Diuitis, Doctè, Sapienter, Omnis, Nullus, Secum,

Aut

Aut. Ab, & cætera huiusmodi. Hæc de varijs signorũ, & significationum generibus videntur satis. Proximum est, vt quo pacto conceptus, voces, & scripta significent dicamus.

Quo pacto conceptus, voces, & scripta significent. Cap. X.

PRimum conceptus sunt signa formalia: voces autem, & scripta numerantur in instrumentalibus, vt recentiores notant. Nam conceptus sint similitudines quædam rerum significatarum in intellectu consignatæ, quas non necesse est cognoscere, vt ipsarum interuentu res significatæ cognoscantur: voces autem, & scripta, sunt signa externa, quæ nisi potentijs cognoscentibus obijciatur, in cognitionem rerum significatarum neminem inducent. Deinde conceptus sunt signa naturalia earum rerum quas significant; voces autem, quibus colloquimur, & scripta, quibus cum absentibus communicamus, sunt signa ex instituto. Conceptus enim, vt ait Aristoteles, sunt idem apud omnes hoc est, idem sumptæ natura apud omnes significant; voces verò, & scripta, non item, vt satis apertum est. Denique conceptus significant res immediate, id est, nullo alio interiecto signo: voces autem interuenientibus rerum conceptibus; quorum sunt proxima signa & nota, vt ait Aristoteles: scripta verò non solũ interuenientibus rerum conceptibus, sed etiam medijs vocibus. Id enim, quod scripta proximè obijciunt menti, sunt voces. Multi si quidem legendo exprimunt voces, quas scripta significant, nullum interim formãtes conceptum rerum significatarum, vt patet in ijs, qui latinas literas legunt, nec tamen intelligunt. Verũ non est necesse, vt cùm ego audio vocem significatiuam alicuius rei, duo in me gignãtur cóceptus, alteri ipsius conceptus rei, alter rei significatæ. Nec item cum lego verbum aliquod apud Aristotelem opus est, vt tria concipiam, vocem quæ rem significat, queq; vo-

Primum discrimẽ significationis cõceptum à significatione uocum & script.

Secundum discrimen.

1.peri.1.

Tertium discrimen.

1.peri.1.

Nota.

B 3 cabulo

cabulo respondet, conceptum rei, & rem significatam. Mens enim celeritate sua statim præuolat ad rem prætermissis sæpe medijs signis interiectis inter primum signum, & rem significatam.

De conceptu Medio, & Vltimo. Cap. XI.

ILlud tamen est omnino necessarium, vt cum audimus voces, aut legimus scripta significatiua ex instituto, duo semper in nobis conceptus gignantur. alter ipsius vocis, aut scripturæ, qui in homine etiam ignato idiomatis gigni potest, alter rei significatæ, qui nō gignitur, nisi in eo, qui tenet significationem uocabuli. Voces namq; & scripta sunt signa instrumētalia, vt dictum est, quæ necessario sunt percipienda, si ipsorū interuentu res significatæ cognoscendæ sunt.

Ac prior illē conceptus dici solet. Non vltimatus: posterior ultimatus. Aptius tamen ille diceretur Medius, hic Vltimus. Inter quos conceptus hoc discrimē perspice, quòd Medius significat naturaliter ipsam vocem, aut scripturam quæ proponitur, cum sit naturalis imago uocis, aut scripturæ. Vltimus verò ab ipsa eadē voce, aut scriptura ex impositione significatur. Nam cum homines imponunt voces aut scripta rebus significandis, simul etiam imponunt eadem significādis conceptibus rerum: id quod Aristoteles, quod ad voces attinet, plane significat cum ait, voces esse notas, seu signa conceptum, non ita tamen, ut idem apud omnes significent. Addunt recentiores, conceptum medium significare ex impositione, & conceptum vltimum, & rem quam vltimus naturaliter significat. Verbi causa, conceptum medium huius uocis homo, significare ex impositione, & conceptum vltimum eiusdem vocis, qui quidem est naturalis cōceptus hominis, & hominem ipsum, nam cùm uoces aut scripta imponuntur rebus significandis, simul etiam ex quadam consecutione, uidentur imponi conceptus naturales ipsorum. Cui sententia, cum ve-

ra videatur non repugnabo. Sed omißis iam hoc loco conceptibus, & scriptis, ad tractanda deinceps nomina, & verba vocalia aggrediamur.

De Nomine. Cap. XII.

NOmen est vox significans ex instituto, definitè, ac sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, quęque adiuncto Est, aut Non est, efficit orationem quę verum aut falsum significet: vt Homo, Socrates, & alię huiusmodi voces. In hac definitione. Vox reijcit conceptus & scripta. Significans, reijcit eas voces, quæ nihil significant, vt Blictri, & alias huiuscemodi. Ex instituto, reijcit voces significantes naturaliter, vt gemitus, & alias permultas interiectiones. Definitè, reijcit nomina & verba infinita, vt Non homo, Non valet: quæ Aristoteles non simpliciter nomina aut verba, sed nomina infinita, & verba infinita appellanda esse censet, eò quòd nullum certum entis veri aut ficti conceptum intellectui subijciunt, cùm, & de ijs quę sunt, & de ijs quæ non sunt, dicantur. Sine tempore, reijcit verba finita & participia, quæ quidem omnia tempus adsignificant. Nam, & si pleraque nomina significant tempus, vt Dies, Hora, Annus, nullam tamen certam differentiam temporis præsentis scilicet, præteriti, aut futuri suę significationi adiungit, quod quidem est adsignificare tempus, seu significare cum tempore. Illud verò, Cuius nulla pars significat separatim, reijcit orationes. Omnis namque orationis pars aliqua separatim, ac per se in ipsa orationis structura significat: vt in his duabus orationibus, Homo albus, Homo sedet, cernere licet: in nullo autem nomine, etiam si compositę figurę sit, qualia sunt Respublica, & Senatusconsultum, pars vlla quicquam declarat separatim. Illud deniq; Quęque adiuncto Est, & cętera, reijcit casus nominum, vt Platonis, Platoni, & reliqua omnia Syncategoremata, ut coniunctiones, & prępositiones, immò etiam, vt

1. peri. 2.

Nomina et uerba infinita.

Quid significare cum tempore.

Infrà 3. li. Cap. 1.

Adiectiua adiectiuè accepta. quidam volunt, adiectina adiectiuè accepta, vt Candidus: quoniam apposito hisce verbo est, siue affirmato, siue negato, nunquam efficitur oratio quæ verum aut falsum significet: quod perspicuum erit, si dicas, Platonis est, Platoni non est, & ita in cæteris.

Qua ratione pronomina reijciantur à definitione nominis. Quod si quis obijciat, multa esse pronomina, quæ adiuncto verbo Est, efficiant orationem, quæ verum aut falsum significet, quales hæ sunt, Ego sum, Tu es, Ille est, quare pronomina esse nomina, quod videtur absurdum: occurres pronomina non ratione sui id efficere, sed ratione nominum, pro quibus in oratione ponuntur: hanc autem extremam nominum conditionem sic esse intelligendam, vt nomen ratione sui id efficere dicatur.

Quæ nam partes significent per se in ipsa totius vocis structura. Cap. XIII.

Verum quia non facilè est internoscere, quę partes significent separatim, accipere in ipse totius vocis compositione, quæ verò minime, duo traduntur à recentioribus documenta, quibus id deprehendere possimus. Alterum est, Ea pars vocis quæ vt est in tota voce, peculiarem ingenerat in mente notionem, significat per se in eiusmodi voce. Hinc colligimus nec Do, nec Minus significare per se in hac dictione Dominus. Nam cùm tota dictio auditur, in nullius mente duo gignuntur conceptus, quorum alter respondeat parti Do, alter parti Minus. At verò quia audita hac oratione, Vir sapiens, duæ in nobis producũtur notiones duab. his partibus Vir & Sapiens, respõdentes intelligimus easdem partes per se in ipsa totius vocis structura significare. Alterum documentum est, Ea pars totius vocis, cuius significationẽ qui tolleret, effeceret, ne tota vox significaret id quod antea significabat, significat per se in ipsa totius vocis compositione. Hinc colligimus partes harum dictionum Dominus, Respublica, & aliarum huiusmodi, siue simplicis, siue

Primum documentum.

Secundum document.

siue compositæ figuræ, quæ significant extra ipsam totius compositionem, non significare quicquam in totis vocibus. Nam etiam si quis huiusmodi partium significationem tolleret: non iccirco tamen efficeret, vt totæ ipsæ ac integræ dictiones, suas amitterent significationis, quòd contra omnino dicendum esset in hac oratione Homo sapiens, & in cæteris vocibus huius generis. Causa est, quia voces prioris generis totæ ac integræ imponuntur ad significandum, quæ autem in posteriori genere numerantur, non nisi per partes. Hinc enim primum fit, vt cuique illarum vnus tantum respondeat conceptus, harum autem singulis, plures. Deinde hoc sequitur, vt illæ non desinant significare, etiam si a singulis partibus suis alias significantibus tollatur significatio, hæ verò desinant. Veruntamen multæ sunt voces, quæ, etsi simpliciter orationes sint, multasq; notiones in mente gignant, tamen inopia vocabulorum pro nominibus vsurpantur, quib. proinde auditis simplices formamus cóceptus, quales sunt, Summus Pont. Alexander Magnus, Corpus animatum, & aliæ huiusmodi.

Cã utriusq; documenti.

Multæ orationes inopia uocabulorum pro nominibus vsurpãtur.

De Verbo. *Cap.* XIII.

Verbum est vox significans ex instituto, definite ac cum tempore præsenti, cuius nulla pars significat separatim, & semper eorum, quæ de alio prædicantur, est nota, vt Valet. Disputat. Omnes particulæ huius definitionis perspicuę sunt ex dictis, præter extremam, cuius hic est sensus. Et semper cum in enunciatione ponitur, est signum eius, quod in ea prædicatur, seu, vt planius dicam, Et semper cum in enunciatione ponitur prædicatur vice sui significati. Exempli causa, in hac enunciatione Socrates disputat, hoc verbum Disputat prædicatur de Socrate loco rei quã significat, & sic cætera. Enunciatio verò, vt obiter dicam, est oratio, quæ verum est falsum significat. prædicari autem est affirmari aut negari de aliquo, siue

1. peri. 3.

Ammon, & D. Tho. ad eundẽ locum.

Enunciatio

Prædicari quid.

Prædicatũ id verè fiat, siuè falsò. Vnde prædicatum dicitur id, *Subiectum.* quod de aliquo affirmatur; aut negatur. Subiectum verò id, de quo affirmatur aut negatur prædicatum. Sed de hisce inferius. Hac igitur extrema definitionis particula reijciuntur verba præsentis temporis, quæ *Li. 3. ca. 3.* non sunt indicatiui modi, vt Disputa, Disputare; & *li. 6. ca. 9.* participia eiusdem temporis, vt Disputans quæ quidem superioribus particulis reijci non possunt. Reijciuntur ergo, quia quędam eorum reperias, quę nunquam prędicentur, ut Disputa. alia uerò, quæ etsi nunquam prędicentur aliquando tamen non prędicã*Verba indefiniti.* tur, vt Disputare, Disputans, & similia. Si enim dicas Disputare est de quæstione proposita cum altero con*Comprehẽsa.* tendere, Disputans loquitur, nec illud Disputare, nec illud Disputans prędicabuntur. Sola igitur, ac omnia verba finita pręsentis temporis, indicatiui modi comprehenduntur in hac definitione vt Disputo, Disputas, Deambulo, Deambulas.

Obiectio. Quod si quis obijciat, in hac enuntiatione. Deãbulo est verbum, illud deambulo non prædicari, ergo non esse verum id, quod docuimus, Nullum, inquam verbum in enunciatione aliqua poni, quin in eadem prędicetur occurrendum est, id quod docuimus verum esse, cùm verba ponuntur & accipiuntur in enun*Dilutio.* tiatione pro rebus quas significant: verbũ aũt Deambulo in proposita enuntiatione nec poni, nec accipit ꝓ suo significato Neque enim sensu enuntiationis est ꝙ res quam significat vox Deambulo, sit verbum, sed quòd ipsa vox Deambulo sit verbum. Eodem ferè mo*Dilutio alterius obiectionis.* do occurres ei, qui opposuerit verbum est in hac enũtiatione, Adamus est animal, non ꝑdicari dices, n. non esse mirum, quia non accipitur pro suo significato, qđ est existere, vt accipitur in hac enuntiatione. Adamus *Verbum est dicitur copula uerbalis.* est, sed exercet tãtum officium sycategorematis copulantis prædicatum cum subiecto quę ratione copula verbalis appellari solet Itaque hoc est verborum pro*Proprietas* prium, vt cum in enuntiatione pro suis significatis capiuntur, semper eorum vice de subiecto aliquo dicã-

tur,

tur. Id quod ex ipsa verborum natura nascitur. Verba enim, qua verba sunt, hoc peculiare habent, vt ipsa per se ac sine vllo vinculo extrinsecus assumpto prædicari possint. Exempli causa, vt verbum Disputat de Socrate prædicetur, non est opus vt quæratur externum aliquod vinculum ad prædicationem perficiendam: quoniam ipsum per sese nominis adiunctum enunciationem absoluet, vt si dicas, Socrates disputat. Quod tamen satis non erit, vt aliud quodcunque categorema de subiecto proposito dicatur. Nam si nomini Socrates solum adiunxeris exempli causa, nomen Philosophus, aut participium Disputans, dixerisque Socrates Philosophus, aut Socrates Disputans non absolueris haud dubie enunciationem, sed necesse erit vt asciscas vinculum Est, cuius interpositu fiat alterius partis de altera prædicatio. Quia igitur hæc est verborum propria natura, vt per seipsa prædicari possit, nec egeant nisi subiecto de quo dicantur, hinc est quòd in enunciatione posita, & pro suis significatis accepta semper de altero prædicentur, quocunque modo mutetur partes enunciationis. Veluti si dicas, Plato disputat, disputat Plato, Plato disputat in accademia, Plato in Academia disputat In Academia, Plato disputat, aut alio quouis modo enunciationem extruas.

Verbum. Verborum natura.

Non tollit verbi prædicationē partium enunciationes cō mutatio.

De ijs quæ ad nomen & uerbum reuocantur. Cap. XV.

CVm autem præter nomen & verbum, aliæ multæ voces in oratione reperiantur, aduertendum est earum quasdam apud Dialecticum non esse partes orationis, sed partium vincula: quasdam verò partes. Partium autem, quasdam esse minores orationes, etsi simplices partes esse videantur quasdam verò non esse orationes sed simplices partes, Denique earum, quæ sunt simplices partes, aliàs directò reuocari ad nomine, & verbum: aliàs oblique

Voces,

Voces quæ sunt uincula dūtaxat partiū ora. Voces, quæ apud Dialecticum non censenter partes orationis, sed vincula partium, sunt permultæ, vt Ab, Abs, Si, Vel, & ferè præpositiones & coniunctiones. In his etiam numeratur aduerbium Non, & verbum Est, qua ratione copulat prædicatum cum subiecto: item signa uniuersalia & particularia, quæ quidem certo quodam modo extendunt, aut contrahunt, coniunctionem subiecti cum prædicato, vt Omnis, Ali-

Lib. 3. c. 4. quis, de quibus infra dicendum est: & alia huiuscemo di. *Voces quæ nō uidetur orationes, & tamen sunt.* Voces, quæ videntur esse simplices partes orationis, & tamen censentur minores orationes, sunt illæ, quæ non continent expressè multas distinctas dictiones, sed tamen ingenerant in mente aliquam orationem, vt Nemo, nihil, idest, Nullus homo, Nulla res, Semper, nunquam, & alia quam plurima aduerbia Pape, Apage, & aliæ interiectiones. Hæ si quidem omnes voces, & aliæ huiusmodi simpliciter & absolutè

Lib. 3. c. 1. sunt orationes vt infra dicemus. Atq; hæc duo genera vocum quæ hactenus numerauimus, non reducuntur ad nomen & verbum. *Quæ directo ad nomē & uerb. reuocentur.* Simplices autem partes orationis, quæ directo ad nomen & verbum reuocantur sunt cætera, categoremata, præter nomen & verbum iam definita. Verùm hoc est discrimen, quòd quæ tēpus non adsignificant, reuocantur ad nomen, vt nomina infinita, adiectiua adiectiuè accepta, & pronomina, quæ verò tempus adsignificant, reuocantur ad verbum, vt verba infinita, tempora præteriti & futuri indicatiui modi, tempora infinitiui modi, & participia. *Quæ obliquè ad nomen & uerbum reducantur.* Voces denique simplices quæ obliquè ad nomen & verbum reuocantur, sunt ea omnia syncaregoremata, quæ sunt partes, & non vincula tantum partium orationis. Sic tamen distribuuntur, vt quæ tempus non adsignificant, reuocentur ad nomen: quæ adsignificant, ad verbum. Quo fit, vt ad nomen, obliquè reducantur tum casus nominum etiam infinitorum, & adiectiuè acceptorum, itemque pronominum, tum etiam quædam aduerbia, quæ more casuum ex nominibus deducuntur, vt Docte, Sapienter: ad verbum autem

omnes casus verborum, etiam infinitorum, qui non sunt Categoremata, itemq; casus participiorum. Quæ autem voces sint Categoremata, superius dictum est. Itaque omnes partes orationis, quæ non sunt minores orationes, nec vincula duntaxat, nexusve partium, aut sunt nomina & uerba, aut ad hæc modo aliquo reuocantur, directè uidelicet, aut oblique. Cap. 9. *Epilogus.*

Num uoces non significatiuæ sint partes orationis. *Cap. XVI.*

SEd obijciat aliquis, uoces nō significatiuas, ut Blictri, & Scyndapsus, esse partes orationis (simplices intellige) nec tamen esse nomina, aut uerba aut ad nomen & uerbū modo ullo reuocari, ergo id quod diximus, non esse usquequaque uerum. Quòd enim huiusmodi voces sint partes orationis, satis apertum uidetur ex his orationibus, quas conficere solemus, Blictri est dictio duarū syllabarum, Scyndapsus nihil significat, & similibus. Quod uero non sint nomina aut uerba, nec ad ista reuocētur: ex dictis perspicuum est. Hinc obiectioni duob⁹ modis occurri potest. Vno quidem, has uoces non esse partes orationis. Nam cū dicimus. Blictri est dictio duarum syllabarum, illud Blictri non uidetur subiectū enunciationis, ut aliquis fortasse putauerit, sed aliqua alia particula. quā illud Blictri ostenditur, ut hæc uox, Hoc, aut alia huiuscemodi, quę quidem aliquando exprimitur, ut in hac enunciatione, Hæc uox Blictri est dictio duarū syllabarum: aliquando uero, quia facilè intelligitur subticetur, ut in superiori. Exemplum sumi potest in alijs rebus. Nam siue scribas totum hoc, Hęc figura O est circulus, siue hoc tantum, O est circulus natura in scriptura illud O erit subiectum enunciationis, sed illud, Hęc figura, quod in priori oratione exprimitur, in posteriori subticetur. Item siue dicam totū hoc, Hic homo (ostendens digito Socratem) est Philosophus, siue. ostenso eodem addam hęc tantum uerba, Est Philosophus,

Obiectio. Cap. 15. *Prior solutio.* *Voces non significatiuas non esse partes orationis.*

ſophus, neutro modo fecerim ipſum Socratem, qui oſtenditur ſubiectum enunciationis, ſed ea tantũ verba, Hic homo, quæ in priori oratione exprimuntur, in poſteriori perſpicuitatis cauſa omittuntur. Cui quidem doctrinę ſatis fauet conſuetudo. Ferè enim uocibus huiuſmodi non ſignificatiuis, imo & ſignificatiuis, cum pro rebus ſignificatis non accipiuntur, pręponuntur aliæ particulæ, quibus illa inducentur, ut cum dicimus, Vox Blictri nihil significat, Verbum diſputo eſt primæ coniugationis: nec uerò ſubticentur, niſi cùm ex conſuetudine intelliguntur, ut apud Grãmaticos. Suffragatur huic ſententiæ commune illud Dialecticorum proloquium, Significationem totius orationis conſtari ex ſignificationibus ſuarũ partium: quo fit, ut uoces non ſignificatiuæ, partes orationis cenſeri non debeant. Itaq; uno modo occurrere poſſumus, has uoces non eſſe partes orationis, ſed res ſignificatas, atque oſtenſas alijs dictionibus quæ ſunt orationis partes, queque ferè præponuntur, etſi, cum facilè in intelliguntur, pretermittantur. Aliter quoq; poſſumus occurrere, huiuſmodi quidem uoces, & eſſe partes orationis, & non eſſe nomina, nec uerba, nec ad nomina aut uerba reuocari, ut obiectio ſumit uerum id, quod nos dixeramus (omnes, inquã ſimplices partes orationis eſſe nomina, aut uerba, aut ad hęc reuocari) non uniuersè accipiendum eſſe, ſed ſolum cum partes orationis ſunt ſignificatiuæ.

Poſterior ſolutio.

Cap. 13.

Enumerantur variæ nuncupationes nominum, & verborum. Cap. XVII.

EXplicatis igitur nomine & uerbo, ijſque quę ad nomen & uerbum reuocãtur, iam nunc de uaria nominum, & uerborum nuncupatione agendum eſt. Verùm cum multę admodum ſint horum nunçupationes, eas tantum nos, quę crebrius in ore uerſantur, perſequemur, Nomina & uerbo ferè dicuntur Aequiuoca, Vniuoca, Concreta, Abſtracta, Connotatiua,

tiua, Absoluta, Denominatiua, Denominantia. Communia, Singularia, Transcendentia, non transcendentia, Positiua, Negatiua, Repugnantia, non repugnantia, Primę intentionis, & secundę. At vero ne in singulis nuncupationibus explicandis geminentur vocabula Nominis & Verbi (hoc enim fastidium simul, & confusionem pareret) comprehendenda prius sunt nomina & verba vocabulo aliquo communi, vt de ipsis tanquam de uno tantum quodã genere loquamur.

De nomine qua ratione verba, & cætera omnia categoremata complectitur. Cap. XVIII.

POssent equidem nomina & verba generali quadam verbi appellatione comprehendi. Vsurpatum est enim apud Latinos, vt etiam nomina verba nominentur. Sed hęc appellatio latè admodum funditur, quippe cum ad omnes omnino dictiones extendatur: quo in sensu ait quidam, Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur. Possunt quoque appellari Dictiones, iuxta illud Aristotelis, Ac nomen quidem & verbum dictiones sunt tantummodo, & cęter. Verum ęque fusa est hęc appellatio, atque superior. Sed neq; placet recentiorum consuetudo, qui iã hinc ab initio nomina & verba sub termini vocabulo pertractant. Terminus enim nihil est aliud, quàm prędicatum, aut subiectum propositionis, vt postea dicemus: prędicata verò & subiecta sępissimè sunt orationes, de quibus tamen hoc loco non agimus. Accedit eo, quod termini appellatio non conuenit nominibus & verbis qua ratione sunt primę partes, elemẽtaue cuiusq; modi disserendi, Diuisionis, inquam, Definitionis, & Argumentationis, vt à nobis in presentia tractantur, sed solum vt in ea terminari potest resolutio syllogismi simplicis, ac proinde cuiusque argumentationis. Hinc enim terminus dictus est. Neq; verò Aristot. & si oĩa ab initio Dialecticæ ad Syllogismi simplicis doctrina contulit, vllã Termini mẽtionẽ nisi

Quint. li. 1. cap. 9. Horat. in art: poet. 1. peri. 4. *Recẽtiores.* Li. 6. ca. 9. *Vnde dictus termi.* 2. peri. 1.

Nomen generaliter acceptum. nisi post aliquot libros, fecit, vt pote cum tandem ad syllogismi structuram deuenit. Potius ergo comprehédéda sunt nomina, & verba vocabulo Nominis latè accepto, qua. Nominis significatione sic ait Aristoteles. Verba ipsa per se dicta, nomina sunt, & aliquid significant. Quo in loco, vt uno verbo rem exponam, Nomen idem est quod categorema, sicq; non modo nomina & verba, vt supra definita sunt, sed etiam ea omnia complectitur, quæ directò ad nomen & verbum, reuocantur. Et hac quidem vsurpatione nominis tam sæpe utitur Aristoteles, vt ei, qui vel mediocriter in eius lectione versatus fuerit, plurima occurrant exempla. Qua propter nominis vocabulo hac significatione accepto, iam institutum persequamur.

1. peri. 3. *Nomē generaliter idē quod categoremata.* Cap. 12. & 14. Vt præd. 1. & 5. 1. peri. 7. 11. post 10. 1. top. 13. 2. top. 12. 1. elen. 1. 4. meta. 4.

De nominibus casu æquiuocis. Cap. XIX.

NOmen æquiuocum seu multiplex est, quod diuersis rationib. sua significata significat. Nomine Rationis intellige mentalem rei significatæ definitionem, quam nomen significat, iuxta illud Aristotelis, Ratio quam nomen significat, est definitio, mente scilicet fabricata. Hæc enim significatur nomine: etsi confuse. Quanquam Rationis vocabulo etiam simplex conceptus rei, cuius nomen est signum, optimè potest intelligi. Hac de causa nomen Canis dicitur æquiuocum, quia alia ratione significat canem domesticum, alia piscem, alia sidus. Nominum porro æquiuocorũ, quædam casu, fortunaue sunt æquiuoca, quædam consilio & ratione. Ea sunt casu æquiuoca, quæ diuersis omnino rationibus suis congruunt significatis vt nomen Gallus homini natione Gallo, & gallo aui: & vocabulum Alexander Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni: & verbum Perdo ei quod est amitto. Et ei quod est destruo; & Inuestigabili ei, quod uestigari potest. eiq;, quod uestigari non potest. Atque huius quidem classis nullum æquiuocum vocabulum, censetur vnum nomen, sed multa, quippe cum

elicitur ex pręd. ca. 1. 4. meta. 7. *Casu æquiuocum.* *Nomē æquiuocum non*

cum nullum sit, quod multas, omninoq; diuersas significationes non habeat. Vnde & enunciatio ex verbo aliquo huius generis composita non fit vna, sed plures, vt si dicas, Gallus cantat, Alexander à rege progenitus est, Crçsus Halym ingressus perdet quàm plurima regna. Viç Dei sunt inuestigabiles. Dicuntur autem hçc nomina casu çquiuoca, quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis, conuenientiçve rerum significatarum. Atque hçc çquiuoca propriè çquiuoca censentur apud Aristotelem.

est unum nomen, sed multa.

1. peri. 7.

Cur dicantur casu æquiuoca.

Vt 1. de gene. 6. & 4. meta 2.

De nominibus consilio æquiuocis, seu Analogis. Cap. X X.

EA sunt consilio çquiuoca, quç diuersis quidē rationibus sed tamē ita diuersis, vt quodammodo sint eadem, suis conueniūt significatis, vt nomē homo, quod quidē eadē quodammodo ratione dicitur de homine vero, & de picto. Homo enim verus animal rationale depictus autē est animalis rationalis imago. Hçc verò dicuntur consilio çquiuoca quia non temerè & casu, sed consilio & ratione rebus diuersis imponuntur, spectata nimirum cognatione aliqua earum inter sese. Neque enim hoc genere complecti volumus ea, quç solum ob memoriam, aut spem consilio çquiuoca dicuntur, vt cum quis Pauli nomine filium appellat, aut in memoriam Diui Pauli, aut sperans filium D. Paulo similem futurum, quoniam hoc simpliciter sunt casu çquiuoca cum nō imponatur rebus diuersis ob aliquā earū inter se cognationē. Ea igitur, quç ob affinitatē rerū significatarū consilio çquiuoca uocantur aut relatione, aut comparatione relationū talia dicuntur. Relatione quidam, uno quatuor modis, vel ad vnum finem quo pacto, hoc nomen Sanum çquiuocū est habenti sanitatem efficienti, & conseruanti, vel ab vno efficiente, quo pacto hçc vox Medicum çquiuoca est habenti artem medicinç, & omnibus instrumentis, quibus medicus utitur, vel ab vna forma, quo

Ex 2. Eth. 6. & ex 4. meta. 2.

Cur dicantur consilio çquiuoca.

1. eth. 6.

Aequiuoca relatione.

pacto hæc vox Animal est æquiuoca habenti formam animalis, & animali depicto & fictili. vel ab vno subiecto, quo pacto hoc vocabulum Ens equiuocum est substantiæ, quæ per se existit & accidentibus, quæ per substantiam, cui inhærent, existunt. Comparatione vero relationũ, quę Græcè ἀναλογία, Latinè proportio nominatur, equiuocũ est, exempli causa, nomen Pes pedi animali, & montis, & nomen Aspectus aspectui oculorum, & mentis: quia nimirum vt se habet pes animalis ad animal, sic pes montis ad montem: itemque vt aspectus oculorum ad corpus, sic aspectu mentis ad animum. Atque hæc extrema æquiuoca apud Aristotelem, & veteres eius interpretes Analoga dicuntur, quasi dicas proportionalia. Sed recentiores longo vsu obtinuerunt, vt iam nunc omnia consilio æquiuoca analogorum nomine comprehendantur.

Æquiuocæ proportio. Ci. de uniuersitate. Vt 2. post. 19. & 1. eth. 6. & 5. meta. 6. *Analoga dicuntur.* Vide Cai. de Analogia nomin.

De nominibus uniuocis. Cap. XXI.

Ex pręd. 1.

NOmen vniuocum est, quod eadem omnino ratione sua significata significat, vt vox Homo comparatione omnium virorum hominum: omnes siquidem dicuntur homines, quia sunt animalia rationalia. Sed animaduertendum est, non ita æquiuoca ab vniuocis distingui: vt nullum æquiuocum sit aliqua ratione vniuocum. Nam hoc nomen Gallus, quod casu æquiuocum esse diximus, vniuocum etiam est, si ad gallos tantũ gallinaceos, quos eadem omnino ratione significat, referatur. Hoc item nomen Homo, quod paulo superius ad homines tum veros, tum depictos analogum diximus, nunc comparatione verorum duntaxat in exemplum vniuocum attulimus. Itaque non hæc distinximus quasi diuersa vocabula, sed quasi diuersas nuncupationes nominum, quemadmodum instituimus. Nullum autem est incommodum, si propter diuersas considerationes, diuersæ eidem voci nuncupationes tribuantur. Si tamen nomina respectu omnium suorum significatorum considerentur,

Occurritur tacitæ obiectioni. *Oĩa penè*

tur, nulla penè vniuoca reperientur. Nam, vt omittam casu æquiuoca, quæ non pauca sunt, omnia iam fermè vocabula tritus sermo analoga fecit.

nomina sunt æquiuoca. 1. de gene. 6.

Comparantur inter se casu æquiuoca analoga, & vniuoca. Cap. XXII.

PORRO casu æquiuoca, & vniuoca sunt omnino aduersa, & quasi contraria inter sese: analoga verò sunt media inter vtraq;. Nam casu æquiuoca diuersis omnino rationibus sua significata significant, vniuoca eadem omnino, analoga nec omnino diuersis, nec omnino eadem. Vnde cum omne medium inter contraria modo aliquo vtriq; extremo repugnet, & cum vtroq; modo aliquo cōueniat, meritò Aristoteles ita de analogis loquitur, vt nunc A ea reijciat ab æquiuocis, nunc B ab vniuocis: & rursus, modo C appellet æquiuoca, modo D vniuoca. Sed cùm analoga diuersis simpliciter rōnibus suis conueniant significatis, non item simpliciter eadem, sed quodammodo eadem, vt diximus, non dubium est, quin maiorem cum æquiuocis à casu, quàm cū vniuocis habeant societatem: id quod in causa fuit, vt ab Aristot. initio categoriarū eadem definitione cum æquiuocis à casu, sub communi nomine æquiuocorum definirentur, non item cum vniuocis sub vniuocorum nomine.

Analoga sunt media inter casu æquiuoca et uniuoca. Capit. 20. 21.22.

a 4.met.2. b Pred.1. c Pred. 1. d 2.met.1.

Plus conueniūt analoga, & æquiuocis à casu, quā cū uniuocis. Pred. 1.

Illud tamen aduerte aliter nos hoc loco, aliter Aristotelem de æquiuocis & vniuocis disserere: ille siquidem de rebus, nos de vocibus loquimur. Res æquiuocæ sunt, quæ vocibus æquiuocis significantur: vniuocæ, quæ vniuocis. Recentiores appellant voces æquiuocas & vniuocas, Aequiuoca æquiuocantia, & Vniuoca vniuocantia: res autem, Aequiuoca æquiuocata, & vniuoca vniuocata. Verùm his vocabulis, cum res perspicua sit, non est necesse vti. Illud obiter ex Græcis vocabulis intellige, magis propriè res, quam voces, dici æquiuocas. Nam & συνώνυμα, quę nos ęquiuoca dicimus, & ὁμώνυμα, quę appellamus vniuoca,

Locis nūc citatis.

Res æquiuocæ & uniuocæ.

Magis pro-

priùs res quàm voces dicuntur æquiuocæ & uniuocæ.

ex ipsa vocabulorum vi dicuntur quasi habentia idem commune nomẽ quod haud dubiè de rebus intelligitur, à quibus ad voces appellatio traducitur. Itaque voces dicuntur ęquiuocę, quia res æquiuocas significant, vniuocę autem, quia significant res vniuocas.

De nomine Concreto, & Abstracto. Cap. XXIII.

NOmen concretum est, quod compositum habet significandi modum: vt Candidũ, Homo, Nam Candidum significat candorem, quasi adiacentem alicui rei subiectę, sicq; rem etiã subiectam quodammodo significat: & homo significat habens humanitatem, in qua significatione modus etiam quidã compositionis cernitur. Nomen abstractum est, quod simplicem habet modum significandi: vt candor, Humanitas. Nam Candor significat solũ candorem quasi per se subsistentem extra subiectum: & Humanitas significat solam humanitatem quasi per se cohęrentem extra hominem. Illa dicuntur concreta, quasi composita: hęc abstracta, quasi à compositione libera: vtrunque autem in modo significandi spectatur. Atq; abstracta dicuntur principalia siue primaria, quia ab alijs non deducantur, sed ipsa sint quasi capita & fontes aliorum, si non Grammatica consideratione, certè rationali, & petita ex natura rerum. Concreta verò dicuntur minus principalia, quoniam ab illis deriuantur, siue proximè, vt Candidum à candoris nomine, siue remotè, vt Candidatum, quod proximè à candido deducitur.

De Tho. Opus 48. de prędic. cap. 2.

Cur dicantur concreta, & abstracta.

De nomine Connotatiuo, & Absoluto. Cap. XXIIII.

NOmen connotatiuum est, quod significat aliquid adiacens quasi adiacens alicui: vt candidum, Vesti-

Vestitum, Cæcum, Non videns. Candidum enim significat candorem qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: Vestitum significat vestem quæ adiacet homini: Cæcum negationem aspectus, quæ adiacet animali ad videndum apto: & hæc vna dictio Non videns, negationem aspectus, quæ adiacet omnibus non videntibus siue sint, siue non sint. Accipio enim in definitione particulas Aliquid, & Alicui latissime, vt non solum omnia entia, sed etiam non entia complectar: idque intelligo significare aliquid adiacens alicui, quod significat aliquam formam, aut quasi formam accidentariam alicui. Rursus hęc eadem vocabula significant sua significata, non quasi per se subsistentia, sed quasi adiacentia, quoniam sic ea significant, vt ex modo suæ significationis de ijs quibus illa adiacent, dicantur, Id enim intelligo significare aliquid quasi adiacens alicui. Exempli causa, dixerim hoc nomen candidum significare candorem quasi adiacentem corpori (seu per modum adiacentis, vt dici solet) quia ita significat candorem, vt ex modo suæ significationis de corpore, cui candor adiacet, dicatur. Atque ita cætera. Quo tamen pacto candoris nomen, non significat candorem, nec vestis vestem, nec cęcitas negationem aspectus, nec non visio negationem visionis absolutè, Neque enim dicuntur de ijs quibus hæc adiacent. Ita fit vt nomina connotatiua aliud significent & de alio dicantur, Significant enim formas, aut quasi formas, & dicuntur de rebus, quibus illæ accidunt. Neque verò idem est significare aliquid, & dici de aliquo, quia (vt probat Aristoteles:) si esset idem, idem quoq; significarent, Musicum, & Candidum, & Homo (Quę de eodem homine dicuntur) id quod absurdissimum est asserere. Itaque aliud significant nomina Connotatiua: & de alio ex modo suæ significationis dicuntur. Reijciuntur ergo primum a definitione ea nomina, quæ non significant aliquid adiacens alicui, vt Plato, Alcibiades. Homo, Animal, & ferè vocabula primarum, & se-

Quid sit significare aliquid adiacens alicui.

Quid sit significare aliquid quasi adiacens alicui.

Connotatiuum, aliud significat, et de alio dicitur. Album solam qualitatē significat.

4. met. 4. tex. 11.

cundarum substantiarum. Dico autem ferè, quia quædam eorum significant aliquid adiacens alicui, vt Aeneum & Ligneum, quæ ratione de figuris dicuntur. Hęc enim duo vocabula significant ęs, & lignum tanquam formas accidentarias figurarum: id quod in alijs etiam quibusdam cernere est. Reijciuntur deinde illa, quæ significant aliquid adiacens alicui, non tamen vt adiacens, seu per modum adiacentis, vt Candor, Vestis, Cęcitas, Non visio.

Nomen absolutum. Nomen absolutum est, quod significat aliquid non quasi adiacens alicui, sed quasi per se subsistens, seu (vt Dialectici loquuntur) per modum per se stantis: qualia sunt omnia, quę à definitione connotatiuorum reiecimus. *Cur dicatur nomen connotatiuum cur absolutum.* Ex eo autem dictum uidetur nomen connotatiuum, quia præter id quod significat, aliud etiam de quo dicitur, notat. Absolutum uerò, quia præter id quod significat, nihil aliud notat de quo dicatur. *Latius patet concreti nominis nũcupatio, q̃ connotat. & connotat. quam adiectiui.* Illud tamen hoc loco prætermittendum non est, latius patere Concreti nominis nuncupationem, quàm Connotatiui & Connotatiui, quàm eius quod apud Grammaticos Adiectiuum dicitur. Quanquam enim omne adiectiuum est connotatiuum, & omne connotatiuum concretum, (id quod animaduertenti facilè patebit) non tamen omne concretum est connotatiuum, nec omne connotatiuum adiectiuum. Hęc enim uocabula, Socrates, Homo, Animal, & alia pene infinita primarum & secũdarum substantiarum, testibus etiam Theologis concreta sunt, nec tamen connotatiua dici possunt: Hæc item verba: Pater, Dominus, Præceptor connotatiua sunt, nec tamen adiectiua, sed substantiua. *D. Th.j. p. q.39. & alij. 1. di. 4. & 34.* Quo fit vt perperam hæ nuncupationes à quibusdam confundantur, & pro eadem promiscuè usurpentur.

De nomine Denominatiuo, & Denominante.
Cap. XXV.

NOmen denominatiuum eſt cõnotatiuum, quod a priori aliquo vocabulo voce ac ſignificatione deducitur: vt Candidum, Iuſtum. Vtrunque.n. connotatiuum eſt, & illud à candoris nomine, hoc à Iuſtitiæ vocabulo voce ac ſignificatione deriuatur. Verbo Deducitur non intelligas hoc loco deriuationem Grammaticam (hac enim potius Iuſtitiæ nomen ex genitiuo Iuſti deducitur) ſed rationalem & ex natura rerum petitam, de qua ſupra locuti ſumus. Priori ergo parte definitionis excluduntur omnia nomina abſoluta. Poſteriori reijciunter ea connotatiua, quæ aut voce, aut ſignificatione, à nullo priori nomine deducuntur. Hinc fit vt hoc nomen Studioſus pro virtute prędito acceptum, non ſit dęnominatiuum, quia non deducitur voce, ac ſignificatione ex nomine aliquo priori. Sola enim voce trahitur ex nomine ſtudium, ſola autem ſignificatione ex nomine Virtus. Hinc etiam fit, vt hęc nomina Curſor, Pugil, & cętera huiuſmodi, qua ratione ſignificant vires quaſdam naturales, non ſint denominatiua. A nullo enim priori ſimpliciориq; vocabulo voce, ac ſignificatione deducuntur. Nam etſi voce tenus ex nominibus actuum trahuntur, vt Curſor ex curſu, & Pugil ex pugilatu, ſignificatione tamen a nullo deriuantur, quia viribus naturalibus, quas ſignificant, non ſunt adhuc abſtracta vlla nomina impoſita. Ex his perſpicuum fit, latius patere nominis connotatiui nuncupationem, quam denominatiui, quandoquidem ex dictis intelligimus omnia denominatiua eſſe connotatiua, nec tamen omnia connotatiua eſſe denominatiua.

Ex præd. 1. & 5. & ex 2. top. 2.

Alb. Mag. in prędic. tract. 1.

Cap. 23.

Ibidem

Latius patet connotatiuum quã denominatiuum.

Nomen denominans eſt, a quo denominatiuum voce, ac ſignificatione deducitur. Ad hoc genus pertinere poſſunt non ſolum abſtracta vocabula, vt Candor, Iuſtitia, ſed etiam concreta, vt Candidum, Ignis. Nam

Denominant.

Etiam con-

ueta denominantia esse possunt. Nam à candido tum voce, tum significatione deducitur Candidatum, & ab igne ignitum. Illa vocari possunt primaria denominantia, hęc secundaria. Ex quo fit vt idem nomen possit esse denominatiuum, ac denominans diuersorum respectu. Candidum enim si cum candoris vocabulo comparatur, denominatiuum est, si cum nomine Candidatum, denominans. Verùm, vt quæ dixi, melius intelligas, aduerte in quouis denominatiuo duplicem respectum requiri, alterum ad vocabulum denominans, a qua voce, ac significatione deducitur, alterum ad rem denominatam, cui aliquid adiacere significat, seu, cuius est connotatiuum. Propter priorem quidem respectum omne denominatiuū dicitur ab aliquo denominante, denominatiuum: propter posteriorem autem alicuius rei denominatæ denominatiuum. Vnde efficitur, vt quemadmodum omne denominatiuum est denominatiuum à certo quodam & designato vocabulo, sic etiam sit denominatiuum certæ cuiusdam rei, aut definitarum quarundam. Id quod ideo collegerim, vt mirari desinas, si videris nomina denominatiua non de omnibus de quibus dicuntur, denominatiuè prædicari. Re enim vera Coloratum prędicatur denominatiuè de corpore, cuius est connotatiuum, de albo autem, cuius non est connotatiuum, denominatiuè prædicari non potest. Hæc item nomina Bonus, Sapiens, Iustus, prædicantur denominatiuè de hominibus, quibus Bonitas, Sapientia, & Iustitia accidentaria est: de Deo autem, in cuius simplicissima essentia huiusmodi perfectiones continentur, non denominatiuè, sed essentialiter dicuntur. Aeneum quoque, ligneum, & huiusmodi, dicuntur denominatiuè de figuris, vt de circulo, & triangulo: essentialiter autem, non denominatiuè de rebus ex figura & materia compositis, vt dę triangulo ęneo, & ligneo circulo. Rationale denique dicitur denominatiuè de animali, essentialiter de homine, ac Socrate.

Primaria denomin.
Secũdaria.
Duplex respectus requiritur in quouis denominat.
Denominatiua nõ de omnib. dicũtur denominatiuè.
Nullum genus prædicatur denominatiuè de sua specie.
D. Th. 1. p. q. 13. & alij Theologi 2. d. 22.

De nomine Communi & Singulari. Cap. XXVI.

NOmen commune ſeu vniuerſale eſt, quod eadem ratione de pluribus prædicatur: vt Homo. Singulare autem, ſeu Diſcretum, ſeu indiuiduum, eſt quod non prædicatur de pluribus, vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco preſſius, quàm ſuprà, intelligendum eſt, vt pote pro verè affirmari. Nam ſi accipiatur pro affirmari aut negari, ſiue verè ſiue falsò, vt ſuprà expoſuimus, nomina ſingularia erunt communia Plato enim ea ratione, qua Platoné Ariſtotelis præceptorem ſignificat, prædicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè, tum falsò & affirmatiuè. Cum verò in definitione audis. De pluribus, nomine plurium intellige plura ſecundum idem nomen. Nam vt nomen aliquod dicatur commune, non ſatis eſt ſi prædicetur de iis, quæ dicantur plura ſecundum aliud nomen. Sic enim nomina ſingularia communia eſſe iudicabuntur. Platonis ſi quidem nomen vna ſola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vt pote de hoc Ariſtonis filio, de hoc Philoſopho, de hoc Ariſtotelis præceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attributis Conimbricę, ut de vrbe prope Mondam ſita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prædicatur de pluribus perſonis diuinis, & tamen ſingulare eſt, modo nomine Dei id intelligamus, quo maius aliquid, perfectiúſue cogitari non poteſt, quo pacto Theologi Dei notionem deſcribunt. Hac enim ſpectata ſignificatione ſic ait Sapiens, affectiui, aut regibus deſeruientes homines, incommunicabile nomen (ſcilicet Dei) lapidibus & lignis impoſuerunt. Ratio denique eadem ſignificatione accipitur in definitione nominis communis, qua in definitionibus æquiuocorum, & vniuocorum. Cum ergo in ea definitione dicitur: Quod prædicatur de pluribus,

Prædicari preſſius quàm ſuprà.

De plurib.

D.Th. 1 p. q. 2. & alij 1. d. 3. Sap. 14. Cap. 10. & cęt.

sophus, neutro modo fecerunt ipsum Socratem, qui ostenditur subiectum enunciationis, sed ea tantũ verba, Hic homo, quæ in priori oratione exprimuntur, in posteriori perspicuitatis causa omittuntur. Cui quidem doctrinę satis fauet consuetudo. Ferè enim uocibus huiusmodi non significatiuis, imo & significatiuis, cum pro rebus significatis non accipiuntur, pręponuntur aliæ particulæ, quibus illa inducentur, ut cum dicimus, Vox Blictri nihil significat, Verbum disputo est primæ coniugationis: nec uerò subticentur, nisi cùm ex consuetudine intelliguntur, ut apud Grãmaticos. Suffragatur huic sententiæ commune illud Dialecticorum proloquium, Significationem totius orationis constari ex significationibus suarũ partium: quo fit, ut uoces non significatiuæ, partes orationis censeri non debeant. Itaq; uno modo occurrere possumus, has uoces non esse partes orationis, sed res significatas, atque ostensas alijs dictionibus quæ sunt orationis partes, quęque ferè præponuntur, etsi, cum facilè intelliguntur, pretermittantur. Aliter quoq; possumus occurrere, huiusmodi quidem uoces, & esse partes orationis, & non esse nomina, nec uerba, nec ad nomina aut uerba reuocari, ut obiectio sumit uerum id, quod nos dixeramus (omnes, inquã simplices partes orationis esse nomina, aut uerba, aut ad hęc reuocari) non uniuersè accipiendum esse, sed solum cum partes orationis sunt significatiuæ.

Posterior solutio.

Cap. 13.

Enumerantur variæ nuncupationes nominum, & verborum. Cap. XVII.

Explicatis igitur nomine & uerbo, ijsque quę ad nomen & uerbum reuocãtur, iam nunc de uaria nominum, & uerborum nuncupatione agendum est. Verùm cum multę admodum sint horum nuncupationes, eas tantum nos, quę crebrius in ore uersantur, persequemur, Nomina & uerbo ferè dicuntur Aequiuoca, Vniuoca, Concreta, Abstracta, Connotatiua,

tiua, Absoluta, Denominatiua, Denominantia. Communia, Singularia, Transcendentia, non transcendentia, Positiua, Negatiua, Repugnantia, non repugnantia, Primę intentionis, & secundę. At vero ne in singulis nuncupationibus explicandis geminentur vocabula Nominis & Verbi (hoc enim fastidium simul, & confusionem pareret) comprehendenda prius sunt nomina & verba vocabulo aliquo communi, vt de ipsis tanquam de uno tantum quodã genere loquamur.

De nomine qua ratione verba, & cętera omnia categoremata complectitur. Cap. XVIII.

POssent equidem nomina & verba generali quadam verbi appellatione comprehendi. Vsurpatum est enim apud Latinos, vt etiam nomina verba nominentur. Sed hęc appellatio latè admodum funditur, quippe cum ad omnes omnino dictiones extendatur: quo in sensu ait quidam, Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur. Possunt quoque appellari Dictiones, iuxta illud Aristotelis, Ac nomen quidem & verbum dictiones sunt tantummodo, & cęter. Verum ęque fusa est hęc appellatio, atque superior. Sed neq; placet recentiorum consuetudo, qui iã hinc ab initio nomina & verba sub termini vocabulo pertractant. Terminus enim nihil est aliud, quàm prędicatum, aut subiectum propositionis, vt postea dicemus: prędicata verò & subiecta sępissimè sunt orationes, de quibus tamen hoc loco non agimus. Accedit eo, quod termini appellatio non conuenit nominibus & verbis qua ratione sunt primę partes, elemẽta uè cuiusq; modi differendi, Diuisionis, inquam, Definitionis, & Argumentationis, vt à nobis in presentia tractantur, sed solum vt in ea terminari potest resolutio syllogismi simplicis, ac proinde cuiusque argumentationis. Hinc enim terminus dictus est. Neq; verò Aristot. & si oĩa ab initio Dialecticæ ad Syllogismi simplicis doctrina contullit, vllã Termini mẽtionẽ

Quint. li. 1. cap. 9. Horat. in art. poet. 1. peri. 4. *Recẽtiores.* Li. 6. ca. 9. *Vnde dictus termi.* 2. peri. 1.

Nomen generaliter acceptum. nisi post aliquot libros, fecit, vt pote cum tandem ad syllogismi structuram deuenit. Potius ergo comprehédéda sunt nomina, & verba vocabulo Nominis latè accepto, qua. Nominis significatione sic ait Aristoteles. Verba ipsa per se dicta, nomina sunt, & aliquid significant. Quo in loco, vt uno verbo rem exponam, Nomen idem est quod categorema, sicq; non modo nomina & verba, vt supra definita sunt, sed etiam ea omnia complectitur, quæ directò ad nomen & verbum, reuocantur. Et hac quidem vsurpatione nominis tam sæpe utitur Aristoteles, vt ei, qui vel mediocriter in eius lectione versatus fuerit, plurima occurrant exempla. Quapropter nominis vocabulo hac significatione accepto, iam institutum persequamur.

1. peri. 3. *Nomē generaliter idē quod categoremata.* Cap. 12. & 14. Vt præd. 1. & 5. 1. peri. 7. 11. post 10. 1. top. 13. 2. top. 12. 1. elen. 1.

De nominibus casu æquiuocis. Cap. XIX.

4. meta. 4. NOmen æquiuocum seu multiplex est, quod diuersis rationib. sua significata significat. Nomine Rationis intellige mentalem rei significatæ definitionem, quam nomen significat, iuxta illud Aristotelis, Ratio quam nomen significat, est definitio, mente scilicet fabricata. Hæc enim significatur nomine: etsi confuse. Quanquam Rationis vocabulo etiam simplex conceptus rei, cuius nomen est signum, optimè potest intelligi. Hac de causa nomen Canis dicitur æquiuocum, quia alia ratione significat canem domesticum, alia piscem, alia sidus. Nominum porro æquiuocorũ, quædam casu, fortunaue sunt æquiuoca, quædam consilio & ratione. Ea sunt casu æquiuoca, quæ diuersis omnino rationibus suis congruunt significatis vt nomen Gallus homini natione Gallo, & gallo aui: & vocabulum Alexander Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni: & verbum Perdo ei quod est amitto. Et ei quod est destruo; & Inuestigabili ei, quod uestigari potest. eiq;, quod uestigari non potest. Atque huius quidem classis nullum æquiuocum vocabulum, censetur vnum nomen, sed multa, quippe

elicitur ex pręd. ca. 1. — 4. meta. 7. — *Casu æquiuocum.* — *Nomē æquiuocum non*

cum nullum sit, quod multas, omninoq; diuersas significationes non habeat. Vnde & enunciatio ex verbo aliquo huius generis composita non fit vna, sed plures, vt si dicas, Gallus cantat, Alexander à rege progenitus est, Crœsus Halym ingressus perdet quàm plurima regna. Vię Dei sunt inuestigabiles. Dicuntur autem hęc nomina casu ęquiuoca, quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis, conuenientięve rerum significatarum. Atque hęc ęquiuoca propriè ęquiuoca censentur apud Aristotelem.

est unum nomen, sed multa.

1.peri.7.

Cur dicantur casu aequiuoca.

Vt 1.de gene. 6. & 4. meta 2.

De nominibus consilio aequiuocis, seu Analogis. Cap. XX.

EA sunt consilio ęquiuoca, quę diuersis quidē rationibus sed tamē ita diuersis, vt quodammodo sint eadem, suis conueniūt significatis, vt nomē homo, quod quidē eadē quodammodo ratione dicitur de homine vero, & de picto. Homo enim verus animal rationale depictus autē est animalis rationalis imago. Hęc verò dicuntur consilio ęquiuoca quia non temerè & casu, sed consilio & ratione rebus diuersis imponuntur, spectata nimium cognatione aliqua earum inter se se. Neque enim hoc genere complecti volumus ea, quę solum ob memoriam, aut spem consilio ęquiuoca dicuntur, vt cum quis Pauli nomine filium appellat, aut in memoriam Diui Pauli, aut sperans filium D.Paulo similem futurum, quoniam hoc simpliciter sunt casu equiuoca cum nō imponātur rebus diuersis ob aliquā earū inter se cognationē. Ea igitur, quę ob affinitatē rerū significatarū consilio ęquiuoca uocantur aut relatione, aut comparatione relationū talia dicuntur. Relatione quidam, uno quatuor modis, vel ad vnum finem quo pacto, hoc nomen Sanum ęquiuocū est habenti sanitatem efficienti, & conseruanti, vel ab vno efficiente, quo pacto hęc vox Medicum ęquiuoca est habenti artem medicinę, & omnibus instrumentis, quibus medicus utitur, vel ab vna forma, quo

Ex 2. Eth. 6. & ex 4. meta.2.

Cur dicantur consilio ęquiuoca.

1.eth.6.

Aequiuoca relatione.

pacto hæc vox Animal est æquiuoca habenti formam animalis,& animali depicto & fictili. vel ab vno subiecto, quo pacto hoc vocabulum Ens equiuocum est substantiæ,quæ per se existit & accidentibus,quæ per substantiam,cui inhærent,existunt. Comparatione verò relationū, quę Græcè ἀναλογία, Latinè proportio nominatur, ęquiuocū est, exempli causa, nomen Pes pedi animali,& montis, & nomen Aspectus aspectui oculorum,& mentis: quia nimirum vt se habet pes animalis ad animal,sic pes montis ad montem: itemque vt aspectus oculorum ad corpus, sic aspectu mentis ad animum. Atque hæc extrema æquiuoca apud Aristotelem, & veteres eius interpretes Analoga dicuntur,quasi dicas proportionalia. Sed recentiores longo vsu obtinuerunt,vt iam nunc omnia consilio æquiuoca analogorum nomine comprehendantur.

Aequiuoca proportio. Ci. de uniuersitate. Vt 2. post. 19. & 1. eth. 6. & 5. meta. 6. *Analoga dicuntur.* Vide Caie. de Analogia nomin.

De nominibus uniuocis. Cap. XXI.

Ex pręd. I. NOmen vniuocum est, quod eadem omnino ratione sua significata significat, vt vox Homo comparatione omnium virorum hominum: omnes siquidem dicuntur homines, quia sunt animalia rationalia. Sed animaduertendum est, non ita æquiuoca ab vniuocis distingui: vt nullum æquiuocum sit aliqua ratione vniuocum. Nam hoc nomen Gallus, quod casu æquiuocum esse diximus, vniuocum etiam est, si ad gallos tantū gallinaceos, quos eadem omnino ratione significat, referatur. Hoc item nomen Homo, quod paulo superius ad homines tum veros, tum de pictos analogum diximus, nunc comparatione verorum duntaxat in exemplum vniuocum attulimus. Itaque non hæc distinximus quasi diuersa vocabula, sed quasi diuersas nuncupationes nominum, quemadmodum instituimus. Nullum autem est incommodum, si propter diuersas considerationes, diuersæ eidem voci nuncupationes tribuantur. Si tamen nomina respectu omnium suorum significatorum considerentur,

Occurritur tacitæ obiectioni.

Oīa penè

tur, nulla penè vniuoca reperientur. Nam, vt omittam casu æquiuoca, quæ non pauca sunt, omnia iam fermè vocabula tritus sermo analoga fecit.

nomina illa æquiuoca. 1. de gene. 6.

Comparantur inter se casu æquiuoca analoga, & vniuoca. Cap. XXII.

PORRO casu æquiuoca, & vniuoca sunt omnino aduersa, & quasi contraria inter sese: analoga verò sunt media inter vtraq;. Nam casu æquiuoca diuersis omnino rationibus sua significata significant, vniuoca eadem omnino, analoga nec omnino diuersis, nec omnino eadem. Vnde cum omne medium inter contraria modo aliquo vtriq; extremo repugnet, & cum vtroq; modo aliquo cõueniat, meritò Aristoteles ita de analogis loquitur, vt nunc A ea reijciat ab æquiuocis, nunc B ab vniuocis: & rursus, modo C appellet æquiuoca, modo D vniuoca. Sed cùm analoga diuersis simpliciter rõnibus suis conueniant significatis, non item simpliciter eadem, sed quodammodo eadem, vt diximus, non dubium est, quin maiorem cum æquiuocis à casu, quàm cũ vniuocis habeant societatem: id quod in causa fuit, vt ab Aristot. initio categoriarũ eadem definitione cum æquiuocis à casu, sub communi nomine æquiuocorum definirentur, non item cum vniuocis sub vniuocorum nomine.

Analoga sunt media inter casu æquiuoca et uniuoca. Capit. 20. 21.22.

a 4.met.2. b Pred.1. c Pred. 1. d 2.met.1.

Plus conueniũt analoga, & æqui uocis à casu, quã cũ uniuoc. Pred. 1.

Illud tamen aduerte aliter nos hoc loco, aliter Aristotelem de æquiuocis & vniuocis differere: ille siquidem de rebus, nos de vocibus loquimur. Res æquiuoce sunt, quæ vocibus æquiuocis significantur: vniuoce, quæ vniuocis. Recentiores appellant voces æquiuocas & vniuocas, Aequiuoca æquiuocantia, & Vniuoca vniuocantia: res autem, Aequiuoca æquiuocata, & vniuoca vniuocata. Verùm his vocabulis, cum res perspicua sit, non est necesse vti. Illud obiter ex Græcis vocabulis intellige, magis propriè res, quam voces, dici æquiuocas. Nam & συνώνυμα, quę nos ęquiuoca dicimus, & ὁμώνυμα, quę appellamus vniuoca, ex ipsa

Locis nũc citatis. *Res æquiuocæ & uniuocæ.*

Magis pro-

prie res quã voces dicuntur æquiuocæ & uniuocæ. ex ipsa vocabulorum vi dicuntur quasi habentia idem commune nomẽ quod haud dubiè de rebus intelligitur, à quibus ad voces appellatio traducitur. Itaque voces dicuntur ęquiuocę, quia res æquiuocas significant, vniuocæ autem, quia significant res vniuocas.

De nomine Concreto, & Abstracto. Cap. XXIII.

NOmen concretum est, quod compositum habet significandi modum: vt Candidũ, Homo, Nam Candidum significat candorem, quasi adiacentem alicui rei subiectę, sicq; rem etiã subiectam quodammodo significat: & homo significat habens humanitatem, in qua significatione modus etiam quidã compositionis cernitur. Nomen abstractum est, quod simplicem habet modum significandi: vt candor, Humanitas. Nam Candor significat solũ candorem quasi per se subsistentem extra subiectum: & Humanitas significat solam humanitatem quasi per se cohęrentem extra hominem. Illa dicuntur concreta, quasi composita: hęc abstracta, quasi à compositione libera: vtrunque autem in modo significandi spectatur. Atq; abstracta dicuntur principalia siue primaria, qp ab alijs non deducantur, sed ipsa sint quasi capita & fontes aliorum, si non Grammatica consideratione, certè rationali, & petita ex natura rerum. Concreta verò dicuntur minus principalia, quoniam ab illis deriuantur, siue proximè, vt Candidum à candoris nomine, siue remotè, vt Candidatum, quod proximè à candido deducitur.

De Tho. Opus 48. de prędic. cap. 2.

Cur dicantur concreta, & abstracta.

De nomine Connotatiuo, & Absoluto. Cap. XXIIII.

NOmen connotatiuum est, quod significat aliquid adiacens quasi adiacens alicui: vt candidum, Vesti-

Vestitum, Cæcum, Non videns. Candidum enim significat candorem qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: Vestitum significat vestem quæ adiacet homini: Cæcum negationem aspectus, quæ adiacet animali ad videndum apto: & hæc vna dictio Non videns, negationem aspectus, quæ adiacet omnibus non videntibus siue sint, siue non sint. Accipio enim in definitione particulas Aliquid, & Alicui latissime, vt non solum omnia entia, sed etiam non entia complectar: idque intelligo significare aliquid adiacens alicui, quod significat aliquam formam, aut quasi formam accidentariam alicui. Rursus hęc eadem vocabula significant sua significata, non quasi per se subsistentia, sed quasi adiacentia, quoniam sic ea significant, vt ex modo suæ significationis de ijs quibus illa adiacent, dicantur, Id enim intelligo significare aliquid quasi adiacens alicui. Exempli causa, dixerim hoc nomen candidum significare candorem quasi adiacentem corpori (seu per modum adiacentis, vt dici solet) quia ita significat candorem, vt ex modo suæ significationis de corpore, cui candor adiacet, dicatur. Atque ita cætera. Quo tamen pacto candoris nomen, non significat candorem, nec vestis vestem, nec cęcitas negationem aspectus, nec non visio negationem visionis absolutè, Neque enim dicuntur de ijs quibus hæc adiacent. Ita fit vt nomina connotatiua aliud significent & de alio dicantur, Significant enim formas, aut quasi formas, & dicuntur de rebus, quibus illæ accidunt. Neque verò idem est significare aliquid, & dici de aliquo, quia (vt probat Aristoteles:) si esset idem, idem quoq; significarent, Musicum, & Candidum, & Homo (Quę de eodem homine dicuntur) id quod absurdissimum est asserere. Itaque aliud significant nomina Connotatiua: & de alio ex modo suæ significationis dicuntur. Reijciuntur ergo primum a definitione ea nomina, quæ non significant aliquid adiacens alicui, vt Plato, Alcibiades. Homo, Animal, & ferè vocabula primarum, & secundarum

Quid sit significare aliquid adiacens alicui. Quid sit significare aliquid quasi adiacens alicui.

Connotatiuum, aliud significat, et de alio dicitur. Album solam qualitatē significat.

4. met. 4. tex. 11.

cundarum substantiarum. Dico autem ferè, quia quædam eorum significant aliquid adiacens alicui, vt Aeneum & Ligneum, qua ratione de figuris dicuntur. Hęc enim duo vocabula significant ęs, & lignum tanquàm formas accidentarias figurarum: id quod in alijs etiam quibusdam cernere est. Reijciuntur deinde illa, quæ significant aliquid adiacens alicui, non tamen vt adiacens, seu per modum adiacentis, vt Candor, Vestis, Cęcitas, Non visio.

Nomen absolutum. Nomen absolutum est, quod significat aliquid non quasi adiacens alicui, sed quasi per se subsistens, seu (vt Dialectici loquuntur) per modum per se stantis: qualia sunt omnia, quę à definitione connotatiuorum re- *Cur dicatur nomen connotatiuum cur absolutum.* iecimus. Ex eo autem dictum uidetur nomen connotatiuum, quia præter id quod significat, aliud etiam de quo dicitur, notat. Absolutum uerò, quia præter id quod significat, nihil aliud notat de quo dicatur. Illud tamen hoc loco prætermittendum non est, latius pa- *Latius patet concreti nominis nũcupatio, q̃ connotat. & connotat. quam adiectiui.* tere Concreti nominis nuncupationem, quàm Connotatiui & Connotatiui, quàm eius quod apud Grammaticos Adiectiuum dicitur. Quanquam enim omne adiectiuum est connotatiuum, & omne connotatiuum concretum, (id quod animaduertenti facilè patebit) non tamen omne concretum est connotatiuum, nec omne connotatiuum adiectiuum. Hęc enim uocabula, Socrates, Homo, Animal, & alia pene infinita prima- *D. Th. j. p. q. 39. & alij. 1. di. 4. & 34.* rum & secũdarum substantiarum, testibus etiam Theologis concreta sunt, nec tamen connotatiua dici possunt: Hæc item verba: Pater, Dominus, Præceptor connotatiua sunt, nec tamen adiectiua, sed substantiua. Quo fit vt perperam hæ nuncupationes à quibusdam confundantur, & pro eadem promiscuè usurpentur.

De nomine Denominatiuo, & Denominante. Cap. XXV.

NOmen denominatiuum est cõnotatiuum, quod a priori aliquo vocabulo voce ac significatione deducitur: vt Candidum, Iustum. Vtrunque.n. connotatiuum est, & illud à candoris nomine, hoc à Iustitiæ vocabulo voce ac significatione deriuatur. Verbo Deducitur non intelligas hoc loco deriuationem Grammaticam (hac enim potius Iustitiæ nomen ex genitiuo Iusti deducitur) sed rationalem & ex natura rerum petitam, de qua supra locuti sumus. Priori ergo parte definitionis excluduntur omnia nomina absoluta. Posteriori reijciunter ea connotatiua, quæ aut voce, aut significatione, à nullo priori nomine deducuntur. Hinc fit vt hoc nomen Studiosus pro virtute prędito acceptum, non sit denominatiuum, quia non deducitur voce, ac significatione ex nomine aliquo priori. Sola enim voce trahitur ex nomine studium, sola autem significatione ex nomine Virtus. Hinc etiam fit, vt hęc nomina Cursor, Pugil, & cętera huiusmodi, qua ratione significant vires quasdam naturales, non sint denominatiua. A nullo enim priori simpliciorique; vocabulo voce, ac significatione deducuntur. Nam etsi voce tenus ex nominibus actuum trahuntur, vt Cursor ex cursu, & Pugil ex pugilatu, significatione tamen a nullo deriuantur, quia viribus naturalibus, quas significant, non sunt adhuc abstracta vlla nomina imposita. Ex his perspicuum fit, latius patere nominis connotatiui nuncupationem, quàm denominatiui, quandoquidem ex dictis intelligimus omnia denominatiua esse connotatiua, nec tamen omnia connotatiua esse denominatiua.

Ex præd. 1. & 5. & ex 2. top. 2.

Alb. Mag. in pręd. tract. 1.

Cap. 23.

Ibidem

Latius patet connotatiuum quã denominatiuum.

Nomen denominans est, a quo denominatiuum voce, ac significatione deducitur. Ad hoc genus pertinere possunt non solum abstracta vocabula, vt Candor, Iustitia, sed etiam concreta, vt Candidum, Ignis.

Denominant.

Etiam con-

Vera denominantia esse possunt. Nam à candido tum voce, tum significatione deducitur Candidatum, & ab igne ignitum. Illa vocari possunt primaria denominantia, hęc secundaria. Ex quo fit vt idem nomen possit esse denominatiuum, ac denominans diuersorum respectu. Candidum enim si cum candoris vocabulo comparatur, denominatiuum est, si cum nomine Candidatum, denominans. Verùm, vt quæ dixi, melius intelligas, aduerte in quouis denominatiuo duplicem respectum requiri, alterum ad vocabulum denominans, a qua voce, ac significatione deducitur, alterum ad rem denominatam, cui aliquid adiacere significat, seu, cuius est connotatiuum. Propter priorem quidem respectum omne denominatiuū dicitur ab aliquo denominante, denominatiuum: propter posteriorem autem alicuius rei denominatæ denominatiuum. Vnde efficitur, vt quemadmodum omne denominatiuum est denominatiuum à certo quodam & designato vocabulo, sic etiam sit denominatiuum certæ cuiusdam rei, aut definitarum quarundam. Id quod ideo collegerim, vt mirari desinas, si videris nomina denominatiua non de omnibus de quibus dicuntur, denominatiuè prædicari. Re enim vera Coloratum prędicatur denominatiuè de corpore, cuius est connotatiuum, de albo autem, cuius non est connotatiuum, denominatiuè prædicari non potest. Hæc item nomina Bonus, Sapiens, Iustus, prædicantur denominatiuè de hominibus, quibus Bonitas, Sapientia, & Iustitia accidentaria est: de Deo autem, in cuius simplicissima essentia huiusmodi perfectiones continentur, non denominatiuè, sed essentialiter dicuntur. Aeneum quoque, ligneum, & huiusmodi, dicuntur denominatiuè de figuris, vt de circulo, & triangulo: essentialiter autem, non denominatiuè de rebus ex figura & materia compositis, vt dę triangulo ęneo, & ligneo circulo. Rationale denique dicitur denominatiuè de animali, essentialiter de homine, ac Socrate.

Primaria denomin.
Secūdaria.
Duplex respectus requiritur in quouis denominat.
Denominatiua nō de omnib. dicū tur denominatiuè.
Nullum genus prædicatur denominatiuè de sua specie.
D.Th.1.p. q.13.&alij Theologi 2.d.22.

De nomine Communi & Singulari. Cap. XXVI.

NOmen commune seu vniuersale est, quod eadem ratione de pluribus prædicatur: vt Homo. Singulare autem, seu Discretum, seu indiuiduum, est quod non prædicatur de pluribus, vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco pressius, quàm suprà, intelligendum est, vt pote pro verè affirmari. Nam si accipiatur pro affirmari aut negari, siue verè siue falsò, vt suprà exposuimus, nomina singularia erunt communia Plato enim ea ratione, qua Platoné Aristotelis præceptorem significat, prædicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè, tum falsò & affirmatiuè. Cum verò in definitione audis. De pluribus, nomine plurium intellige plura secundum idem nomen. Nam vt nomen aliquod dicatur commune, non satis est si prædicetur de ijs, quæ dicantur plura secundum aliud nomen. Sic enim nomina singularia communia esse iudicabuntur. Platonis si quidem nomen vna sola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vt pote de hoc Aristonis filio, de hoc Philosopho, de hoc Aristotelis præceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attributis Conimbricę, ut de vrbe prope Mondam sita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prædicatur de pluribus personis diuinis, & tamen singulare est, modo nomine Dei id intelligamus, quo maius aliquid, perfectiúsue cogitari non potest, quo pacto Theologi Dei notionem describunt. Hac enim spectata significatione sic ait Sapiens, affectiui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen (scilicet Dei) lapidibus & lignis imposuerunt. Ratio denique eadem significatione accipitur in definitione nominis communis, qua in definitionibus æquiuocorum, & vniuocorum. Cum ergo in ea definitione dicitur: Quod prædicatur de pluribus,

Prædicari pressius quàm suprà.

De plurib.

D.Th. 1 p. q. 2. & alij 1.d.3. Sap. 14. Cap. 19. & cęt.

pluribus, excluduntur omnia nomina singularia, quia nullum eorum prędicatur de ijs, quæ secundum ipsum plura dici possint, hoc est, quia nomen Platonis quatenus singulare, non est prędicatur de ijs quæ plures Platones appellari possint nec Conimbrica de ijs quæ plures Conimbricę dici queant, nec Deus de personis quæ dicantur plures Dij. Cùm verò additur, Eadem ratione, excluduntur omnia nomina ęquiuoca, nisi quod analoga quodam modo comprehenduntur quatenus eadem quodammodo ratione pluribus conueniũt. Id quod in causa est, vt apud Aristotelem pleraque analoga tum communia, tum vniuersalia dicantur.

Analoga sunt quodã modo communia.

vt 1. de partibus anima. in fine. & 3. meta. 3. & 10. met. 4.

Duo tamen hic aduerte. Alterum, nomina quidem communia vocari apud Grammaticos Appellatiua, singularia verò, Propria. Alterum, loco nominum propriorum, quibus maxima ex parte caremus, duo potissimum genera periphraseos vsurpari. Vnum est cùm nomini communi addimus pronomen demonstratiuum, vt si dicam, Hic homo, Hic ęquus quę orationes Indiuidua ex demonstratione dicuntur. Aliud est, cum oratio communis, ob aliquam hypotesin vni tantum rei accommodatur, vt si dicam filius Sophronisci, Filius Ioannis principis Posito enim quod Sephronico non fuerit alius filius, quam Socrates, & Ioanni principi Ioannis tertij Lusitaniæ regis filio alius, quã Sebastianus, sanè illis orationibus Socrate philosophũ & Sebastianum Regem significabo. Sed huiusmodi oratione, quia re vera communes sunt, nec vni rei soli, nisi ex hypothesi, conueniunt, indiuidua non simpliciter, sed ex hypothesi dicuntur. Mitto hic orationes ex nominibus communibus & signis particularibus constructas, vt quidam homo, quidam equus (quæ indiuidua vaga nominantur) quia non de vno tantum, sed de pluribus dicuntur.

Appellatiua propria.

Duob. modis potissimum indiuidua periphrasi significari.

Indiuidua ex demonstratione.

Ex Porph. de specie.

Indiuidua ex hypoth.

Indiuidua vaga.

Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis communis. Cap. XXVII.

Sed contra definitionem nominis communis sic licet argumentari. Omnia nomina æquiuoca sunt communia teste Aristotele, qui res æquiuocas definiens, sic ait. Aequiuoca sunt quorum nomen commune est: nomina autem æquiuoca non prædicantur de pluribus eadem ratione (subdit enim Aristoteles, Ratio verò substãtiæ diuersa, id quod etiam ex dictis satis perspicuum est) igitur definitio nominis communis non complectitur omnia nomina communia. Licebit etiam sic argumentari. Hęc nomina Mũdus, Sol, Luna, Mercurius, & cetera huiusmodi sunt communia (Physici siquidem, & Astrologi, qui disserunt de mundo, sole, & cæteris huiusmodi, non agunt nisi de rebus communibus, cùm singularia omnium Philosophorum consensu a disciplinis reijciantur) his autem nominibus non congruit definitio nominis cõmunis, quia nõ prędicantur de pluribus (neque enim uere dicimus plures esse mũdos, aut Soles aut Lunas, aut Mercurios) igitur definitio nominis conuenit omnibus nominibus communibus. Quare non est rectè tradita. Priori obiectioni occurres, Altero e duobus modis nomina dici posse communia, aut sola uoce aut uoce ac significatione simul, atque æquiuoca quidem nomina uoce sola esse communia, nos ea tantum definuisse, quæ & uoce & significatione sunt cõmunia, quare non mirum esse si definitio nominis communis nomina communia prioris generis non comprehendat. Posteriori respondebis. Nomina illa & esse uerè communia, ut à nobis definita sunt, & prę dicari de pluribus. Nam cùm hoc nomen Mundus non significet primò hunc designatum mundum, sed mundum absolutè ac simpliciter quo pacto Philosophi de mũdo disserunt, dubiũ non est quin ex modo suę significationis p̃dicari possit de pluribus mundis, qui

Obiectio 1. Præd. 1. *Obiectio 2.* *Singularia reijciuntur à disciplin.* Arist. 2. eth. 2. & 1. het. 2. d. Theo. 2. & 3. met. extremis verbis. Et alij alibi. *Solut. prioris obiect.* *Communia voce sola.* *Communia voce & sig.* *Solut. post*

qui sub mundo absolutè ac simpliciter concepto, apprehendi & cogitari possunt. Itaque si mente apprehendas tres designatos mundos, iam de singulis verè enunciabis hoc nomen Mundus, & si plures in rerum natura non sint. Id quod de cęteris huiusmodi nominibus dicendum est.

Emergit obiectio. At dum ita respondeo videor planè retexere id, quod supra dixi, Hoc nomen Deus esse singulare, nō commune. Vt enim hoc nomen mundus non significat primo hunc mundum, sed mundum absolutè, sub quo concipi possunt plures mundi, sic nomen Deus non videtur primò significare hunc Deum, sed Deū absolutè, sub quo proinde concipi posśunt plures Dij: quare si nomen Mundus, quia significat mundum absolutè, commune est, pari ratione nomen Deus commune erit. Verum si rectè attendis, nil retracto.

Solutio. Nam longè aliter sentiendum est de nomine Deus, atq; de nomine mūdus, deq; cæteris huiusmodi. Hæc namq; significant res finitæ perfectionis, quæ quidem communi conceptu concipi posśunt, additionemque singularis perfectionis recipere; illud autem significat rem perfectionis infinitæ, quæ, cum additionem perfectionis admittere nullo modo ualeat, non potest concipi nisi vt designata & singularis. *Deus non potest mente cōcipi nisi ut singularis.* Quod si quis adhuc vrgeat dicatq; Methaphysicum differere de Deo ergo si singularia, vt dictum est, reijciuntur à disciplinis, nomen Dei non esse singulare, sed commune: occurres. *Obiectio. Dilutio.* Meritò ab hac regula excipiendam esse rem eam, quæ propter suam perfectionem communi vniuersali ve conceptu apprehendi non potest. *Excipitur Deus à regula singularium nō cadentium sub disciplinam.* Non negauerim tamen hoc nomen Deus tum voce, tum etiam quodammodo significatione commune esse Deo & ijs hominibus qui in sacris literis ob iudicandi munus aut gratiam qua Deo sunt similes, vocantur dij. *Qua ratione nomē Deus sit commune.* Sed hæc cōmunio analogica est, nec dissimilis ab ea, qua nomen Hectoris Troiani communicatur viris fortibus, & Ciceronis eloquentibus, & Iobī patientibus.

De nomine Transcendente, & non trascendente.
Cap. XXVIII.

NOmen transcendens, etsi non eadem significatione apud omnes sumitur, tamen iuxta communiorem vsurpationẽ sic definiri potest, Nomen transcendens est, quod de omnibus, ac solis veris rebus dicitur. Sex porrò transcendentia esse dicuntur, Ens, vnum, Verum, Bonum, Aliquid, & Res, de quorum significatione alibi disputandum est. Reliqua iuxta hanc sententiam sunt non transcedentia, in quibus numerantur ea, quæ à recentioribus dicuntur supertranscendentia, vt Opinabile, Cogitabile, Apprehensibile, & si quę sunt alia, quæ non tantum de omnibus rebus veris, sed etiam de fictis verè affirmantur.

Sex transcendentia. D. Tho. de veritate, q. 1. ar. 1. & de natura gener c. 3. *Super transcendentia.*

De nomine Positiuo, & Negatiuo.
Cap. XXIX.

NOmen negatiuum est, quod significat negationem alicuius. Quod duplex est aut.n. significat negationẽ alicuius in subiecto natura apto, vt Cęcum, Tenebrosum, Imprudens, aut nullo importato eiusmodi subiecto. vt Non videns, Non collustratum Non prudens, Nam Cęcum significat negationẽ aspectus in oculis. Non videns autem negationem aspectus in quacunque re subiecta, siue vera, siue ficta. Vnde fit, vt falsò quis dixerit. lapidem esse cæcum & hircoceruũ, verè autem lapidem esse nõ videntem & hircoceruum non videntem: quod idem discrimen in cęteris facilè perspicitur. Ac priora illa quidem nomina dicuntur Priuatiua, seu priuantia, posteriora verò retento communi nomine, Negatiua tantummodo seu negantia uocantur. Atque huius generis ferè omnia dicuntur ab Aristot. Infinita, eo quòd tam e ijs quæ sunt, quàm de ijs quæ non sunt, id est, tam de

Duplex nomen negatiuum.

Priuatiua, Negatiua, Infinita. 1. per. 2. c. 3.

de rebus veris, quàm de ijs quæ veræ res non sunt, vere affirmantur: vt non homo, Nonchimera. Illud enim dicitur de omnibus tum fictis, tum veris rebus preterquam de homine. hoc autem de omnibus similiter præterquam de chimera. Quæ verò ex hoc genere aut cum solis veris rebus, aut cum ijs quæ veræ res non sunt, reciprocantur, vt Nonnihil, & Non ens, ea quia non tam latè patent, non dicuntur ab Aristotele infinita.

Negatiua non infinita.

Positiua. Nomina positiua sunt, quæ non significant negationem alicuius, vt Homo, Chimæra, Videns, Prudens, Indutus, & similia.

Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis negatiui. Cap. XXX.

Obiectio 1. SEd contra ista, Hoc nomen negatio significat negationem alicuius (significat enim negationem, omnis autem negatio aliquid negat) & tamen non est nomen negatiuum, cum nec sit priuatiuum, nec numeretur in ijs negatiuis, quæ ex aduerso à priuatiuis distinguuntur, (nam nec est infinitum, nec cum solis entibus, aut cum non entibus reciprocatur) ergò definitio nominis negatiui accommodatur alicui nomini non negatiuo, quod absurdum est. *Obiectio 2.* Præterea hæc vox Non homo significat negationem alicuius, vt satis apertum est, & tamen non est nomen negatiuum, sed oratio, quippe cum ea audita duo in nobis gignantur conceptus vltimi, alter particulæ Non, alter particulæ Homo; igitur definitio nominis negatiui congruit alicui orationi, quod etiam est incommodum. Idem apertius ostenditur in voce Nonnihil, quam inter negatiua nomina recensuimus. *Obiectio 3.* Componitur enim ex voce Nihil, quam suprà orationem esse affirmauimus. *Ca. super. Cap. 15.* Prima tamen abiectio facilè diluetur, si dicas hoc nomen Negatio nec esse negatiuum, vt probatum est, nec significare negationem alicuius. *Solutio 1.* Quanquam enim omnis negatio specialis, vt negatio aspe-

Sola nega-

ctus, negatio hominis, negatio entis, & negatio hippocentauri, neget aliquid, hoc est, significatum alicuius nominis, tamen negatio in commune nihil omnino negat. Secundæ obiectioni respondebis, vocem Non homo, non esse orationem; vt Aristoteles planè fatetur. Quanquam enim particula Homo proprias habeat, peculiaresq; significationes extra totam vocem tamen in vnius dictionis compositionem coniunctæ, eiusmodi significationes amittunt, totaque ipsa dictio ex vtraque voce conflata significat negationem eius rei, quam vox Homo extra totam vocem significat. Neque verò vlla est hæc consecutio, quam quis fortasse extruxerit, Non Homo significat negationem hominis, ergo significat negationem, & hominem: quemadmodum nulla fit consequentia si ita colligas. Hoc nomen Pater significat respectum ad filiũ, ergo significat respectum & filium. Cur autem duo in nobis gignantur conceptus audito nomine Non homo, negationis scilicet, & hominis, causa est, quia negatio specialis concipi non potest, nisi concipiatur id quod negatur, non autem quòd vna pars nominis infiniti imprimat vnum conceptum, altera alterum. Non secus enim audito nomine Pater concipimus & patrem, & filium: verùm non quia pars altera nominis gignat alterum conceptum, altera alterum, sed quia pater sine filio percipi nullo modo potest. Tertiæ obiectioni occurres, vocem Nihil aliquando idem valere quod nulla res, aliquando idem quod Non ens, priorique modo esse orationem, posteriori, nomen negatiuum, non quidem significans negationem & ens, ut modò ostendimus, sed negationem entis, quæ alia negatione haud dubiè negari potest. Negatio autem negationis entis significatur uoce Nonnihil.

tio special. aliquid negat.

Solutio. 2.

1. peri. 2.

Vide supra ca. 13.

Occurritur ineptæ obiectioni.

*Cur audito infinito nomine duo in nobis gignantur concept*us.

Solutio 3. Duplex significatio uocis Nihil.

De nominibus Repugnantibus & non repugnantibus. Cap. XXXI.

Repugnantia. NOmina repugnantia sunt, quæ de eadem re vere affirmari non possunt: vt Album, & Nigrum. Ambulat ac Non ambulat: Doctus, & indoctus: Lapis: & Lignum. Cum audis. Quæ affirmari non possunt, intellige simul, seu in eodem tempore, & eodem modo. Cùm additur, De eadem re, intellige de eadem re singulari, secundum eandem partem, & respectu eiusdem. Nam alioqui nulla sunt propemodum nomina, quæ de eadem re vere affirmari nequeant, vt animaduertenti facile patebit. Nomina *Non repugnantia.* non repugnantia sunt, quæ eadem de re vere affirmari possunt: vt Doctus, & Modestus: simplex, & Prudens: Diues, & miser. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in superiori intelligendas esse diximus.

Duo genera repugn. Porrò nominum repugnantium duo sunt genera. *Opposita.* Alia nanq; sunt opposita, alia non opposita, seu disparata. Opposita sunt, aut Contradicentia, seu contradictoria, vt Iustus & Non iustus: aut priuatiue opposita, Vt videns & Cæcus: aut contrarie, vt Album & Nigrum: aut relatiue, vt Præceptor, & Discipulus: quæ Ad finem lib. 2. quidem respondent quatuor generibus oppositarum rerum ab Aristotele traditis, de quibus postea breuiter agemus. *Disparata.* Reliqua nomina repugnantia, sunt non opposita, seu disparata, vt lapis: & lignum; Caro, & Spiritus.

De nominibus Primæ, ac Secundæ intentionis, quę & primæ, ac secundæ impositionis dicuntur. Cap. XXXII.

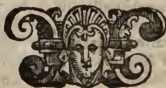
Prior usurpatio ex Boeth. pe- DVplici significatione vsurpatur hęc nuncupatio nominum primę, ac secundę intentionis. Quidam ita loquuntur, vt nomina rerum dicant primæ intentionis,

intentionis: quasi primi propositi & instituti eorum qui nomina imposuerunt: nomina verò nominum appellent secundæ intentionis, propositiuè. Prius enim imponenda erant rebus nomina, vt alia vocaretur Homo, alia Equus, alia Platanus, & aliæ alijs vocabulis: deinde ipsis rerum vocabulis, vt nimirum aliud appellaretur Nomen, aliud Verbum, aliud Participium, & alia alijs nominibus. Iuxta hunc loquendi morem sola nomina imposita vocibus significantibus ex impositione, qua ratione ex impositione significant, sunt secundæ intentionis: cætera omnia sunt primæ, etiamsi veras res non significent. Atque hoc significatu satis apertum est, cur nomina primæ intentionis primæ etiam impositionis dicantur: secundæ autem intentionis, secundæ impositionis. *categorias Aristot.*

Alij vocant nomina primæ intentionis ea, quæ significant primas intentiones: secundæ autem intentionis, quæ significant secundas. Nomine autem primarum intentionum intelligunt ea omnia, quæ conueniunt rebus veris, etiam si eiusmodi res a nemine concipiantur. quod vocant conuenire a parte rei. Quo pacto conuenit Socrati quòd sit homo, quòd disciplinæ capax: quod Socrates, quod Philosophus, quod fortasse cęcus, & non iustus. Nomine verò secundarium intentionum intelligunt ea, quę conueniunt rebus veris ob aliquam earum apprehensionem, quod dicitur per operationem intellectus: quo pacto conuenit huic voci Homo naturaliter spectatę quod sit nomen, & huic Disputo quòd sit verbum. Nisi enim hę voces apprehendantur vt signa rebus imposita, nec prior erit nomen, nec posterior verbum. Eodem modo conuenit homini quòd sit species, quòd definiatur & similia: quoniam nisi apprehendatur imagine quadam cõmuni omnib. hominib. nec species erit, nec definietur, vt alibi ostendemus. Atq; illa quidem meritò dicũtur intentiones primę, hęc secundę, quia cum illa sint horum fundamenta, intellectus noster de rebus cogitans prius in illa, quam in hęc intendit. *Posterior usurpatio ex D. Tho. de natura generis 12. & 2. de uniuersalib. & de potent. q. 7. ar. 9.* *Ad Porp.*

Ita satis perspicuum relinquitur, cur nomina illorum dicantur nomina primæ intentionis, horum autem secundæ. Et quia ea in quæ prius intendimus, prius etiã nominare possumus, non est alienum ab hac vsurpatione nominum, vt priora dicantur primæ impositionis, & posteriora secundę.

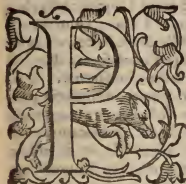
Num figmentorũ nomina sint primæ intentionis. Quanquàm verò figmentorum nomina vt Sphinx, Chimæra, & similia non sint primæ nec secundæ intentionis posteriori acceptione, vt ex dictis patet, possunt tamen reductione quadam dici primæ intentionis, quia res fictæ, etsi res veræ non sunt, tamen finguntur esse veræ. Id quod addiderim ne aliquod nomen sit, quod vtroque modo primæ, aut secundę intentionis non dicatur. *Conclusio libri.* Hęc de variã nuncupatione nominum, ac verborum dixisse sit satis. Quę pars instituti nostri respondet initio categoriarum Aristotelis, vbi ille de æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis, de complexis, & incomplexis, de vniuersalibus, & singularibus, antequam ingrediatur ad categorias, pauca præfatur.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM. LIBER II.

Quid agendum sit in hoc libro, item quid sit vniuersale. Caput I.

PROXIME sequitur, vt infinitã nominum & verborum multitudinem in decẽ ordines, & quasi classes, vt in promptu habeantur, redigemus. Hos ordines vocat Aristotel. κατηγορίας hoc est, prędicaméta, quod in his categoremata, seu quę prędicãtur, in ordinem coacta, disposita sint. Vocat etiam a συστοιχίας quasi elementorum series, ꝙ prima ad disserendum elementa in his quasi classibus ordinata, & digesta sint. Sed quia prædicamenta nullo modo intelligi possunt, nisi quid sit genus, quid species, quid differentia, quid propriũ, quid accidens intelligatur, necessario hęc quinq; antè explicãda sunt, q̃ quid sit prędicamentũ, quot, & quę prędicaméta exponamus. Quoniã verò hęc quinq; in eo cõueniunt ꝙ sint vniuersalia, prius q̃d sit vniuersale, vt est horum cõmune genus, breuiter dicendum est.

Vt in inscriptione prædicam. & 1. post. 18. & 1. top. 7. a 1. post. 11.

Porphy. in prefation.

Vniuersale est id quod prædicatur de pluribus subaudi eadem oĩno ratione, ac secundũ naturam: vt homo, animal. Superiori libro nomen vniuersale definiuimus: nunc rem vniuersalem describimus. Hic tamẽ pressius rem, q̃ ibi nomen. Quid sit prædicari de pluribus eadem omnino ratione, libro eodem exposuimus. Quid autem sit prędicari secundum naturã, sic accipe. Ea prædicantur secundum naturam, siue directè (vt

Ex: 1. peri. 5.

Cap. 26.

a Cap. 19. & sequen.

Prædicatio naturalis, seu directa.

Phys. 3.

formas inferiorũ colliges ex 1. de cœlo 9. & ex 2. ph. 3. dici solet) quæ sunt veluti formæ eorum de quibus prædicantur, quo pacto superiora prædicantur de inferioribus, & connotatiua de absolutis, vt animal de homine, & album de cygno. Huic contraria est quædam prædicatio, quæ contra naturam, & indirecta dicitur, in qua videlicet contrà fit, vt si homo prædicetur de animali, aut cygnus de albo. Inter has media est alia, quæ & præter naturam, & per accidens appellatur, in qua nec id quod predicatur, est veluti forma eius quod subijcitur, nec id quod subijcitur est veluti forma eius quod predicatur, sed ambo vnius cuiusdam alterius: vt si dicas. Album est dulce, vel dulce est album; Neutrũ siquidem est quasi forma alterius, sed ambo sunt veluti formæ lactis, aut sacchari. Vniuersale igitur, quod generi, speciei, differentiæ proprio, & accidenti commune est, & in hæc quinq; membra adęquata diuisione diuiditur, ita prædicatur de rebus quarum respectu dicitur vniuersale, vt de eisdem prędicetur eadem omnino ratione, seu (quod idem est) vniuocè, non tamen contra naturam, aut præter naturã (quas prædicationes Aristoteles nomine prędicationis per accidens complectitur) sed secundum naturam, siue directè.

Prædicatio contra naturam, seu indirecta.

Prædicatio præter naturam, seu per accidens.

1. post. 15. & 18.

Vniuersalia multis modis prædicari. *Cap. II.*

Porphy. de genere. POrrò vniuersalia aut prædicantur in quæstione Quid est, aut in quæstione Quale est: & iterum, aut essentialiter, aut accidẽtaliter, & rursus, aut necessariò, aut nõ necessariò, seu cõtingenter. Ea prædicantur in quęstionem Quid est, quæ aptè redduntur, cùm quid nam aliquid sit quæritur. Hoc modo prædicatur virtus de iustitia, & homo de Socrate, quia si quis quærat quid sit iustitia, quid Socrates, aptè respondebit qui dixerit, iustitiam esse virtutem, & Socratem esse hominem. Ea prædicantur in quęstione Quale est, quæ aptè redduntur, cùm qualenam aliquid sit, quęritur,

Prædicatio in Quid.

Porphy. ibid. ex 1. top. 4.

Prædicatio in Quale.

Porphy. ibid.

tur. Hoc modo prædicatur rationis particeps, rectum & alia huiusmodi de Socrate. Nam si quis roget qualenam animal sit Socrates, aptè respondebit qui dixerit esse rationis particeps, rectũ & huiusmodi. Ea prędicãtur essentialiter, quę pertinent ad essentia subiecti. Hoc modo prędicantur de homine tum animal, tũ rationis particeps. Et prædicantur accidentaliter, quę nõ pertinent ad essentiã subiecti. Quo pacto rectũ prædicatur de homine, & candidum de cygno. Ea prædicantur necessariò (ut hoc loco necessaria prædicatio accipitur) quę in affirmantur de subiecto, vt de eodem negari non possint absque subiecti euersione. Quo pacto disciplinę capax prędicatur de homine. Si quis enim negauerit hominem esse disciplinę capacẽ, consequens est vt neget eundem esse hominem. Hæc idcirco tam firma prędicatione de subiecto dicuntur, quę, vel pertinent ad essentiam subiecti, vel ex intimis essentię principijs nascuntur. Ea denique prędicantur non necessariò, seu contingenter, quę ita de subiecto affirmantur, vt de eodem negari possint absq; subiecti euersione. Quo pacto candidum praedicatur non modo de homine, sed etiam de cygno. Vt enim non negat hominem esse hominem, qui eum candidum esse inficiatur, sic non negat cygnum esse cygnũ, qui candidus est, qui negat esse candidum. Quanquam enim hoc falsò dicitur, hinc tamen non sequitur vt cygnus dicatur non cygnus, quippe cùm candor cygni nec ad eius essentiam pertineat, nec ex intimis eius principijs profluat. Sed haec diligentius persequi non ad hunc locum attinet.

Prædicatio essentialis.

Prædicatio accidentalis

Prædicatio necessaria.

Aliquãdo enim latinus accipitur.

Vt lib. 3. cap. 5.

Prædicatio contingens.

Porphy. de accidente.

De genere. Cap. III.

GEnus itaq; est vniuersale quidã, sub quo species collocantur, vt anima. Sub hoc enim collocatur homo, qui in specieb. animalis numeratur. Definitur etiam hoc modo. Genus est id, quod de pluribus specie differentibus in quaestione, Quid est praedicatur.

Porphy. de gene.

Ex 1. Top. 4.

Dicimus namque animal esse genus hominis & equi, quoniam est vniuersale, quod aptè redditur, cùm quid sit homo, quid equus, quæritur. Ea verò dicuntur differre specie, quæ aut sunt diuersæ specie, vt homo & equus: aut sub diuersis speciebus continentur, vt Alexander, & Bucephalus Alexandri equus. Iam verò genus duplex est: aliud summum, aliud subalternum, vt vocant. Ea res dicitur genus summum, quæ supra se nullum genus habet: &, Quæ, cùm sit genus, non est etiam species, vt substantia, qualitas, & alia, de quibus inferius dicemus. Ea verò dicitur genus subalternum, supra quam aliud genus assignatur, & quæ, cùm sit genus est etiam species, vt corpus. Hoc enim comparatione substantiæ est species, comparatione corporis animati est genus. Latini tamen sæpenumero nomen generis pro quacunque re vniuersali, (latè etiam accepto nomine vniuersalis) vsurpant: vt cùm dicunt, multa esse animalium genera, Hominem Equum, Leonem & cætera: item Medicinæ duo esse genera subiecta, Sanum, & Ægrū. Quo loquendi charactere, quoniam vsurpatissimus est, sæpissimè vtimur.

Quæ differant specie. Porphy. de specie. *Genus summum.* *Genus subalternum.* *Nomen generis quam latè vsurpetur apud Latinos.*

De Specie. Cap. IIII.

Species est id, quod ꝓxime sub aliquo genere collocatur: vt homo. Proximè siquidem sub animali, quod genus est, continetur. Est autē duplex species; altera infima, altera subalterna. Ea res dicitur species subalterna, sub qua est alia species; seu quæ cùm species sit, est etiam genus: vt animal, corpus animatum, corpus. Nam horum quodque habet sub se species, quarum comparatione est genus, & supra se genus aliquod, cuius respectu est species. Ea verò res dicitur species infima, sub qua non collocatur alia species: sed, Quæ cùm sit species, non est etiam genus: vt homo. Siquidem homo nullam sub se habet speciem, sed sola indiuidua, quorum nequaquam genus est.

Porphy. de specie. *Species subalterna.* *Species infima.*

Quò fit, vt aliam respectu horum sortiatur speciei appellationem, qua sic species definitur. Species est, quæ tantum de ijs pluribus, quæ solo differunt numero, in quæstione. Quid est prædicatur: vt homo de indiuiduis tantum hominibus, qui solo differunt numero. Indiuiduum est id, quod de vna tantum re prædicatur, seu, cuius omnes simul proprietates multis rebus conuenire non possunt. His de causis dicimus Socratem esse indiuiduum, tum quia de se solo prædicatur, tum etiam quia omnes eius proprietates simul acceptæ in alia etiam re inueniri non possent. Ea dicuntur differre numero, quæ in numerando differunt, vt Socrates & Plato, itemq; vt homo & equus non vt homo & animal. Qui enim dicit hominem, simul etiam dicit animal, quandoquidem homo, quà homo, est animal. Ea verò differunt solo numero, quæ & indiuidua sunt & sub genere suo nullo vniuersali discrimine dissident. Hoc modo differunt Socrates & Plato, quia & indiuidui homines sunt, & sub genere suo, quod est animal, nullo vniuersali discrimine distinguuntur, sed tantum quòd Socrates sit hic, Plato ille, quanquam sub alio genere vniuersali aliquo discrimine distingui possint: vt si Socrates sit albus, Plato verò niger. Non hoc modo differunt Alexander, & Bucephalus, quia sub animali, Alio etiam discrimine, quod vniuersale est, multisq; indiuiduis cõmune, distinguuntur: vt quòd Alexander sit rationis participes, Bucephalus rationis expers. Cicero de nomine speciei ita inquit. Formæ sunt, quas Græci ἰδέας, vocãt: nostri si qui hæc fortè tractãt, species appellant; non pessimè id quidem, sed inutiliter ad mutãdos casus in dicendo. Nolim enim, ne si Latine quidem dici possit, specierum, & speciebus dicere, & sæpe his casibus vtendum est: at formis, & formarum velim. Cùm autem vtroque verbo idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Hæc Cicero. Verum Dialectici non tanta verborum religione obstringuntur.

Species vniuersale quidam est.

Indiuiduũ.

Quæ differũt numer.

Boeth. in Porph. ad ca. de gen.

Quæ differant solo numero.

Quanos species, Cicero in Topicis commodius formas dicendas putat.

De Differentia. Cap. V.

Porphy. de differ. Differentia dici potest ea forma, qua res aut à se in alio & alio tempore, aut ab alia re differt. Ea verò triplex est, communis propria, & maximè propria. *Communis.* Communis differentia est ea, quæ nec pertinet ad essentiam rei, nec inseparabilis ab ea est, ut sedere, stare; & huiusmodi alia. *Propria.* Propria est, quæ inseparabilis quidem est, sed tamen ad essentiam non pertinet, vt habere cicatricem, quę iam callum obduxerit: habere oculos cęsios: esse disciplinę capax, & similia. *Maximè propria.* Maximè vero propria, quæ & specifica dicitur, est ea, quæ & inseparabilis est, & ad essentiam rei pertinet, vt corporeum esse, animatum, sensitiuum, rationale, & cętera huiusmodi. Inter hęc differentiarum genera est latè patens discrimen. *Primum discrimen.* Communibus enim ac proprijs differentijs, accidetaliter tantum res discrepát: maximè autem proprijs, essentialiter. *Secundum.* Item communibus & proprijs, nec diuiduntur genera in species, nec definitiones specierum assignantur: ijs verò, quæ maximè propriæ dicuntur, maximè. *Tertium.* Ac ille quidem priores, vel proprietates sunt, uel accidentia, de quibus ad huc dicendum est: hæ uerò à cæteris omnibus uniuersalibus distinguuntur.

Duo differentiarum officia. Harum igitur, quę huius loci sunt, duo numerátur officia, alterum quòd diuidant genera, alterum quòd constituant species. Nam quemadmodum ęs, cum sit vnum quid, diuersis tamen figuris ac formis distrahitur, vt ex ipso, & accessione diuersarum formarum fiant diuersae res artificiosae, vt statua, & sphaera: sic animal, quod est genus hominis & beluae cum vnius naturae sit tamen rationali, & irrationali, vtpote diuersis differentijs, diuiditur, vt ipsarum accessione homo & belua, quae sunt diuersae species, efficiantur. *Prima definitio differentiæ.* Hinc fit vt differentia aptè definiatur hoc modo. Differentia est id, quo species suum genus excedit. Constat enim species genere ac differentia generi adiuncta, qua tamen non constat genus. Item hoc modo. Differentia

rentiã est id, quod ita si parat species sub eodẽ genere, vt ad earum essentiã pertineat. Item hoc modo. Differentia est id, quod prędicatur de pluribus specie differentibus in questione Quale est, necessariò & essentialiter. Verùm hæc definitio non complectitur eas differentias, quę proximè species infimas constituunt, vt rationale. Omnes tamen complectetur, si expunxeris illud Differentibus specie. Si enim quis te rogauerit, qualia nã animalia sint Socrates & Plato secundũ differentiam necessariò vtrique conuenientem, & ad vtriusq; essentiam pertinentem, aptè respondebis, esse rationalia. Atque ita in cęteris. *Secunda.* *Tertia.*

Est autẽ duplex differentia: altera generalis, altera specialis. Generalis constituit rem, quæ non tantũ & species, sed etiã genus; qualis est corporeũ, quę constituit corp⁹, & animatũ, quę cõstituit corpus animatum, & sensitiuũ, quæ cõstituit animal Specialis proximè constituit rem quę solum est species, vt rationale, quę hominem efficit. Præter has est alia quædã, quę proximè constituit indiuiduum, quæ indiuiduans differentia nuncupatur. Exempli causa, differentia, quæ homini cõmuni adiuncta efficit Socratem, dicitur differentia indiuiduans Socratis: quę verò efficit Platonem, dicitur differentia indiuiduans Platonis: & ita reliquę. *Generalis differentia.* *Specialis.* 1. *Differentia indiuiduãs.* Scot. 2. d. 3. qu. 6. & Gaie. in li. de ente & essent. q 5. art. 4. ad finem. Toto 5. to. & extrem. pene verbis septimi.

De Proprio. Cap. VI.

PRoprium apud Aristotelem duplex est, complexum, & simplex. Complexum, cùm sit oratio, in definitionemq́;, ac descriptionem diuidatur, aliò pertinet. Simplicis verò nomen quadrifariam accipitur. Nam & id, quod soli alicui speciei conuenit, non tamen toti, propriũ eidem esse dicitur, vt homini grammaticum esse: & id etiam quod toti non tamen soli, vt homini esse bipedem, & id quoq;, quod soli ac toti, nõ tamen semper, vt homini canescere, & id demũ, quod soli ac toti, ac semper, vt homini esse aptum vt rideat. Harum acceptionũ extrema pręcipua est. Ad lib. 5. Porph. de proprio. 1 2 3 4

Nam

Quarta proprij acceptio præcipua est.

Nam id maximè dicitur proprium rei, quod, cum ea reciprocatur, quicquid autem dicitur propriũ quarto modo, id omne reciprocatur cum re, cuius est proprium, vt si dicas, quicquid est homo, est risus capax, & vicissim, quicquid est risus capax, est homo, atque ita in alijs huius generis: qđ tamen in tribus superioribus nunquã verè dixeris, vt satis apertum est. Ac superiora illa ad accidẽs, quod mox explicabimus, transmittenda sunt, ꝙ non prædicentur necessariò de specie, sed contingenter exceptis quibusdã secundi generis quale est sensitiuum esse, pro facultate seu potentia ad sentiendũ, & alia huiusmodi. Hæc enim necessariò prædicãtur, & ex ipsa rei essentia nascuntur, quę cõditiones accidẽti nõ cõueniunt, vt dicemus. Horũ tamẽ nullum est propriũ quarti generis apud Porphyrium quia nullũ reciprocatur cũ specie infima, quã ille, cum de proprio loquitur, nomine speciei solam intelligit.

Primus, secundus, & tertius modus ad accidens pertinent, quibusdam exceptis.

Vt ex cap. de gene. & ex communita. patet.

Dialectici ergo vt complectantur omnia propria, quæ ad quartum vniuersale, de quo nunc agimus, spectat, sic propriũ definiunt. Propriũ est quod prędicatur de pluribus in quæstione. Quale est, accidentaliter ac necessariò, vt aptum esse ad sentiendum ad capescendas disciplinas, & huiusmodi. Si quis enim abs te quærat, qualis nam sit homo secundũ id quod ipsi cõuenit accidẽtaliter, ac necessario, aptè respondebis, esse aptum ad sentiendum ad capessendas disciplinas, & alia huiusmodi. Est autem duplex proprium alterum generale quod reciprocatur cum re, quæ est genus, alterum speciale, quod reciprocatur cum specie infima. Vtriusq; exemplũ modò attulimus. Nam aptũ esse ad sentiendum reciprocatur cũ animali aptũ verò esse ad capessendas disciplinas reciprocatur cũ homine. Lucullus Ciceronianus, ait Dilucidè doceri à Politioribus Physicis, singularum etiam rerum, id est, indiuiduarũ singulas esse proprietates. Quod mihi non placet, nisi nomine proprietatis intelligat differentiam indiuiduantem aut totam collectionem communium accidentium, quæ in vna re tantum reperiatur.

Proprium quid sit.

Proprium generale. Speciale.

Acade. q. primę editionis li. 2.

Quo pacto verũ videatur, singulorum rerum singulas esse proprietates.

De

De Accidente. Cap. VII.

NOmine accidẽtis interdum intelligimus quicquid de re accidẽtaliter prædicatur, qua significatione dubium non eſt, quin proprium etiã accidentis uocabulo comprehendatur. Interdũ verò id ſolum intelligimus, quod non tantum accidentaliter prędicatur, ſed etiam contingenter, quo ſane modo accidens à proprie diſtinguitur. Accidens igitur hac ſignificatione acceptum, definitur eſſe id, quod adeſt, & abeſt ſine ſubiecti corruptione. Item quod contingit eidem ineſſe & nõ ineſſe. Et rurſus. Quod non eſt genus, nec ſpecies, nec differentia, nec propriũ, ineſt autem rei. Quarum omnium definitionũ idem eſt ſenſus. Sed planius definitur hoc modo. Accidens eſt, quod prædicatur de pluribus in quæſtione Quale eſt, accidentaliter & contingenter, vt album, nigrum, & ſimilia. Si quis n. roget qualis nã ſit Socrates ſecundum id quod ei accidentaliter ac contingenter ineſt, aptè reſpondebit, qui dixerit eſſe album, atque ita in cæteris. Accidentium verò quædam re ipſa ſeparari poſſent, vt ſedere aut album eſſe a Socrate, quædam re ipſa ſeparari non poſſunt, vt album eſſe à cygno, & nigrum eſſe à coruo. Omnia tamen cogitatione ſeiungi poſſunt, hoc eſt negari abſque abolitione eſſentiæ ſubiecti, cùm de ipſo dicantur cõtingenter; ſupra enim definiuimus id prædicari contingenter, quod ita affirmatur de ſubiecto, vt de eodem negari poſſit abſque ipſius ſubiecti euerſione.

Sed quæret aliquis, qua ratione colligi poſſit, vniuerſalia, non eſſe plura, quam ea quinq;, quæ à nobis explicata ſunt. Cui quæſtioni hæc ratio reddi poteſt, vniuerſalia aut prædicatur in quæſtione Quid eſt, aut in quæſtione Quale eſt. Si in quæſtione Quid eſt, aut cõtinent in ſe totam naturam communem indiuiduorum, aut partem; ſi partem, ſunt genera: ſi totam, ſunt ſpecies. Si verò prædicantur in quæſtione Quale eſt, aut prædicantur eſſentialiter, aut accidentaliter; ſi eſſentialiter

1. Phy. 3. tex. 28. & 5 meta. 30. tex. 35. Porphy. de accidẽte.

1. Top. 4.

Quid accidens.

Duplex accidens. Porphyr. Ibid.

Omnia accidentia ſeparantur cogitatione.

Cap. 2.

Non eſſe plura uniuerſalia, quam quinq; hactenus explicata.

ſentialiter, ſunt differentia: ſi accidentaliter, aut prædicantur neceſſariò, aut contingenter: ſi neceſſariò, ſunt propria: ſi contingenter, ſunt accidentia. Hac igitur ratione patet nõ eſſe plura vniuerſalia, quam ea quinq; quæ à nobis ſunt expoſita. His ergo vtcunque explicatis ad prædicamenta ingrediamur.

Quid ſit Prædicamentum. *Cap. VIII.*

Ex Porph. de ſpecie, & Ariſtot. pręd. 2. & 1. poſt 18.

PRædicamentum eſt alicuius generis ſummi realis, & eorum quæ ſub ipſo ſunt naturalis diſpoſitio: vt tota ſeries ſubſtantiarum, quæ conſtat ex ipſa ſubſtantia in commune, & ex omnibus minus communibus ſubſtantijs ordine quodam naturali diſpoſitis vſque ad ſingulares, quæ nullas vlterius ſub ſe continent. Nam ſub ſubſtantia in commune proximè collocari debent ſubſtantia corporea & incorporea: ſub corporea, corruptibilis & incorruptibilis: ſub corruptibili, animata, & inanimata: ſub animata, animal & planta: ſub animali, homo, & brutum animal: ſub homine, Socrates, Plato, & cæteri homines indiuidui: ſub quibus non ſunt alię inferiores ſubſtantię, quemadmodum nec ſub alijs indiuiduis, ad quæ diuiſione aliarum ſpecierum quas reliquimus, naturali quodam deſcenſu deuenire neceſſe eſt. Genus ſummum quid ſit, iam ſuprà explicatum eſt. Reale verò id vocari ſolet, cuius eſſe ab operatione intellectus minimè pendet, vt lapis, lignum, & cæteræ omnes res, quæ in mundo exiſtunt. Dixi ergo Generis realis, quia res quæ per ſe ponuntur in prædicamentis, debent eſſe reales, vt Philoſophis placet. Vnde fit ut entia rationis, quia niſi ab operatione intellectus nullum eſſe habent, non ponantur per ſeſe in prædicamentis, ſed per ea entia realia, quibus beneficio intellectus tribuuntur. Verbi cauſa, hoc ipſum quod eſt eſſe genus ſummum prædicamenti ſubſtantiæ, eſſe prædicatum aut ſubiectum in eodem predicamento, & alia huiuſmodi, non ponuntur, per ſeipſa in prædicamento ſubſtantiæ,

Cap. 3. *Reale ens.* Vt 5. met. ad cap. 7. *Ens rõnis nõ ponitur p ſe in prædicamẽtis.*

tiæ, quia sunt entia rationis, sed propterea modo aliquo ad illud dicuntur pertinere, quòd res quibus tribuuntur, vt substantia in commune, & cetera quæ diximus in eo collocantur. Ea verò intelligo sub genere summo naturaliter esse disposita, de quorum quolibet ordine quodam genus summum, vt de parte subiecta, essentialiter prædicatur, seu (vt Aristotelis verbis vtar) vt de subiecto. Et quoniam hęc non sunt alia, quàm species & indiuidua rei illius maximè cõmunis quę genus summum dicitur, fit, vt solum genus summum cum suis speciebus ac indiuiduis ponantur per se in prædicamento. *Quæ ponantur sub genere summo.*

Quapropter nec differentię generales, nec speciales, nec verò illæ quibus species infimæ ad indiuidua trahuntur, (indiuiduantes dico) nec denique alię partes siue specierum, siue indiuiduorum, de quibus genus summum non prædicatur vt de subiectis, per se ponuntur in prædicamento, sed per ea tota, quæ constituunt. Propria tamen & accidentia eorum generum, specierum, & indiuiduorum quæ per se in prædicamentis ponuntur, poterunt, si fuerint entia realia, pertinere per seipsa ad aliquod prædicamentum. Nam esse aptum ad ridendum, quod est proprium hominis, & album esse, quod est accidens Socratis, sunt quædam species prædicamenti qualitatis: item esse in infimo loco, quod est proprium terræ, & calefieri, quod est accidens aquæ, sunt species aliorum prædicamentorum, hoc passionis, illud existentiæ in loco: &, vt in summa dicam, omnia quæ per se ponuntur in cæteris prædicamentis, sunt propria, vel accidentia substantiarum, cum omnia in substantijs vt in subiectis inhæreant. *Differentiæ non ponuntur per se in prædicam.* *Nec aliæ quædã partes.* *Propria & accidẽtia poni possunt.* *Nota.* *pręd. 2.*

Decem esse prædicamenta, ad quæ omnia omnino præter Deum optimum Maximum modo aliquo pertineant. Cap. IX.

Aristot. pręd. 4. & cęt.

NVmerantur verò à Philosophis decem prędicamenta. Primum, substantię: alterum, quantitatis, tertium, qualitatis: quartum, relationis: quintum, actionis: sextum, passionis: septimum, existẽtię in loco: octauum, situs; nonũ, existentię in tempore: decimum, indumenti, siue integumenti, quod habendi prędicamentnm appellatur. Ad quæ pertinent: res omnes: quæ quomodocunq; sunt aut esse fingi possunt. A Itaq; quędam pertinent per se, ut animal, & homo quędam per sua tota, ut differentię, materia, & forma: quędã per suas partes, ut homo albus, per hominem, & albedinem, & quodammodo chimęra partes earum rerum, ex quibus composita fingitur: quędam per ea, quibus tribuuntur, ut esse genus, esse speciem, prędicatum, subiectum, & cętera entia rationis, per ea, quę dicuntur genera, species, aut ab alio ente rationis cognominantur alia alijs modis. B Omnia igitur ad has rerum classes modo aliquo reuocantur, pręter Deum optimum Maximum, ad quem potius, vt ad infinitum pelagus totius esse, hęc ipsa prędicamenta quasi flumina recurrunt.

a *Quo pacto ad prædicamenta pertineãt omnia præter Deum.*

b *Vt priuatio per habitum & contradictoriæ negatiuum per positiuũ de quibus.* Cap. 17.

Et quoniam nomina vice rerum habentur, dubium non est, quin eadem prędicamenta ex nominibus etiã ipsarum quasi constituta intelligi possint, ex alijs quidem per se, ex alijs reducticię, vt de rebus diximus. Atque hoc modo Dialecticus prædicamenta potissimum considerat, vt in his quasi locis communibus parata habeat nomina & verba ad structuram orationis. Verùm enimuerò, quia ex dispositione rerum nullo negocio dispositio vocabulorum intelligitur, satis erit prædicamentales series in rebus explicare. Quod tamen pingui (vt aiunt) Minerua faciendum est, ne instituti nostri obliti videamur.

Ex uocibus etiam constituuntur quodãmodo prædicamẽta.

Quo pacto dialecticus prędicamẽta consideret.

De

De Substantia. Cap. X.

Svbstantia, quę in primo prædicamento per se ponitur, est ens reale per se subsistens: vt angelus, homo, lapis. Dixi Reale (quod verbum deinceps in omnibus definitionibus intelligendum est) quia cęterorum entium nullũ per se pertinet ad aliquod prædicamentum, vt paulò superius diximus. Addidi per se subsistens, hoc est, non existens in alio vt in subiecto inhæsionis, quia hoc differt substantia ab accidentibus, quæ pertinent ad alia prædicamenta, quòd accidentia, nisi in subiecto inhæsionis sint, naturaliter existere non possunt, ipsa verò substantia naturaliter per seipsam cohæret, ac existit.

Ex prędicam. & 7.met.1. D. Thom. Opus 48. de prædic. cap.2.

Per se subsistans.

In alio existens.

Substantiarum autem quædam sunt primæ, quædam secundæ. Primæ substantiæ sunt ea entia, quæ nec in subiecto sunt, nec de subiecto dicuntur, hoc est, quæ nec cohærent in aliquo subiecto inhęsionis, nec de vllo, vt de parte subiecta, essentialiter prędicantur: vt Socrates & Plato. Priori particula excluduntur accidētia: posteriori excluduntur genera & species substantiarum. Itaq; solas ac omnes indiuiduas substantias complectitur hæc definitio. Secūdæ substantiæ sunt genera, & species, sub quibus collocantur primę: vt animal, & homo, sub quibus continentur Socrates & Plato. Ordo specierum substantiæ ex supradictis vtcunque patet.

Primæ substantiæ. Præd. 5.

Secundæ substantiæ.

Iam ad proprietates substantiarum per se pertinentium ad hoc prædicamentum veniamus: quarũ quatuor insigniores traduntur. Prima est, Non esse in subiecto: quæ patet ex definitione substantiæ. Secunda est, Non habere contrarium. Nam cum omnia cōtraria sint in subiecto inhæsionis, vt virtus & vitium, calidor & nigror: nulla autē substātia sit in subiecto, vt dictũ est, efficitur vt nihil substātiæ sit contrariũ. Tertia est, Non suscipere magis & minus, hoc est, quòd non dicatur magis, aut minus talis. Non enim dicimus Socratem

Cap. 8.

Prima proprietas.

Secunda.

Tertia.

cratem esse magis, aut minus hominem, quàm sit ipse in alio tempore, aut quam sit aliquis alius. Id quod in cæteris substantijs cernere est. Sed hæ proprietates seu affectiones alijs etiam plerisque cõueniũt. Quarta igitur proprietas, quàm maximè substantiæ conuenire affirmat Aristoteles, hæc est, Vt cùm una eadéq; numero fuerit, possit in se contraria recipere, vt hic lapis calorem & frigus.

Quarta.

De quantitate. Cap. XI.

Quantitas quid:

QVantitas est ens per se extensum: vt superficies tabulæ, & binarius hominum. Tabula enim non per se ipsam, sed per superficiem quam habet extensa est. Socrates item, & Plato, non per se ipsos, sed per binarium qui in ipsis cernitur, extensionem habent numeralem. Ipsa verò superficies, & ipse binarius per se ipsa sunt extensa.

Prędi.6.

Quantitatem in duas proximas species diuidit Aristoteles, in continuam, & discretam. Quantitas continua est, cuius partes communi aliquo termino copulantur, vt partes lineę puncto: partes superficiei linea: partes corporis, superficie: partes temporis, puncto temporis, seu instanti. Hæ verò traduntur species quantitatis continuæ, lineæ, superficies, corpus, tẽpus & insuper locus. Verùm Aristoteles, quod ad locum attinet, videtur loqui ex aliorum sententia suo tempore vulgata, quã ipse alibi non probat. Accipit enim locum pro spacio, quod à quouis corpore occupatur aut occupari potest, quod veteres rem quandam diuersam ab omni corpore esse dicebant, cùm tamen nulla sit. Cum autem continuitas motus sit alia quædam species quantitatis continuę, alio loco discutiemus. Quantitas discreta est, cuius partes nullo communi termino copulatur, vt quaternarius Nihil enim reperias, quo duo binarij, ex quibus ille cõstat, copulentur & quasi compingantur. Huius quantitatis duæ feruntur species, numerus: & oratio: quas alibi, num verè

Quantitas continua.

Species quantitatis continuæ.

De loco quo pacto loquatur Arist.

4.Phy.4.

De motu alibi.

Quantitas discreta.

Species quantitatis discretæ.

verè sint species quantitatis ad hoc prædicamentum pertinentes, examinabimus.

Quantitatis porrò tres traduntur affectiones. Prima est, Nil habere sibi contrarium. Contraria nãque maximè distant sub eodem genere nullæ autem duæ quãtitates reperiri possunt, quę sub genere quantitatis maximè distent. Secunda est. Non suscipere magis, & minus. Neque enim dixeris magis, aut minus bicubitum aut tricubitum aliquid esse: quod in plerisque alijs quantitatibus apertè cernes. Tertia est secũdum quantitatem res dici ęquales & inęquales. Nã æqualia sunt, quorum quantitas est una inęqualia quorum diuersa. Atque hęc affectio dicitur maximè propria quantitatis, quia soli quantitati, omni ac perpetuò conuenit.

Prima affectio quantitatis. *Secunda.* *Tertia.* 5. met. 15. tex. 20. Præd. 8.

De qualitate. Cap. XII.

Qualitas est, qua res dicuntur quales: nempe in peculiari ac propria quæstione qualitatis accidentalis, vt Iustitia, Sciẽtia, Candor, & huiusmodi. Nã si quis te roget qualis nam sit Socrates secundum accidens quod propriè qualitas dicatur, aptissimè respõdebis, esse iustum, Scientem, Candidum, aut aliquid huiusmodi.

Qualitatis quatuor sunt proximę species: ad quãrum primam pertinent habitus, & dispositio. Habitus est firma quædam & constans qualitas, qua rei natura benè aut malè afficitur, vt virtus, & uitium. Dispositio est qualitas bene, aut malè afficiens subiectum, quæ facilè abijci potest, ut sanitas, & ægritudo. Ad secundam speciem pertinent natureles potentia, & impotentia. Naturalis potentia, seu naturalis uis, est qualitas quædam, qua facilè quæque res agit aut resistit, vt vis naturalis ad currendum, & ad perferendos labores. Naturalis impotentia seu imbecillitas, est qualitas, qua ægre quæque res ágit, aut resistit, ut infirma ualetudo Socratis, & mollitudo butyri. Ad tertiã speciem pertinent, patibilis qualitas, & passio.

Habitus. *Dispositio.* *Naturalis potentia.* *Naturalis impotentia.*

Patibilis qualitas. Patibilis qualitas, est diu permanens qualitas, quę aut sensu mouet, aut ex motu aliquo nascitur, vt color diuturnus in corpore, & amētia in animo. *Passio.* Passio est fluxa quędam, & breui transiens qualitas, quę aut mouet sensum, aut ex motu oritur, vt rubor ex verecundia contractus, pallor ex metu ira gaudium, & huiusmodi. *Forma.* Ad quartam speciem pertinent forma & figura. Forma vt hic accipitur, est modus quidem quantitatis in re aliqua naturali spectatę vt ea forma hominis aut leonis, quę ex lineamentis corporis resultat. Figura est modus quantitatis simpliciter ac in se spectatę, vt figura trianguli, quadrati, & cęterę. *Figura.*

Qualitates tres sunt affectiones. Prima est, Habere aliquid sibi contrarium. Nam virtuti contrarium *Prima affectio qualit.* est vitium, & alijs plerisq; qualitatibus alia reperiuntur contraria. *Secunda.* Secunda est, suscipere magis & minus, vt esse magis aut minus iustum, magis aut minus album. Tertia, quę maximè propria qualitatis affectio *Tertia.* dicitur, hęc est. Vt secundum eam res dicantur similes ac dissimiles. *3. met. 15. tex. 20.* Similia enim sunt ea, quorum qualitas est una dissimilia, quorum diuersa.

De Relatione. Cap. XIII.

Relatio est, qua aliquid, hoc ipso quod est, ad aliud se habet: vt equalitas, dominatus, seruitus. *Ex præd. 7* Nam ęquale, quatenus ęquale est, ęqualitate refertur ad sibi ęquale, & dominus, qua dominus est, dominatu refertur ad seruum, qui vicissim, qua seruus est ad dominium refertur seruitute. *Ibidem.* Relata verò sunt quęcunque hoc ipso quod sunt, ad aliud se habent: vt ęquale, dominus, seruus.

Relata ęqualis comparationis. Relatorum autem quędam sunt ęqualis comparationis (recentiores uocant ęquiparantię) vt ęquale simile, inęquale, dissimile. Nam ęquale ad ęquale refertur, simile ad simile, inęquale ad inęquale, & dissimile ad dissimile. Itaq; ea ad quę huiusmodi relata referuntur, sunt eiusdem appellationis ac naturę

cum

cum illis. Quædam verò sunt inæqualis comparationis, seu diuersæ appellationis, quæ illi uocant disquipa rantiæ: quorum duo sunt genera. Alia enim dicuntur maioris comparationi . quę uocant superpositionis, ut pater, dominus, pręceptor, & cætera omnia, quę sunt digniora ijs ad quæ referuntur: alia ex altera parte hisce respondent, quę minoris comparationis dici possunt, ut filius, seruus, discipulus, & cętera minus digna ijs, cum quibus conferuntur: quę uocari solét suppositionis. *Relata inæqualis cōparationis.* *Maioris cōparationis.* *Minoris.*

Relatorum tres pręcipuè traduntur proprietates. Prima est, Omnia relata dici ad ea, quę conuertuntur, hoc est, ad ea quę uicissim ad ipsa dicuntur; ut pater ad filium, qui vicissim ad patrem dicitur. Vt enim Pater dicitur filij pater, sic uicissimo filius dicitur patris filius. Secūda est, Omne relatum esse simul natura, cum eo quod refertur. Ea uerò dicuntur simul esse natura, quorum alterum secum ponit, ac tollit alterum, vt dominus seruum, & seruus dominus. Si enim dominus nullus sit, nullus erit seruus, & vice versa, si nec seruus, nec dominus. Tertia proprietas est, Omne relatum eius esse naturæ, ut si illud noueris, etiam id ad quod refertur, cognoscas, & è contra. Si quis enim nouerit Sophroniscum esse patrem Socratis, necesse est, ut etiam cognioscat Socratem esse filium Sophronisci, & è contra. *Prima proprietas.* *Secunda.* Pręd. 12. *Tertia.*

Cęterum hęc quę diximus, propriè sunt relata, & uocantur secundum esse, alia sunt, quę relatione aliqua explicantur, ipsa tamen ad hoc prędicamentum non pertinent. Atque hęc a Dialecticis relata quidem appellantur, uerùm non simpliciter ac propriè, sed cum adiectionem, relata secundum dici, quasi dicas, quod ad naturę explicationem duntaxat, non quo ad ipsam naturam: qualia sunt, habitus, scientia, & alia huiusmodi: quod alio loco plenius docebimus. *Relata secundum esse.* *Relata secundum dici.*

De actione & passione. Cap. XIIII.

8. Phy. 3. Actio est agentis, quatenus agens est, actus, seu perfectio. Passio verò est actus, perfectio ve patientis, vt patientis. Suntq; actio & passiuo, vna eadémque res, quæ tamen, vt est perfectio, agentis, dicitur actio, vt uerò patientis, dicitur passio. Verbi gratia: caloris motus, quo ab igne afficitur aqua, quatenus est id, quo ignis est, & dicitur agens, actio est, & actio dicitur: quatenus verò id, quo aqua est ac appellatur patiens, passio est, & passio nominatur. Actiones autem, & passiones partim sunt a corpore, ut calefacere, & calefieri: partim ab animo, aut alia superiori causa, vt nutriri, augeri, cupiditatis aut iræ motu agitari, & huiusmodi alia.

Duplex actio & passio.

Actioni & passioni due affectiones tribuuntur. Prior est, Habere contrarium. Nam calefacere & frigefacere, calefieri, frigefieri, uoluptatis motu affici & doloris, contraria sunt. Posterior est, Suscipere magis & minus. Nam & id quod calefacit, aut calefit, magis aut minus calefacere, aut calefieri, dicitur: id etiam quod doloris, aut uoluptatis agitatione mouetur, magis aut minus dicitur uoluptate, aut dolore affici.

Præd. 9. *Prior affectio.* *Posterior.*

Quid sit ubi, & situm esse. Cap. V.

4. Phy. 2. Vbi, seu esse alicubi, est loco contineri, ut in foro, in templo. Duobus autem modis corpus continetur loco: aut communi, ut Socrates in templo: aut proprio, ut aqua in uase. Huius generis species dicuntur. esse supra, infra, ante, retro, ad dextram, & ad sinistram.

Situm esse. Situm esse est, habere partes corporis certo quodam modo affectas ad partes loci, ut stare, sedere, cubare: quæ quidem appellantur positiones: partimque sunt naturales, ut quæ dictæ sunt: partim non naturales, ut si quis conuersis ad cœlum uestigijs manibus nitatur.

Duplex positio.

Quid sit quando, & habere. Cap. XVI.

QVando, seu esse in tempore, est tempore contineri, ut fuisse anno superiori, esse in præsenti, fore in futuro, esse in mense, in die, in hora, & huiusmodi temporibus. *Quando.*

Habere (vt nunc utimur hoc verbo) est indumento aliquo, aut ornamento indutum, aut ornatum esse: vt togatum esse, lorica indutum, mytra redimitum, & annulatum. *Habere.*

In his igitur decem classibus infinita rerum & nominum multitudo ita distinctè, distributeq; continetur, vt facilè sit cernere, quæ ad quam categoriam pertineant, & in quacunque categoria, quæ quibus communiora sint, aut minus communia. *Conclusio.*

De oppositis, Cap. XVII.

SEd quoniam in hac categoriarum tractatione sæpe contrariorum meminimus, quæ nam sint contrario paucis dicamus: atq; adeò omnia oppositorum genera (quoniam id perutile erit) persequamur. Oppositorum igitur quatuor sunt genera, relatiuè opposita, contrariè, priuatiuè, & contradictoriè. Relatiuæ opposita sunt, quæ quicquid sunt, oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur: vt pater & filius, & duo similia. Nam pater dicitur filij pater: & filius, patris filius: hoc verò simile illi, dicitur illi simile: & huic. *Præd. 10.* *Relatiuè opposita.*

Contrariè opposita sunt ipsa contraria. Contraria verò dicuntur ea, quæ sub eodem genere maximè distant, & eidē subiecto vicissim insunt, nisi eorū alterum insit à natura: ut scientia & error: virtus, & vitium; calor & frigus: candor & atror. Nam sub habitu, quod est genus quoddā qualitatis, maximè distant tū scientia & error, tum etiā virtus & vitiū: sub patibili autem qualitate tum calor frigus, tum candor & atror. *Contraria.* *Præd. 6. & 10.*

Hæc autem, vt patet, in eodẽ subiecto inhæsionis vicissimi insunt, cùm mutuò ab eodem se expellant. Additum est, Nisi eorum alterum a natura insit, quia in locum eius, cui à natura determinatum & quasi præscriptum est vt insit, non potest alterum succedere: qua ratione nec ignis frigere potest, nec cygnus esse niger, nec coruus albus, nec saxum molle, quippe cùm hæc omnia alterum ex contrarijs naturæ præscripto sibi vendicent.

Contraria Immediata. Mediata. Iã verò contrariorũ quædã immediata sunt, quædam mediata. Immediata dicuntur, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto, vt sanitas & morbus comparatione animalis. Mediata verò, quorum neutrum necesse est inesse proprio subiecto, nisi alterum natura insit. Vt albus color, ac niger comparatione corporis misti: & virtus, ac vitium comparatione hominis. Dantur enim media inter huiusmodi contraria, quibus affecta esse possunt propria cõtrariorum subiecta, remoto vtroque contrario. Quæ quidem *Mediata nomina. Media nomine carentia.* media partim nominata sunt, vt flauus color, & fuscus inter candorem & nigrorem: partium nomine carent, vt quod inter virtutem & vitiositatem interiectũ est, quo affectos dicimus homines natura amentes. Sed quæ media nomine carent, negatione extremorum nominari possunt: vt si dicas quod nec probitas nec vitiositas est, medium esse inter virtutẽ, & vitium.

Priuatiuè opposita. Habitus. Priuatiuè opposita sunt habitus seu forma, & priuatio formæ. Nomine habitus siue formæ intellige quicquid modo aliquo rei adhæret, vt aspectus oculis, auditus auribus, locutio linguæ, lumen aeri, pili *Priuatio.* capiti, vestis corpori. Priuatio verò est negatio eiusmodi formæ in subiecto natura apto, & in tempore à natura constituto vt forma insit: cuiusmodi sunt cæcitas, surditas, mutum esse, tenebrosum, caluum, nudũ. Dixi in subiecto natura apto, quia negatio formæ in subiecto suapte natura minimè apto, non est priuatio. Vnde non dicimus lapides cæcos, surdos, aut mutos, quia natura non sunt apti vt videant, audiant, aut lo-

quantur,

quantur. Addidi, Et in tempore à natura constituto vt forma insit, quia subiectum ante id tempus, quo à natura constitutum est, vt habeat formam, nequaquã ea priuatum dici poterit. Vt fit ut catulus ante septimum diem, quo minimum à natura constitutum est, vt oculos aperiat, non sit appellandus cęcus: nec puer ante septimum annum, si mente non vtatur, demens dicendus est, quia tum primum ferè pręscriptũ est a natura, vt mente ac ratione vtatur. Priuatio verò duplex est, altera à qua non potest fieri naturaliter ad habitum regressus, vt cęcitas, caluitium: altera à qua naturaliter fit regressus, vt tenebræ, nuditas, & huiusmodi. Quę omnia paulùlum animaduertenti perspicua sunt.

Plin. de natur. hist. li. 8. c. 40.

Duplex priuatio.

11 Contradictoriè opposita dicuntur, inter quæ comparatione eiusq; nullum datur medium, id est, quorum alterum de quouis siue ente, siue non ente dicatur necesse est. Quod quo pacto intelligendum sit alibi docebimus. Exempla tamen sunt homo, non homo: lapis, non lapis: album non album. Nam æquus, chimęra, & quicquid aliud modo aliquo esse aut fingi potest, est homo aut non homo, lapis aut non lapis, albũ aut non album, & ita in cæteris, id quod in superioribus oppositorum generibus nequaquam cernimus. Equus enim, vt vno exemplo rem intelligas, nec est dominus nec seruus, nec item virtute pręditus aut vitiositate, nec rursus loqui potens aut mutus.

Contradictoriè opposita.

Ad ca. 10. prędicam.

Hæc de coactione ac dispositione nominum & verborum in decem categorias. Esset autem proximè agendum de usu nominum, quem Iuniores suppositionem terminorum appellant, nisi commodius videretur hanc, & quasdam alias nominum affectiones ad eam partem differre, in qua de eludendis sophistarum captionibus disserendum est. Quapropter institutum ab initio ordinem tenentes, iam de oratione dicamus.

Ad lib. 8.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER III.

Quid sit Oratio. *Cap. I.*

Ratio est vox ex instituto significans, cuius aliqua pars significat separatim: vt Socrates est Philosophus, Socrates sapiens. Omnis homo, Liber Aristotelis, & cæteræ huiusmodi voces aliquo nexu grammatico copulatæ. Nam multæ dictiones nulla constructione grãmatica coniunctæ, vt Cœlum Terra Lapis, Lignum, vt nullo modo sunt vna vox, sic nullo modo fuit oratio. Posteriori definitionis parte reijciuntur nomen & verbum, & aliæ simplices voces significantes ex instituto, quia nulla pars eiusmodi vocum significat ex instituto, quia nulla pars eiusmodi vocum significat separatim in ipsa totius vocis structuras: at in compositione orationis semper aliqua significat. Quod non sic intelligas, quasi vna sola orationis pars debeat separatim significare, aut quòd vna saltem. Omnes enim dictiones, quæ assumuntur ad orationem construendam, significantes esse debent, si verum est quod Dialectici asserunt, Significationem totius orationis conflari ex significationibus partium, hoc est, dictionum ex quibus oratio constituitur. Sed iccirco id Aristotelem dixisse intellige, vt orationem à nomine, & verbo distinguеret ad quod sanè discrimen constituendum satis est. si vna tantum orationis pars per se significare concedatur, quando nulla nominis, aut verbi pars separatim significat. Itaque licebit dicere, orationem esse

Significatio totius orationis conflatur ex significationibus partiũ.

multa-

multarum dictionum ex instituto significantium cóprehensionem.

Aduerte tamen, duobus modis orationem componi posse ex dictionibus per se significantibus in ipsa, altero explicitè, siue expresè, vt si dicas, Nullus homo, Nulla res, In omni loco, In omni tempore: altero implicitè seu virtute, vt si dicas, Nemo, Nihil, Vbique, Semper. Nam etsi hæ posteriores voces expresè non constant eisdem partibus quibus superiores, tamen, quia idem omnino atque illæ significant, totidemque quot illa conceptus in animo imprimunt, virtute eiusdem partibus constare dicuntur. Quanquam igitur voces non sint orationes, significatione tamen orationes cēsendę sunt, ac proinde simpliciter orationes. Causa huius rei est, quia apud Dialecticos significationis potius, quàm vocis ratio habenda est. Hinc enim fit, vt oratio quæ multos habet sensus qualis est illa, Aio te Aeacida Romanos vincere posse, simpliciter non sit oratio, sed orationes, quemadmodum nomen quod multa significat, vt Gallus, non est simpliciter nomen, sed nomina, vt supra diximus. Itaque omnia hæc propterea asserimus, quia iudicamus in oratione & partibus eius, significationem magis, quã vocem esse spectandam.

Duplex cōpositio orationis.

Apud Dialecticos significationis potius quam uocis ratio habetur.

Oratio multo habēs sēsus non est simpliciter oratio, sed orationes.

De perfectis & imperfectis orationibus. *Cap. II.*

Orationum porrò quædam perfectæ sunt, quædam imperfectæ. Perfecta oratio est, quæ integrã sententiam declarat: vt, Deus est summum bonum. Imperfecta, quæ nō declarat integram sententiã: quæ duplex videtur esse. Quædam enim imperfectam & quasi mutilã sententiam significat, vt Sic vos non vobis. Deū timere. Si timuerimus Deū, & aliæ huiusmodi, quibus auditis aliquid vltra expectamus. Quædam verò nullã sententiã significat, etiã imperfectã & truncatam, vt Animal rationale, Quantitas continua, Li-

Oratio perfecta.

Imperfecta

Duplex imperfecta.

ber Aristotelis, Tractatio de oratione, & aliæ huius generis, quas cum aliquis profert, non videtur eo sermonis genere significare se vlterius velle progredi. Significant enim huiusmodi orationes more nomi-
1.*peri.* 3. num & verborum, quæ ut ait Aristoteles, eam intelligentiam imprimunt in animo, ut qui audit quiescat. Priores constant verbis, aut coniunctionibus, aliusúe particulis, quarũ vis non finitur in ea tantum oratione quæ profertur: posteriores ferè nomine substantiuo & adiectiuo, aut casu recto & obliquo. Quia enim adiectiuum in suo substantiuo finitur ac terminatur, & sæpe vis obliqui in suo recto, non suspendunt huiusmodi orationes animum audientis, quemadmodum nec nomen per se, aut verbum, aut Aristoteles ait.

Optatiuæ. Perfectarum autem aliæ sunt optatiuæ, ut O mihi præteritos referat si Iuppiter annos. Aliæ interrogati-
Interrogatiuæ. uæ, vt, Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris? quoue tenetis iter? Aliæ deprecatiuę, ut Parci-
Deprecat. te Dardanidæ de tot, precor hostibus vni. Aliæ impe-
Imperatiu. ratiuæ, vt, Disce puer virtutem ex me, verùmque la-
Enunciat. borem, fortunam ex alijs. Aliæ enunciatiuę, vt, Vul-
Ex perfectis orationibus solas enunciatiuas tractas Dialecticus gus amicitias vtilitate probat. At uero ex perfectis orationibus, enunciatiuas duntaxat (quæ tum enunciationes, tum effata, tum pronunciata, sępe etiam propositiones dicuntur) cęteris omissis, quoniam ad Oratores & Poetas pertinent, pertractat Dialecticus. Nam quòd interrogatiuas non omnino reijcit. id pro-
1. peri.4. pterea facit, ut a respondente enunciationes, quibus
Vt 2.post. argumentetur, obtineat.
9.& 1. top.
8. & toto fere 8. lib. top.

De enunciatione, & diuisione eius in simplices & coniunctas, & simplicium in absolutas & modales.

Cap. III.

1. peri.4. Enunciatio igitur est oratio perfecta, quæ verum aut falsum significat, vt Deus est summum bonum, Si Deum videris, omnium bonorum copia fiueris:

ris: quæ propositiones sunt veræ. Item id, quod, honestum est, non est per se expetibile, Si omnes mundi thesauros possederis, verè felix eris: quæ sunt falsæ. Ea dicitur enunciatio vera, quæ significat id quod est, esse, aut, quod non est, non esse: Falsa verò est, quæ significat id quod est, non esse: aut, id quod non est, esse. *Vera enunciatio.* 4. meta. 7. tex. 27. *Falsa.*

Porrò enunciationum quædam sunt simplices, quædam coniunctæ: Simplicium, aliæ sunt absolutæ, quæ vocantur de inesse, aliæ modales. Enunciatio simplex est, quę vnum de uno enunciat, siue illud vnum sit simplex, siue ex multis compositum, vt si dicas, Homo est animal, Homo est animal rationale, Homo iustus est prudens, Homo probus est simplex & prudens. Enunciatio coniuncta, quam Aristoteles coniunctione unam, alij hypotheticam uocant, est quę ex simplicibus coniunctione aliqua nectitur; vt, Si dies est, lux est. In quarum numero etiam illę ponendę sunt, quę constant ex orationibus quę facile ad simplices reuocari possunt: vt, Si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim coniunctę enunciationes, si non actu, certe potestate ac virtute ex simplicibus componuntur. *Diuisio enunciationis.* Ex. 1. peri. 1. *Simplicis diuisio.* 1. peri. 4. *Enunciatio coniuncta seu hypothetica quæ sit.* 1. peri. 4.

Enunciatio absoluta est ea, quę absolutè significat aliquid inesse, aut non inesse alicui: vt Homo est animal, Homo non est lapis. Modalis verò est, quę quo modo aliquid alicui insit, aut non insit pronunciat: vt, Homo necessariò est animal, Homo necessariò non est lapis, Hominem esse animal est necessarium, Hominem non esse lapidem est necessarium. Nos igitur hunc ordinem sequemur, vt primum de absolutis, deinde de modalibus, ad extremum de coniunctis enunciationibus dicamus. *Enunciatio absoluta, seu de in esse.* *Modalis.*

De qualitate, & quantitate, & materia absolutarum enunciationum. *Cap. IIII.*

Qualitas essentialis. TRria potissimum spectanda sunt in absolutis enũciationibus, qualitas, quantitas, & materia. Qualitas earum duplex est: essentialis, & accidentialis. *Qualitas accidentalis.* Qualitas essentialis est coniunctio prædicati cum subiecto. Accidentalis verò est veritas, falsitas, & cętera coniunctionis accidentia.

Quantitas. Quantitas est extensio, aut vnitas numeralis earum rerum, pro quibus subiectum sub prædicato accipitur. Sæpe enim accipitur pro multis idq; pluribus modis, vt si dicas, Omnis homo est disciplinæ capax, *Materia.* Aliquis homo est iustus. Sæpe etiam pro vna re tantum, ut si dicas. Hic homo est iustus.

D. Tho. 1. per. lec. 13. Cap. 5. Materia huiusmodi enunciationum est habitudo seu affectio prædicati ad subiectum, quæ in quibusdam est necessaria, vt in hac, Homo est animal: in alijs vero contingens, aut impossibilis, vt mox patebit cum de enunciationibus ex materia necessaria, contingenti, & impossibili dicemus.

Varia genera absolutarum enunciationum. *Cap. V.*

a 1. peri. 4. b. 1. per. 5. c Partim 1. peri. 8. partim alibi sępe. d 2. peri. 1. e 2. peri. 2.

ENunciationes igitur absolutæ multis diuisionibus apud Aristotelem dispartiuntur. Primum A in affirmationes & negationes: deinde B in vniuersales, & particulares, & indefinitas, & singulares: postea C in necessarias, contingentes, & impossibiles: rursus D infinitas, & infinitas: ad extremum E in eas, quæ constant subiecto & prædicato simplici, & in eas, quæ constant vtroq; aut altero, coniuncto.

Affirmatio. 1. peri. 4. Absoluta, igitur affirmatio, est absoluta alicuius de aliquo enunciatio, id est: oratio qua aliquid alicui absolutè tribuitur, vt Homo est animal, Homo est la- *Negatio.* pis. Negatio verò est alicuius ab aliquo absoluta enũciatio,

ciatio, id est, oratio qua aliquid ab aliquo absolutè remouetur, ut si dicas, Homo non est lapis, Homo non est animal. Hæc diuisio dictur secundum qualitatem essentialem, quia fit ratione copule, coniunctioneve prædicati cum subiecto, quæ quidem est essentialis forma enunciationis. Ibidem.

Enunciatio vniuersalis est, cuius subiectum notatur signo uniuersali, vt Omnis homo est animal. Signa uniuersalia aut sunt uniuersalia omnino, ut Omnis, Nullus, Quilibet: aut ad certum usque numerum, ut Vterque, Neuter, & si quæ sunt alia huiusmodi. *Vniuersal.* Ex 1. peri. 5. & 1. peri. 1. *Signa uniuersalia.*

Enunciatio particularis est, cuius subiectum notatur signo particulari, ut Aliquis homo est Grammaticus. Signa particularia, aut sunt absolutè particularia, ut quidam, Aliquis: aut particularia ex certo numero, ut alter. *Particula.* Ex eodem loco. *Signa particularia.*

Aduerte tamen signa absolutè vniuersalia, præposita negatione fieri particularia, & absolutè particularia eadem præfixa fieri uniuersalia. Nam Non omnis, & Non nullus sunt particularia: Non quidam autem, & Non aliquis sunt uniuersalia, ut ex æquipollentia enunciationum intelliges. *Negatio pposita signo mutat eius quantitatē.*

Enunciatio indefinita est, cuius subiectum pro multis rebus acceptum nullo notatur signo, ut Homo est grammaticus, Homo est rationis particeps. Enunciatio singularis est, cuius subiectum accipitur pro una tantum re singulari, ut Socrates est philosophus, Hic, homo est philosophus. Filius Sophronisci est philosophus. Ad hoc genus reuocantur enunciationes illę quarum subiecta accipiuntur prò rebus communibus precisè, vt Homo est species. Nam cùm earum subiecta non accipiantur pro multis, fieri non potest, ut sint uniuersales, aut particularis, aut indefinitæ reuocandæ sunt igitur ad singulares, quarum etiam subiecta non pro multis accipiuntur. Hęc diuiso enunciationis dicitur secundum quantitatem, quia fit secundum numerum earum rerum, pro quibus accipiūtur subiecta enunciationem. Cap. 7. *Indefinita.* Ibidem. *Singularis.* Ex 1. peri. 5. *Enunciatio ex subiecto cōmuni prę cise accepto.*

Necessaria. Ex 5. met. 5. tex. 6. *Quę nā ad necessaria- rum genus pertinent.* Enunciatio necessaria est, quæ ita est uera, ut falsa esse non possit, ut Homo est animal, Cygnus est candidus. In hoc genere poni solent omnes affirmatiuæ ex materia necessaria, seu naturali, & omnes negatiuæ ex materia impossibili, seu remota, de quibus mox dicemus. Hoc autem quoad enunciationes ex materia necessaria, tum verum est, cùm prædicatum non minus latè patet, quam subiectum. Nam si prædicatum fuerit angustius fieri poterit, vt affirmatiua sit falsa, ut si dicas, Omne animal est homo, Omne animal est disciplinæ capax, quæ quidem sunt ex materia necessaria, vt statim patebit.

Contingens. Ex 1. peri. 12. Enunciatio contingens est, quæ cum necessaria non sit, potest tamen uera esse, seu, Quæ & vera, & falsa esse potest, ut homo est grammaticus, Homo non est grammaticus. Huiusmodi sunt omnes enunciationes ex materia contingenti, quas statim explicabimus. Enunciatio impossibilis est, quæ ita est falsa, ut uera esse non possit, ut Homo est lapis, Cygnus non est albus.

Impossibil. *Quæ ad genus impossibilium pertinere dicātur* Huiusmodi esse dicuntur omnes affirmatiuæ ex materia impossibili, & omnes negatiuæ ex materia necessaria. Id quod in ijs, quæ constant materia necessaria tunc uerum esse intellige, cùm prædicatum non est angustius, quam subiectum. Si enim minus latè pateat, poterunt esse necessariæ, ut si dicas. Quoddam animal non est homo. Quoddam animal non est disciplinæ capax. Hæc diuisio fit secundum aptitudinem enunciationis ad ueritatem & falsitatem. Sed quia hæc aptitudo nascitur ex materia enunciationis explicandæ sunt hoc loco enunciationes constantes ex materia necessaria, contingenti, & impossibili.

Ex materia necessaria. Pressius. D.Tho.1. peri.lec.3. *Pressius etiā accepta.* Enunciatio ex materia necessaria, seu naturali est, cuius prædicatum non potest non conuenire subiecto, ut Homo est animal, homo non est animal, omnes omnino in quibus superiora de inferioribus siue affirmantur, siue negantur: aut differentię de rebus, quas componunt, aut proprietates de ijs subiectis, quorum

natura consequuntur, vel de superioribus subiectis, aut accidentia in separabilia de rebus a quibus separari nequeunt aut contra, hoc est inferiora de superioribus,& cetera ordine conuerso. Omnes huiusmodi predicationes siue affirment, siue negent, funt in materia necessaria & naturali, quamquam non omnes sunt naturales, seu directę, vt patet ex supradictis.

est predicatio necessaria li. 2. ca. 2.

Lib. 2. c. 1.

Enunciatio ex materia contingenti est, citantur ę-dicatum & conuenire, & non conuenire subiecto potest, vt Homo est grammaticus, Homo non est grammaticus, & omnes, in quibus accidens inseparabile de re, cuius est accidens siue affirmatiuè, siue negatiuè prędicatur.

Ex materia contingenti.

Latius D. Tho

Latius etiam prędicatio cō tingens li. 2. ca. 2.

Enunciatio ex materia impossibili, seu remota, est cuius prędicatum non potest conuenire subiecto, vt homo est lapis, Cygnus est niger. Dicitur autem hęc diuisio secundum materiam, quia fit secundum habitudinem prędicati ad subiectum, quam diximus materiam enunciationis.

Ex mater. impossibili.

Illud autem pretermittendum non est, enunciationes indefinitas tum ex modo significandi suo, tum etiam ratione materię contingentis, cùm ea constat, idem valere atque particulares. Vtraque de causa hęc enunciatio, homo est iustus, iudicatur nil differre ab hac, Quidam homo est iustus, & ita reliquæ. Verū quod addi solet, indefinitas ex materia necessaria, & impossibili idem valere ratione materię atque vniuersales, & si quoad eas quę constant materia impossibili verum esse videatur, in reliquis tamen mihi, non probatur. Hę si quidē sunt ex materia necessaria Animal est homo, Animal non est homo, Animal est disciplinę capax, Animal non est disciplinę capax & alię similes, vt diximus, quę tamen non iudicantur idem valere atque vniuersales. Conceduntur enim simpliciter quasi particulares. Sed qui illud dicunt non existimant eas esse ex materia necessaria, quia prędicata minus latè patent quàm subiecta, quod tamen mihi refert, vt alibi docebimus, etsi aliquando

Presius. D.Tho.

Indefinitæ qua ratione idem ualeant quod particulares.

Num indefinitæ ex materia necessaria & impossibili idem ualeant atque vniuersales.

te minus diligenter perspecta aliquid referre putauerimus.

Finita. Enunciatio finita est, cuius nomina omnia siue categoremata sunt finita, ut homo est iustus. Infinita verò, cuius aliquod categorema est infinitum, ut homo est non iustus, Socrates est homo non iustus. Quòd si dixeris Socrates est seruus non iusti, non erit enunciatio infinita, quia illud Non iusti non est categorema.

Ex 2. peri. 1.
Infinita.
Ex eo. lo.

Ex coniuncto extremo. Elicitur ex 2. peri. 12. Enunciatio ex coniuncto extremo est, cuius aut subiectum aut prędicatum, aut vtrumque per se est vnũ quid ex multis categorematis coniunctum, ut Socrates est homo iustus, Homo iustus est sapiens, Homo iustus est simplex & prudens. Quòd si dicas, Socrates est simplex, prudens, non erit enunciatio ex coniuncto extremo, qua categoremata quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, vt sint vnum prædicatum: ex quo sequitur vt non efficiant enunciationem vnam simplicem, sed plures.

Ex simplici extremo. Enunciatio ex simplici extremo est, cuius nec subiectum, nec prędicatum ex multis iungitur categorematis, vt Socrates est sapiens, Socrates philosophatur. Hæc de uarijs generibus absolutum enunciationum. nunc de earum oppositione, æquipollentia, & conuersione dicamus.

De oppositione absolutarum enunciationum. Cap. VI.

Oppositio absolutarũ Ex 1. peri 5. & 6. Oppositio vt in absolutis enunciationibus cernetur, est duarum absolutarum enunciationũ eodem subiecto prædicatoque constantium, repugnantia secundum affirmationem & negationem, ut si dicas, Hic homo est iustus, Hic homo non est iustus. Porrò enunciationes oppositę si fuerint uniuersales, erunt contrariæ, vt Omnis homo est iustus, Nullus homo est iustus, Harum hęc est conditio, vt simul ueræ, esse non possint, quanquam possint esse simul fal-

Contrariæ. *Cõditio contrariarum*

ſæ,ſiue in materia contingenti,vt patet in tradito exẽplo,ſiue in neceſſaria,vt ſi dicas. Omne animal eſt diſciplinæ,capax, Nullum animal eſt diſciplinę capax. Si autem fuerint particulares, dicentur ſubcontrariæ, vt Quidam homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus. Harum conditio eſt, vt falſæ ſimul eſſe non poſsint,quanquem poſsint eſſe ſimul veræ,ſiue in materia contingenti, vt in hoc exemplo cernis, ſiue in meteria neceſſaria,vt ſi dicas, Quoddam animal eſt capax diſciplinæ, Quoddam animal non eſt capax diſciplinæ. Idem quoque dies de indefinitis ſpectata earum ſignificandi figura.Si verò altera fuerit vniuerſalis,altera particularis,vel vtraque ſingularis, erunt contradicentes,ſiue contredictoriæ, vt omnis homo eſt iuſtus,Quidam homo non eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus, Quidam homo eſt iuſtus, Socrates eſt iuſtus,Socrates non eſt iuſtus. Harum hęc eſt conditio, vt nec ſimul veræ, nec ſimul falſæ vnquam eſſe poſsint.Idem dices de ijs,quarum ſubiectum accipitur pro eadem re communi præciſè;vt ſi dicas, Homo eſt ſpecies,Homo non eſt ſpecies.

Sub contrar. Conditio ſub contrar.

Oppoſitio in definitarũ.

Contradicentes.

Conditio cõtradicentiũ.

Oppoſitio enunciationũ ex ſubiecto communi præciſe ſumpto.

Si quis autem quærat,num in quauis contradictione altera ex contradicentibus ſit vera, altera falſa,occurrendum eſt,ita rem habere, præterquam in contradictionibus futuri contingentis,vt ſi dicas, Hic homo morietur cras,Hic homo non morietur cras. Natura enim ex his duabus enunciationibus determinatè accepta,vera eſt,aut falſa : id quod de cæteris huiuſmodi dicendum eſt. Sed hæc quæſtio aliud locum deſiderat ampliorem.

Num cuiuſuis contradictionis altera pars ſit vera, altera falſa.

Addunt multi quartum oppoſitionis genus, quod vocant ſubalternarum: duarum inquam enunciationum affirmantium aut negantium idem de eodem, ita tamen vt quod altera affirmat in totum, altera affirmet in parte: quæ propterea dicuntur ſubalternæ, quod altera ſub altera collocetur. cuiuſmodi ſunt hæ duæ enunciationes,Omnis homo eſt iuſtus, Quidam homo eſt iuſtus: item hæ, Nullus homo eſt iuſtus,

Subalternę.

Quidam homo non est iustus. Verùm huiusmodi enunciationes non rectè dicuntur oppositæ, quia non repugnant inter se secundum affirmationem, & negationem. Accedit eò quòd nec etiam secundum veritatem aut falsitatem. Nam ex veritate vniuersalis, quæ vocatur subalternãs, concluditur veritas suæ particularis: & ex falsitate particularis, quæ dicitur subalternata concluditur falsitas suæ vniuersalis, quod in eisdem exemplis facile est cernere. Cum igitur absurde videatur dici, eas enunciationes esse oppositas, quæ nec secundum veritatem, nec secundum falsitatem repugnant, immò verò altera alteram secum trahit, efficitur vt hac quoque ratione subalternæ non sint in oppositis numerandæ.

Subalternæ nõ sunt oppositæ.

Cõditio subalternarũ.

Quinetiam subcontrariæ, si proprie de oppositione eiusque conditionibus loquendum sit, non sunt in appositarum numero ponendæ, tum quia altera non verè negat, quòd affirmatur altera, tum etiam quia non est propria oppositionis conditio repugnantia scdm falsitatẽ, sed scdm veritatem. Quo fit vt Aristoteles secundo libro de priori resolutione meritò dicat, subcontrarias enunciationes non esse reuera oppositas, sed voce duntaxat. Hæc omnia cernes in hac figura.

Arist.

Subaltetnans. — Omnis homo est iustus — Contrariæ — Nullus homo est iustus. — Subalternans.

Subalternæ. — Contra dicentes — Contra dicentes — Subalternæ.

Qui-

Quidam homo est iustus, Subcontrariæ Quidam homo non est iustus.
Subalternata. Subalternata.
Socrates est iustus. Contradic. Socrat. non est iustus.

De æquipollentia enunciationem de inesse.

Cap. VII.

Aequipollentes & æquiualentes dicuntur hoc loco enunciationes absolutæ, constantes eodē subiecto eodemque prædicato, quæ vna quidem aut altera negatione differunt, sed tamē idem valent, seseque mutuo inferunt, vt hæ duę, Omnis homo est iustus. Non quidam homo non est iustus. Quoniam igitur huius rei cognitio non parum conducit ad exponendas obscuriores enunciationes, notandæ sunt hæ regulę. Prima. Negatio præposita subiecto cuiusque enunciationis, & signo si signum habet, efficit eam æquipollentem contradictoriæ. Hæc regula iudicabis has enunciationes idem valere, Non omnis homo est iustus. Aliquis homo non est iustus, quia, nisi præposuisses, negationem subiecto prioris, essent proculdubio contradicentes. Eadem quoq; arte iudicabis has esse æquipollentes. Omnis homo est iustus. Non quidam homo non est iustus, Socrates est iustus, Non Socrates non est iustus, & sic cęteras huiusmodi. Secunda. Negatio postposita subiecto enunciationis vniuersalis efficit eam ęquipollentem contrarię. Hac regula iudicabis has esse æquipollentes, Omnis homo non est iustus, Nullus homo est iustus, & has, Omnis homo est iustus, Nullus homo non est iustus. Eadem ratio est in subcontrarijs, vt patebit experienti. Tertia. Negatio proposita & postposita subiecta enunciationis vniuersalis, aut particularis, reddit eam ęquiualentem subalternę. Hoc documento intelligimus has enunciationes idem valere, Non omnis homo non est iustus. Quidam homo est iustus, & has. Nullus homo est iustus, Non aliquis

Aequipollentes quæ sint.

Prima regula.

Secunda.

Tertia.

homo est iustus, Quanquam enim in hac posteriori complicatione non videas subiectam secundę enunciationis habere negationem postpositam, sed solum propositum, tamen quia enunciatio subalterna superioris ita habebat, Aliquis homo non est iustus, negatione nimirum postposita subiecto, non fuit negatio iterum post ponenda sed potius tollenda. Nam idem efficies negationem positam auferendo, atq; non positam ponendo. Id quod in cęteris regulis diligenter obseruabis. Has omnes regulas comprehendunt Dialectici hoc versu.

Nota. D.Thom. Opusc.46. de enunciatione c.9.

Præ contradic. post contra, præ, postque subalter.

Cuius hic est sensus. Præposita negatio efficit vt contradictoriæ idem valeant: postposita verò, vt contrariæ prępositā denique ac postposita, vt subalternę.

Quarta. Quarta vniuersalis enunciatio æquipollet aggregationi omnium suarum singularium: vt hæc, Omnis homo est iustus, huic orationi, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus, & ita cæteri: item hec, Nullus homo est iustus, huic, Hic homo non est iustus, & hic homo non est iustus, & ita cæteri.

Quinta. Quinta Particularis enunciatio ęquipollet disiunctioni omnium suarum singularium: vt hęc, Aliquis homo est iustus, huic orationi, Hic homo est iustus, aut hic homo est iustus, & sic ceteri, & hęc. Aliquis homo nō est iustus, huic, Hic homo non est iustus, aut hic homo non est iustus, & ita ceteri disiunctiuè.

De conuersione absolutarum enunciationum. *Cap.* VIII.

Conuersio quid. Alexand. Aphrod. 1.prio.2.

Conuersio seu reciprocatio, vt hoc loco sumitur est cōmutatio extremorum enunciationis seruata qualitate, & veritate; vt si dicas, Scientia non est virtus, igitur virtus non est scientia.

Conuersa: Conuertens. Enunciatio cuius extrema cōmutantur, dicitur conuersa, quę autem fit ex commutatis extremis, dicitur conuertens. Seruate qualitatem, est efficere conuertentem

tentem affirmatiuam ex conuersa affirmatiua & negatiuam ex negatiua. Seruare veritatem est efficere ex conuersa vera veram conuertentem.

Est autem triplex conuersio, simplex, per accidens & per contra positionem. Conuersio simplex, quæ etiam in terminis appellatur, est conuersio, in qua seruatur eadē quantitas, nullaque alia particula adijcitur, quo pacto conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, vt si dicas. Nullus homo est lapis ergo nullus lapis est homo, Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo, hoc genere conuersionis nec vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua conuertuntur, quia si has enunciationes hoc conuersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas, vt si dicas. Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo. Quoddam animal non est homo, igitur quidam homo non est animal. Conuersio per accidens, quæ alio nomine dicitur in parte, est conuersio, in qua mutatur quantitas vniuersalis in particularem, hoc est, in qua ex conuersa vniuersali efficitur conuertens particularis, quo pacto cōuertuntur enunciationes vniuersales tum affirmatiuæ, tum negatiuæ, vt si dicas. Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo, Nullus homo est lapis, igitur quiddam lapis non est homo. Non traditur autem alia conuersio huic respondens, in qua uidelicet mutetur quantitas particularis in vniuersalē, quia sæpissimè in hoc progressu, non seruatur veritas, vt dicas, Quiddam homo est albus, igitur omne album est homo, Quiddam homo non est grammaticus, igitur nullus grammaticus est homo.

Conuersio per contrapositionem est conuersio, in qua & seruatur eadem quantitas, & additione negationum ex finitis extremis simplicibus fiunt infinita, quo pacto conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, vt si dicas, Omnis homo est animal igitur omne non animal est non homo. Quoddā animal non est belua, igitur quædam non belua

Triplex conuersio. 1. prio. 2. & 2. top. 3. *Conuersio simplex.* *Conuersio per accidēs.* *Cur non conuertatur particularis in vniuersalem.* *Conuersio per contrapositionem.* Ex 2. top. 3. vbi Ari. tradit cōsequētiam è conuerso elicitur hic reciproca.

nonis mo- non est animal.
dus.

Mandantur hæc memoriæ hoc uno disticho.

Feci simpliciter conuertitur, Eua per acci;
Ast O per contra, sit fit conuersio tota.

In quo quidem quatuor ille voces. Feci, Eua, Ast, O, continent quatuor vocales, quarum A, significat vniuersalem affirmatiuam. E, vniuersalem negatiuam. I, particularem affirmatiuam. O, particularem negatiuam. Reliqua sunt perspicua ex dictis. Hæc de enunciationibus, quæ absolute in esse aliquid, aut non inesse declarant, dixisse sufficiat, nunc ad eas quæ modales vocantur, veniamus.

Quot sint genera ac formulæ modalium enunciationum. Cap. IX.

Cap. 3. 2. peri. 2. & 1. pri. 3. & 2.

MOdalis enunciatio, vt supra diximus, est, quæ quo modo aliquid alicui inhit, aut non insit, pronunciat. Huius quatuor sunt genera, ex necessario, ex contingenti, e possibili, & ex impossibili Modales ex necessario sunt, quæ enunciant aliquid esse necessariũ, aut non necessarium, Modales ex contingenti sunt, quæ enunciant aliquid esse contingens, aut non contingens. Ex possibili verò, quæ enunciant possibile esse, aut non possibile. Ex impossibili denique, quæ impossibile aut non impossibile. Necessarium est, quod non potest non esse, ut hominem esse animal. Contingens est quod potest esse, & non esse, vt Socratem esse grammaticum. Possibile quod necessario & contingenti commune habetur, est quod potest esse, siue non possit non esse, siue possit. Exempla iam posita sunt. Impossibile denique est, quod esse non potest, vt hominem esse lapidem.

Ex necessario. *Ex contingenti.* *Ex possibili.* *Ex impossi.* *Necessariũ* *Contingẽs* *Possibile.* *Impossibile.*

Duæ formulæ modalium. *Modus.*

Singula porro genera modalium duabus tantum formulis efferri possunt, altera si modus id est dictio qua significamus modũ, quo aliquid alicui inest, aut non inest, sit aduerbium, vt si dicas, Homo necessariò

est animal, Socrates contingenter est grammaticus, & ita in cæteris, alterâ si modus sit nomen quod enunc ie tur de oratione ex verbo infinitiuo composita, quę dictum appellatur, vt si dicas, hominem esse animal est necessarium, Socratem est grammaticum est contingens, & sic in reliquis. His enim duobus loquendi generibus duntaxat pronunciare possumus in actu exercitu, vt vocant, quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, quo pacto pronunciandi verbum in descriptione modalium intelligendum est. Nam si in actu signato, vt Dialectici loquuntur, pronunciaueris quomodo aliquid alicui insit, aut non insit, vtpote enunciando modum de aliqua voce quæ dictum aut enunciationem in dicto comprehensam demonstret, non efficies sane modalem enunciationem, sed verè absolutam. Hę nãque sunt absolutæ, Hoc dictum, Hominem esse animal est necessarium. Hæc enunciatio, Socrates est grãmaticus, est contingens, id quod alio loco docebimus. Itaque modales enunciationes duabus tantum formulis, vt dictum est, efferuntur.

Dictum.

Explicatur descriptio modalium.

Nota.

2. periher. 5.

Differunt autem duæ illæ formulæ tribus potissimũ rõnibus. Primum, quia in priori, modus est aduerbiũ in posteriori nomẽ Deinde, quia in priori modus nõ pdicatur, sed afficit copulã enũciationis, aut in posteriori prædicatur. Demũ, quia in priori formula vnũ tantũ est subiectũ, & vnũ prædicatu, vt patet, vt in posteriori duo subiecta & duo prædicata reperiuntur. Nã dictũ, seu, vt verius loquar, verbũ dicti, quatenus aliquid enunciat, est principale subiectũ, modus principale prædicatũ, in ipso autẽ dicto alterum subiectũ & alterum prædicatum continetur: quæ minus principalia censenda sunt. Sed nos priori formula omissa, quia minus vsurpata est, saltem in modalib. ex possibili & impossibili posteriorem cum Aristotele tractabimus, ac primum de quantitate, qualitate, & materia, modalium dicemus, postea tres earum affectiones, oppositionem, æquipollentiam, & conuersionem quanta poterimus breuitate, ac perspicuitate exponemus.

Primum discrimen.

Secundum.

Tertium.

Verbum dicti uerius dicitur subiectum modalis quam dictum.

Modus est principale prædicatũ.

De qualitate, & quantitate, & materia modalium. Cap. X.

Duplex qualitas essentialis modalium.

CVm igitur in modalibus huius formulæ duo sint subiecta & duo prædicata, necessariò efficitur, vt duplex sit qualitas essentialis, quantitas, &, materia. Altera qualitas cernitur in affirmatione & negatione modi: altera in affirmatione & negatione prædicati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipua est. Hinc nata est diuisio illa modalium in eas, quæ vtrunque prædicatum affirmant, vt hominem esse animal est necessarium: in eas, quæ vtrunque negant, vt Hominem non esse animal non est contingens: in eas, quæ modum affirmant, & predicatum dicti negant, vt Hominem non esse grammaticum est possibile, & in eas quæ modum negant, & prædicatum dicti affirmant, vt. Hominem esse grammaticum non est impossibile. Quia tamen præcipuæ qualitatis maior est habenda ratio, enunciationes quę modum affirmauerint affirmatiuæ, quę eundem negauerint negatiuæ simpliciter appellandę sunt, siue dictum affirmatiuum sit, siue negatiuum. De qualitate autem accidentali, hoc est, de veritate & falsitate modalium, hoc dicendum est, modales esse quidem veras aut falsas (quandoquidem omnes naturam enunciationis participant, quæ veri aut falsi significatione definitur) cæterum eas quæ veræ sunt, nunquam posse esse falsas, & quę sunt falsæ, veras esse nunquam posse: ac proinde omnes esse aut necessarias, aut impossibiles. Exempli causa, hæ omnes sunt necessariæ. Hominem esse animal est necesse, Hominem esse grammaticum est contingens, Hominem mori esse possibile, Hominem esse lapidem esse impossibile, quia ita sunt verę, vt falsę nunquam esse possint. Hę verò, Hominem esse animal non est necesse. Hominem esse grammaticum non est contingens, Hominem mori non est possibile, Hominem esse lapidem non est impossibile

Diuisio modalium ratione qualitatis.

Quæ nam modales simpliciter dicēdæ sint affirmatiuę ac negatiuæ.

Qualitas accidentalis modalium.

Omnes modales aut sunt necessariæ, aut impossibil.

bile quia ita sunt falsę,ut ueræ nunquam essę ualeat, Cum igitur omnes modales,quę afferri possunt, aut illo modo sint ueræ,aut hoc modo falsę dubium non est quin omnes sint necessariæ,aut impossibiles. *Tertia.*

Quod uerò,attinet ad quantitatem,altera cernitur in subiecto principali,altera in minus prinicpali. Et quidē in minus principali subiecto, hoc est dicti, repetitur omnis quantitas absolutarum enunciationum,uniuersalis, particularis, indefinita, & singularis Itaque hac ex parte modales dici solent:aut uniuersales,ut omnem hominem esse animal est necesse: aut particulares,ut aliquem hominem esse grammaticum est contingens,aut in definitæ,ut Hominē mori est possibile,aut singulares,ut Socratem esse lapidem est impossibile. In subiecto autem principali, quod est uerbum dicti, reperitur ea quantitas, quæ uerborum propria est, nimirum quantitas temporis, quæ quidem duplex est uniuersalis,aut particularis. Vniuersalis distribuit uerbum in omne tempus particularis in aliquod tempus.Atq; uniuersalis significatur modis, Necessarium & Impossibile: particularis.duobus reliquis. Nam necessarium perpetuò rem ponit:Imposibile,perpetuò tollit. Contingēs modò ponit, modò tollit. Posibile denique ita rem ponit, vt quantum in ipso est,permittat rem aliquando non esse. Itaque Necesarium, Imposibile, Contingens, & Posibile perinde se habent in modalibns,atque signa illa Omnis,Nullus,Quidam non, & Quidam in absolutis:nisi quòd signa designant quantitatem numeralem modi autem quantitatem temporis. Vnde fit,ut quemadmodum prępofita negatione signa uniuersalia, fiunt particularia, & particularia uniuersalia ut supra dictū est, sic modi uninersales fiunt particulares,& particulare vniuersales.Itaque Non necessarium, & Non imposibilę sunt modi particulares. Non contingens autem, & Nō posibile uniuersales, quemadmodum non omnis, & Nonnullus particularia, Non quidam autem, & Non aliquis uniuersalia

Quantitas uerborū propria.

Modi uniuersales.

Modi particulares.

Modi in modalibus sūt ueluti signa in absolutis.

Quo pacto modi. uniuersales fiāt particulares & particulares uniuersales.

signa

signa esse diximus. Nec mireris, quòd dixerim, quantitatem hanc temporis cerni in verbo dicti, & tamen designari per modum, qui de verbo dicti prædicatur. Nā modus vtrunque habet & quòd sit prædicatum, & qđ fungantur officio syncategorematis designantis quantitatem temporis quemadmodum signa absolutarum enunciationum designant quantitatem multitudinis. Quia igitur hæc quantitas præcipua est in modalib. non immeritò Aristoteles consueuit collocare modos initio huiusmodi enunciationum, vt statim quantitas earum ex ipso principio cognosci possit, quemadmodum in absolutis ex signis præpositis intelligitur. Itaque hoc modo ferè profert Aristot. modales enunciationes. Necesse est hominem esse animal, Contingens est Socratem esse grammaticum, Non possibile est Socratem esse lapidem, & ita cæteras; non quidem vt efficiat ex modis subiecta, & ex dictis prædicata, sed ut quantitas earum propria, vt diximus, atque adeo præcipua qualitas statim appareat. Proinde nos hoc loquendi genere deinceps vtemur.

Quantitas tēporis cernitur ī verbo dicti, & tamen designatur per modum. Modus fungitur officio syncategorematis. Cur modales inchoantur à modis.

Quod denique attinet ad materiam, altera cernitur inter modum & dictum: altera inter prædicatum dicti & subiectum dicti. Et hæc quidem posterior triplex est, necessaria, contingens, & impossibilis, quemadmodū in absolutis enunciationibus. Illa verò, quæ propria est modalium, est duplex. Etenim cum omnis modus, qui semel conuenit alicui dicto, non possit eidem non conuenire, & omnis qui aliquando non conuenit, non possit vnquam eidem congruere, efficitur, vt omnis habitudo modi ad dictum sit vel necessarij prædicari, vel impossibilis sicque vt materia modalium præcipua aut sit necessaria, aut impossibilis, nulla verò contingens. Ex qua velut radice nascitur id, quod paulo superius diximus, Omnem modalem enunciationem esse necessariam, aut impossibilem.

Duplex materia modalium.

Materia pcipua modalium est necessaria vel impossibil.

Hactenus de qualitate, quantitate, & materia modalium diximus: nunc de mutuo inter ipsas respectu

hoc est, de earum oppositione, æquipollentia, & conuersione dicamus. Sed prius Aristotelis consilio missas faciamus modales ex contingenti, ne earum inconstantia interturbet sequentem disputationem. Est enim ea rum natura & conditio tam varia, vt vix vllam cum alijs modalibus seruent oppositionis, aut æquipollentiæ legem. Itaque nisi ad finem, nihil de hoc genere dicemus.

Reliquuntur hoc loco modales ex contingenti.

De oppositione modalium. *Cap. XI.*

Modales oppositæ aut constant modo eiusdem appellationis, vt necesse est Socratem sedere, Non necesse est Socratem sedere: aut diuersæ, vt necesse est Socratem sedere. Possibile est Socratem non sedere. Nos igitur de oppositione tantum earum, quæ modo eiusdem appellationis constant, dicemus, quoniam hac explicata facilè ex æquipollentia omnium inter se quam trademus, intelliges oppositiones earum, quæ constant modis diuersarum appellationum. Dicemus autem simul de subalternis, quia etsi oppositæ nó sunt, tamen earum tractatio coniuncta est cum tractatione oppositorum, nec parum ad earum explicationem conducit. At verò cum oppositæ modales, aut sint ex dicto singulari, quarum oppositio perfacilè cognoscitur aut communi, quarum difficilior est tractatio, prioris ego generis duntaxat tyronibus explicabo oppositionem.

Duo genera oppositarũ modalium.

De oppositione modalium ex dicto singulari.

Contrariæ igitur ex dicto singulari sunt, quæ constant modo eodem vniuersali, & dictis contradicentibus: vt, Necesse est Socratem sedere, Necesse est Socratem non sedere: item Non possibile est Socratem sedere, Non possibile est Socratem non sedere: item impossibile est Socratem sedere, Impossibile est Socratem non sedere. Subcontrariæ sunt quæ constant modo eodem particulari, & dictis contradicentibus: vt Possibile est Socratem sedere, possibile est Socratem non Sedere, item Non necesse est Socratem

Contraria.

Subcõtrar.

Contradicentes. cratem non sedere: Non impossibile, & cætera. Contradicentes sunt quæ constant eodem dicto & modis contradicentibus, vt necesse est Socratem sedere, Non necesse est Socratem sedere: Possibile est Socratem nō sedere, Non possibile est Socratem non sedere, & sic in cęteris. *Subalternæ.* Subalternæ sunt, quæ constant & modis & dictis contradicentibus: vt Necesse est Socratem esse hominem, Non necesse est Socratem non esse hominem. Non possibile est Socratem sedere, Possibile est Socratem non sedere. Impossibile est Socratem esse hominem, Non impossibile Socratem non esse hominem. *Subalternans.* *Subalternata.* Ex his autem subalternis ea quæ modo constat vniuersali, dicitur subalternans, quæ particulari subalternata. *Conditiones oppositarū.* Iam verò conditiones huiusmodi oppositarum modalium, atque adeò reliquarum, quas prætermisimus, eadem sunt, quæ absolutarum. Nam contrarię simul veræ esse non possunt, sed tamen non nullæ sunt simul falsæ: contrà verò subcontrariæ simul falsæ nunquam sunt, quanquam nonnullæ sunt simul veræ. Contradicentes nec simul veræ, nec simul falsæ esse queunt. Denique si subalternans vera est, subalternata etiam est vera, non autem si illa falsa, hęc falsa: è contrario autem, si subalternata est falsa, subalternans etiā falsa est, non si illa vera, hæc vera. Quę omnia patent in propositis exemplis. Sed vt hęc melius teneas, hanc aspice figuram enunciationum ex necessario: quæ ex modalibus etiam reliquarum generum confici potest.

Subalternans. Necesse est Socratem sedere.

Contrariæ.

Subalternans. Necesse est Socratẽ non sedere.

Subalternæ.

Contra dicentes

Contra dicentes

Subalternæ.

Nõ necesse est Socratem non sedere. Subalternata.

Subcont.

Non necesse est Socratem sedere. Subalternata.

Hæc tyronibus satis sit. Quod si in manus veterãni Dialectici liber iste fortasse venerit, his equidẽm duobus breuissimis documẽtis poterit ille oppositionem non modo harum enunciationum, sed etiam earum quarum dicta sunt communia, in memoriam reuocare. Alterum. Contrariæ constare debent modo eodem vniuersali: subcontrarię, eodem particulari: contradicentes & subalternæ, modis contradicentibus. Alterum Contrariæ, subcontrarię & subalternæ si ex necessario fuerint, constare debebunt dictis contradicentibus, aut contrarijs: si vero ex possibili, aut impossibili, opus est vt constent dictis contradicentibus, aut subcontrarijs: contradicentes denique idem omni-

Primum documentum quod ad modos spectat.

Secundũ documentum quod specta addita.

omnino dictum habeant necesse est, Alioqui, si dilligenter attendat Dialecticus, sumptis vel hisce tantum duobus verbis Animal. Homo inueniet contrarias simul veras, subcontrarias simul falsas, contradicentes simul veras, & simul falsas, denique subalternantem veram, & subalternantem falsam. Quę omnia pugnant cum conditionibus oppositarum enunciationum.

Exempla oppositarum ex necessario.

1		2
Necesse est omnem hominē esse animal.	Contrar.	Necesse est aliquem hominem non esse animal.
Subalternæ.	Contra dicentes / Contra dicentes	Subalternæ.
3		4
Non necesse est aliquem hominem non esse animal.	Subcont.	Non necesse est omnem hominem esse animal.

Item

Item.

1	2
Necesse est omnem hominem esse animal.	Necesse est nullũ hominem esse animal.
3	4
Non necesse est nullum hominẽ esse animal.	Non necesse est omnẽ hominem esse animal.

Exempla oppositarum ex posibili.

1	2
Non possibile est omnẽ ho. esse animal.	Non possibile est aliquẽ hom. non esse ani.
3	4
Possibile est aliquem ho. non esse animal.	Possibile est omnem ho. esse animal.

Item.

1	2
Non possibile est aliquem hominem esse animal.	Non possib. est aliquem ho. non esse ani.
3	4
Possibile est aliquem hominem non esse ani.	Possibile est aliquem hominem esse anim.

Hæc duo posteriora exempla inseruient modalibus ex impossibili, dummodo illud obserues, vt loco modi Non possibile ponas Impossibile, & loco modi Possibile ponas Non impossibile. Hæc obiter pro uectis dixerim. Qua propter cum de oppositionibus modalium eiusdem generis, seu quæ constant modo eiusdem appellationis satis, superque dictum sit, iam ad æquipollentiam omnium inter se veniamus.

De æquipollentia modalium enunciationum. Cap. XII.

Primũ documentum. VT modales fiant æquipollentes, duo documenta sunt satis. Alterum, vt modi omnium sint eiusdem quantitatis, hoc est, vt omnes sint vniuersales aut omnes particulares. *Secundum.* Alterum, vt dicta enunciationum ex possibili sint eadem inter se, contradicant autem dictis enunciationum e necessario. Hæc si obseruaueris, nullo negocio inuenies æquipollentes cuiusque modalis. Exempla perspice in subiectis descriptionibus.

Æquipollentes ex dicto singulari.

Prima tabella.

Ma Necesse est Socratem esse hominem.
tu- Non possibile est Socratem non esse hominem.
re. Impossibile est Soc. non esse hominem.

Secunda.

De- Necesse est Socratem non esse hominem.
cli- Non possibile est Socratem esse hominem.
na. Impossibile est socratem esse hominem.

Tertia.

Iur- Non necesse est Socrăt. non esse hominem.
gan- Possibile est Socratem esse hominem.
tis. Non impossibile est Socratem esse hominem.

Quarta.

Im- Non necesse est Socratem esse hominem.
pe- Possibile est Socratem non esse hominem.
tũ. Non impossibile est Socratem non esse hom.

Om-

Omnes enunciationes,quas cernes in eadem tabella,sunt æquipollentes, ut duobus traditis documentis continetur.

Aequipollentes ex dicto communi.

Prima.

Ma- Necesse est omnem hominem esse animal.
tu- Non possibile est aliquem ho.non esse ani.
re. Impossibile est aliquem ho.non esse animal.

Secunda.

De- Necesse est nullum hominem esse animal.
cli- Non impossibile est aliquem ho.esse ani.
na. Impossibile est aliquem hom. esse animal.

Tertia.

Iur- Non necesse est nullum hominem esse animal.
gan- Possibile est aliquem homi.esse animal.
tis. Non impossibilé est aliquem homi.esse anim.

Quarta.

Im- Non necesse est omnem hominem esse ani.
pe- Possibile est aliquem ho.non esse animal.
tū. Non impossibile est aliqnem hom. non esse ani.

Omnes itidem quæ in unaquaque tabella huius descriptionis continentur æquipollentes sunt, ut eadem documenta docent.

Quibus ita constitutis, si tenes ea quæ de oppositione, & vt ita loquar, de subalternatione modalium eiusdem generis dicta sunt,facile intelliges oppositionē, & subalternationem earum, quæ sunt diuersorum generum. Nam cum ex supradictis pateat, enun-

ciationes ex necessario, quæ primum locum obtinent in qualibet tabella, ita esse affectas inter sese, ut prima & tertia sint contrariæ, secunda & quarta sub cõtrariæ, prima uero contradicat quarta: & secũda tertiæ, ac deniquê prima sit subalternans tertiæ, & secũda quartæ, nũc autem docuerimus omnes quę in eadem tabella sunt esse æquipollentes necessario efficitur, ut omnes, quæ sunt contrariæ omnibus quę sunt in secunda, & omnes quę sunt in tertia sunt sub contrariæ omnibus quæ sunt in quarta, item quę vt tota prima tabella contradicat toti quartæ, ac tota secunda toti tertię, deniquæ ut tota prima sit subalternans totius tertiæ, & tota secũnda totius quartæ.

Quo comperto, si quis abs te petierit enunciationem antiquam contrariam illi primę, Necesse est Socratem esse hominem facile poteris tres contrarias assignare, hãc nimirum eiusdem generis, Necesse est Socratem non esse hominem, & alias duas reliquorum generum huic æquipollentes, utpote. Non possibile est Socratem esse hominem, impossibile est Socratem esse hominem, id quod haud magno labore facies in reliquis.

Obiectio. Sed forte aliquis succensebit nobis, quod non uideamus in hac re Aristotelem sectari. Ille enim non ex tribus tantum enunciationibus, sed ex quatuor *2. peri. 3.* singulas tabellas confecit, additis nimirum modalibus ex contingenti eadem significatione accepto, qua possibile a nobis hactenus explicatum & acceptum est. Atq; in super aliũ ordinem in descriptione tenuit. Nam præterquam quòd modales ex necessario extremo loco in omnibus tabellis describendis posuit, priores etiam duas tabellas ex enunciationibus modorum particularium coegit, posteriores ex his, quæ constant modis uniuersalibus, quod totum nos contra fecimus. Verum si animaduertas, non pu*Solutio.*gnamus hac in re cum Aristot. Fecimus enim potius ternarios qua quatenarios, quia cum enunciationes ex contingenti, quas Aristot. adiunxit, non differant

ab enunciationibus ex possibili, ut eo loco sumitur contingens, accommodatior ad nouitios Dialecticos qui omnem multiplicitatem deuitant, erit doctrina: si confectis ternarijs genus illud enunciationum prætermittatur. Cur autem ordinem enunciationum & tabellarum commutauerimus, Aristot. ipse in causa fuit. Nam cum ille descriptiones æquipollentium modalium eo ordine, quem obijciendo commemorauimus, fecisset, tandem ad finem tractationis sic eas, ut nos digessimus, corrigendas esse admonuit. Nec sane immerito: quippe cum hic ordo quem seruauimus & naturis rerum congruat, & descriptioni absolutarum enunciationum optime respondeat. Et quidem ut descriptio Aristotelica memoriæ mandaretur, excogitauerunt recentiores has quattuor dictiones. Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, quæ quattuor tabellis nondum emendatis ab Aristotele responderent. Cæterum nos qui alium numerum & ordinem modalium afferimus, cogimur illas prorsus omittere dictiones, aliasque nostræ descriptioni congruentes afferre. Accipe igitur has.

Maturæ Declina Iurgantis Impetum.

Quæ enunciationibus nostræ descriptionis uocalium numero respondent. Prima dictio inseruit primę tabellę, secunda secundę: & reliquę eodem ordine. Rursus prima uocalis cuiusque dictionis significat primã enũciationem eius tabellæ, cui dictio tribuitur, ut pote modalè ex necessario: secunda secundam, quæ est ex possibili: tertia, tertiam, quę ex impossibili. Tandem A significat eam enunciationem, cui congruit, esse affirmatiuam modi, & dicti: E autem, esse affirmatiuam modi, & negatiuam dicti. I verò, esse negatiuam modi, & affirmatiuam dicti: V denique, esse negatiuam utriusque. Hęc si teneas, facilè admonberis utriusque qualitatis æquipollentium, & modi scilicet & dicti. Nam quod ad quantita-

tem attinet, ad duo supra posita documenta est recurrendum.

De Conuersione modalium enunciationum. Cap. XIII.

1. peri. 2.

Conuersio modalium quae sit.

Iam uerò conuersio modalium, quę ab Aristotele tractatur (hęc enim una restat affectio, earum quas pręposuimus) non est commutatio extremorum principalium enunciationis, ut scilicet modus qui prædicatur de dicto, fiat subiectum, & dictum prædicatum, id enim efficere perfacile est nullaque indiget arte, sed est commutatio eorum extremorum quæ in dicto continentur, manente modo eodem loco, seruatáque qualitate dicti, & veritate totius modalis. Vt si dicas Necesse est Socratem esse hominem, igitur, Necesse est hominem esse Socratem, quæ quidem res non est minimæ difficultatis. Aduerte igitur modales ex necessario, & possibili affirmatis quod attinet ad conuersionem simplicem, & per accidens (eam enim, quàm fit per contrapositionem, ut parum utilem omittimus) eodem modo conuerti, quo enunciationes absolutæ reciprocantur, Nam uniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua conuertuntur simpliciter, ut Necesse est nullum hominem esse lapidem, ergo, Necesse nullum lapidem esse hominem, Necesse est aliquod animal esse album, ergo necesse est aliquod album esse animal. Ambæ autem vniuersales conuertuntur per accidens, ut si dicas, Necesse est omnem hominem esse animal, ergo, necesse est aliquod animal esse hominem. Necesse est nullum hominem esse lapidem, ergo, necesse est aliquem lapidem non esse hominem, Particularis denique non conuertitur, quia datur conuersa uera, & conuertens falsa, ut si dicas, Necesse est aliquod animal non esse hominem, ergo, necesse est aliquem hominem non esse animal. Idem perspicies si loco modi Necesse, posueris possibile. Nec uerò opus est tradere conuersiones aliarum modalium, vtpote ex necessario & possibili negatis,

Conuersio modalium ex necessario.

Cur aliarum modalium.

negatis,

negatis, & ex impossibili siue affirmatio siue negatio, quia cum in omnibus tabellis ęquipollentium, quarum descriptiones paulo ante tradidimus, reperiatur aliqua enunciatio ex necessario, aut possibili affirmato, qui harum reciprocationem tenuerit, nullo negotio intelliget in quas reliquæ conuertantur. *conuersiones non tradantur.*

Enunciationes autem ex contingenti, quas superius a reliquimus: si affirmatiuæ quidem sunt, eodem modo quo absolutæ, conuertuntur vt si dicas, Contingens est omnem hominem vel aliquem hominem vigilare, ergo contingens est aliquod vigilans esse hominem: si vero sunt negatiuæ, non item. Nam particularis conuertitur simpliciter, vniuersalis autem minime. Hęc enim conuersio bona est, Contingens est aliquem hominem non esse album ergo contingens, est aliquod album non esse hominem nunquam enim in hac formula datur conuersa vera & conuertens falsa hæc autem vitiosa, Contingens est nullum hominem esse album, ergo contingens est nullum album esse hominem, conuersa si quidem vera est, quia quilibet homo potest esse albus, & non esse albus, conuertens autem est falsa, quia non quod libet album potest esse, & non esse homo, quippe cum necesse sit aliquod album, vt niuem, aut cygnum non esse hominem. Sed multæ sunt difficultates hac in re, quæ postulant tum maiorem auditorum intelligentiam. tum etiam longiorem tractatum, quam introductioni conueniat. Restat ergo, vt, quoniam enunciationes simplices vtcunque explicauimus, de coniunctis deinceps, quod satis videatur, dicamus. *Conuersio contingentium ex 1. prio. 4. a in fine. Cap. 2.* *1. prio. 16.*

Quod sint genera coniunctarum enunciationum.
Cap. XIIII. Cap. 3.

Quid sit enunciatio coniuncta, quam posteriores Dialectici hypotheticam fere vocant iam supra à nobis dictum est. Quot vero ei sint subiecta genera, quæque sint singulorum generum affe-

ctiones nunc docebimus. Coniunctio, quæ forma est enunciationis coniunctæ, tribus modis comparari potest cum simplicibus enunciationibus quas connectit. Aut enim iungit earum sententias, aut diuidit. Si iungit, aut ordine consecutionis unius ex altera id facit, vt videlicet posterior ex priori efficiatur, aut non habita ratione eiusmodi ordinis. Si ordine consecutionis iungit sententias, vocatur conditionalis, vt si sol lucet dies est: Si absque huiusmodi ordine, dicitur copulatiua, vt Socrates fuit philosophus, & fuit vir bonus: Si denique diuidit Sententias, disiunctiua nuncupatur, vt aut dies est, aut nox est. Tria igitur sunt genera coniunctarum enunciationum, Conditionalis, Copulatiua, & Disiunctiua, quas Cicero connexum, Coniunctionem, & disiunctionem nominat. Ac prima quidem iure optimo dicitur hypothecaria, quasi conditionalis, cùm Hypothesis conditionem significet. Tertia quoque non immeritò à Boethio in numerum hypotheticarũ refertur. Nam ex apta & propria disiunctiua licet facere conditionalem, vt si ex illa, Aut dies est, aut nox est, hanc efficias, si dies est, nox non est, aut hanc, si nox est, dies non est. Cæterum cur secunda dicatur hypothetica, ego plane non video, cùm nec conditionalis sit, nec ex ea ulla conditionalis fieri possit. Neque enim quia verè dixisti, Socrates fuit philosophus, & vir etiam bonus, verè quoque dixeris, Si Socrates philosophus fuit, uir bonus fuit, aut, si non fuit philosophus, non fuit vir bonus, aut, si fuit philosophus, non fuit vir bonus, aut, si non fuit philosophus, fuit uir bonus. Non est igitur cur hypothetica dicatur, nisi fortè quia alteri enunciationi simplici iam positæ alteram adiungit. Hæc enim quasi suppositio Hypothesis nomine modo aliquo significari potest.

Triplex coniunctio.

Tria genera coniunctarũ enunciationum.

D. Thom. Opusc. 48. de enũciatione c. 14.

li. de Fato & Top.

Hypothesis.

1. de syllog. hypo.

Num copulatiua rectè dicatur hypothetica.

Qualitas coniunctarũ enunciationum.

Qualitas essentialis enunciationum, quam affirmationem & negationem dicimus, his etiam omnibus communiter conuenit, verum aliter, quam simplicibus. Simplices enim dicuntur affirmatiuæ & ne-

gatiuæ,

gatiuæ, quia earum prædicata attribuuntur subiectis, aut ab eisdem remouentur: at coniunctæ dicuntur affirmatiuæ, quia coniunctiones affirmantur, hoc est, non negantur: negatiuæ, quia negantur, siue prędicata simplicium, quas in se coercent & continent, affirmentur, siue negentur. Vnde fit, vt hæ ambæ sint affirmatiuæ, Si sol lucet, dies est, Si Sol non lucet, non est dies: hæ verò ambæ negatiuæ, non si sol non lucet, nox non est, Non si sol lucet, nox est. Id quod in cæteris generibus facilè perspicies. Fiunt autem huiusmodi enunciationes negatiuæ, præfixa initio totius enunciationis negante particula, vt in proximis duobus exemplis cernis.

Affirmatiua.

Negatiua.

Iam qualitas accidentalis, quæ in veritatis aut falsitatis significatione consistit, non dubiũ est, quin coniunctis etiam conueniat, participant siquidem naturã enunciationis, cuius ea communis qualitas est, vt verum, aut falsum significet. Sunt itaque veræ etiam, aut falsæ, atque adeò necessariæ, aut contingens, aut impossibiles. At verò si de quantitate sit quæstio, nullam penitus habent, ut nimirum dicantur vniuersales aut particulares, aut indefinitæ, aut singulares, propterea quòd non enunciant aliquid de aliquo, aut aliquibus, sed solum enunciationes, quæ id efficiunt, coniungunt. Hæc si diligenter attendas, planè videbis nullius oppositionis formã præterquàm contradictoriæ, coniunctis enunciationibus conuenire, quandoquidem omnis alia oppositio quantitatem ex forma sua requirit.

Sunt veræ aut falsæ, necessariæ, aut contingentes, aut impossibiles.

Coniunctæ enunciationes carent quantitate.

Nullius oppositionis forma præterquã contradictoriæ. Coniunctis enunciationibus conuenit.

De conditionali enunciatione. Cap. XV.

Conditionalis enunciatio aut constat duab. simplicib. vt, Si sol lucet, dies est: aut pluribus, ut Si sol lucet, & in nostro hemisphærio lucet, dies est, & apud nos est. Sẽper tamẽ duab. pcipuis constat partib. quarũ altera dicitur antecedẽs, ea videlicet, quæ pximè sequitur cõiunctionẽ: Et altera cõsequens, quæ ex illa

Omnes conditionalis constat duabus partib. præcipuis.

illa efficitur. Quæ constat duabus simplicibus, nam reliquum genus, quia infinite augeri potest, omittimus, aut constat vtraque affirmatiua, aut vtraq; negatiua, aut antecedente affirmatiua, & consequente negatiua, aut contra, ut, Si sol lucet, dies est. Si sol non lucet, non est dies: si dies est, non est nox, si dies non est nox est. Quæ complicationes ex simplicibus affirmatiuis & negatiuis, in copulatiuis etiam & disiunctiuis spectari possunt.

Nota, pro copulatiuis & disiunctiuis.

Quomodo autem cunque conditionales ex simplicibus conficiantur, dicunt Dialectici eas posse esse veras, & si omnes simplices ex quibus constant, sint falsæ, ut si dicas, Si homo habet alas, volare homo potest. Id quod proprium ac peculiare in hoc enunciationum genere ex eo est, quod eius veritas in sola consequutione consistit: quo fit ut si consecutio sit bona, & apta, enunciatio ipsa sit uera, quocunque modo quod ad veritatem & falsitatem attinet, partes se habeant. Hac de causa dici solet, conditionalem nihil ponere, quia ut sit uera, nec antecedentis, nec consequentis veritatem requirit. Qua ex re illud etiã Dialectici colligunt, omnes conditionales ueras esse necessarias, & omnes falsas, impossibiles. Nam omnis bona consequutio est necessaria, vt aiunt, omnisque vitiosa, impossibilis. Quod mihi non uidetur usquequaq; verum. Etenim non modo multę conditionales ex futuris contingentibus probabiles censentur, vt si diligenter operam nouaueris, doctus euades, sed etiã ex pręsenti tempore, vt si dicas, si qua mater est, diligit filium, quæ enunciatio cum inter veras numeretur, non in eo veritatis gradu ponitur, ut dicatur falsa esse non posse. Non tantum ergo necessaria & impossibilis enunciationes conditionales reperiuntur, sed contingens etiam. Nec vero omnibus bona cõsecutio est necessaria, sed quędam etiam probabilis, ut post dicemus.

Conditionalis est aliquando uera ex simplicibus falsis.

Veritas conditionalis in sola consecutione consistit.

Conditionalis nihil ponit.

Num omnis conditionalis uera sit necessaria.

Reuocantur autem ad conditionales primum Rationales, vt Sol lucet, ergo dies ęst. Omnis homo est

Reuocantur ad conditionales.

rationis particeps, & mente captus est homo, igitur mente captus est rationis particeps. Deinde causales, vt quia Sol lucet, dies est: Quia homo est exclementis compositus, mori potest. Item illa, quas vocant téporales locales, & id genus aliȩ, vt cum Sol lucet, dies est, vbi Sol lucet, dies est: Quo semel est imbuta recés seruabit odorem testa diu: Quibuscum uixeris, eorũ mores imitaberis, & cæterȩ huiusmodi. Sed quo ad rationales, & causales attinet, aliæ enim fere negligũntur, illud aduertendum est, ad veritatem rationalis, præter bonam consequentiam, requiri veritatem antecedentis: ad ueritatem autem causalis, vltra hæc duo opus esse, vt in antecedente sit uera causa consequentis, modo enunciatio proprie causalis sit. Sæpe enim in sensu rationalis vsurpatus, vt si dicas, Quia Socrates est homo, est animal, volens significare, ex eo quod Socrates est homo, consequi ut sit animal. Ita fit ut hæ rationales non sint ueræ, Socrates est homo, ergo est philosophus: Socrates est lapis, ergo est sensus expers: prior, quia consequutio est vitiosa, posterior, non quia vitiosa sit consequutio, cum apta & bona, sed quia antecedens non est verum, fit etiam, vt hæ sint falsæ, Quia Sol lucet, Socrates dormit: Quía Sol est ignis, calefacere potest: Quia Sol deficit, Luna interponitur inter nos & ipsum, prima, quia cõsecutio non est bona: secunda, quia antecedens non est verum: tertía, quia in antecedente non est causa consequentis, sed potius affectus. Quia enim Luna interpositu suo nobis regit Solé, iccirco Sol apud nos deficit, non autem quia deficit, ideo Luna interponitur. Hæc verò quæ dicimus de dijudicanda veritate, intelligenda sunt in affirmatiuis. Nam negatiuarum veritas ex affirmatiuis colligi poterit. Cum enim affirmatiuæ, & negatiuȩ semper in hoc genere sint contradicentes, si affirmatiua fuerit vera, erit negatiua falsa, si vero illa falsa fuerit, hæc vera erit. Id quod etiam in copulatiuis & disiunctiuis obseruabis.

Causales, Tẽporales, locales &c.

Quid requiratur ad ueritatẽ rationalis, & causalis.

Quo pacto dijudicãda sit ueritas in negatiuis coniunctis.

De enunciatione copulatiua. Cap. XVI.

Copulatiua non habet certum numerum partium principalium. COpulatiua enunciatio nõ habet certum numerum partium principalium, ut cõditionalis, sed potest quotquot volueris principalibus constare, vt si dicas, Socrate philosophus est, & bonus vir est, & Platonis magister, & cætera. Huius generis enunciatio vera esse non potest, nisi omnes simplices ex quibus constat, sint veræ. *Quid requiratur ad ueritatem copulatiuæ.* Ex quo efficitur, vt data quacunque simplici falsa ipsa tot falsa iudicetur. Est itẽ copulatiua tum necessaria, tum contingens: tum etiã impossibilis. *Necessaria quæ sit.* Necessaria quidem si omnes eius partes sunt necessariæ, vt Deus est summum bonum, & peccatum est summum malum. *Contingens.* Contingens autem, si omnes partes sunt contingentes, aut earum aliqua, & nulla impossibilis, modo partes ipsæ inter se non pugnent, vt Socrates est philosophus, & est vir bonus: Deus est summum bonum, & Socrates est iustus. Nã si aliqua sit impossibilis, aut ipsæ inter se partes repugnent, non contingens, sed impossibilis iudicanda erit, vt si dicas, Socrates est lapis, & Plato philosophatur: Socrates sedet, & item deambulat. *Impossibil.* Impossibilis uerò est, si uel aliqua pars est impossibilis, vel ipsæ inter se partes sunt repugnantes, vt patet in proximis exemplis.

Quæ reuocatur ad copulatiuas. Reuocantur etiam ad copulatiuas aliæ permultæ enunciationes, vt aduersatiuæ, & in quibus comparationes fiunt, & aliæ id genus, veluti si dicas Socrates fuit philosophus, sed veram sapientiam fortasse non est assecutus, Quales principes sunt, talis ferè est populus. Quin etiam rationales, ea ex parte ad copulatiuas reuocantur, quo absolute ac simul ponunt partẽ antecedentẽ & consequentẽ, Causales vero non tantum hac ratione, sed etiã quatenus astruunt in antecedente contineri causam consequentis. Aliæ sunt etiã conditionales supra memoratæ, quæ aliqua ex parte ad copulatiua redigantur, aut temporales, locales; &

cæteræ huiuſmodi.

De diſiunctiua enunciatione. Cap. XVII.

Diſiunctiua quoq; enunciatio nullum habet principaliũ partium certum numerum, poteſt enim quotquot etiam volueris præcipuis partibus conſtare uel ſi dicas, Hoc animal aut eſt album, aut eſt nigrum aut eſt cerulei coloris, aut lutei, &c. *Etiã diſiunctiua nõ habet certum numerum partiũ principalium.*

Vt aũt diſiunctiua ſit uera, iuxta ueterum quidem ſententiam una tantũ eius pars uera eſſe debet. quo fit ut falſa dicatur, uel cum omnes ſunt falſæ, uel cum omnes vera. Exempli cauſa hæc eſt vera, Socrates aut loquitur, aut non loquitur, quia una eius pars, atque adeò ſola, eſt vera: hæ autem ambæ ſunt falſæ, Socrates aut eſt lapis, aut planta: Socrates aut eſt animal, aut eſt homo: prior quidem, quia utraque pars eſt falſa, poſterior, quia utraque vera. Ratio huius rei eſt, quia cùm diſiunctiua diſiungat ſententias, illud opus eſſe uidetur, ut ſimplices enunciationes, ex quibus diſiunctio conſtat, vt repugnantes, atque ita vt plures vna veræ eſſe non poſſint. Quare aut omnes erũt falſæ, aut ſi plures una fuerint ueræ, non reſpondebit res diſiunctioni, quare utroque modo diſiunctio erit falſa. Itaque ſi dixeris Socrates eſt homo, aut eſt rationis particeps, falſam protuleris enũciationem, quia ipſa diſiunctio ex natura ſua ſignificat alterum duntaxat ex his duobus attributis Socrati conuenire, quod aſſerere falſum eſt. Recentiores tamen dicunt diſiunctiuam eſſe veram, ſi vel vna, vel plures vna, aut etiam omnes partes, ſint veræ: falſam vero nunquam, niſi oẽs partes ſint falſæ. Atq; hoc pacto dicũt has enunciationes eſſe veras: Aut Socrates eſt homo, aut eſt rõnis particeps, aut deambulat, aut mouetur loco: aut Plato eſt ad riſũ aptus, aut Bucephalus ad hinnitũ: quas tamen veteres dicunt eſſe falſas. Mihi verò hoc modo videtur dirimenda controuerſia. Veteres quidem accõmodatius ad naturam diſiunctionis loquutus fuiſſe (diſiunctio enim ex forma ſua videtur ſignificare, plus

Quid requiratur ad veritatem diſiunctiua. Cicero in Top. Gellius li. 16. D. Thom. loco ſupra citato.

Recentiorũ ſententia.

Veteres accõmodatius ad naturã diſiũctionis.

locuti sunt. vna parte veram non esse) iuniores autem generalem loquendi vsum magis spectasse. Solent enim disiunctiones huiusmodi, Aut Demosthenes perfectus orator fuit, aut Cicero, aut certè nullus: Aut Miloni Clodius insidias fecit, aut Clodio Milo, solent quam verè concedi ab ijs qui fatentur & Demosthenem perfectum Oratorem fuisse, & Ciceronem, itemque Miloni Clodium, & Clodio Milonem mutuas parasse insidias. Quoniam igitur communis loquendi vsus in oratione non est aspernandus, recentiorum sententia non videtur omni ex parte repudianda.

Recentiores generalē loquendi vsū magis spectarunt.

Recentiorū sententia non est omni ex parte repudiādā.

Quòd si quis obijciat, eum qui ita loquitur, Aut Socrates est homo, aut rationalis, hoc modo corrigi solere. Imò verò & est homo, & rationalis, nec alia de causa, nisi quia falsam profert disiunctionem: occurrendum est, eum, qui sic loquitur, corrigi, non quòd falsam pronunciet disiunctionem, sed quod ineptam, & ridiculam. Ineptum est enim ac ridiculum, exstruere disiunctionem ex enunciationibus necessarijs, aut necessariò connexis. Id quod in hac disiūctionum ratione, quam recentiores amplectuntur, diligenter cauendum est. Nec tamen idcirco fuerit necessarium, vt ex simplicib. repugnantibus inter se omnis disiunctio struatur, quia cum dicimus, Aut est hoc, aut est illud, non semper volumus significare, aut hoc tantum, aut illud tantum esse verum sed sępe ita loquimur, vt saltem hoc verum esse, aut saltem illud declaremus. Quo pacto dubium non est, quin tota disiunctio ex partibus non repugnantibus, atque adeò simul veris, vera esse possit.

Obiectio.

Solutio.

Occurritur alteri obiectioni.

Explicatur sensus disiunctionis.

In hoc enunciationum genere, quemadmodum in superioribus, non solum necessariæ & impossibiles enunciationes reperiuntur, sed etiam contingentes. Nam illæ necessariæ dicendę sunt, quæ constant ex duabus con radicentibus, aut e ijs quæ ad contradicentes reduci possunt: vt, Socrates loquitur, aut non loquitur: Socrates est grammaticus, aut non habet artē emēdatè loquēdi, & scribendi Animal aut est homo

Necessaria disiunctione.

aut

aut est bestia, Itemque ille, quarum omnes partes, aut una, sunt necessariæ: ut Socrates est homo, aut non est lapis: Socrates est homo, aut non est grammaticus: Socrates est homo, aut est lapis. Quanquam illæ, quarum omnes partes sunt necessariæ, quia ridiculæ sunt, extrui non debent, uti diximus. Contingens est cuius omnes partes, aut aliquæ, sunt contingentes, non ita tamen ut sint contradicentes, aut ad contradicentes reuocari possint, aut aliqua earum sit necessaria, ne tota disiunctio sit necessaria, ut nunc diximus. Exempla contingentium hæc sunt: Aut hæc mulier huius pueri mater non est, aut ipsum diligit: Aut hic adolescēs lapis est, aut doctus euadet. Impossibiles sunt, quarum omnes partes sunt impossibiles, ut Socrates aut est lapis, aut est lignum. *Contingens* *Impossibil.*

De quibusdam enunciationibus, expositione indigentibus. Cap. XVIII.

AC videri quidem posset iam ad finem perducta tota de oratione suscepta disputatio, nisi Dialectici post Aristotelem quędam huic tractationi addidissent, quæ prorsus ignorare non conuenit. Hæc sunt expositiones nonnullæ quarundam enunciationum, quæ, quia ob quasdam particulas obscura sunt, & expositione indigent, exponibiles, vulgo appellantur: Harum igitur quoad satis uideatur tradenda est hoc loco explicatio, ne si quis absque præmeditata cognitione in eas disserendo inciderit, non facile ab eis se possit expedire. Atque ex quamplurimis, quas recentiorum nimia fortasse diligentia, exposuit, exclusiuas tantum nos, exceptiuas, & reduplicatiuas, ut uocant, quam breuissime explicabimus, quoniam reliquę aut parum exhibent negotij, aut, nisi in reconditissima philosophia, planè ac dilucide intelligi non possunt, Fuerunt autem, huiusmodi enunciationum expositiones in hunc locum necessariò differendæ, quia sine cognitione coniūctarum enunciationum doceri nequeunt. *Exponibiles cur dicātur*

De exclusiuis enunciationibus. Cap. XIX.

Exclusiuę quę. *Signa exclusiua quid efficiant.*

Exclusiuæ enunciationes dicuntur, quæ constant signo aliquo exclusiuo, qualia sunt, Tantùm, Solum, Duntaxat, & cætera si quę sunt eiusdem significationis. Huiusmodi autem signa aliquando excludunt alia prædicata ab eodem subiecto: ut si dicas: Prædicamenta sunt tantùm decem, Homo est tantùm animal rationale: aliquando excludunt alia subiecta ab eodem prædicato, seu (ut aptius loquar) a participatione eiusdem prædicati, ut si dicas: Solùm animal est sensus capax, Homo dũtaxat loqui potest.

Duo genera exclusiuarũ enunciationum. *Exclusiuæ quatuor modis efferuntur.*

Hinc fit, ut duo sint exclusiuarum enunciationum genera, quorum prius vocari potest exclusi prædicati, posterius exclusi subiecti. quod signum in priori genere excludat aliquod prædicatum, in posteriori aliquod subiectũm, ut patet in traditis exemplis. Exclusiuæ autem utriusque generis quatuor modis efferri possunt secundum immediatam affirmationem, & negationem signi, & uerbi. Aut enim utrunque affirmatur, ut in traditis exemplis: ut solum signum affirmatur, ut si dicas, Prędicamenta non sunt tantum quinque, Sola substantia non est in subiecto: aut utrunque negatur, ut si dicas, Prædicamenta non sunt tantum decem, Non solum animal non est sensus capax: aut solum signum negatur, ut si dicas, Prædicamenta sunt non tantum quinque, Non solum animal est uiuens.

Generalis ratio exponẽdi exclusiuas. *Prior exponens, seu pręiacens.* *Posterior exponens.*

His ita constitutis, aduerte utrunque genus exclusiuarum exponi enunciatione una coniuncta, seu hypothetica, composita ex duabus simplicibus, quæ, exponentes dici solent. Harum prior constat eodem subiecto, eodemque prædicato (detracto tamen signo) quibus enunciatio exponenda constat: quæ uocatur præiacens. Posterior cùm exponit exclusiuas prioris generis, constat eodem subiecto & excluso prædicato: cùm autem exponit exclusiuas posterioris, constat eodem prædicato & excluso subiecto.

cto. Atque hæc, cùm peculiari nomine careat, dicitur secunda exponens. Ceterùm ex priori exclusiuarum genere duæ tantum formæ a nobis exponendæ sunt, ea nimirum, in qua & signum, & verbum affirmantur, ut Prædicamenta sunt tantum decem: & ea, in qua solum uerbum immediatè negatur, ut Prædicamenta non sunt tantum quinque. Nam reliquę duæ formæ non sunt ferè in vsu. At ex posteriori genere, cum omnes usurpentur, omnes sunt exponendæ.

Expositio exclusiuarū exclusi prædicati.

Exclusiuæ igitur prioris generis, quas exclusi prædicati appellauimus, si vtraque ex parte affirmatiuæ fuerint, exponendæ erunt copulatiuè, priori exponente affirmatiua, & posteriori negatiua hoc modo: Prædicamenta sunt tantum decem, id est, Prædicamenta sunt decem, & non sunt plura quàm decem. Homo est tantum animal rationale, id est, Homo est animal rationale, & non est aliquid ultra quam animal rationale. Si autem solum uerbum immediatè negauerint, exponendæ erunt disiunctiuè, priori exponente negatiua, & posteriori affirmatiua, hoc modo: Prædicamenta non sunt tantum quinque; id est, Prædicamenta non sunt quinque, uel sunt plura quàm quinque, Homo non est tantum animal, id est, Homo nō est animal, uel est aliquid ultra quam animal. Nec uerò satis est ita exponere negatiuas, Prædicamenta nō sunt tantum quinque, idest, prædicamenta sunt plura quàm quinque; Homo non est tantum animal, id est homo est aliquid ultra quàm animal. Sæpe enim expositio hæc falsa reperietur, ut si ita dicas, Prædicamenta non sunt tantum uiginti, idest, sunt plura quā uiginti: Lapis non est tantum animal, id est, lapis est aliquid ultra quàm animal. Nam enunciationes, quæ exponuntur, sunt ueræ, exponentes autem falsæ. Sed de hoc genere exclusiuarum nihil amplius dicendum est.

Occurritur obiectioni.

Expositio exclusiuarū exclusi subiecti.

Exclusiuæ autem posterioris generis, quas exclusi subiecti nominauimus si, & signum, & uerbum affirmauerint, exponendæ erunt copulatiuè,

priori exponente indefinita, siue particulari affirma-
1 tiua, & posteriori uniuersali negatiua, hoc modo: Tan-
tùm animal sentire potest, id est, animal sentire po-
test, & nihil quod non sit animal, sentire potest. Si ue-
2 rò non solùm signum affirmauerint, exponantur co-
pulatiuè priori indefinita, siue particulari negatiua,
3 & posteriori uniuersali affirmatiua, hoc modo: Tan-
tùm substantia non est in subiecto, id est, substantia
non est in subiecto, & omne quod non est substantia
4 est in subiecto. Si autem utrunque negauerint, expo-
nantur disiunctiuè, priori uniuersali affirmatiua, &
posteriori particulari negatiua, hoc modo: Non so-
lùm animal non est sensus capax, id est, omne animal
est sensus capax, uel aliquid quod non est animal, non
est sensus capax. Si denique solum signum negaue-
rint, exponantur disiunctiuè, priori uniuersali nega-
tiua, & posteriori particulari affirmatiua, hoc mo-
do: Non solum animal est uiuens, id est, nullum ani-
mal est uiuens, uel aliquid quod non est animal, est vi-
uens.

Comparantur inter se expositiones

Itaque si rectè attendas, uidebis enunciationes quæ signum affirmant, id est, primam, & secundam, exponi copulatiuè, prioríque exponente indefinita, siue particulari (quæ idem ualent hoc loco) & posteriori uniuersali: contra uerò quæ signum negant, id est, tertiam. & quartam, exponi disiunctiuè, ac priori exponente uniuersali, & posteriori particulari. Videbis etiam eas, quę & signum, & verbum simul affirmāt aut negant, id est, primam & tertiam, exponi priori affirmatiua, & posteriori negatiua: contra uerò eas quæ alterum affirmāt, alterum negant, id est, secundam, & quartam, exponi, priori negatiua, & posteriori affirmatiua. Denique primam & quartam contradictorijs exponentibus exponi: & similiter secundam & tertiam. Primam uerò & tertiam subalternis, & eodem modo secundam & quartam.

De oppositione exclusiuarum. *Cap.* XX.

NOn inutile quoque fuerit si harum enunciatio-num oppositionem intelligas. Aduerte igitur, primam & secundam esse contrarias: tertiam & quar-tam sub contrarias: primam uerò quartæ, & secun-dam tertiæ contradicere: denique primam esse sub-alternam tertię, & secundam quartæ: quod facilè quiuis ex conditionibus oppositarum & subalterna-rum, adhibita expositione cuiusque poterit collige-re. Verùm vt hęc melius teneas, accipe has quatuor dictiones.

Contrarię, Sub contrariæ. Contradicentes. Subalternæ Verba quæ memoriam iuuare possint.

Igne Tonans Malos Perdit.

Quæ quatuor prædictis enunciationibus eo ordi-ne, quo à nobis propositę sunt, respondent. Deinde aduerte, in singulis esse duas uocales, quæ significant qualitatem, & quantitatem exponentium, A uniuer-salem affirmatiuam; E uniuersalem negatiuam, I parti cularem affirmatiuam, & O particularem negati-uam. Hæc si animaduerteris, simulque duo illa, quæ paulò superius diximus, in memoriam reuocaueris primam scilicet & secundam enunciationem esse ex-ponendas copulatiuè, reliquas disiunctiuè; itemque priorem exponentem eodem prædcato, eodemque subiecto constare debere, posteriorem uerò eodem prædicato, sed excluso subiecto, facilè, ac expeditè harum enunciationem & expositionem, & opposi-tationem memoria retinebis. Id quod totum in hac de scriptione perspicitur.

Cap. superiori.

Subalternans.		Subalternans
1		2
Tantùm animal est ægrum.	Contrariæ.	Tantùm animal non est ęgrum.
Id est.		Id est.
Ig- ne. Anim. est ægrũ & Nihil, quod nõ sit animal, est ægrum.	To- nàs.	Anim. non est ægrũ & Omne quod non est animal, est ægrum
Subalternæ.	Contra dicentes / Contra dicentes	Subalternæ.
3		4
Non tantum animal non est ægrum.	Sub contrariæ.	Non tantùm animal est ęgrum.
Id est.		Id est.
Ma- los. Omne ani. est ægrũ, Vel aliquid, quod non est ani. non est ægrum.	Per- dit.	Nul. ani. est ægrũ uel Aliquid, quod non est animal est ægrum.
Subalternata.		Subalternata.

Dictio exclusiua non excludit concomitantia. Duo tamen adhuc admonebo, quę trito sermone in hac materia dicuntur. Alterum est, Dictioné exclusiuam non excludere concomitantia, hoc est, ea quæ subiectum exclusiuę necessario consequuntur, Exempli causa, cum dico, Tantum homo loqui potest, non excludo animal nec alia, quæ necessariò de homine prędicantur. *Conuersio exclusiuæ affirmatiuæ* Alterum est, Exclusiuam & signi & uerbi

verbi affirmati conuerti in vniuersalem affirmatiuam. Hæ siqui em sunt bonæ conuersiones, Tātum animal est ægrum, igitur omne ægrum est animal. Tantum homo loqui potest, igitur omne, quod loqui potest, est homo: & ita reliqua huius formæ.

De exceptiuis enunciationibus. Cap. XXI.

EXceptiuæ enunciationes dicuntur, quæ constant signo aliquo exceptiuo, quale est Præter, & si qd est aliud eiusdem significationis: Hoc uerò signum ferè semper excipit aliquod subiectum a participatione, consortio ve prædicati, vt si dicas: Omne animal præter hominem, est rationis expers. Verùm ne hoc loco ineptas exceptiones admittamus, relegandæ hinc sunt illæ, in quibus, id, à quo fit exceptio, non uerè dicitur de eo quod excipitur. Quis enim audiat ita loquentem, Omnis homo præter beluam est rationis particeps? Itaque solas eas exceptiuas admittamus hoc loco, in quibus id a quo excepto fit, uerè affirmatur de re excepta. Quanquam verò id, à quo fit exceptio nonnunquam signo particulari notatur ut si dicas, Aliquis rex præter Cræsum fuit diues, Aliqua regio præter Italiam est ferax bonorum ingeniorum, ratio tamen exceptionis poscere uidetur, vt id, a quo fit exceptio notetur signo vniuersali. Excipere enim est a toto genere partem detrahere. Itaque minus propria censenda est exceptio, cùm id a quo fit exceptio, notatur signo particulari: quo fit, ut de ea in præsentia nobis loquendum non sit. In exceptiuis igitur enunciationibus, quemadmodum in exclusiuis, vel signum, & verbum affirmantur, vt si dicas: Omne mobile, præter cœlum, interire potest: aut solum signum affirmatur, vt Omne animal, præter hominem, non est rationis particeps: aut vtrunque negatur, vt si dicas, Non omne mobile, præter cœlum, non potest interire; aut signum duntaxat negatur, vt si dicas, Non omne animal præter hominem, est bipes.

Exceptiua quæ.

Quid efficiat signū exceptiuū.

Id à quo fit exceptio uerè dici debet de eo, quod excipitur.

Id à quo fit exceptio notari debet signo uniuersali.

Exceptiuarū quatuor itidem formula.

Communis ratio exponendi excepti. ua. His etiam omnibus hoc commune est, vt exponantur vna quadam coniuncta enunciatione composita ex duabus exponentibus simplicibus, quarum prior constet eodem subiecto, & prædicato (ita tamen, vt in subiecto negetur id quod excipitur, de eo, à quo excipitur) posterior autem constet eodem prędicato, & eo tātum subiecto, quod excipitur. Prima itaque
1 exceptiua exponatur copulatiuè, priori exponente vniuersali affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua hoc modo: Omne mobile, prǽter cęlum, interire potest, idest, omne mobile quod non est cęlum, interire potest, & nullum cęlum interire potest. Secunda, quę est contraria primę, etiam copulatiuè exponitur, sed priori exponente uniuersali negatiuà, & posteriori uniuersali affirmatiua, hoc modo: Omne animal prǽter hominem est rationis particeps, idest, nullum animal, quod non est homo, est rationis particeps, & omnis homo est rationis particeps. Tertia verò, quę est subalternata primę, & contradictoria secundę, exponitur disiunctiuè, priori exponente particulari affirmatiua, & posteriori particulari negatiua, hoc modo: Non omne mobile prǽter cęlum non potest interire, idest, Aliquod mobile, quod non est cęlum, potest interire, vel aliquod cęlum non potest interire. Quarta denique, quę contradicit primę, subalternatur secundę, est subcontraria tertię, etiam disiunctiuè exponitur, priori tamen exponente particulari negatiua, & posteriori particulari affirmatiua hoc modo, Non omne animal prǽter hominem, est bipes, idest, Aliquod animal, quod non est homo, non est bipes, vel aliquis homo est bipes.

Comparantur inter se expositiones Atque ita patet, priores duas exponi copulatiuè, itemque exponentibus uniuersalibus: duas verò reliquas disiunctiuè, & exponentibus particularibus. Pręterea, exponentes contrarium esse contrarias, subcontrariarum subcontrarias, contradicentium contradicentes, & subalternarum subalternas. Quę omnia cernes in sequenti descriptione, notatis primum his

quatuor

quatuor dictionibus.

Cautè Cedas Priſco Mori.

Quæ eodem modo indicant exponentes exceptiua rum, quo ſuperiores excluſiuarum. Prima enim ſignificat exponentes primæ, & cæteræ quæ ſequuntur, eodem ordine exponentes reliquarum.

Subalternans.	Subalternans.
1	2
Omne mobile præter cęlum interire poteſt.	Omne mobile pręter cęlum interire non poteſt.
Contrariç.	
Id eſt.	Ideſt.
Cau- Omne mobil. quod non eſt cęlum, interire poteſt, &	Ce- Nullum mob. quod non eſt cęlum interire poteſt,
tè Nullum cęlum interire hoteſt.	das Omne cęlum interire poteſt.

Subalternæ. Contra dicentes. Contra dicentes. Subalternæ.

3	4
Non omne mobile pręter cęlum non poteſt interire.	Non omne mob. pręter cęlū interire poteſt.

Idest		Idest.
	Subcontrariæ.	
Prisc- Aliquod mobile, quod non est cælũ, interire potest. vel Aliquod cęlum interire non potest.	*Mo-*	Aliquod mobile, quod non cęlum, non potest interire, vel Aliquod cęlum interire potest.
co	*ri*	
Subalternata.		Subalternata.

De reduplicatiuis enunciationibus. Cap. XXII.

Reduplicatiuę quæ dicuntur. ENunciationes reduplicatiuæ dicuntur, quæ constant dictione aliqua geminante, seu reduplicante, vt vocant. Veluti si dicas, Homo quatenus est homo, est disciplinæ capax. Illa enim dictio, Quatenus, quia apta est ad aliquid geminandum & iterandum, reduplicans & reduplicatiua dici solet, quemadmodum & cęteræ omnes eiusdem significationis. *Dictio reduplicans siue geminans.* Duobus autem modis accipiuntur hæ dictiones, Altero, *Duplex acceptio dictionis geminantis.* vt notant in subiectis rationem aliquam, secundum quam ipsis conueniunt prędicata (quod specificatiuè accipi appellant) vt si dicas, Homo quam homo est, est species, Homo quà est homo, est grammaticus. Nec enim sensus est, causam cur homo sit species, aut grãmaticus, esse, quia est homo (quando quidem hoc pacto omnes homines essent species, atque grammatici) *Specificatiue.* sed sensus est, quòd ratio conueniens homini, cum qua simul reperitur vt sit species, & grammaticus, est ratio hominis, non Socratis tantum, aut Platonis, quanquam etiam Socrates, & Plato, quà sunt hi homines, grammatici dici possint. Altero modo accipiuntur vt significant aliquid quod subiecto conuenit, esse causam prædicati, (quod vocant reduplicatiuè accipi) vt si dicas, homo quà homo est, vel, quà rationalis naturæ est, est disciplinæ capax. *Reduplicatiue.*

Omissa igitur priori acceptione, quæ minus propria est, quod ad posteriorem attinet hoc tantum dicendum videtur, multo facilius & familiarius enunciationes,

ciationes, quæ hunc sensum continent, per singulas
causales exponi, quàm per quatuor, aut quinque ex-
ponentes: ut à plerisque exponuntur. Itaque affirma-
tiua reduplicationis & verbi, perfacilè exponitur per
causalem omni ex parte affirmatiuam, hoc modo:
Homo quà est rationalis, est disciplinæ capax, id est,
homo quia rationalis est, disciplinæ capax, est. Affir-
matiua autem reduplicationis duntaxat, exponitur
per causalem negatiuam solius consequentis, hoc
modo. Homo, quà homo est, rationis expers non est,
hoc est, homo quia homo est, non est rationes expers. 1
Negatiua verò, & reduplicationis, & verbi, exponi-
tur per causalem negatiuam coniunctionis, & conse- 2
quentis hoc modo: Homo non quà homo est, non est
grammaticus, id est, homo non quia homo est; gram- 3
maticus non est. Negatiua denique solius reduplica-
tionis exponitur per negatiuam solius coniunctionis 4
hoc modo: Homo non quà homo est, grammaticus
est, id est, homo non quia homo est grammaticus est.

Ratio exponendi reduplicatiuas enunciationes.

Vt Ochamus 2. parte. Logicæ cap. 16.

Nonnunquam tamen illud: Quà, non in eo sensu
vsurpatur, quo significat aliquid esse verè causam
prædicati, sed conditionem quandam sine qua prædi-
catum non conuenit subiecto, vt si dicas, Ignis quà
prope est, calefacit. Atque hoc pacto illud Quia, non
propriè accipiendum est in expositione, sed tantùm,
vt declarat conditionem sine qua non, vt vocari so-
let. Veruntamen hic sensus non propriè reduplicati-
uam efficit enunciationem, sed reductione quadam.
Possent autem huiusmodi enunciationes eodem or-
dine, quo superiores, disponi, sed quia res nihil habet
difficultatis, simul etiam quia in hisce multus iam
fortasse videor, huic tractationi de oratione finem
impono.

Reduplicationis nonnunquam declarat conditionem sine qua non.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

LIBER IIII.

De ordine, ac modo tradendi partes Dialecticæ: Item quid sit diuisio. Caput I.

Institutum librorũ sequentium.

Quo pacto in his duob. libris de diuisione ac definitione agẽdum sit.

EXPLICATIS ijs omnibus, quę tribus differendi modis, Diuisioni inquam definitioni, & Argumentationi sunt communia, sequitur vt ad ea, quę singulorum propria sunt, veniendum sit. Ac de diuisione quidem & definitione, qua ratione per se considerantur, & species differendi modi existunt, (sic enim a nobis in præsentia tractabuntur) nullum opus habemus ab Aristotele ex instituto editum. Attamen si e ijs quę ille argumentationis causa in Analyticis, & Topicis de hisce disseruit, ea quę ad hunc locum attinent, desumpserimus, aliaque non nulla ex alijs libris, presertim Metaphysicis, asciuerimus, nihil preterea erit, quòd magnopere videatur requirendum. Nam etsi multa sunt, quę de diuisione, & definitione queri, ac disputari possunt, tamen difficillima queque non ad Dialecticum, sed ad Metaphysicum spectant.

Maiores difficultates de diuisione ac definitione ad Methaphysicũ spectant.

Diuisio qd sit.

Diuisio igitur, quòd ad Dialecticum attinet est

oratio, qua totum in suas partes diuiditur, vt si dicas: hominis altera pars est animus, altera corpus: Animalium aliud homo est, aliud bestia. Totum quod diuiditur, & à quo incipit diuisio, Diuisum apud Dialecticos appellatur: partes vero in quas diuisio finitur ac terminatur, membra diuidentia, vel membra diuisionis dicuntur. Hinc intelliges diuisionem esse quendam sciendi modum. Nam cum totum in suas partes diuiditur, tunc distinctè qua totum est, declaratur.

Diuisum.
Mēbra diuidentia.

De distinctione uocis multiplicis. Cap. II.

DVplex vero diuisio traditur à philosophis altera vocis multiplicis, quæ Distinctio nominatur: altera rei, quam in Partitionem, & in eam, quæ magis propriè diuisio appellatur distribuunt. Distinctio est diuisio vocis multiplicis in suas significationes aut sensus, vt si dicas. Huius vocis.

Generalis diuisio diuisionis.
Distinctio quid.

Acutum alia significatio est, qua significat acutam figuram, alia qua transfertur ad sonum acutum, alia qua ad saporem acutum, & huius orationis, Littus aras, alter sensus est, quòd littus aratro proscindas, alter quod operam perdas. Hoc dictum intellige de uocibus, quæ nec habent uarias significationes, nec uarios sensus ęquè principales, sed tales, ut in ipsis siue significationibus, siue sensibus, aliquam uidere liceat unitatem ordinis, aut proportionis; ut patet in traditis exemplis. Nam si uox multiplex habuerit plures significationes, aut sensus æque principales sine ordine ullo, aut proportione, quæ aliquam faciat unitatem significationis (ut hac uox Gallus, quæ ex æquo significat hominem Gallum & Gallum auem: & hæc oratio, Auditu Græcos uicisse Troianos, quæ ex æquo significat, audiuisse me quod Græci uicerint Troianos, & quod Troiani Græcos) non uidebitur eius distinctio ad vllum genus diuisionis propriè reuocari. quia id non propriè diuiditur quod nullo modo est unum

Quæ non multiplex propriè non dicatur diuidi.
Id non proprio diuiditur, qđ nullo modo est unum.

unum

Omnes diuisio uocis multiplicis etiam improprie, propria dicitur distinctio.

vnum. Totum enim, vt docet Aristoteles vnam quiddam, qua totum est, esse debet, siue igitur ita dicas, siue huiusmodi voces modo aliquo diuidi concedas, potest enim earum multiplicitas quodammodo dici vnum ratione vnius, vocis, in qua cernitur, omnis enumeratio significationum, aut sensuum vocis multiplicis, seu verò diuisio sit, seu quodammodo diuisio nomine distinctionis proprie comprehenditur, de qua omni, vt de re in disserendo per necessaria, multa præcepta tradit Aristoteles. Hęc de primo diuisionis genere dicta sint.

Nunc ad alterum; quod partitio nominatur, veniendum est.

De partitione. Cap. III.

PArtito est diuisio totius quanti in partes, quibus integratur, partium integrantium nomine intelligo eas, quibus tota aliqua magnitudo, aut multitudo extensa.

1. Top. 13. Partitio quid.

Hoc modo membra corporis humani sunt partes integrantes corpus humanum, & ordines Reipublicæ totam integrant Rempublicam.

Partes integrantes.

Quoniam verò partes integrantes aut sunt ὁμογενεῖς hoc est, eiusdem naturæ, ac appellationis cum toto, quas cognatus & similares vocant, vt partes carnis, & parte aquæ, quælibet enim pars, quæ carnem integrat, caro est, & quælibet aquæ est aqua, aut ἑτερογενεῖς, idest diuersæ naturæ, ac appellationis quas multigenas, & dissimilares nominant, vt membra corporis humani, & partes domus, neque enim digitum dixeris esse corpus humanum, aut parietem domum, fit, vt duplex sit diuisio in partes integrantes altera in similiares, altera in dissimiliares.

Partes similares. Arist. 1. de gener. 5. & 1. de hist. anim. vocat ὁμοιομερῆς dissimilares ἀνομοιομερῆς.

Priori modo diuiduntur quantitates continuæ, & alia pleraque vt aer, aqua, & cætera huiusmodi, posteriori diuiduntur quantitates discretæ, animalium corpora, & alia permulta tum à natura, tum ab arte composita.

Duplex partitio.

Ad hanc diuidendi formam reuocari potest diuisio totius potestate, seu uirtute, in suas vires, seu potentias, quæ sępe numero apud Aristotelem partes vocantur, vt si dicas, animi rationalis altera pars est qua intelligit, altera: qua cupit. Causa huius reuocationis est quia vt res extensa constat suis partibus integrantibus quo ad totam extensionem, sic res quæ multa potest, constat suis viribus, potentijsve quo ad totam potestatem.

Diuisio totius potestate ad partitionem reuocatur.

De

De diuisione physica totius essentialis. Cap. IIII.

DIuisio, vt à distinctione vocis multiplicis, & à partitione secernitur, duplex est, altera totius essentialis, altera totius uniuersalis. Nomine totius essentialis intelligo id, quod habet essentiam compositam, siue re, siue consideratione: cuiusmodi sunt omnes species, quæ per se ponuntur prædicamentis: vt homo, angelus, color: hæ si quidem res respectu partium, ex quibus ipsarum essentia constituitur, dicuntur tota essentialia. Totum verò vniuersale accipio respectu partium sibi subiectarum, de quibus dicitur essentialiter, seu ut de subiectis, vt loquitur Aristoteles: quo pacto substantia, & corporeum dicuntur tota vniuersalia respectu hominis, aut animalis. Porro diuisio totius essentialis, ut iam significauimus, duplex est, altera realis, siue physica, altera rationis, siue metaphysica. Diuisio physica totius essentialis est, qua totum essentiale diuiditur in partes verè, ac re ipsa essentiam componentes. Partes verè componentes essen tiam rei sunt materia, & forma. Materia (vt pingui minerua rem exponamus) est subiectum quod formam in se recipit. Forma verò est perfectio quædam, quæ recepta in materia essentiam rei absoluit. Hoc modo corpus dicitur materia hominis, & animus forma. Ita diuisio qua dicimus, hominis alteram partem esse animum, alteram corpus, est diuisio physica. Dici autem solet hęc diuisio realis, ac physica, quia in partes re diuersas, ex quibus id quod diuiditur, naturaliter compositum est.

Totum uniuersale. — *Pręd. 2. & 3.* — *Duplex diuisio totius essentialis.* — *Diuisio physica quæ.* — *Materia.* — *Forma.* — *Cur physica & realis diuisio dicatur.* — *Quę diuisiones ad phy-*

Ad hanc diuisionem reuocatur diuisio compositi accidentalis in subiectum & accidens, vt si dicas, Aeris figurati altera pars est æs, altera figura. Reuocatur etiam diuisio quantitatum continuarum in partes diuisibiles, & indiuisibiles, quoniam diuisibiles

sunt similes materiæ, indiuisibiles autem formæ, quo pacto linea duorum palmorum diuiditur in duos palmos, & in punctum, quo palmi copulantur. *cum reuocatur.*

De diuisione methaphysica totius essentialis. Cap. V.

Diuisio metaphysica totius essentialis est ea qua totum essentiale diuiditur in partes, sola ratione consideratioueque essentiam componentes. Huiusmodi partes sunt genus, & differentia. Sola enim ratione species ex genere, & differentia constituitur, vt homo ex animali, & rationali. Ita fit ut oratio, qua dicimus, hominis alteram partem essentialem esse animal, alteram rationale, vt diuisio metaphysica. Porphy. de differētia.

Dicitur autem hęc diuisio rationis, & metaphysica, quia non fit in partes re diuersas, sed ratione sola, qui diuidendi modus Methaphysicorum est penè proprius ac peculiaris. Nam, vt in eodem exemplo persistam, animal & rationale, quę in homine cernuntur, eadem prorsus res sunt, ipse tamen homo secundum eam quidem rationem, qua conuenit cum brutis animantibus est, & dicitur animal, secundum eam verò, qua ab eisdem distinguitur, & est dicitur rationalis. *Cur diuisio hęc dicatur rationis, & methaphysica.*

Ad hanc diuisionem reuocatur diuisio indiuidui (quod sępe Aristoteles a comparatione speciei vocat ipsum totum) in speciem, & differentiam indiuiduantem ex quibus non re ipsa, sed ratione & consideratione componitur. Homo enim & differentia indiuiduans ex quibus Socrates constitui dicitur, eadem omnino res sunt, verùm Socrates secundum eam rationem, qua tum cęteris hominibus conuenit, est, ac dicitur homo, secundum eam verò, qua differt ab eisdem, est & dicitur hic designatus homo, ac indiuiduus. Sed accuratior huius rei perscrutatio nec ad hunc locum, nec fortasse ad hanc artem pertinet. Hęc *Diuisio indiuidui in speciem, & differentiā indiuiduantem.* a Vt 7. met. 19. & 11. tex. 33. & deinceps.

de diuisionibus totius essentialis videntur satis.

Est enim metaphysica.

De diuisione totius uniuersalis in partes subiectas. Cap. VI.

Triplex diuisio totius uniuersalis in partes subiectas.

Præd. 5.

DIuisio totius vniuersalis in partes subiectas seu de quibus dicitur ut de subiectis, complectitur, ut placet Aristoteli diuisionem generis in species, speciei in indiuidua, & differentiæ in species, aut indiuidua. Hęc enim omnia ac sola prædicantur de suis partibus ut de subiectis, seu essentialiter, ut ex prædicamentis apertum est, exempla sunt. Animalium aliud est homo, aliud bestia. Hominum alius est Socrates, alius Plato, alij vero cæteri. Animatorum, alia sunt animalia alia plantæ: Rationalium aliud Ioannes alia uero alia hominis indiuidua. Princeps harum diuisionum, imo & omnium, est diuisio generis in species, quam ut nobilissimam: & in philosophiæ maxime necessariam magnis laudibus extulit Plato. Sed & hæc, & reliqua huius classis, facile intelliguntur ex ijs, quæ in explicandis quinque vniuersalibus diximus, quanquam non ita facile reperiuntur, quia maxima ex parte ignotæ nobis in hac uita sunt rerum naturæ & essentiæ.

Diuisio generis in species princeps omnium.

Rerum essentiæ ferè ignorãtur.

Diuisiones.

Ad diuisiones generis in spec.es, & specierum in indiuidua reuocantur diuisiones quorundam analogorum, vt cum dicimus, Principiorum aliud est principium vitæ, aliud principium motus, aliud principium temporis &c. Item accidentium alia sunt quantitates, alia qualitates, alia relationes, alia extrinsecus adiacent. Nam etsi huiusmodi analoga non prędicantur ut genera, aut species de membris diuidentibus, tamen proxime, ad generis aut speciei prędicationem accedunt. Loquor autem non de vocibus analogis, harum si quidem diuisio in suas significationes ad distinctionem vocis multiplicis pertinet, sed de rebus significatis. Nec uerò de omnibus analogis id quod dixi, intelligendum esse volo, sed de ijs tantum

tum

rum, quorum nomina pro omnibus membris diuidentibus accipi solent, cum simpliciter atque absolute ponuntur: cuiusmodi sunt, quæ attulimus in exempla. Si enim dicas, Principium est ex quo aliquid pendet, pro omnibus principijs accipietur nomen principij, & sic nomen accidentis, quod in nouem accidentium suprema genera diuiditur aliorumque multorum analogorum, vt Motus, Causæ, & similium, cum eorum significata definiuntur. Quod si analogum fuerit huiusmodi eius nomen absolute, & sine adiectione positum non pro omnibus membris diuidentibus accipiatur, sed pro precipuis dũtaxat rebus significatis vt homo analogicè communis ad ueros & depictos, (cum enim hoc nomen Homo sine adiectione in enunciatione ponitur, semper accipitur pro solis veris hominibus; vt cum dicimus Homo est animal, Homo est ens) diuidi sane non poterit in membra analogica si enim dicas, exempli causa, Hominũ alius verus, alius depictus est, non feceris ueram diuisionem, quia nomen diui pro soli ueris hominibus accipitur. Id quod facile est cernere in cæteris huiusmodi.

Colligitur numerus quinque supradictorum diuisionum per se, totidemque adduntur diuisiones per accidens. Cap. VII.

HAec quinque diuisionum genera, hac ratione colligi possunt. Totum quod diuiditur, aut est uox multiplex, habens nimirum multas significationes sensusve, aut res continens multas partes. Si vox habens multas significationes aut sensus, primo diuisionis genere diuiditur. Si uerò est res multas continens partes, aut comparatur cũm partibus se inte-

integrantibus, aut cum partibus suam essentiam constituentibus, aut cum partibus sibi subiectis. Si cum integrantibus, diuiditur secunda diuisionis forma: si cum ijs quæ suam essentiam uerè ac re ipsa componunt, diuiditur tertia: si uerò cum ijs quæ sola ratione, quarta: si denique cum partibus subiectis, quinta. Cùm igitur alius diuidendi modus esse non videatur (nam si quis alius occurrit, facilè ad hos reuocabitur.) efficitur vt quinque tantum sint diuidendi genera. Verùm enim uerò, hæ omnes diuisiones, ut eas hactenus explicauimus, sunt diuisiones per se. Diximus enim, diuisionem esse orationem, qua totum diuideretur in suas partes, hoc est, in eas, quæ ratione sui, seu per se (quod idem est) sunt partes totius. Huiusmodi enim simpliciter & absolutè dicuntur rei partes. Atque hæ quidem aut totius æquiuocationem, ambiguitatemve verò efficiũt, aut ipsum verè integrant, aut eius essentiam re aut ratione constituunt, aut illi subijciuntur, ut dictum est.

Hactenus sunt explicatæ diuisiones per se. Explicatur definitio diuisionis.

Cæterùm cùm sæpe totum in alia quædam quasi in suas partes diuidatur, vt nunc patebit, quot sunt diuisiones per se, tot fieri possunt diuisiones per accidens. Distinctio quidem uocis multiplicis, hoc modo: Huius vocis, acutum alia significatio est, qua significat id quod stimulat tactum, alia qua id quod pungit aures, alia qua id quod ferit gustatum, & cætera. Partitio autem hoc modo: Huius anuli (ex auro scilicet & smaragdo confecti) altera pars est fulua, altera viridis. Diuisio totius essentialis physica hoc modo: Hominis altera pars est quæ mouet, altera quæ mouetur. Metaphysica verò, siue rationis, hoc modo; Hominis altera pars est brutis animantibus communis altera illi propria & peculiaris. In his quatuor generibus cernis membra diuidentia non esse per se partes diuisi, sed earum accidentia.

Diuisiones per accidẽs. Distinctio p accidens. Partitio p accidens. Diuisio physica per accidens. Metaphysica.

Iam diuisio totius vniuersalis tribus modis per accidens, fieri cernitur. Aut enim subiectum diuiditur

Diuisio totius uniuer

ditur in accidentia, aut accidens in subiecta, aut accidens in accidentia. In qua distributione Iuniores omnes Boethium (quem ex antiquis ferè ynum habemus qui de diuisione ex instituto loquuntur) velut ducem sequuntur. Diuisio subiecti in accidentia tunc est, cùm membra diuidentia accidunt partibus subiecti diuisi, vt si dicas: Animalium aliud loqui potest, aliud loqui non potest: item aliud est rectum, aliud pronum; itèm aliud est aptum ad risum, aliud ad hinnitum, aliud ad latratum, aliud ad boatum, & cętera. Hęc namque omnia membra diuidentia accidunt partibus subiectis animalis, vtpotè animalibus diuersis. Diuisio accidentis in subiecta est, cùm membris diuidentibus accidunt partes subiectę diuisi; vt si dicas: Eorum quę mouentur, quędam sunt cœli, quędam elementa, quędam mista, item, Bonorum quędam sunt in animo, quędam in corpore, quędam in rebus externis: item, Colorum alius est in cygno, alius in coruo, alij in alijs rebus. Hic è contrario cernis licet membris diuidentibus accidere partes subiectas diuisi. Nam quoddam moueri accidit cœlis, aliud elementis, aliud mistis. Reliqua exempla sunt perspicua. Diuisio accidentis in accidentia tunc est, cùm membra diuidentia accidunt partibus subiectis eius rei, cui accidit diuisum: vt si dicas Alborum quędam dura sunt, quædam mollia, alia liquentia. Hic denique cernis membra diuidentia accidere diuersis corporibus, vt marmori, adipi, & lacti, quę sunt partes subiectę corporis misti, cui accidit vt sit album.

In lib. de diuisione.

Diuisio subiecti in accidentia.

Diuisio accidentis in subiecta.

Diuisio accidentis in accidentia.

Sed obijciat aliquis, Ergo hęc diuisio: Coloratorum aliud est album, aliud nigrum, aliud medio colore infactum, est diuisio per accidens (quandoquidem membra diuidentia accidunt partibus subiectis corporis misti, cui accidit coloratum, quod diuiditur) cùm tamen sit diuisio per se, generis videlicet in species. Occurres tamen in his tribus diuisionibus, quemadmodũ in superioribus quatuor generibus diuisionum per accidens, semper ponendum esse, quòd

Obiectio.

Solutio.

membra diuidentia non sint per se partes diuisionis. In hoc.n. vt ex dictis perspicuum est, posita est ratio diuisionis per accidens, quæ in his omnibus diuisionum formis includitur. At album, nigrum, & medio aliquo colore infectum, non sunt partes per accidens colorati, sed per se illi subiecta, nimirum vt species generi. Quare non sequitur ex dictis, hanc, & alias huiuscemodi diuisiones esse diuisiones per accidens.

De diuisione generis, in differentias, & differentiæ in differentias. *Cap. VIII.*

Num gen' diuidatur in differentias.

SEd quæstio est, ad quòd nam genus diuisionis pertineat diuisio generis in differentias & communioris differentiæ in minus communes: vt cum dicimus. Animalium aliud est rationale, aliud irrationale. Animatorum aliud sensus particeps, aliud sensus expers. Et quidem quod attinet ad diuisionem generis in differentias, negat Boethius talem diuisionem: Neque enim putat genus in differentias vnquam diuidi, nisi cùm speciebus nomina non sunt imposita, tunc siquidem cogimur, vt ait, nominibus differentiarum species significare. Fauet Boethio Porphyrius, qui cùm disserit de officio & natura differentiarum, semper ita loquitur, vt dicat genera diuidi per differentias in species, nunquam vero ita, vt fateatur diuidi in differentias. fauet & similitudo tum naturæ, tum artis: res siquidem naturalis non dicitur diuidi in formas, sed per formas in varia composita naturalia, vera item non diuiditur in figuram sphæræ & tesseræ, sed per has figuras diuiditur in sphæram & tesseram. Sed & ratio id videtur comprobare. Nam differentiæ nullo modo videntur partes generis, nisi ratione specierum, quæ sunt partes generi subiectæ, quo fit vt in eas non videatur diuidi per se genus, sed per accidens, vt in ea scilicet quæ accidunt hoc est, conueniunt partibus per se subiectis. Sic

In lib. iam citato.

Porphy. de differentia.

Genus diuiditur per se per differentias.

enim accidendi verbum accipi potest in explicatione diuisionis per accidens vt sæpe accipitur apud Aristotelem. Quanquam hac non est negandum diuidi per se genus per differentias, differentiæ siquidem contrahunt per se genus, quod proprietates, & accidentia contrahunt per accidens. a Vt 7.top. 3.& 1. elenchor. 4.

Quod si hæc sententia non placet, dicito hanc diuisionem reuocari ad diuisionem per se totius uniuersalis in partes subiectas, quia differentiæ, & si nō subijciuntur per se alicui uniuersali (neque enim ullum in suis essentijs includunt:) tamē constitutum per se species quæ per se subiiciuntur generi, quòd utique proprietates, & accidentia facere non possunt. Modo eodem uendicare poteris diuisionem communioris differentiæ in minus communes a diuisione per accidens accidentis in accidentia. Nam etsi minus communes differentiæ non sunt per se subiectæ magis communibus, tamen per se constituunt species quæ communioribus per se subiiciuntur. *Nulla differentia includit in sua essentia aliquod uniuersale unius uocum.f.* *Diuisio communioris differentia in minus communes.*

Si cui tamen magis placuerit ut dicat hanc diuisionem esse per accidens, alius uero afferat Aristotelem septimo lib. Metaphysicorum apertè dicentem differentias communiores diuidi per se in differentias minus communes, occurrit ille, id intelligendum esse de accidentibus, quibus utimur penuria uerarum differentiarum. Talia n. sunt uerè genera quædam accidentium, ut esse pedatum, quod in exemplum affert Arist. Id quod apertius intelliges, si perpédas id quod ille ait. Differentiam communiorem ita includi in inferiori, ut si minus communis addatur communiori, commitatur nugatio, ut si dicas: Pedes habens bipes. Hoc. n. de ueris differentiis intelligi non potest. Dicimus. n. hoiem esse corpus animatum sensitiuum, rationale, sine ulla repetitione nugatoria. Id ꝗ accidit ꝑpterea, ꝗ minus communes differentiæ nō includunt essentialiter cōmuniores. Id autem ꝗ diximus de diuisione generis in differentias uniuersales, accomodandum est eadem ratione ad diuisionem speciei *Diuiditur obiectio.* *Minus communes differentiæ non includunt essentialiter cōmuniores.*

Diuisio differētia uniuersalis in indiuiduantes. ciei infimæ in differentias, indiuiduantes id etiā quod documus de diuisione communioris differentiæ in minus communes, ad aptandum est ad diuisionem differentiæ vniuersalis in indiuiduitantes.

Vtilitas diuisionis generis per differentias. Quam verò vtilis sit diuisio generis siue per differentias siue in differentias, dici non potest, cum hæc vna sit recta via ad diuisionem generis in species, & ad definitiones essentiales. Sed quia rara admodum est apud nos, sæpissimè confugimus ad diuisiones per accidens, quibus genera in accidentia diuiduntur: vt cùm dicimus; Animalium aliud rectum est, aliud pronum, item. Aliud mansuetum natura, aliud ferum: rursum, aliud ingredi, aliud repere, aliud natare, aliud volare. Hæc de diuersis diuisionum generibus, nunc qua verborum formula diuisiones sint conficiendæ, breuiter dicamus.

Qua uerborum formula diuisiones sint conficiendæ. Cap. IX.

Quatuor priores diuisiones. Diuisiones quatuor priorum generum, hoc modo sunt conficiendæ. Initio diuisionis ponendū est nomen diuisi in gignendi casu singularis numeri, deinde ante nomen cuiusque membri diuidentis inserenda sunt hæc verba, altera pars, vel alia pars aut similia: vt cum dicimus, Huius vocis Gallus alia significatio est, qua hominem Gallum significat alia, qua gallum aueni: Temporis altera pars est transacta altera futura. Reipublicæ vna pars ordine sacrorum ministrorum continetur, altera nobitium, tertia plebis: Hominis hæc pars est animus, illa corpus. Speciei altera pars constituens, est genus, altera differentia.

Quinta diuisio. Hoc modo fit diuisio: actu signato ut aiunt Diuisiones autem, quinti generis, quæ sunt totius vniuersalis in partes subiectas, possuut quidem eodem mudo confici nominata natura partium, vt si dicas, animalis altera pars subiecta, est homo, altera bestia. Verum seruata consuetudine diuidendi Philosophorum, hoc modo conficiendæ sunt, Initio diuisionis ponendum

est diuisum in gignendi casu numeri pluralis, deinde addenda sunt membra diuidentia sine nomine Pars, ut cum dicimus substátiarum alia est corporata, alia corporis expers: Corporum aliud simplex est, aliud mistum. animaliũ quædam in terra degunt, alia in aquis, alia quasi vitæ ancipitis, vtroque in loco viuunt. Causa huius discriminis in diuidendo hæc est, quia totum in superioribus quatuor diuidendi formis, cum sit compositum ex suis partibus, potest esse unum tantum indiuiduum, ut hæc vox, hoc tẽpus, hæc Respub. hic homo totum autem in extremo diuisionis genere, cum non componatur ex suis partibus, sed eas sibi subiectas habeat, necessario est vniuersale, ut substantia cõmunis, corpus commune, animal commune, alioqui non habebit partes subiectas. Hæc est igitur causa cur in prioribus quatuor generibus nomen diuisi debeat esse singularis numeri, in extremo autem pluralis. Quanquam verò hæc interdum seruentur, sunt tamen naturis diuisionem accommodatissima. Reliquum est vt præcepta bene diuidendi tradamus.

Sic fit diuisio in actu exercito, ut dici solet.

Causa discriminis.

Primum preceptum bene diuidendi. Cap. X.

QVatuor potissimum precepta in diuidendo obseruanda sunt. Primum est, ut singula membra diuidentia minus contineant, quam diuisum, omnia uero simul sumptæ diuiso adæquentur. Hinc fit ut non sit bona hæc diuisio, animalium alia sunt sensu prædita, alia ratione, quia sensu præditum æque latè patet atque animal: nisi intelligatur cũ particula Solo. Sic enim bona erit diuisio. Nãque animalia aut solo sensu predita sunt, aut rationem, & mentem participant. Hinc etiam fit, ut hę non sint bone diuisiones, animalium aliud est bipes, aliud quadrupes aliud plures habens pedes, item, aliud est bestia, aliud homo, aliud angelus, prior, quia diuisum latius patet, quam membra diuidẽtia simul accepta:

posterior, quia membra diuidentia simul sumpta latius patent, quam diuisum.

Sed est quod obijciat aliquis contra hoc præceptum. Huius enim bonæ diuisionis, Hominis altera pars ratione consideratione que componens, est animal, altera rationale, animal, quod est membrum diuidens, non modò non minus continet, quam homo: sed etiam latius patet, cùm de pluribus quam homo prædicetur: Item huius bonæ diuisionis, Alborum quædam dura sunt, quædam mollia, alia liquentia, membra omnia simul accepta latius patent, quàm album: dicuntur siquidem de rebus etiam atris, ut de ebeno, de pice, & atramento: Priorem tamen facilè dilues si dicas, animal, quod ad prædicationem attinet, latius patere, quàm hominem, verùm quòd attinet ad essentiam, hominem plus aliquid continere: complectitur enim in essentia sua rationale, quod non complectitur animal. Posteriori autem obiectioni sic occurres, In omnibus diuisionibus siue per se, siue per accidens totius uniuersalis in partes subiectas, semper diuisum in singulis membris diuidentibus subaudiendum esse: durum autem, molle, & liquens, etsi latius patent, quàm album si nihil aliud addideris. tamen sic in unoquoque subaudias album, iam albo adæquabuntur. Nam æquè latè patet album per sese, atque totum hoc. Album durum, album molle, & album liquens: Ad posteriorem partem huius præcepti pertinet illud quod aiunt Dialectici, Cuiusque bonæ diuisionis membra omnia vel copulatim, uel disiunctim simul accepta, reciprocari cum diuiso, ut scilicet de quo dicitur diuisum, dicatur copulatum aut disiunctum ex membris diuidentibus, & vice uersa. In prioribus ergo quatuor generibus diuisionum, copulatum ex membris diuidentibus, cum diuiso reciprocatur, in quinto autem, disiunctum. Exempli causa si hominis altera pars est animus, altera corpus, homo autem de Socrate dicitur, totum etiam

hoc

hoc copulatum, Animus & corpus dicetur, de Socrate: & è contra, si copulatum ex corpore & animo etiam homo. Quanquam Sorates non propriè dicitur animus & corpus, sed cõcretum quid ex animo & corpore. Si vero animalium aliud est homo, aliud bestia, animal aũt dicitur de Socrate, totum et hoc dĩsiũctum, Homo vel bestia dicetur de Socrate; & vice uersa, si disiũctiuũ ex homine & bestia, etiam animal.

Totum ex disiunctis quando ... copula ... disiunctis ... praedicatur de ... subiecto.

Secundum præceptum bene diuidendi. Cap. XI.

SEcundum præceptum est, vt quantum fieri possit, diuisio fiat in proxima membra diuidentis. Quod non faciunt, qui corpus animatum diuidunt in hominem, bestiam, arborem, fruticem, & herbã, transiliendo duo immediata genera, animal, & plantam. Sunt enim illæ remotæ ac distantes partes subiectæ corporis animati. Prius ergo diuidendum est animatum corpus in animal & plantam, quæ immediatè subijciuntur animali, deinde verò distribuendum animal in hominem & bestiam, atque planta in arborem, fruticem, & herbam. Sępe tamen diuidimus totum in partes remotas, quia ignotæ nobis sunt proximæ, ac immediatæ.

2. post. 5. & 14. & Boet. de diuisione.

Cur totum sępe diuidimus in partes remotas.

Tertium bonæ diuisionis præceptum. Cap. XII.

TErtium pręceptum est, vt in diuidendo non una tantum pars totius nominetur, & altera vel reliquæ si plures fuerint quàm duæ, negatione illius significentur, nec tam multæ nominentur, vt longior æquo fiat oratio. Nam si unam duntaxat partem nominaueris, & alteram vel reliquas negatione illius significaueris, vt si dicas, Magnitudinum alia est linea, alia non linea, non videberis propriè explicare in partes id quod diuiditur, quia negatio alterius partis non solum non est differentia, vt ait Arist. sed nullo etiam alio modo propriè pars to-

Ex 6. top. 3. & 1. de partib. animalium 3. Boet. loco citato.

Loco citato.

siue componens totum, siue subiecta toti. Si autem multa admodum membra uolueris enumerare, vt si dicas, animalium aliud est homo, aliud elephas, aliud simia, aliud canis latrans, aliud hoc, aliud illud, singulas nimirum species infirmas percurrendo, orationem feceris, quam nec tu absoluere, nec alius cōplecti animo possit. Cauenda igitur sunt hoc duo vitia in diuidendo, quia diuisio inuenta ex causa explicandi rem in partes, ac dilucidandi, non tenebras offundendi.

Diuisio inuenta est causa dilucidandi non tenebras offundendi.

Tribus tamen de causis cogimur interdum diuidere rem in partem unam, & in negationem eiusmodi partis. Prima est, vt faciamus diuisionem necessariam, & quam nemo negare possit. De quacunque enim re vera est affirmatio, aut negatio. A altera est, quia sæpe numero reliqua pars, aut partes ex opposito illi respondentes, carent nominibus positiuis, quo fit ut ad negatiua sit confugiendum, B vt cum diuidimus substantiam in corpoream & incorpoream: Et animal in rationale & irrationale: quia ignoramus veras differentias, quæ angelum, & brutum animal constituunt, si forte brutum animal est una quædam species animalis. Tertia est, si partes in quas diuisio immediate facienda est, fuerint plures, quam perspicuitas diuisionis ferre possit Tunc enim omnes præter vnam significandæ sunt nomine negatiuo, vt si dicas Bestiarum, quædam sunt pennatę; alię implumes: nisi velis quasdam partes nominare, reliquas verò omnes paucis verbis complecti, vt si dicas Figurarum rectilinearum, quędam est trium laterum, quędam quatuor, alię verò plurium. Colorum quidam est candor quidam nigror, cęteri vero sunt medij inter hos: Animalium aliud est homo, aliud elaphas, aliud simia, aliud canis latrans, alia sunt ab homine remotiora.

Prima causa cur interdum negatione diuidamus.

A 1. post. 8.

Altera.

B Boeth.

Tertia.

Quod si quis contra hæc obijciat, has diuisiones esse bonas, & nulla ratione reprehendendas, Infinitorum aliud est infinitum diuisione, aliud infinitum additione, aliud infinitum essentia. Cęcorum quidam

Obiectio.

dam

dam sunt cæci mente, alij sunt cæci oculis: & tamen membra omnia diuidentia esse negatiua, occurres cum diuisum est negatiuum, membra etiam diuidentia, in quæ, vt in partes per se subiectas diuiditur, negatiua esse oportere, non ita tamen, vt alterum sit negatiuum alterius, nisi necessitas copulerit, hoc si quidem est, quod cauendum esse diximus. Harum autem diuisionum membra negatiua quidem sunt, verum non ita, vt alterum neget alterum, sed vt quoduis neget in parte, quod suum diuisum negat in totum. *Solutio.*

Quartum præceptum bene diuidendi. *Cap. XIII.*

QVartum præceptum est, vt membra diuidentia si non re, certe ratione sint opposita, id est, inter se sic affecta, vt nullu in alio includatur. Sic enim hoc loco pro omnibus generalibus diuisionū nomen oppositorum interpretor. Huius præcepti prætermissione vitiosæ sunt hæ diuisiones. Corporis humani alia pars est caput, alia thorax, aliæ manus, aliæ pedes, alia oculi. Viuentium aliud est planta, aliud animal, aliud homo. Nam oculi continentur in capite, & homo in animali. Vt autem hoc præceptum peculiari ratione quinto generi diuisionis accommodetur, hoc ex probatissimis autoribus colliges, nomine oppos totum intelligenda esse repugnantia, hoc est, ea, quæ de eadem re simul affirmari non possunt. Hac enim de causa ait Arist. non recte diuidi animalia in natantia, & alba, nec rursus in vrbana, & siluestria, quod eadem & natantia, & alba esse possint, nec non & vrbana, & syluestria. Et Boetius eadem ratione reprehendit diuisionem animalium in rationalia, & duos pedes habentia, & corporum in alba & dulcia, quod eadem corpora reperiantur, quæ alba sint, & dulcia, eademque animalia, quæ & duos habeant pedes, & sint rationalia. Nec immerito huiusmodi diuisiones reijciuntur, quoniam hoc pacto non recte dices innumerando

Vt hoc præceptum omnibus diuisionib. accōmodetur.

Vt ex Arist. 1. de part. animal. 3. & ex Boe. de diuisione.

membra diuidentia, Aliud est hoc, aliud est illud, quæ tamen diuidendi formula, quinto generi diuisionis propria est. At dicat fortasse aliquis, Ergo hæ diuisiones a Philosophis aprobatæ vitio non carebunt, Bonorum quædam vtilia sunt, alia honesta, alia iucunda: Habentium magnitudinem, quædam sunt longa, alia lata, alia profunda: si quidem eadem actio esse potest & vtilis, & honesta, & iucunda: omneque corpus est longum, latum, & profundum, hoc est, habēs, longititudinem aliquam, latitudinem, & profunditatem. Huic obiectioni sic occurres: Membra diuidentia huiusmodi diuisionem esse repugnantia si prior formula diuidēdi seruetur, vt si dicas, Boni alia pars subiecta est utile, alia honestum, alia iucundum. Continui permanentis, seu habentis magnitudinem, alia pars subiecta est longum, alia latum, alia profundum: quandoquidem una pars subiecta non est alia. Quòd si posterior diuidendi formula (qua maximè Philosophi vtuntur) seruanda est, dices primum multas diuisiones fieri nominibus concretis, quæ tamen intelligendæ sunt quasi factæ nominibus abstractis, cuiusmodi est illa apud Aristotelē Quātum partim continuum est partim discretū: discretum, inquit, est ut numerus, & oratio: continuum aūt vt linea, superficies, tps & locus. Nam cùm hæc non sint quanta, sed quantitates, necessariò quantum in hac diuisione pro quātate accipiendum est. Atq; hoc quidem pacto nihil est difficultas in propositis diuisionibus. Si quidē mēbra diuidentia abstractis nominibus accepta, verè pugnant inter se. Nulla enim res dicitur simul vtilitas & honestas, aut honestas & iucunditas, aut iucunditas & vtilitas. Nec verò unquam verè dixeris, rem eandem esse longitudinem & latitudinem, aut latitudinem & profunditatem, aut profunditatem & longitudinem. Deinde dices, repugnantiam membrorum diuidentium sæpe numero non in vrbis, sed in sensu quo diuisio usurpatur, sitam esse, Vt in illa Pythagoræ diuisione, Forum, qui ad ludos Græciæ confluebant

Obiectio. *Solutio.* *Sæpe concreta p abstractis in diuidendo usurpantur.* Prǽd.6. *Sæpe repugnātia mēbrorū in sensu cernitur non in verbis.*

fluebant,quidam spe uictoriæ, alij quæstum faciendi cupiditate,alij uisendi studio ducebantur. Hic quod ad uerba attinet, nulla est membrorum diuidentium repugnantia. Fieri enim potuit, ut multi,& lucri,cupiditate,& spectandi simul studio ducerentur. In sensu tamen cernitur repugnantia, si hoc modo diuisionem interpreteris: Eorum, qui ad Græcis ludos una præcipuè de causa confluebant,quidam spe uictoriæ, cætera. Hac igitur ratione dices probari posse diuisiones illas nominibus concretis vsurpatas ; ut sensus prioris sit huiusmodi. Eorũ,in quibus aliqua una bonitatis,appetibilitatisve, vt ita dicam, ratio, potissimum elucet,quædam vtilia tantum, alia honesta solum,alia iucunda duntaxat nominantur. Posterioris autem,huiusmodi: Eorum,quæ aliqua una dimensione excellunt,quædam longa solum ut hasta, alia lata,vt discus,alia profunda tantum,siue crassa,ut globus,appellantur. Quanquam hic sensus vulgo magis,quàm apud Philosophos posteriori diuisioni tribuitur. Has uerò solutiones diligenter notabis, ut multas vsurpatas diuisiones a calumnia uendicare possis.Sed hæc de diuisione uidentur satis.

Tusc. quæstio. 4.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER V.

Quid sit definitio. Cap. I.

Efinitio est ratio,quæ essentiam aliquã naturamve declarat; vt animal rationale. Declarat enim naturã hominis. Vt autem diuisioni diuisum,sic definitioni respõdet definitũ: quod nihil est aliud,quam id cuius quidditas essentiave explicatur. Sed nos de definito tum dicemus, cum definitionem & genera omnia in quæ diuiditur, metho-

Definitio quid. Ex 2.post. 10. *Quid definitum.*

Unde dicta a Quintil. lib.7.ca.4. methodumque definiendi, explicauerimus. Definitio igitur, quæ finitio etiam apud Latinos a appellatur, ab agrorum finibus accepit nomen. Nam ut agrorum fines agros definiunt & claudunt, aliosque ab alijs secernunt, sic definitiones quibus rerum naturæ declarantur, essentias earũ circumscribũt, aliasque ab alijs distinguunt. Dicitur porrò definitio Oratio,

Cur definitio sit oratio. quia vnũ tantum nomen non põt esse definito. Definitio.n.distinctè subijcit intellectui, quod nomẽ definiti cõfusè proponit. Vnde cũ de omni essentia quæ definitione explicatur, duo cõceptus formari possint, alteri quo essentia quæ declaratur, conuenit cum alijs, alter, quo ab eisdem destinguitur, fit necessariò, vt omnis definitio duabus minimum vocibus constare debeat, altera, quæ gignat in mente conceptum conuenientiæ, altera, quæ distinctionis, differentiæve. Ita ergo fit, vt omnis definitio sit oratio: quanquam explicatio nominis per aliud clarius, ad definitionem Auctore Aristotele reuocatur, vt si quis dicat, Honestum est decens, Quod verò additur, Quæ essentiam aliquam naturamve declarat, id diuersam reddit Definitionem a cæteris orationibus: nulli siquidem, præterquàm definitioni, hoc munus demandatum est.

1.top.4. & 6.top.5. & meta. 15. tex.54.

1.top.4.

Illud tamen non videtur prætereundum hoc loco, nomen definitionis dobus modis ab Aristotele accipi. Sæpius enim accipitur pro ea sola oratione, quę definito conuersim prædicatur (qualis est illa, Animal rationale, comparatione hominis, ut diximus) vt enim ait, ipsam hominis rationem, definitionemue nisi vel est, vel erat, vel erit, aut aliquid tale addatur non esse enunciationem, quia vnum est, & non multa animal gressibile bipes. Et iterum, in definitione nihil de aliquo prædicari. Et rursum, definitionem talem esse debere, vt ipsa proposita, statim nulloq; negocio cognosci possit cuius rei fit definitio: ac proinde esse vitiosas quibus, ut intelligi possit quarum rerum sint definitiones, opus est adiungere nomina rerum quæ definiuntur: quemadmodum in obsoletis

Definitionis nomẽ sępius accipitur p solo prædicato.

1.peri. 4. 2.post.3.6. top.2.

veterum

veterum picturis, nisi titulus aliquis ascriptus esset, nemo poterat intelligere cuius nam rei quæque pictura esset. His enim locis, alijsque quam plurimis: planè accipit nomen definitionis pro ea sola ratione, quæ de definito conuersim prædicatur. Aliquando verò sumitur pro tota enunciatione in qua insuper continetur definitum (quale est totam hoc, Homo est animal rationale) vt cum ait, Definitionem aut esse principium demonstrationis, aut conclusionem, aut totam ratiocinationem sola verborum collocatione à demonstratione differentem: & rursum, Omnem definitionem esse vniuersalem & affirmatiuam. His namq; verbis apertè comprehendit definitum nomine definitionis. Posteriorem acceptionem amplectitur. Quintilianus cum ait, Finitionem esse rei propositæ propriam & dilucidam, & breuiter comprehensam verbis enunciati nem. Nos priorem, vt magis vsurpatam libentius sequimur. Vt 7.meta. 12.tex. 42. & cęt. *Altera acceptio.* 1.post. 7. & 2. post. 10. 2.post.3. Lib.7.ca.4.

De definitione nominis. *Cap. II.*

QVanquam verò omnis definitio modo aliquo dici posset definitio rei, quando quidem omnis essentia, quæ definitione explicatur, alicuius rei essentia est, tamen Philosophi in definitionem rei, & nominis definitionem deuidere consueuerunt, res significatas a nominibus significantibus distinguentes. Definitio itaquè nominis, quam Aristoteles nominis interpretationem, vulgus Dialecticorum definitionem quid nominis appellat, est oratio qua quiditas nominis naturaue declaratur: vt totũ hoc, Vox: quę hominem ex instituto significat. Hac enim oratione explicatur natura huius nominis Homo, quatenus quoddam est nomen: Nomen non accipitur hoc loco pressè, idest, vt a verbo distinguitur, sed pro quocunque uocabulo, seu categoremate. Quidditas verò & natura nominis, est ipsa eius significatio: quo fit, vt nihil aliud sit, nominis quidditatem & naturam explicare, *Omnis definitio dici posset modo aliquo rei.* 2.post.7. & 10. & 7. meta.4. 2. post. 20. *Quidditas & natura.*

explicare, quàm eius significationem patefacere. Id quod duobus fit modis: altero, definitione soli nomini quod definitur congruenti, qualis est ea, quam in exemplum attulimus, altero, ipsa definitione rei significatæ. Sepe enim qui ignorat significationem uocabuli ea uerborum formula rogat quid illud significet, ut quid sit res significata rogare videatur, cui planè satisfacit qui rei significatæ definitionem reddit, ut si quis percontetur quid sit Geographia, intelligere cupiens significationem nominis, alius vero respondeat esse scientiam, quæ de magnitudinibus disserit, definitione rei explicata censebitur significatio uocabuli. Itaque quæ verè ac simpliciter est definitio rei, poterit hoc modo alicui esse definitio nominis, hæc de definitione nominis de quæ modis quibus significatio nominis explicatur dixisse sit satis.

Nominis est ipsi eius significatio.

Duob. modis explicatur nominis significatio.

Definitio rei pōt alicui esse definitio nominis.

Est autem hoc genus definitionis planè necessarium non modo cum aliquid demonstrandum est, vt Aristoteles quodam loco ait, sed omnino cuiusque disputationis initio, ut idem alibi fusius, & cæteri Philosophi docent.

Quam sit necessaria nominis interpretatio

1. post 1. 4. meta. 7. & 8. tex. 28. Cic. 2. de fin. ex Pla. i Phędro.

Ad hoc genus reuocantur orationes illæ, quæ declarant originem uocabuli, ut cum dicimus, Consul est, qui Reipublicæ utilitati consulit, Sol est, qui inter astra omnia solus lucet, Fides est, qua fit quod dicitur: Abstemius est, qui abstinet à temeto: quas Græci uocant ετυμολογιας hoc est, ueriloquia, quasi explicationes vocum quæ ueram adhuc retinent significationem earum, a quibus sunt ortæ. Cicero nouato uocabulo notationes appellat, quia uerba sunt rerũ notæ. Nam hoc idem, inquit, appellat Aristoteles, συμβολον quod latinè est nota.

Cic. in topicis. 1. peri. 1.

De descriptione. Cap. III.

DEfinitio rei, quæ uocari solet definitio, quid rei est oratio, qua essentia rei naturæque explicatur. Quæ rursus, vt diuisio rei, in duo genera tribuitur,

Duplex definitio.

buitur; in descriptionem, quam Aristoteles & proprium, & orationem communitione vnam vocat, atq; in definitionem essentialem, quam ille tum simpliciter ac absolute definitionem, tum etiam terminum tum orationem quæ vnum significat, appellat. Descriptio eodem auctore, est oratio, quæ non significat quod quid erat esse rei, soli autem inest & conuersim de re prædicatur, vt animal disciplinæ capax comparatione hominis.

Vide Ari. 1.peri.4. & 2.post. 10. & 1 to.3.& 4. & to. 5. c.6. top. & 7. meta. 4. & 5. Et 8. met.

Quanquam enim hæc oratio conuersim de homine dicatur, id est necessario cum homine reciprocetur, tamen non significat conuersim hominis essentiam.

Descriptio quid.

Nam disciplinæ capax esse, non pertinet ad hominis essentiam: animal autem, etsi pertinet, tamen non reciprocatur cum homine. Docet autem Aristoteles in omni descriptione primum ponendum esse genus, deinde addendam esse vnam proprietatem vt in adducto exemplo, Nec enim, vt ait, addendæ sunt plures, nisi is, qui definit significet se multas descriptiones conglobatas tradere aut si dicat, Homo est animal disciplinæ capax ad ridendum & ad flendum natum, asserens se non vnam tantùm descriptionem afferre.

In descriptione primo ponendū est genus, deinde vna sola proprietas. 1. top. 12.

Reuocantur ad descriptionem, seu proprium complexum, definitiones illæ, quæ loco proprietatis constant collectione aliqua communium accidentium, quæ orationem recurrentem facit cum definito: qualis hæc est, Homo est animal bipes, implume.

Descriptiones ex collectione communium accidentium.

Quanquam enim horum neutrum sit homini proprium, tamen ambo iuncta cum homine recurrunt.

Descriptiones generū ex differentijs, quibus diuiduntur.

Reuocantur etiam ad descriptionem definitiones illæ quibus genera definiuntur per differentias, quibus diuiduntur: vt si dicas, Animal est corpus animatum rationale, aut irrationale. Nam differentiæ diuidentes genus non pertinent ad eius essentiam

Descriptiones oratoriæ ac poeticæ rerum communium.

Reuocantur etiam, quanquam minus propriè, orationes illæ, quibus Oratores, aut Poetæ longo sermone rem aliquam cómunem describunt, ac depingunt: Cicero gloriam quasi describens ait, gloriam esse, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolatur, quæ efficit vt absentes adsint, mortui viuant, cuius deniq; gradibus etiam homines in cœlum videantur ascendere. Huius generis est descriptio, qua Virgilius famam depingit, Fama, inquit, malum, quo non aliud velocius vllum: mobilitate viget, viresque acquirit eundo: & quæ sequuntur; Dixi has orationes minus propriè reuocari ad descriptiones, quia sæpe non reciprocantur cum re quæ describitur, sæpe etiam constant verbis translatitijs, a quibus Aristoteles, quia obscuriora sunt cauendum esse in definiendo admonet. Explicationes etiam rerum singularium; siue breues, vt apud Philosobhos, & in communi sermone, siue longiores, vt apud oratores aut poetas; quibus in describendis personis, regionibus, vrbibus fluminibus, montibus, & lucis vtuntur, ad hoc genus reuocari solent. Extremum locum obtinent adumbratæ quædam & metaphoricę explicationes, si quando rem facilè ante oculos proponunt: qualis est illa apud Ouidium, Stulte, quid est somnus gelidæ nisi mortis imago? & illa apud Horatium. Ita furor breuis est. Nam & hæ orationes descriptiones appellantur.

Cicero pro Milone.

4. Aeneid.

2. post. 25. & 6. top. 2.

Descriptiones rerũ singularium.

Explicationes metaphoricæ.

Ouid.

Horat.

Cur descriptio dicta sit:

Cur describtio dicatur proprium.

Cur oratio coniunctione una.

Dicitur autem hoc genus definitionis descriptio, quia rei naturam non omnino exprimit, sed primis quasi lineamentis adumbrat. Dicitur proprium, quia hoc tantum communem habet cum vera definitione quod conuertatur cum re. Dicitur etiam oratio coniunctione vna, quia non significat vnum duntaxat naturam, vt ea quę simpliciter definitio appellatur, sed multas coniunctas in eadem re, vt est dictis patets.

De

De definitione Causali. Cap. IIII.

INter descriptiones numeratur causalis definitio, quę hoc modo definiri solet, definitio causalis est oratio explicans quidditatem rei ex genere & causa aliqua causiuè externis. Causę externę sunt Efficiēs & Finis, adde si placet exemplar. Efficiens quid sit satis apertum est, Finis est id, gratia cuius aliquid sit. quo pacto beatitudo cęlestis est finis rationalis creaturę. Exēplar est forma externa, cuius imitatione res fit, qualis est imago, quam pictor in tabula referre atque exprimere enititur. Ex causa efficiente sic ferè definitur vox Apud Arist. Vox est sonus quidam editus ab anima ictu aeris respiratione attracti, cum ipsum ad fauces allidit. Ex fine hoc modo definitur anima, Anima est forma qua primò viuimus, sentimus, & intelligimus. Ex causa exemplari sic potest homo definiri, Homo est animal factum ad imaginem & similitudinem Dei. Interdum autem plura, aut etiam oia genera causarum externarum in eadē definitione iunguntur, vt si dicas, Homo est aīal à Deo ad similitudinem diuinę mentis factum, vt ęterna felicitate perfruatur. Faciliusq; est ex omnibus simul causis, q̄ ex una tantum rem definire, quia raro una duntaxat, si nihil aliud addatur, cōtrahit genus ad spēm definiti.

Causæ externæ. *Finis.* *Exemplar.* 2. de ani. 8. 2. de ani. 2. *Facilius est ex omnibus simul causis externis, quàm ex una tantum rē definire.*

Quòd si quis obijciat, has definitiones non videri descriptiones, quandoquidem non dicuntur patefacere rei naturam ex proprietatibus, aut accidentibus, sed ex causis: occurrendum est hoc ipsum, quod est effici ab aliqua causa, aut ob aliquam causam, aut imitatione alicuius, esse proprium aut accidens rei, cum ad essentiam eius non pertineat.

Obiectio. *Solutio.*

Nonnullæ sunt definitiones essentiales, quæ causales etiam dici possunt, quæ nimirum ex causis internis rem declarant, vt pote ex materia & forma rei, aut ex vtraque generi adiunctā, de quibus statim dicemus, sed quæ causis externis extruuntur ferè

Quasdam essentiales definitiones posse causales appellari.

rè sunt, quæ causales dicantur. Nam illas magis placuit essentiales appellare.

De definitione essentiali. Cap. V.

1. top. 4. DEfinitio essentialis, vt Aristoteles definit, est oratio quod quid erat esse significans. Hoc est oratio, quæ conuersim significat quidditatem essentiamvè rei, quæ definitur. Rarissimum est hoc genus definitionis, saltem in substantijs. Sed afferri solet exemplum animal rationale. Cum autem omnis essentia, quæ definiri potest, constet ex materia, & forma, aut saltem ex genere, & differentia, illæ enim componunt essentiam re ipsa, & physicè, hæc ratione tantum, consideratione que vt suprà diximus, efficitur, vt ea oratio dicatur significare, quod quid erat esse rei quæ constat nominibus propriæ materiæ, ac formæ rei quæ definitur, aut generis & differentiæ. Exempli causa, hæ orationes, animal constans ex corpore tali, & animo rationis particeps, &, animal rationis particeps sunt definitiones essentiales hominis: prior, quia constat nominibus significantibns propriam materiā & formam hominis, posterior, quia constat nominibus proximi generis, proximæque differentiæ eiusdē. Ita fit vt duplex sit definitio essentialis, altera ex propria materia & forma generi adiunctis, altera ex proximo genere & proxima differentia. Potest tamen loco proximi generis poni genus remotum cum omnibus differentijs interiectis, vt si dicas, Homo est substantia corporata, quæ interire potest, viuens, sentiens & rationis particeps.

Rarissimæ sunt essentiales definitiones.

Quæ oratio dicatur significare quod quid erat esset rei.

Duplex definitio essentialis.

Loco proximi generis poni potest genus remotū cum differētijs omnibus interiectis.

At Aristoteles sæpe docet vnius rei unam tantum esse definitionem essentialem. a Non rectò igitur asseruimus, duas eiusdem rei tradi posse essentiales definitiones, alteram ex materia & forma, alteram ex genere & differentia, Verum hæc nil obstant Verbis enim non modo duæ, vt diximus, sed etiam plures esse possunt. Nam etiam illam; quæ ex genere & dif-

ferentia rem declarat, duobus modis fieri posse documus, cæterum significatione vna tantū sit necesse est. Omnes enim quæ allatæ fuerint eandem omnino essentiam significabunt. Atque hoc pacto intelligendus est Aristoteles. Vrgebit fortasse aliquis, premetq; hoc modo. Aristoteles docet multis in locis omnem definitionem essentialem constare ex genere & differentia, nisi ergo ille fallitur, nulla cōstât ex materia & forma rei, pretermissa differentia. Sed resistendum est hoc modo, propriam materiam & formam rei, seu potius constare ex propria materia ac forma rei, quod in hac definitionis formula generi adijcitur, vice differentiæ haberi, idemq; omnino valere. Eundem enim gradum humanæ naturę significat hoc verbum Rationale, & hæc Constans tali corpore, recto scilicet, aut quo alio modo id explicaueris, & animo rationali, atque ita res habet in cæteris speciebus rerū quæ materia, & forma constant.

Solutio.

Quo pacto intelligendū vnius rei vnam tātum esse definitionem essentialem.

Dubitatio.

Solutio.

Reuocantur ad hoc genus definitiones illæ quæ constant genere remoto, & differentia proxima prætermissis aut omnibus, aut quibusdam differentijs interiectis, vt si dicas, Homo est substantia corpora, rationis compos, vel, Homo est corpus animatum rationale. Reuocantur etiam illæ, quę loco differentiæ proximæ constant nomine materiæ propriæ, aut formę duntaxat, vt si dicas, Homo est animal constans recto corpore, vel homo est animal constans animo rationis participe. Hæ namque omnes significant conuersim quidditatē rei & si aliquam eius partem, aut partes prætermittunt reuocantur & illæ, quę fiunt ex genere & enumeratione partium integrantium pertinentium ad essentiam rei, vt si dicas, Domus est integumentum ex parietibus & tecto hoc modo constructum. Respublica est communio ex ordine sacrorum ministrorum, nobilium, & plebis: & alię huiusmodi.

Definitiones quæ prætermittunt mediā aliquā differentiā.

Quæ genere ac sola materia, aut forma cōstant.

Definitiones ex enumeratione partiū integrantiū.

Sed quæstio est num definitiones, quæ generi & differentiæ proprietatem aliquam adiungunt, in es-

Num definitiones.

quæ generi & differentiæ propriæ tantū adiungunt sint essentiales. sentialibus definitionibus debeant numerari, vt si dicas, homo est animal rationale beatę vitę capax, vel Homo est animal rationale natura mansuetum, & ad ciuilem communionem aptum. Reprehenduntur.n. ab Aristotele. Cui quęstioni dicendum videtur, has definitiones esse quidem redundantes, cum satis sit ea in definitione collocare, quę ad essentiā rei pertinent, atque hac de causa ab Arist. non probari, cęterū non esse ab essentialibus excludendas, constant enim partibus conuersim significantibus essentiam definiti, etsi alias adiungunt quę nullam essentię partem significent. Multo minus excludendæ erunt ab hoc genere, quę constant nomine aliquo, quod nō significat quidem essentiam definiti, sed est eiusmodi, vt sine ipso essentiam definiti intelligi non possit. Vt si dicas, Pater est relatum quid, cuius respectus ad filium terminatur. Nam etsi nomen filij non significat vllam partem essentię patris, tamen sine ipso essentia & natura patris intelligi nullo modo potest.

Hinc collige non opus esse omne quod ponitur in essentiali definitione, essentiam significet.

Cur definitio essentialis hoc nomine appelletur. Dicitur hoc genus definitionis definitio essentialis, quia essentiam rei exprimit. Dicitur ab Aristotele simpliciter Definitio quia simpliciter ac perfectè rem definit. Dicitur te minus, quia cognitio rei ab accidentibus externis profecta, non potest vltra definitionem essentialem progredi, sed in ea quasi in perfectā rei apprehensione terminatur, vt ipse autor huius nominis exponit. Dicitur denique oratio quæ vnum significat, quia ex materia & forma, ac omnino ex genere & differētia, ex quibus definitio essentialis rem declarat, vna constat essentia, non item ex genere & proprietate, aut ex genere & accidentibus ex quibus descriptio conficitur.

Cur simpliciter defin.

Cur terminus.

5.met.17.

Cur oratio quæ unum significat.

Non eodem modo res omnes definiri. *Cap. VI.*

Porro non omnes res eodem modo definiuntur. Id quod cernere, positis ante oculos prędicamentis

tis, facilè est. Nam extrema eorum, id est, genera suprema, & indiuidua non definiuntur essentialiter, sed describuntur illa, quia nulla constant differentia, hęc quia non sunt uniuersalia, ac proinde non definiuntur nisi remote vt dicemus, Describi tamen modo aliquo consueuerunt indiuidua ex multorum accidẽtium collectionè. Vt si Platonem definias, hominem quendam Aristotelis ex Perictiona filium, veteris Academię principem, aut alia huiuscemodi oratione quis nam fuerit explices Media verò interiecta inter hæc, hoc est, species omnes, essentialiter possunt definiri, cum omnes constent generibus & differentijs.

Cæterum in his definiendis varietatem multam in uenies Sola enim substantia corporea, & species quæ sub ipsa collocantur, definiri possunt ex materia & forma, quoniam hæ tantum species ex materia & forma composita sunt. Iam verò si prædicamentum substantiæ cum cæteris conferas, solas substantias intelliges simpliciter definiri essentiali definitione, vt placet Aristoteli Accidentia enim vt ait, non habent simpliciter quod quid erat esse quidditatemuè, sed quodammodo, quia non per sese, sed in sola substantia, quæ per se existit, cohærere possunt. Vnde fit vt omnia modo aliquo per substantiam, in qua cohærent, definienda sint Aliter tamen cum significentur nominibus abstractis, quę sunt propria ipsorum, aliter cum significantur concretis. Nam cum abstractis significantur, ponenda est substantia subiectumue in casu obliquo, vt dicas, Simitatem esse cui uitatem nasi. Cum autem concretis nominibus significantur more substantiarum tum subiectum ponendum est in recto, vt si dicas, Simum est nasus.

Non modo autem accidentia omnia siue proximè, siue remotè, per substantiam definienda sunt, sed etiam inter accidentia reperias plurima, quę alijs pręterea additamentis egeant. Cuiusmodi sunt omnes habitus operantes, potentię naturales,

Contra suprema & i[n]diuidua nõ definiuntur essẽtialiter
Indiuidua describi solent.
Oẽs species definiri possunt essentialiter sub
stãtiæ tãtũ corporatæ definiuntur ex materia & forma sola substantia simpliciter definitur essẽtiali definitione 7. met. 1. 4. 5.
Oĩa accidẽtia modo aliquo per substãtiam definiuntur aliter, tamẽ abstracta aliter conc. 7. meta. 5. vide D. T. de ente & essentia 7.
Habit⁹ operãtis & potentia oẽs

Per suos actus, aut obiecta definiuntur. & relata omnia. Habitus enim huiusmodi, & potentiȩ, per suos actus, aut per obiecta, quæ suos actus terminant, definiuntur, vt scientia, & virtutes. Sic Dialectica dicitur esse doctrina differendi. Sic philosophia naturalis dicitur scientia, quæ agit de rebus naturalibus. Sic iustitia dicitur virtus qua quisque alij tribuit quod eius est. Sic aspectus definitur vis quædam naturalis, quæ in coloribus percipiendis versatur. Relata vero omnia per ea, ad quæ referuntur, definiuntur vt pater per filium dominus per seruũ, & vice versa. Alia quædam sunt in definiendis rebus obseruanda, quæ instructiorem postulant lectorem, quam sit is, quem hisce institutionibus informamus. Nunc superest vt definiendi methodum, hoc est viam & rationem inuestigandæ definitionis tradamus.

Arist. 6.to. 3. & Porphy. de specie.

De via ac ratione inuestigandi definitionem. Cap. VII.

Plato in Sophista & Phedr. DVas methodos ponebat Plato, quibus omnis rerum cognitio, & scientia contineretur, Diuisam scilicet & Collectiuam. Aristoteles verò etsi non omnino hoc probat, docet tamen hisce duobus modis inuestigari posse definitionem, diuisione inquam, & collectione. Diuisione quidem hoc modo. Sumatur, ait, primum id quod communius est latiusq; patet, quam res definienda, deinde illud ipsum diuidatur, mox differentia quæ rei conuenit, addatur primo attributo rursus, si nondum oratio reciprocabitur cum re proposita, diuidatur id totum, quod assumptum est, tandemq; eiusque fiat progressio diuidendo, donec oratio propria efficiatur, quæ nullã in rem aliam trasferri possit. Exempli causa, si hominem definire velis, accipies primo loco aliquod genus hominis, verbi gratia substantiam, quæ omnium latissimè patet, dicesque Homo est substantia. Deinde, quia substantiarum quædam sunt corporis expertes, vt intelligentiȩ, quȩdam corporatȩ, qualis est homo, addes; Corporata. Sed quia

2. post. 14. & 1.to. 14.

Quo pacto diuisione inuestigãda sit definitio. Ex 2. post. 14.

cor-

corporatę substantiæ partim interire non possunt, ut cęli, partim possunt è quibus est homo; addes, Quæ interire potest. Rursus, quia earum substantiarum, quę intereunt, quædam non viuunt, vt lapides aliæ sunt viuētes, in quibus est homo, addes Viuens. Verum ne id quidem satis est. Viuentium enim quædam nil sentiunt, vt plantę, quædam sentiunt, in quibus homo numeratur. Quare adiungendum est, Sentiens. Sed commune adhuc, Nam eorū quæ sentiunt quædam sunt expertia rationis, quædā rationem participant. Vt Socrates & Plato. Addes igitur, Rationis particeps, quod satis erit. Nam totum hoc, substantia corporata, quæ interire potest, viuens, sentiens, & rationis particeps soli homini conuenit, & cum eo reciprocatur. Existima ergo te hac via, & ratione inuenisse hominis definitionem quod eodem modo in cæteris rebus definiendis obseruabis. Quod autem Arist. eodem loco ait, singulas differentias hac methodo inuestigatas latius patere, quam id quod definitur, non vniuerse accipiendum est, differentia siquidem, quæ proximè componit speciem, non latius patet quam species, vt idem ipse alibi docet, sed solum cum non suppetunt essentiales differentiæ. Tunc enim sæpe cogimur diuidere ea quę accipimus in ea accidētia, quorum singula latius pateant quam res quæ definitur, omnia autem simul iuncta, cum eadem recurrant. Vt si diuidans animal in bipes & nō bipes, deinde animal bipes in pennatum, & implume, tum definias: hominem esse animal bipes implume.

Num differētia omnes latius patere debeant quam res definienda.

4.top.2.& 7. met. 12.

Collectione vero seu similium consideratione vt eam vocat Arist. hoc modo inuestiganda est definitio primū si velis infimę alicuius speciei definitionē colligere, inspicies in indiuiduis illius rōnem aliquam ob quā nomine tali specie nominatur, eaq; erit definitio talis speciei. Vt quoniā animi magnitudines Alcibiadis, Achillis, & Aiacis, sunt indiuiduā vnius speciei infimæ magnanimitatis, fuerunt enim quam simillimæ hi autem homines dicti sunt magnanimi, quia æquo

Quo pacto collectione inuestiganda sit definitio.

animo contumeliam pati non potuerunt, primus.n. ob hanc causam bellum patriæ intulit, alter implaca bili exarsit iracundia, tertius sibi mortem consciuit: efficitur vt definitio huius infimæ speciei magnanimitatis sit, Aequo animo contumeliam illatam ferre non posse: Qua etiam arte colliges definitionem eius magnanimitatis quæ in Socrate, & Lysandro fuit, hanc esse, Aequabiliter secundam & aduersam fortunam ferre, quoniam hac de causa magnanimi appellati sunt. Deinde si velis colligere definitionem alicuius generis, videbis num rationes diuersarũ specierum habentium idem commune nomen conueniant secundum tale nomen in una aliqua ratione, quæ simpliciter vna vt, nec ne. Nam si conuenerint, ea erit definitio generis: sin minus, tale commune nomen erit æquiuocum vtrique speciei. Exempli causa, si ratio eius magnanimitatis, quæ fuit in Alcibiade. Achille, & Aiace, cum ratione magnanimitatis Lysandri, & Socratis, in hoc conueniat, quòd omnes existimauerint se dignos esse rebus magnis, atque hæc ratio sit una simpliciter, hæc sanè erit definitio generis vtriusque magnanimitatis, quod magnanimitatis generali vocabulo appelletur. Quòd si non fuerit cõmunis vtique, aut certè non fuerit vna simpliciter, sed analogice duntaxat (quod ego magis crediderim) non erit vtique definitio alicuius generis vtriusque magnimitatis, sed cuiusdam analogi, quod similibus quidem rationibus, sed tamen diuersis dicatur de vtraque. Et ita in cæteris.

Methodus inuestigãdi definitionẽ p diuisionẽ exactiorẽ, altera tamen inuentionis ordine est prior.

Ac prior quidem methodus definiendi exactior est & naturale ordini perfectęque disciplinæ conueniens, posterior autem, qua plurimum vtitur Socrates apud Platonem, etsi minus perfecta est, tamen inuentionis ordini est accommodata. De qua quipem intelligendum est illud Aristotelis, facilius esse minus uniuersalia, quàm magis uniuersalia ad magis vniuersalia definire. atque iccirco à minus uniuersalib. ad magis vniuersalia esse progrediendum.

2. post. 15.

De definito. Cap. VIII.

DIximus de definitione, deq; via & ratione definiendi, nunc de definito aliquid dicamus. Quinq; autem sese offerunt in hac re animaduertenda. Primum est, duplex dici solere definitũ apud Dialecticos: propinquum, & remotũ. Definitum propinquũ (quod & primum, & immediatũ vocant) est illud, quod proximè explicatur definitione. Remotum verò (quod secundarium, & mediatũ appellant) est illud, quod remotè, & quatenus in propinquo continetur, definitione declaratur. Exempli causa, cum dicimus, Equus est animal hinniens, equus est definitum propinquũ. Xanthus autẽ, Bucephalus, & cæteri ex singulis, sunt definita remota, quoniam equus in cõmune explicatur proximè defintione illa, singuli autem solum ex quadam consecutione, quatenus videlicet commune equi nomen, & naturam participant. Eadem ratione, cùm dicimus, Animal est corpus animatum sentiens, animal est definitum propinquum, homo autem & bestia, atque adeo singuli homines & singulæ bestię, sunt definita remota. Vnde planum fit, definitum remotum nec omnino, nec conuersim explicari definitione ea, cuius respectu dicitur definitum remotum, ac proinde non esse simpliciter appellandum definitum.

Duplex definitum. *Propinquũ* *Remotum.*

Definitum remotũ non est simpliciter definitũ.

Alterum est, omne definitum, quod definitione vna explicatur, vnum per se, hoc est, vnius essentiæ esse debere. Nam cùm definitio sit velut quædam expressa imago alicuius essentiæ, quot fuerint essentię que definitione explicantur, tot sint definitiones necesse est, Hinc fit, vt Arist. sententia id quod est vnum per accidens, vt est homo albus, quia non habet vnam duntaxat naturam, sed multas, non definiatur, definitione videlicet simpliciter vna, Pluribus enim definitionibus complicatis fatetur ille hæc posse definiri: vt si dicas, Homo albus est animal rationale infectum colore dispartiente visum. Quia verò nomen

Omne definitum vnũ quid per se debet esse. 7. met. 12. tex. 42. *Id quod est vnũ per accidens, non definitur.* 6. top. 5.

ęqui-

Nullũ æquiuocum definitur, nisi prius distinguatur. 6.to.2.&5. *Quædã æquiuoca definiũtur antiquam distinguãtur, non tamen definitione simpliciter vna.*

æquiuocum non significat vnam tantum naturam, essentiamve, sed multas, hoc etiam efficitur ex dictis, vt nullum æquiuocum definiatur, nisi prius distinguatur: quod per vulgatissimum est apud Dialecticos. Hoc verò etsi in omnibus æquiuocis communiter præcipitur, tamen in quibusdam analogis quodammodo non seruatur. Quædam enim definiuntur nulla prius facta ipsorum distinctione, vt apud Aristotelem Principia, Natura, Motus, & alia permulta. Si tamen loquamur de definitione, quæ sit simpliciter ac omnino vna, dubium non est, quin semper hoc commune proloquium seruetur. Nunquã enim definitio omnino vlla illi æquiuoco assignatur, nisi vocabulum æquiuocũ pro vno tantum significato accipiatur.

Omne quod definitur est vniuersale. Vt 1. post. 7. & 2. post. 14. & 7. meta. 15. Vt ferè toto 7. meta. *Vniuersalia non mutantur nisi ratione singulorum.* *Definitio est principium & fundamentum scientiæ.* 1. post. 8. & 1. de ani. 1. *Indiuidua definiantur re*

Tertium est, omne quod definitur esse vniuersale vt Aristoteles sæpe admonet. Vnde fit vt verba illa, Quod quid erat esse, & alia similia, quibus Aristoteles vtitur cum de definitione, aut de quidditate rei loquitur, semper accipiantur apud illũ pro quidditate essentiave vniuersali. Causa cur sola vniuersalia definiantur hæc est, quia singularia (Deum optimum maximũ excipio) sunt mutabilia: vniuersalia verò nunquã mutantur, nisi ex accidenti ratione videlicet singularium. Homo enim exempli gratia propterea dicitur nasci, interire, & omnino mutari, quia Socrates aut aliquis alius ex singulis, mutatur: id, quod modo eodem accidit in cæteris. Cùm ergo definitio debeat esse rei immutabilis (est.n. principium & fundamentum scientiæ, ad quam non admittuntur nisi res, quæ ex se mutabiles nõ sint) efficitur vt omne definitũ debeat esse vniuersale. Sic.n. fiet, vt nulla in ipsum, ratione sui cadat mutatio. Aliæ sunt rationes, quib⁹ id, quod asserimus, sola (inquam) vniuersalia definiri, ostendatur, sed hæc vna sufficiat hoc loco. Quod quidẽ plane intelligitur de definito propinquo. Nam remotè dubium non est, quin singularis definiantur. Verũ hic dissensio est inter Dialecticos. Quidam.n. non agnoscentes aliã rem vniuersalẽ, quæ sit in singulis indiuiduis, quæq; primò re

proximè significetur nomine vniuersali, dicunt definitum propinquum non esse rem vniuersalem significatam nomine vniuersali, sed ipsum nomẽ vniuersale: atq; ita cùm dicimus, equus est animal hinniens. hoc nomẽ Equus esse definitum propinquũ, singulos verò equos, qui (eorũ sententia) equi nõie proximè significatur, esse definita remota. Alij ponentes nomẽ vniuersale ꝓximè significare rem vniuersalẽ, quæ existat in singulis remotè aũt ipsa singula indiuidua ve, dicunt definitũ propinquũ esse rem vniuersalem, quæ proximè significatur nomine vniuersalis (hęc est enim quæ proximè explicatur definitione) definita verò remota esse illa eadem, quæ illi astruunt. Sed cõtra priorẽ sententiam aliquando dabitur disputandi locus: nos posteriorem probamus.

motè. Num definitũ remotum sic res uniuersalis an nomẽ uniuersales. Nominales. Ex Ochamo 1. part. Logicæ c. 14. & 15. *Qui reales dicantur, ut Alb. D. Th. Scot.*

Quartum est, omne quod propriè definitur, aut describitur esse speciẽ alicui generi subiectã, aut infimam aut subalternam: quia in omni definitione aut descriptione propriè dicta, ponendũ est genus rei, quæ definitur, & eius differentia, aut proprietas, Hinc intelliges cur nec genera summa, nec differentiæ, proprie definiatur. Nullius.n. generis sunt species, & si differentiæ respectu suorum indiuiduorũ fortasse sint species, vt Rationale respectu huius rationalis, quod alio loco discutiemus. Describuntur tamen quodãmodo differentiæ more proprietatum concretis nominibus significatarum. Nam vt dicimus Disciplinabile est animal, quod doctrina imbui potest, sic dicere possumus. Rationale est animal, quod rationem participat.

Omne, quod propriè definitur, est species. 7. mẽta 4. *Cur nec genera summa nec differentia definiãtur propriè.* Porphy. de specie.

Quintum est, figmenta, vt chimerã, hircoceruum, & alia huiusmodi non definiri definitione rei, sed nominis tantum, vt placet Aristoteli. Itáq;, vt ille vuit, cùm dicimus, Hircoceruus est animal ex hirco & ceruo cogitatione cõfictum, sensus hic est, Nomen hircocerui significat animal cõfictũ ex hirco & ceruo. Causa huius fnĩæ est, quia figmentã non habẽt verã quidditatẽ essentiam vé, quæ definitione rei explicetur, habent tãmẽ verũ nomẽ, qđ definitione nõis declaretur.

Quo pacto differentiæ describãtur. Figmenta nõ insiniuntur definitione rei, sed nominis.

Vnde

Vnde ille. Id, inquit, qđ nō est (hoc est, esse nō potest) nemo scit vnquam quid est, sed quid oratio aut nomē significat. Velut qui significet Hircoceruum percipi potest, quid verò hircoceruus sit intelligi nō potest, id quod eodē libro pluribus verbis exequatur. Si cui tamen placuerit, poterit sine discrimine has figmentorū definitiones nomine definitionis rei quodammodo, etsi remotissimè cōprehendere. Nam etsi figmenta non sunt res, tamen quasi in extremo gradu rationem rerum participant, quam ob causam res fictæ appellantur. Hoc verò mihi cum Arist. doctrina pugnare non videtur. Docet enim (idq; non semel) etiam definitiones accidētium esse nominum interpretationes, quoniam accidentia non sunt simpliciter res, siue entia. Sæpe tamen concedit hęc explicari definitionē rei, quia etsi non sunt simpliciter entia, tamen quodammodo sunt entia, sicq; a numero entium non penitus excluduntur. Hac de definitione dixisse sufficiat: nunc ex pluribus pręceptis, quę ab Aristot. ad bene definiendum traduntur, ea nos tantum subijciamus, quę plus vtilitatis afferre videantur.

Quodāmodo definiuntur figmenta definitione rei.

2. post. 7. & 7. met. 4.

Vt 7. met. 4. & 5.

Porissimū 6. top.

Primum definiendi præceptum. Cap. IX.

Semper definiendū ex notioribus. 6. to. 2. & 5.

PRimum pręceptum est, vt quicquid definitur, definiatur ex notioribus. Quod quidē vel ea de causa primo loco posui, quia nihil est minus ferendum, quam id esse obscurum, ad quod quasi caput omnis disputatio redigitur. Id enim est definitio.

Nō definiendum translationibus. 2. post. 15. & 6. top. 2.

Hoc pręceptum non seruant, qui translationibus pręsertim remotis, & difficilibus rem definiunt, vt hominem, arborem inuersam.

Nec uerbis inusitatis. 6. to. 2. Cice. 2. de diuinatione.

Item, qui vtuntur definiendo verbis parum vsitatis, vt si quis medicus imperet ęgroto, vt sumat Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam, vt ęgrotus cocleam intelligat.

Nec ex uerbis ābiguis.

Item qui ex verbis ambiguis definitiones extruunt, vt si quis hac oratione. Elementum primùm, velit literam,

teram quasi eam describendo, significare. Hæc enim verba ambigua sunt, & in alijs etiam rebus possunt intelligitur enim literæ sunt primæ elementa sermonis, sic vnitates, sunt prima elementa numeri, & materia ac forma prima elementa rei naturalis. Admittuntur tamen ambigua vocabula in definitionibus cum vel additur aliqua particula, quæ ambiguitatem verbi ad vnam significationem trahat (vt si quis proximæ definitioni addat hanc particulam, Sermonis) vel ex rebus, de quibus disseritur, apertè constat, qua significatione vocabula sumantur.

Quo pacto ambigua ad mittit ualeant in definitionibus.

Item qui idem per id ipsum definiunt, Nihil enim est notius seipso. Hoc autem aperte, ac verbo eodem, ferè nunquam accidit, sed implicitè, alioque verbo, vt potè cùm in definitione ponitur aliquod nomẽ, quod definitur & declaratur, per ipsum definitum: vt si quis definiat solem astrum, quod dum dies est nostrum hemisphærium illustrat. Nam cùm dies definiatur motus solis super terram, efficitur vt tandem sol definiatur per solem.

Non definiendũ idẽ per idem. 6.top.3.

Item qui contrarium per suum contrarium definiunt, vt si quis definiat bonum esse id, quod est malo contrarium. Huiusmodi est illud, Virtus est vitium fugere: & illud, Prima sapientia stultitia caruisse. Causa est, quia contrariorum eadem est scientia, & cognitio. Verum hic modus definiendi non est vsque adeo repudiandus.

Nec contrariũ per contrariũ. 6. top. 3. Horat.

Sed obijciat aliquis, contra hoc primum præceptum, omne relatum per illud ipsum relatum, ad quod refertur, esse definiendum, vt docent Philosophi, relata verò inter sese, cùm sint simul natura, esse æquè nota, aut æquè incognita, ergo non quicquid definitur, esse ex notioribus magisq; perspicuis definiendum. Occurres tamen, Nullum relatum (si propriè loquendum est) definiri per illud relatũ, ad quod refertur, sed per respectum suum, qui in illud terminatur, ac desinit. Verbi causa, pater non definitur per filium, sed per suum respectum, qui in ipso inchoa-

Obiectio.

Solutio. Num relatiuũ per id ad qu. d refertur, definiatur.

Albert. in predicam. ad aliquid cap. 9.

tur, & in filium definit. Cæterùm, quia nullus respectus intelligi potest sine suo termino, fit, vt respectus patri: intelligi non valeat sine filio, sicque in definitione patris necessariò ponendus sit filius, parique ratione pater in definitione filij, & cætera relata in definitionibus eorum relatorum, quæ ad se vicissim referuntur.

Quod igitur philosophi dicunt relata, quæ sese mutuo respiciunt, per se inuicem esse definienda, non propriè accipiendum est, sed quasi dicant, necessariò alterum in definitione alterius esse ponendum, vt quorsum tendant sui respectus, per quos relata verè ac propriè definiuntur, intelligatur. Nunc autem etsi relata ipsa sese vicissim respicientia sint æquè cognita, aut incognita, tamen respectus ipsi sunt naturæ ordine notiores, quàm relata. Itaq; in relatis etiam definiendis hoc obseruatur, vt quod definitur, ex notioribus explicetur.

Secundum præceptum definiendi.
Caput X.

Definitio debet conuerti cum definitio.

Alterum præceptum est, vt definitio sit propria dfieniti, vt Aristoteles ait, hoc est, vt nec latius pateat, quàm definitum, nec minus late, sed cum eo reciprocetur.

6. top. 1.

Hoc præceptum non obseruant, qui extruunt definitiones alijs etiam rebus conuenientes, vt si quis terram definiat, corpus, quod deorsum suapte natura fertur. Hoc enim in alijs etiam rebus verè dicitur. Item qui assignant definitiones, quę non conueniunt omnibus comprehensis sub definito: vt si quis definiat aquam corpus simplex frigore concretum. Nec enim omnis aqua frigore cócreta est. Quòd si terra definiatur, corpus simplex, quod in infimum locum suapte natura fertur: aqua verò corpus simplex, quod inter terram & aerem suapte natura quiescit: hac ex parte rectè habebunt definitiones, quòd cum rebus, quæ de-

definiuntur, recurrant reciprocenturque. Hinc colliges, multas circumferri nominum interpretationes, quæ non sunt bonæ definitiones, vel quia latius patent, vt si dicas, Theologus est, qui de Deo loquitur Consul est, qui patriæ consulit, vel quia minus latè, vt si dicas, Geometria est ratio metiendi terram, Sæpe igitur aliquid addendum est huiusmodi interpretationibus, vt bonæ definitiones habeantur. Quod plurimæ etiam descriptiones Oratorum & Poetarum desiderant.

Multæ circumferuntur nominum interpretationes, quæ nō sūt bonæ definitiones.

Tertium præceptum definiendi.
Cap. XI.

Tertium præceptum est, vt nihil in definitione desit, aut supersit. Deest autem aliquid, cùm posito genere remoto non adhibentur omnes interiectæ differentiæ, vt si quis definiat hominem esse substantiam rationis participem.

Nihil in definitione desiderari, aut superesse debet.

Hac de causa docet Arist. aut definiendum esse genere proximo, vt si dicas, Homo est animal rationis particeps, aut si remoto, adiungendas esse generi omnes differentias, quæ à genere ad definitum usque inueniuntur, vt si dicas, Homo est substantia corporea interitus capax, viuens, sentiens, & rationis particeps. Deest etiam aliquid cum res quæ definitur, cōstat materia & forma, nec tamen loco differentiæ vtraque ponitur, sed altera tantum, vt si hominem definias animal constans animo rationis participe. Id autem dicitur superesse, siue redundare in definitiōne, quo sublato, ea quæ remanet oratiò, satis apertè rem declarat.

6. top. 3.

Quid superfit siue redundet in definitione.

6. top. 3.

Exempli causa, si quis definiat hominē animal rationis particeps bipes, illud bipes, dicendum erit superesse, quoniam eo detracto satis planum facit reliqua oratio definitum. Sæpe tamen non datur vitio, quod plura verba ponantur in definitione, quam quæ satis esse videantur, quoniam raro id censetur

ſetur ſuperuacaneum, quod aliquanto apertius rem declarat. Quare rarius hoc vitio, quàm ſuperiori, laborat definitio.

Sæpe graues auctores aliquid omittunt in definitionibus, quod facilè intelligatur.

Quanquam ne illud quidem ſemper pro vitio habendum eſt, quandoquidem graues auctores, ne minutiſſimè omnia perſequantur, multas ſępe omittunt medias differentias pręſertim cum facilè intelligi poſſunt.

Quartum præceptum definitionis.
Cap. XIII.

Definitio debet eſſe breuis.

QVartum pręceptum eſt, vt definitio ſit breuis, modo breuitas oſcuritatem non pariat. Nam cum definitio cuiuſque rei ſit caput totius diſputationis, quę de re habetur, vitio haud dubie non carebit; quę longior fuerit, quàm vt facilè memoria teneatur, expediteque cum opus fuerit, in medium afferatur. Quantum ergo & natura rei & perſpicuitas, patientur, breuis eſſe debebit definitio, etſi nonnunquam aliquanto longiori egeat expoſitione.

Non ſunt in definitione tot particulę congerendæ, quot ſunt argumēta ex definitione diluenda.

Hoc pręceptum pręterinittunt, qui tot particulas in definitione congerunt, quot ſunt difficultates in tractatione rei, quę definitur. Nā & ſi definitio, vt auctor eſt Ariſtoteles, a talis eſſe debet, vt ex ea omnes dubitationes, quę de re habentur, diſſoluantur, non tamē neceſſe eſt, vt ſingulis pene argumentis diluendis ſingula verba in definitione ponantur, quod multi faciunt, ſed vt ita ſit conſtituta, vt ex paucis facilè omnium obiectorum ſolutio colligi poſſit. Sępe tamen ſophiſtarum importunitas cogit pluribus verbis rem definire, quam ſimpliciter definienda foret. Qua ratione Ariſtoteles fatetur ſe longiori oratione elenchum definuiſſe.

a 4. phy. 4.

Sæpe ſophiſtarū cauſa longiores ſunt definitiones.

1. peri. 4.
1. Elen. 4.

In inueſtigatione definitionis, per diuiſionē, q

Alia quædam præcepta quæ in inuestigatione definitionis seruanda sunt. *Cap. XIIII.*

Porro cum diuisionis methodo inuestigatur definitio tria obseruanda esse docet Aristoteles. Primum ut omnia predicata, quę sumuntur, predicentur in ipso quid est, hoc est, essentialiter. Ferè tamen cogimur aliq̃ sumere attributa quia ignotę nobis sunt maxima saltem ex parte, rerum essentię. Alterum, vt omnia naturę ordine collocentur, ita scilicet, vt communiora pręponantur minus communibus quoad intelligendi rationem. Namquoad situm partium orationis, sępe differentia pręponitur generi, vt cum dicimus, Dialectica est disserendi scientia; Verum cum plures differentię in definitione ponuntur, ferè fit, vt situ etiam verborum communiores antecedant minus communes. Neque enim dicimus. Aial esse corpus sentiens, aiatum, sed corpus aiatum sentiens, & ita fere in reliquis. Tertium, vt nulla differentia pręter mittatur. Quod vtique fiet, si omnia, quæ ante sumuntur, diuidantur adequatè in proxima mẽbra diuidentia, quousque tota oratio cum definitio recurrat. Quoniam vero in genere proximo rei quae definitur, continẽtur omnia priora, tum genera, tum differentiae docet Aristot. loco eorum omniũ posse poni genus proximum. Id quod saepe necessario faciendum erit, ne longior quam par sit fiat definitio. Vndae Boethius, si omnes, inquit, species suis nominibus appellarẽtur, ex duobus solum verbis omnis diuisione fieret definitio. Vt cum dico quid est homo, quid mihi necesse esset dicere, animal rationale, mortale, si animal rationale esset proprio nomine nuncupatum.

Cum autem collectionis methodo definitio inuestigatur, hoc vnũ praecipit Arist. diligenter caueri, ne dũ a minus cõmunibus ad cõmuniora progredimur, aliqua incurramus aequiuocationem. Latet nãque magis in cõmunioribus aequiuocatio. Et enim q̃ animi magnitudo

uanda. 2. post. 14.

6. top. 3.

Boeth. de diuisione.

In inuestiganda definitione per collectione quid obseruandum.

gnitudo

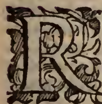
gnitudo ea quam in Alcibiade, Achille & Aiace legimus, vniuoce illis conuenerit, nemo dubitat. Nullus etiā ambigit in Lysandro & Socrate aliam quāquam eiusdem omnino rationis magnanimitatem fuisse, sed num magnanimitas, quę de vtraque specie dicitur, sit vniuoca, nec ne id sane, quia de re communiori est quaestio, non ita facile perspicitur. Si ergo ex rationibus vniuocis inferiorum vnam rationem, quae vniuocè inferioribus conueniat, collegeris, ea erit definitio superioris. Sin autem ad vnam omnino rationē non accesseris, intellige vocabulum commune aequiuocum esse. Haec praecepta definiendi sint satis.

Sæpissime verba, quæ actio significant, pro ipsis facultatibus in definiendo accipiuntur. Nota hęc.

Caeterum antequam ad argumentationem pergo duo velim animaduertas, alterum est, saepissimè verba quae actum significant, vt Sentiens, ridens, & alia huiusmodi, pro ipsis facultatibus in definitione accipi, vt sentiens, pro eo, quod potest sentire, ridens pro eo quod potest ridere. Causa est, quia apud Latinos ferè non sunt nomina imposita facultatibus: alterum est in his praeceptis quaedā esse, quorum praetermissio efficit, vt oratio non sit omnino definitio, qualia sunt ex quatuor definiendi praeceptis primum & secundum: quaedam verò esse, quorum reiectio nō id prorsus efficit, vt oratio non sit definitio, sed hoc tantum vt non sit bona & apta definitio, qualia sunt tertium & quartum. Atque hae duae animaduersiones in praceptis etiam diuidendi obseruandae sunt.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM. LIBER VI.

De consequentia. Cap. I.

Estat ergo vt, quia de diuisione ac definitione iam diximus, deinceps de Argumentatione, in qua plus operę Dialecticus insumit, disseramus. Sed quoniam argumentatio est quædam consequentia, latius enim patet cōsequentia quam argumentatio, prius de cōsequentia, quam de argumentatione, dicendum est. Consequentia igitur, sque consequutio, est oratio in qua ex aliquo aliquid colligitur, vt omnis homo est animal, igitur aliquis homo est animal: id vero, ex quo aliquid colligitur, dicitur antecedens, quod autem colligitur vocatur tum consequens, tum conclusio, quanquam sępe tota consequentia conclusio nominatur.

Latius patet cōsequētia quā argumētatio.

Consequentia quid.

Antecedens consequens, & cōclusio.

Sæpe tota consequētia dicitur conclusio, maximè apud Ciceronem.

Consequentiarum autem quatuor sunt genera. Primum est cum quęlibet enunciatio ex seipsa, aut ex sua æquipollente colligitur. Alterum genus est cum antecedens & consequens eisdem precisè verbis, eodemque ordine collocatis constituta sunt, sed tamen non idem valent, vt omnis homo est animal, igitur quidam homo est animal. Necesse est Socratem esse animal, igitur non necesse est Socratem non esse animal. Nomine enim verborum non complector hoc loco particulas ad quantitatem, aut qualitatem pertinentes. Tertium genus est cum antecedens & consequens eisdem præcisè verbis constant, verum ordine conuerso vt Nullus homo est lapis, quod igitur nullus lapis est homo, necesse est omnem hominem esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse he-

Primum genus consequentiarū.

Secundum.

Tertium.

se hominem. Atque ex consequentijs hactenus enumeratis nulla dicitur argumentatio, sed consequentia duntaxat. *Quartum.* Quartũ genus est cum antecedens & consequens non eisdem præcisè verbis constant, quia in antecedente continetur argumentũ aliquod vno, aut pluribus verbis comprehensum, quod non continetur in consequente.

Diuidi solet hoc genus in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum, quæ ratione argumenti argumentationes appellantur. *Argumentationes.* Syllogismus, est vt si dicas, Omne vitium fugiendum est, Omne mendacium est vitium, igitur omne mendacium fugiendum est; si sol lucet, dies est, at sol lucet, igitur dies est. *Syllogism⁹. Enthymema.* Enthymema, vt homo est animal igitur homo est sensus particeps. Hic adolescens diligenter nauat operam literis, igitur doctus euadet. *Inductio.* Inductio vt, omnis homo est sensus particeps, & omnis bestia est sensus particeps, igitur omne animal est sensus particeps. Romulus non diu tulit fratrem imperij consortem, nec Pompeium Cæsar, nec Augustus Antonium, nec aliquis alius, cuius ad nos memoria peruenerit, diutius imperij participem ferre potuit, nemo igitur est qui consortem imperij diu ferat. *Exemplum.* Exemplum vt, Crœsus in diuitijs felicitatem inuenire non potuit, ergo nec Crassus inueniet; Pisistratus impetratis a Republica custodibus salutis suę, tyrannidem occupauit; ergo & Dionysius occupabit. Hæc videntur consequentiarum genera, quod si alia fuerint facilè ad hæc reuocabuntur.

Quæ sit bona, ac vitiosa consequentia, & quomodo internosci possint.
Cap. II.

Bona consequentia. Vitiosa. DVplex quoque dici solet consequentia, bona, & vitiosa. Bona dicitur ea, in qua aliquid ex aliquo verè colligitur, vt quæ in exempla sunt hactenus adductæ, Vitiosa est, in qua non verè aliquid concluditur,

ditur, vt si dicas, Socrates est animal, ergo est philosophus. Hæc cum ita sint, eas tantum nos in definitione consequētiæ complexi sumus, quæ bonæ sunt & aptæ. Eas, enim, in quibus aliquid non verè colligitur, non arbitramur dicendas esse simpliciter consequentias, sed vitiosas & ineptas consequentias, quemadmodum Arist. syllogismum nil concludentem, non simpliciter syllogismum, sed vitiosum syllogismum appellandum esse censet Duobus vero potissimum iudicijs internosci solet bona & vitiosa consequentia. Alterum est, Si ex veritate antecedentis saltem & hypothesi data, consequens verum esse deprehenditur, bona & apta est consequentia, sin minus, vitiosa & inepta. Exempli causa, quia ex veritate huius enunciationis. Socrates est homo, deprehendimus hanc esse veram; Socrates est animal, dicimus hanc esse bonam consequentiam, Socrates est homo, ergo Socrates est animal: Parique ratione fatemur has esse aptas, Socrates est lapis, ergô & sensus expers, si Socrates esset auis, volare haud dubiè posset, quia etsi neutrū antecedens verum sit tamē ex veritate vtriusq; ficta & data, vtrūq; consequens verum esse deprehenditur. Has vero dicimus esse vitiosas. Socrates est homo, ergo est philosophus. Socrates est homo, ergo equus est animal, quia in priori datur antecedens uerum, & consequens falsum, posterioris autem consequens, etsi semper verū est cum antecedente, tamen non ex eo quod antecedens uerum est, deprehenditur esse uerum quippe cō antecedēte existente uero, posset consequens, si nihil aliud prohiberet, esse falsum. Ex hoc documento efficitur, vt ad bonam consequentiam non modo non sufficiat veritas antecedentis & cōsequentis sed ne requiratur quidē. Nam, vt ex dictis perspicuū est, ex vtroque vero constare potest cōsequentia vitiosa, ex vtroque autem falso bona & apta. Alterū iudicium huiusmodi est. Si id, quod contradicit consequenti, repugnat antecedenti, bona est consequentia: sin minus, vitiosa. Repugnantium, aūt nomine hic intelligo ea

Vitiosæ cōsequētiæ nō sunt simpliciter consequentiæ.

1. top. 1. & 1. Elēch. 1.

Primum documentum.

Vt bona sit cōsequētia, nō modo nō est satis ueritas antecedentis & consequentis, sed ne requiritur quidem.

Secundum documentū.

Repugnan-

ria quæ dicantur hoc loco.

quæ simul uera esse non possunt. Hoc documento intelligimus illam esse bonam consequentiam, Socrates est homo, ergo Socrates est animal, quia hæc enunciatio Socrates non est animal, quæ contradicit consequenti, repugnat antecedenti. Illam autem cognoscimus esse uitiosam. Socrates est homo, ergo Socrates est philosophus, quia hoc pronunciatum, Socrates non est philosophus, quod contradicit consequenti, non repugnat antecedenti. Neque enim Socrates, si non sit philosophus, non erit homo. Eadem regula iudicamus, illam esse ineptam consequutionem, nihil colligentem, Socrates est hō, ergo æquus est animal, quia etsi verum esse ponamus, quod nullus equus sit animal non tamen statim verum esse inficiabimur Socratem esse hominem.

De consequentia formali, & materiali. Cap. III.

Consequentia formalis.

IAm vero bona consequentia, aut est formalis, aut materialis, itemque aut necessaria, aut probabilis. Consequentia formalis dicitur ea, quæ vi formæ cōcludit. Ea verò dicitur concludere vi formæ, cuius formam modùmue colligēdi si retinueris, in quacunque alia materia, etiam impossibili, aptè cōcludes. Exempli causa dicimus hāc esse formalem consequentiā, Omnis virtus est laudabilis, tēperātia est virtus, igitur temperantia est laudabilis, quoniam vi formæ cōcludit. Intelligimus autem eā concludere vi formæ, quia seruata eadem forma, in quauis alia materia, ēt impossibili, bene concluditur, ut si dicas. Omnis leo est lapis equus est leo, igitur equus est lapis. Est.n. bona hæc consequutio, vt ex dictis apertum est. Eadem ratione dicimus hanc esse formalem consequentiam, Necesse est omnem hominem, esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse hominem, quoniam hac forma retenta semper aptè concluditur, vt si dicas, Necesse est omnem leonem esse lapidem, igitur necesse est aliquem lapidem esse leonem.

Cap. superiori.

Vt autem retineatur eadem forma, seu modus colligendi, primum necesse est vt seruetur eadem dispositio, seu ordo verborum, in quibus cernitur vis consequutionis. Nam si ordo huiusmodi verborum mutetur, mutata haud dubiè existimanda est consequutionis forma, vt patet in his duab. consequentijs, Oïs virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est qualitas: Omnis laurus est substantia, omnis equus est substantia, igitur omnis equus est laurus. Nam quia in priori consequentia subiectum primæ enunciationis est prædicatum secundæ, quod non fit in posteriori consequutione, alia certè formæ est in priori, alia in posteriori. Deinde opus est vt seruetur eadem acceptio, idemque acceptionis modus eiusmodi vocabulorum. Ex quo fit vt in his duabus consequentijs, Homo deambulat igitur aliquis homo deambulat: Homo est species, igitur aliquis homo est species: non sit eadem forma, quia vox Homo in antecedente prioris accipitur pro singulis hominibus disiunctiuè, in antecedente autem posterioris accipitur pro homine communi præcise. Hæ verò non habent eandem formam, Homo surgit, ergo non sedet: homo surgebat, ergo non sedet quia acceptio vocabuli, Homo amplior est in posteriori antecedente quam in priori.

Nam vox Homo in priori accipitur pro solis hominibus, qui nunc existunt iuxta differentiam temporis verbi Surgit: in posteriori autem, non modo accipitur pro ijs qui extiterunt, iuxta differentiam temporis verbi Surgebat, sed etiam extenditur ad eos qui nunc existunt, vt placet Aristoteli. 1. Elenc. 3.

Seruãda eadem essentialis qualitas.

Rursus necesse est vt seruetur eadem essentialis qualitas enuntiationum principalium. Quo fit, vt hę consequentiæ non sint eiusdem formæ, Homo est animal, ergo est sensus particeps. Homo non est animal, ergo est sensus particeps, quia antecedens prioris est affirmatiuum, posterioris negatiuum. Dixi principalium, quia si mutetur qualitas essentialis enunciatio-

num quarundam minus principalium, quæ includan tur in subiecto aliquo, aut prædicato, non necesse est vt mutetur forma, ueluti si dicas, Homo, qui est iustus, est prudens, ergo hic est prudens. Homo, qui nõ est probus, est imprudens, ergo ille est imprudens. Sunt enim eiusdem formæ.

Secũda eadem quantitas. Præterea necesse est ut seruetur eadem quantitas enunciationum. Quam ob causam hæ consequentiæ non sunt eiusdem formæ, Omne animal est sensus particeps, igitur homo est sensus particeps. Quoddam animal est rationis expers, igitur homo est rationis expers. *Seruãdę eadem coniunctiones, ac nexus.* Denique necesse est vt seruentur eędem coniunctionis ac nexus principalium partium consequtionis. Qua de causa hæ consequentię non sunt eiusdem formę. Si dies est, sol lucet. Quia dies est, sol lucet. Hęc necessariò videntur seruanda (& si quę sunt alia, quæ ad modum colligendi spectent) si forma consequentiæ retinenda est.

Cõsequentiæ materialis. Consequentia materialis est ea, quæ ui solius materiæ concludit. Ea vero dicitur concludere ui solius materiæ, quæ vi quidem formæ nil colligit, sed tamẽ talis est vt assumpta simili materia semper in aedem forma aptè concludatur. Exẽpli causa, dicimus hanc esse materialem cõsequentiam, Homo est animal, ergo est sensus particeps, quia propter solam materiã, hoc est, propter solam rerum significatarum inter se affectionem rectè concludit. Nam quia esse sensus particeps ita connexum est cum animali, vt omne animal necessariò sit sensus particeps, hac sola de causa aptè concludit, quia ex eo quòd homo est animal, colligit eundem esse sensus participem. Si enim retenta eadem forma dissimilem materiam accipias, fieri potest vt ineptè concludas, veluti si dicas, Homo est animal, igitur est hinnitus particeps. Intelligimus autem superiorem concludere vi materia, quia simili materia assumpta, semper aptè in eadem forma concluditur. Vt si dicas, Laurus est planta, ergo sensus expers. Nam vt esse sensus particeps necessariò ac vniuersè connexum

est

est tum animalis, sic sensus expers cum planta. Eadem ratione aptè concludit ex vi materiæ, qui sic colligit, homo est animal, ergo non est sensus expers: Laurus est planta, ergo non est sensus particeps, & ita in altis. Verùm materialis consequentia minus propriè dicitur bona & apta.

Ex primo igitur consequentiarum genere, vt pote cùm quælibet enunciatio ex seipsa, aut ex sua æquipollente colligitur, omnes sunt formales, vt si dicas, Homo est animal, igitur homo est animal. Omnis homo est animal, igitur nullus homo non est animal. Quanquam vero prior illa sit ridicula, tamen est consequentia formalis, atque adeo maximè omnium necessaria quemadmodum hæc enunciatio, Homo est homo, est puerilis tamen est enunciatio, atque inter enunciationes in primis necessaria. Nil enim verius aut enunciatur, aut colligitur, quàm idem de seipso. Ex reliquis autem tribus generibus, quædam sunt formales, quædam materiales. Verbi causa, in secundo genere, cum ex subalternante colligitur subalternata, aut particularis ex indefinita; est formalis consequentia; aliquando autem e contrario est materialis; vt si dicas, Homo est animal, igitur omnis homo est animal. In tertio genere conuersiones quidem sunt formales consequentiæ, ex reliquis autem, nonnullæ sunt materiales, vt reciprocationes quæ fiunt ex subiecto & proprietate, aut ex definito & definitione, veluti si dicas, Omnis homo est disciplinæ capax, igitur omne quod est disciplinæ capax, est homo: Omnis homo est animal rationale igitur omne animal rationale est homo. In quarto denique genere omnes syllogismi sunt consequentiæ formales: cæteræ autem tres argumentationum formæ sunt materiales, exceptis fortasse quibusdam inductionibus, quas postea docebimus.

Quæ sint formales cōsequentiæ, quę materiales.

De consequentia necessaria & probabilis. Cap. IIII.

Cõsequẽtia necessaria. CONsequentia necessaria est ea, cuius consequens necessariò colligitur ex antecedente: vt illa Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Quicquid enim homo est, necessario est animal. Consequentia *Cõsequẽtia probabilis.* probabilis est ea, cuius consequens colligitur quidem ex antecedente, non tamen necessario, sed maxima ex parte: vt si dicas, Haec mulier est mater, ergo diligit filium: Agricola mandat terrae multa semina, ergo magnam fructuum copiam percipiet, Haec enim non necessariò sequuntur ex antecedentibus, sed ferè semper.

Quae consequẽtię sint necessarię, quae probabiles. Cùm igitur omnis consequentia sit vel formalis vel materialis & iterum vel necessaria, vel probabilis, illud iam hoc loco animaduertendum est, omnes formales esse necessarias: ex materialibus autem alias esse necessarias, alias probabiles. Quod enim omnes formales sint necessariae ex eo patet, quia in hoc genere consequentiarum posito antecedente perpetuò sequitur conclusio. Id quod facilè est exemplis suprà positis il-
1.prio.1. lustrare. Sed & Aristoteles hoc ipsum de syllogismo apertè pronunciat, vt patet ex definitione syllogismi quam tradit Quòd verò materiales consequentiae partim sint necessariae, partim probabiles; facilè intelliges si genera singula percurras. Nam in ijs quae ordine eodem eadem praecise verba continent in antecedente, & consequente, & tamen nec sunt eaedem, nec aequipollentes, haec est necessaria ex vi materiae, Homo est animal, igitur omnis homo est animal, haec uerò probabilis ratione itidem materiae, mater diligit filium, igitur haec mater diligit filium. In ijs autem, quę ordine inuerso colligunt haec est necessaria. Omnis homo est rationalis, igitur omne rationale est homo: haec verò probabilis, Omnis qui diligenter dat operã literis, fit doctus, igitur omnis, qui fit doctus, diligenter

ter dat operam literis, atque ambæ causa materiæ, non formæ. In enthymematibus etiam, inductionibus, & exemplis eadem varietas inuenitur, vt ex suprà dictis intelliges. Quanquam hæc ex sequentibus fient apertiora. Nunc generales quędam regulæ consequentiarum ex supradictis eruendæ videntur, vt facilè quisque intelligat, quid ex quo apta consequutione (de hac enim semper loquor) concludi possit.

Regulæ generales consequentiarum.
Cap. V.

PRima regula. Ex vero non nisi verum, verum autem tum ex vero, tum ex falso colligitur. Prior pars ex eo probatur, quia si vlla consequentia ex verò falsum colligeret, iam non esset bona & apta cônsequentia, vt patęt ex priori documento bonæ consequentiae. Posteriorem partem confirmant hæc exempla, Omnis virtus est laudanda, & temperantia est virtus, igitur temperantia est laudanda; Omnis vitiositas est laudanda, & temperantia est vitiositas, igitur temperantia est laudanda. Ambae enim hæ formales consequentię, id quod verum est, colligunt, sed prior ex vero antecedente, posterior ex falso.

Prima regula

2. prio. 2. & 1. post. 6.

Secunda regula: Ex falso & falsum & verum, falsum autem non nisi ex falso concluditur. Prior pars hisce exemplis comprobatur. Omne animal est candidum, & coruus est animal, igitur coruus est candidus. Omne animal est nigrum, & coruus est animal, igitur coruus est niger. Nam vtraque argumentatio ex falso antecedente concludit, sed prior falsum consequés, & posterior verum. Posterior autem pars huius regulæ ex eo vera esse cernitur, quia si falsum ex vero colligeretur, daretur haud dubiè in bona consequentia antecedens verum & consequens falsum, quod suprà negauimus.

Secunda

8. top. 4. & 5. & locis citatis.

Tertia regula. Ex necessario non nisi necessarium necessarium autem ex quolibet (vt aiunt) id est ex necessario, & ex contingenti, & ex impossibili colligitur. Prior pars hoc modo probatur. Necessarium semper verum, contingens autem potest esse falsum; & impossibile semper est falsum, igitur si ex necessario rectè colligeretur contingens, aut impossibile, dari posset in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum, quod diximus fieri non posse. Posterior pars hisce exemplis confirmatur. Omne animal per se subsistit, & homo est animal, igitur homo per se subsistit. Omnis Philosophus mouetur loco & deambulans est philosophus, igitur deambulans mouetur loco; Omnis lapis per se subsistit, & homo est lapis, igitur homo per se subsistit. Omnes hæ consequentiæ colligunt necessariam conclusionē, sed prima ex necessario antecedente, secunda ex contingenti, & tertia ex impossibili.

Quarta ex 1. pri. 12. & 2. phy. 5, & 9. meta. 4.

Quarta regula. Ex contingenti nunquam colligitur impossibile, sed vel necessarium, vel contingens: contingens autem nunquam ex necessario, sed vel ex contingenti, vel impossibili concluditur. Quod igitur ex contingenti non colligatur impossibile ex eo patet, quia cum contingens possit esse verum, impossibile autem semper sit falsum, si quis admitteret rectè colligi ex contingenti impossibile, cogeretur sanè admitere, dari aliquando in bona consequētia antecedens verum, & consequens falsum, quod nequaquam admittendum est. Quòd autem ex contingenti colligatur necessarium, planum est ex regula superiori. Quòd item ex contingenti colligatur contingens, in hoc exemplo cernes, Omnis grammaticus est dialecticus, & homo est grammaticus, igitur homo est dialecticus. Quòd verò contingens non colligatur ex necessario, ex eo perspicuū est, quia si colligeretur, dari posset in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum. Necessariū enim non potest non esse verum, contingens autem potest

esse falsum, vt diximus. Quod deinde contingens ex contingenti colligatur, in hac ipsa regula ostēdimus. Quòd deniq; contingens ex impossibili concludatur in hac argumentatione perspicies, Omnis lapis loquitur, & homo est lapis, igitur homo loquitur.

Quinta regula. Ex impossibili sequitur quodlibet, id est, tum necessarium, tum contingens, tum impossibile: impossibile autem non nisi ex impossibili colligitur. Quòd autem ex impossibili cōcludatur necessarium, & contingens, ex tertia & quarta regula perspicuum est. Quòd verò ex eo rectè colligatur impossibile, ex hanc consequentia intelliges, Omnis lapis est præditus viuendi facultate, smaragdus est lapis, igitur smaragdus est præditus videndi facultate. Quod deniq; impossibile nō nisi ex impossibili concludatur, ex eo apertum est, quia si ex necessario, aut contingenti colligeretur, dari posset in bona consecutione antecedens verum, & consequens falsum, vt ex dictis facilè intelliges. *Quinta.* *1. de cęl. 12. & 9. met. 4.*

Sexta regula. Quicquid stat cùm antecedente, stat cum consequente: non tamen quicquid stat cum cōsequente stat cum antecedente. Ita loquuntur Dialectici. Sensus verò est: Quicquid verum esse potest cū antecedente, potest etiā verum esse cum consequente, non tamen vice versa, Vt si hęc est bona consequentia, Hoc est homo, ergo est animal, cum autē verum asserere aliquid esse hominem, & esse bipes, erit etiam verum asserere esse animal, & esse bipes: non tamen si verè dixeris aliquid esse animal, & quadrupes, continuò verè affirmabis quòd sit homo & quadrupes. Ratio verò prioris partis huius regulæ hęc est, quia si aliquando id quod stat cum antecedente, non staret cum consequente, tunc sanè euerteret consequens non euerso antecedente, quo fieret vt in bona consequentia daretur, antecedens verum, & consequens falsum. Posterior autem pars confirmata relinquitur exemplo adducto. Ex eo enim patet, aliquando id quod stat cum consequente, non stare cum antece- *Sexta.*

dente: quod satis est ad confirmandū institutū modo ponas cōsequentiā illam esse bona, vt re vera est, materialis tamē nō formalis, vt ex dictis facile intelliges.

Septima. Ex 1. prio. 28. *Dialecticorū pronuntiatum.* Ex 1. prio. 42. & 2. pri. 2. & 4. *Non tamen ex contradictorio antecedētis infertur cōtradictoriū consequentis, vt ait Aristot. Si non cōcluderetur contradictoriū antecedētis ergo nec contrariū quia ex quo infertur contrarium infertur contradictorium.*

Septima regula. Quicquid repugnat consequenti, repugnat antecedenti: nō tamen quicquid repugnat antecedenti repugnat consequenti: Prior pars ex eo patet, quia alioqui aliquid verum esse cum antecedente quod verum non esset cum consequente, sicq; daretur in bona consequētia antecedens verum & consequens falsum, quod fieri nō potest. Ex hac priori parte huius regulę colligi potest illud protritum Dialecticorum pronunciatum, In bona consequentia, ex opposito contradictorio consequentis infertur contradictorium antecedentis: vt si hæc est bona consequentia, Socrates est lapis, ergo non est sensus particeps, licebit ita cōcludere, Socrates est sensus particeps, ergo Socrates non est lapis. Item si hęc est bona consequentia. Omne animal est album, igitur omnis homo est albus, licebit ita concludere aliquis homo non est albus, igitur aliquod animal non est album. Nam si ex contradictorio consequentis non concluderetur contradictorium antecedentis (& ita nec cōtrarium) posset vtique contradictorium cōsequentis stare cum antecedente: aliquid ergo repugnaret consequenti, quod nō repugnaret antecedenti: id quod prior pars huius regulæ nō admittit. Posterior pars vel hoc vno exemplo stabilitur. Hoc non esse hominem, quod repugnat antecedenti huius consequentię. Hoc est homo, ergo est animal non repugnat consequenti, eiusdem consequentiæ (Bucephalus siquidem, qui non est homo, est animal) igitur non quicquid repugnat antecedenti, repugnat consequenti.

Octaua. Ex 1. prio. 28. & 33.

Octaua regula. Ex quocunq; sequitur antecedēs, sequitur consequens: & quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente. Exempli causa, si ex homine sequitur animal, & ex animali substantia, ex homine sequitur ac concludetur substantia. Item si substantia sequitur ex animali; & animal ex homine

substantia sequetur ex homine: quod idem est ordine conuerso. Hæc regula ex eo probatur, quia cum in hoc concludendi modo minimum sint tres consequẽtiæ, si tertia non fuerit bona, nullum erit incommodum si detur in ea antecedens verũ & consequens falsum. Faciamus igitur aliquid esse hominem, quod tamen non sit substantia. Aut ergo cùm ex hominẽ concluditur animal, aut cũ ex animali cõcluditur substantia, datur antecedens verum & consequens falsum quod est contra hypothesim: ponimus si quidem priores duas consequentias esse bonas. Possunt autem in hoc concludendi genere multo plures, quàm tres, iungi consequentiæ. Semper enim extremum consequens colligetur ex primo antecedente: vt si dicas. Si homo est, animal est: si animal, viuens: si viues, corpus: si corpus, substantia: igitur si homo est, substantia est. Nostri hanc gradationem vulgo appellant argumentationem de primo ad vltimo. Græci σωρείτην, hoc est, acerualem, vt Cicero interpretatur. Quod verò idem ait, a hoc genus argumẽtationis vitiosũ esse, ac captiosum, non ita intelligendum est, quasi non rectè cõcludat. Nã si oẽs priores cõsecutiones, ex quibus extrema texitur, fuerint aptę, nihil vitij erit in extrema. Sed id propterea asserit, quòd in hoc concitato progressu cõsequentiarũ, quarum aliæ alijs, quasi grana granis minuatim adduntur, sępe ineptę cũ aptis permiscentur, quæ tẽporis breuitate nõ facilè pernoscuntur: quo fit vt tota congeries sępe hoiem securũ capiat. Sic Stoici fallaciter concludebãt, oẽ, qđ mõ aliquo esset bonum, esse honestũ. Si bonũ, igitur optabile. si optabile, expetẽdũ: si expetẽdũ, dignitatẽ habet: si dignitatẽ habet, laudabile est: si laudabile honestũ: igitur si bonum est, honestũ est. Hic tertia consecutio est vitiosa. Multa.n. sunt expetẽda, quę nõ habẽt dignitatẽ, vt nõnulla vtilia, & alia quędã iucũda. Fit aũt Sorites interdum ex vniuersalib. enunciationibus, vt si dicas, Omnis homo est animal, & omne animal est viuens, & omne viuens est substantia, igitur oĩs homo est substantia.

Argumẽtatio à primo ad vltimum σωρείτης seu aceruatio.

Cice. 2. diuinat. a Acade. li. 2. primæ edit.

Stoici.

Sed

Sed hæc de regulis generalibus consequentiarum videntur satis, iam ad argumentationem, quæ tertius disserendi modus est, aggrediamur.

De argumentatione. *Cap. VI.*

Argumentũ est mens argumentationis. In partitionibus.

Argumentatio quid.

Argumentum.

Quæstio quid.

Boeth. 1. de diff. top.

Thesis.

Hypothesis.

Quo pacto argumentum explicari dicatur.

2. ethi. 6.

ARgumentatio ex argumento, quod est eius quasi lumen, nomen inuenit. Dicitur enim Cicerone auctore, argumenti explicatio. Planius tamen & vis vocabuli & natura rei hac definitione perspici potest: Argumentatio est oratio in qua ex argumento explicato, altera pars quæstionis concluditur. Argumentum est inuentum quiddam ad faciendam fidem, hoc est, medium, quod assumitur ad aliquid probandum. Quæstio est in dubitationem ambiguitatemque adducta enunciatio. Quæ quidem vtranque partem contradictionis complectitur, affirmationem scilicet, & negationem, alteram expressè, alteram implicite. vt, Sitne omnis virtus anteponenda opibus, an non. Estque omnis quæstio aut vniuersalis, vt quæ dicta est, aut particularis, vt si dicas, Verum aliquis pauper sit felix, necne: quæ duo genera dicuntur Theses: aut singularis, vt, Num Socrates sine nota criminis cicutam hauserit, quæ dicitur hypothesis. Tunc autem argumentum explicari dicitur, cùm sic oratione dilatatur, vt ad institutum confirmandum aptetur. Exempli causa, si proposita prima illa quæstione, Sitne omnis virtus opibus anteponenda, an non, velis affirmatiuam partem confirmare, necesse est vt primum exquiras medium ad id efficiendum. Quòd si inueneris virtutis definitionem, hoc est, Esse habitum qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, iam habebis argumentum. Est enim medium hoc accommodatissimum ad institutum concludendum. Si vero argumentum repertum ita oratione distraxeris, vt dicas, Omnis habitus qui bonum efficit habentem, & opus eius bonũ reddit, est opibus anteponẽdus, omnis autem virtus est huiusmodi habitus, igitur omnis vir-

tus est opibus anteponenda, effeceris tandem argumētationem. Diximus namque argumentationem esse orationem, in qua ex arguméto explicato altera pars quæstionis concluditur.

Reijciuntur ergo ab hac definitione consequentiæ omnes carentes medio, vt cùm quælibet enunciatio ex seipsa colligitur, aut vna æquipollentium ex alia: aut ex vniuersali particularis, aut ex conuersa conuertens: quas suprà diximus non esse argumentationes. Cùm enim huiusmodi consequentiæ medium non assumant ad aliquid concludendum, argumento careāt necesse est: quo fit vt argumentationes dici non possint. Reijciuntur etiam argumentationes ex apertè falsis, quæ, etsi modo aliquo argumentationes dici possint, eo quod ex medio assumpto aliquid concludunt, vt si dicas, Omnis equus est lapis, omnis leo est equus, igitur omnis leo est lapis, tamen cùm nihil suadeant, non sunt argumentationes de quibus agat Dialecticus, nisi quatenus formam argumentationum participant Reijciuntur ergo, quia medium quod assumunt, non est argumentum, cùm nullam faciat consequentis fidem. Illæ igitur consequentiæ duntaxat hac definitione comprehenduntur, quæ & medio constant, & ex antecedente necessario, aut probabili, aut quod tale esse videatur, ad faciendam qualemcunque fidem, assensionemve consequentis comparata sunt. Hoc genus, præsertim cùm ex necessarijs, aut probabilibus aliquid concludit, vocatur ab Aristotele nunc ἀπόδειξις idest, demonstratio, latè accepto demonstrationis vocabulo, nunc πίστις, hoc est fides, seu probatio: nunc λογὸς, hoc est, ratio: sæpe etiam argumentum appellatur, eo quòd totum argumentationis robur in argumento positum est.

Consequentiæ carentes medio non sunt argumentationes.

Argumentationes ex apertè falsis non tractantur à Dialectico, nisi ratione formæ.

Quas consequentias cōprehendunt tradita definitio argumētationis.

Vt 1. Rhe. ad The. 1. Cicer. etiā 2. Aca. primę edit. vt 1. to. 7. vt 1. to. 10. & passim lib. 8.

De inuentione & iudicio. Cap. VII.

CVm igitur argumentatio sit oratio, in qua ex argumento explicato altera pars quæstionis concluditur,

Argumētatio sæpe di-

[...]tur argu- [...]entum. cluditur, vt diximus, perspicuum sane est, ad structuram argumentationis duo esse necessaria. Alteram est inuenrio argumentorum: alterum accommodatio eorum ad institutum confirmandum, quæ vocatur iudicium. Et inuentio quidem suppeditat materiam, iudicium adhibet formam. Vnde cùm forma rei, quæ arte conficitur, sine materia esse non possit, plurima sunt, a qui dicant necesse esse, vt prius de inuentione, quàm de iudicio disseratur. Quibus ego cum Aristotele non prorsus assentior. Nam etsi ad conficiendam argumentationem prius exquirendum est argumentum & inueniendum, quàm ad quæstionem aptetur, tamen vt argumentationum formæ intelligantur, non est necesse ante tenere, qua via & ratione inueniri possint argumenta ad quamcunque quæstionem tractandam. Satis enim erit, si in confectis iam argumentationib. eiusmodi formæ ostendantur. Quinetiã cùm formæ omnium argumentationum, de quibus Dialecticus agit, non differant à formis earum, quæ ex aperte falsis enunciationibus constant, non dubiũ est, quin sumptis quibuscunq; vocibus ignorata prorsus vniuersa inueniendi ratione, formæ earum & tractari planè & perfectè intelligi possint. Mitto quòd multa necesse est dicere in tradenda inuentione argumentorum, quæ, nisi argumentationum formas perspectas habeas minimè assequaris, vt patebit in progressu: cum tamen vt huiusmodi formæ intelligantur, nihil necesse sit ex inuentione mutuari. Non est igitur cur prius inuentio argumentotum tradenda sit, quàm iudicandi ratio attingatur.

Inuẽtio suppediat materiã, iudicium adhibet formã,

Num prius de inuentione agẽdum sit, quam de iudicio.

a vt Cicer. in top. quẽ permulti sequuntur.

Sed animaduertendum est duplex iudiciũ a Dialectico tradi oportere: alterũ, quo quisq; sciat singulas construere argumentationes: alterum, quo intelligat, qua methodo, & via argumẽta oĩa, quæ ad aliquid trãctandum assumuntur, inter se disponenda sint. Quam quam ergo prior iudicij pars ante inuentionem trãdi debeat, vt diximus, posterior tamen, nisi post inuentionem, tradi nõ potest. Inuentione si quidem do-

Duplex iudicium.

Prior iudicij pars dicitur ab Ari. ἀνάλυσις, est resolutio posterior τάξις id est ordo.

Prior iudicij pars ante inuentionem tradẽda est poste-rior post.

cetur varietas argumentorũ, quã qui ignorauerit, ordinem in argumẽtis, cõstituere uõ valebit. Nos igitur cum Arist. siue in tractãda argumentatione in cõmune siue cum de demonstratione, ac syllogismo Dialectico differemus prius eam iudicij partem, qua singulari argumentationum constructio intelligitur, quam inuentionẽ argumentorum tractemus. Quibus ex actis, ad posteriorem, quę tum ordo, tum collocatio, tũm dispositio, & methodus appellatur, veniemus.

inuentionẽ. Sic fecit Arist. in lib. prio. post. & top. Ari. 8. to. I. ordinẽ, Cicero in partition. collocationẽ. Quint. lib. 6. ca. I. dispositionẽ.

Diuisio argumentationis & definitio syllogismi simplicis. Cap. VIII.

Argumentatio sępe ab Arist. in quatuor genera diuiditur, in syllogismum inductionem, enthymema, & exemplum. Alias in duo tantũ priora, quod enthymema fit imperfectus syllogismus, & exemplũ inductio imperfecta. Sed nos priorem diuisionem vt magis perspicuam, & vulgatam persequemur.

Lege Aris. 2. pri. 13. & I. post. I. & top. 10. & I. Rhe. ad Theod. 2.

Syllogismus ergo, qui Latinè ratiocinatio dicitur, aut est simplex, siue categoricus, aut coniunctus siue hipotheticus. Simplex igitur siue categoricus syllogismus, autore Aristotele, est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab ijs quę posita sunt, ex necessitate accidit, eo quod hęc sunt. Cum audis: Quibusdam, intellige quam paucissimas enunciationes simplices, frustra namque plura adhibenda sunt, vbi pauciora sufficiunt. Satis autem sunt duę, vt paulò inferius ostendemus. Adiectum est positis, id est, concessis, quæ est grauissimorum auctorum interpretatio, animo etiam videtur Aristotelis primo ad Theodacten libro, ᵃ quia. Syllogismus cum sit argumentatio, atque adeo potissimum eius genus, fidem faciat necesse est atque ita ex cõcessis ad id quod non conceditur, progrediatur. Quod & ex generibus in quę diuiditur Syllogismus. Demonstratione, inquam, Syllogismo Dialectico, Pseudographo, & Sophistico, quę omnia ad fidem aliquam, seu as-

Syllog. seu ratiocinatio. Simplex syllogis. siue categ.. quid. I. pri. I. *Quibusdã.* Cap. 10. *Positio.* a Vt Alex. Aphrod. & Auerro. eodem loco, & Boe. li. 2. de syl. cate. & D. Tho. opusc. 481. b Cap 3.

2.to.2. sensionem ex concessis efficiendam comparata sunt planè colligitur. Concessa autem & confessa sunt, quæ aut necessaria, aut probabilia videntur, siue re-uera talia sint, siue non sint: sed modo videantur. Cum audis Aliud quiddam ab ijs quę posita sunt, intellige conclusionem diuersam à qualibet præmissarum siue pręcurrentium propositionum, atque ita diuersam, vt careat argumento, quo neutra illarum caret. Ex necessitate accidere idem est quod necessario sequi atque concludi. Eo quòd hęc sunt, nihil aliud significat, quàm ex vi formæ. Sic enim breuissimè complector horum verborum vim. Hæc autem particula iccirco addita est, quia syllogismus simplex nō concludit tantum ex necessitate materię, vt aliæ pleræque argumentationes, sed etiam ex necessitate formæ, seu modi colligendi.

Concessa quæ. *Aliud quiddam.* *Ex necessitate accidit: Eo qđ hæc sunt.* Alexand.

Si ergo verbis huius definitionis vis ordine separare a syllogismo simplici cætera omnia, hunc ordinem tene. Cum dicitur Oratio, reijce voces simplices. Cùm dicitur. In qua aliud sequitur, reijce omnes orationes quę non sunt consequentię, imò & omnes consequentias quæ non sunt argumentationes. Cùm dicitur Positis reijce omnes argumētationes ex apertè falsis, quarum antecedētia a nemine ponuntur, siue conceduntur. Cùm dicitur Necessariò, reijce omnes consequentias probabiles: Omnis enim syllogismus est consequētia necessaria, non quòd omnis necessariam colligat conclusionem (multi enim colligunt non necessariā, vt Syllogismus Dialecticus, Pseudographus, & Sophisticus) sed quia omnis necessario concludit, siue necessariam conclusionem siue probabilem siue quæ talis esse videatur. Cùm dicitur. Eo quòd hæc sunt, reijce omnes argumentationes necessarias ex vi materiæ duntaxat. Cùm dicitur Quibusdā, id est, quā paucissimis, seu duabus simplicibus enunciationibus reijce syllogismos hypotheticos, qui quidem tres minimum simplices enunciationes ante conclusionē præmittunt, vt inferius docebimus. Reijce quoque Syllogismos

Quæ reijciātur à definitione syllogismi. *Omnis syllogismus necessario concludit: non tamen omnis necessariam colligit conclusionem.* *Syllogismi*

logismos simplices conglobatos, qualis hic est, Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, & omne aial est viuẽs, igitur omne aial est substantia: quia pluribus quàm duabus sumptionibus constant. Hi verò necessariò reijciendi sunt, quia nullus eorum est simpliciter vnus syllogismus, sed plures cõplicati.

conglobati.

De materia syllogismi. *Cap. IX.*

SYllogismus simplex aut est absolutus, aut modalis. Simplicis materia, duplex propinqua, & remota. Materia propinqua sunt propositiones, ex quibus proximè syllogismus extruitur: remota verò sunt termini, ex quibus conficiuntur propositiones. Propositio est oratio, quę aliquid de aliquo affirmat, aut negat: vt, Omnis virtus est laudanda. Nulla virtus est repudianda. Diciturq; propositio, quia in argumentatione ad aliquid concludendum proponitur.

Materiæ propinqua. *Remota,* *propositio quid.* 1. prio. 1.

Terminus verò est, in quem resoluitur propositio. Huiusmodi est solum prędicatum, & subiectum propositionis, vt Laudãda, & virtus in priori propositione. Nam verbũ Est, cùm sit forma propositionis, non est pars, in quam propositio resoluatur, nulla si quidẽ res artificiosa resoluitur in materiam & formam, sed solum in partes materię, quę quidem remanent post resolutionem: vt domus non resoluitur in materiam & figuram sed solum in partes materię, hoc est, in lapides, calcem, ligna, & regulas, quę permanent dissoluta domo. Sic igitur cùm verbũ Est, qua ratione copulat prędicatũ cum subiecto, seu ad significat eorum compositionem & coniunctionem, non maneat dissoluta propositione, seu nequeat intelligi, vt ait Aristoteles, efficitur vt non sit pars in quam propositio resoluatur, ac proinde sit terminus. Quanquam verò propositio, quatenus oratio est, in plures partes, quam in duas resolui possit (hęc enim. Homo sapiens est diues, resoluitur in tres, hęc verò, Cęlum supremum est corpus maximum, resoluitur in quatuor, & alia in

Terminus. *Verbum est nectis prędicatum cum subiecto, non est terminus.* Alex. & Auerro. eodem loco, & Boet. de syllogis. cate. *In quas partes dicantur resolui res artificiose.* 1. peri. 3.

Propositio qua propositio est, in duas tantum partes resoluitur.

multo plures) tamen quatenus est propositio, hoc est, quatenus aliquid de aliquo affirmat, aut negat, in duas tantum dissipatu, in eam, quæ affirmatur, aut negatur de altera, & in eam de qua altera affirmatur, aut negatur, quæ sunt prædicatum & subiectum.

Diuisiones terminorũ.

Huc iam pertinent diuisiones illæ terminorũ, quas iuniores initio suarum summularum, inculcant. Alij enim sunt simplices siue incomplexi, vt nomina, & verba, alij coniuncti siue complexi, vt definitiones, & aliæ pleræque orationes. Simplices verò dicuntur tum æquiuoci (analogos intellige) tum uniuoci: tum concreti, tum abstracti: tum communes, tum singulares, & identidem alijs atque alijs nuncupationibus, quibus in initio diximus nomina generali significatione accepta appellari. Dicuntur porro termini hoc nomine, quia in ipsos terminatur ac finitur resolutio syllogismi, vt initio diximus: vel qua hisce propositio terminatur ac finitur.

Cur termini hoc nomine appellentur.

Alia diuisio materiæ in quatuor genera.

Alio modo materia syllogismi absoluti quadruplex dicitur: Necessaria, probabilis, & quæ nec necessaria, nec probabilis sit, sed tamen aut necessaria, aut probabilis esse videatur. Sed cùm syllogismus absolutus in commune nullum ex his quatuor generibus materiæ sibi determinatè assumat, sed ex quomodocunque concessis componatur; nihil amplius hoc locò de hac materia dicimus. Priora verò duò genera, quæ totum genus syllogismorum, de quibus nunc agimus determinatè sibi vendicat, planius adhuc tractada & explicanda sunt.

Quot sint termini & enunciationes in syllogismo: & quomodo appellentur. Cap. X.

1. pri. 25. & 26.

OMnis syllogismus absolutus tribus duntaxat terminis, & duabus propositionibus, vnaque conclusione constet necesse est. Nam conclusio, quæ antequam probetur, in dubitationem ambiguitatemq; adducitur, duobus tantum terminis perspicuè cõstat, suo

suo (inquam) prædicato & subiecto. Ad iudicandum autem num prædicatum conclusionis verè affirmetur, aut negatur de subiecto, unum argumentum, siue medium satis est. Hoc autem medium semel iungendum est in antecedente cum prædicato conclusionis, semel cum subiecto, ut quo modo exterma conclusionis ad illud se habuerint, eodem inter se affecta esse concludentur. Ex singulis verò coniunctionibus medij cum extremis singulæ struuntur propositiones. Igitur ad structuram syllogismi satis sunt tres termini, duæq; propositiones, ex quibus conclusio colligatur. Qua propter si in argumentatione aliqua, quæ primo aspectu unus syllogismus uideatur, fuerint plures, quàm duæ propositiones, aut certè plures, quam tres termini, eiusmodi argumentatio non erit reuera vnus syllogismus, sed plures complicati, aut diuersa argumentationum genera permista: ut si dicas, Omne corpus est substantia, & omne uiuens est corpus, & omne animal est uiuens, igitur omne animal est substantia: & rursum. Omnē uiuens est corpus, & omne animal est uiuens, igitur omne animal est substantia. Prior namque argumentatio constat ex sumptionibus duorum syllogismorum, posterior autem ex sumptionib. vnius syllogismi, & ex antecedente vnius enthymematis, vt animaduertenti faciliè patebit.

Vbi sunt plures, quā tres termini, plures quoq; sunt argumentationes.

Arist. ibid.

Ex tribus autem terminis, ex quibus vnus simpliciter syllogismus constituitur, vnus dicitur maius extremum: alter, minus extremum: tertius, vocatur medius terminus. Maius extremum est, quod præstantiorem habet in syllogismo locum. Minus extremum, quod minus præstantem. Medius denique terminus est is, qui ponitur in antecedēte, semel iūctus maiori extremo, semel minori. Exēpli causa, si dicas. Oīs uirtus est qualitas, oīs iustitia est uirtus, igitur omnis iustitia est qualitas, hoc nomen Qualitas erit maius extremum: Iustitia, minus extremum: Virtus, medius terminus.

Maius ext.

Minus ext.

Medius terminus.

1. pri. 34.

Ex tribus verò enunciationibus, ex quibus constat syllogismus, una dicitur tum maior propositio,

Maior proposito, seu propositio. *Minor propositio seu assumpto.* *Conclusio seu complexio.* Ex Ale. 1. pri.4. & ex Cic. 1. de inuen. *Sũptiones seu præmissæ.* *Abusus quidam in disputationibus.*

tum simpliciter propositio: altera minor propositio, & assumptio:tertia & conclusio, & complexio nominatur. Maior propositio est, quæ ex maiore extremo, & medio struitur: vt in proximo syllogismo, Omnis uirtus est qualitas: Minor propositio est, quæ ex minore extremo, & medio conficitur, vt Omnis iustitia est virtus. Atque hæc communiter sumptiones, & præmissæ appellantur. Conclusio verò est, quę ex maiora & minore extremo nectitur, ut, Omnis iustitia est qualitas: Sed iam ferè obtinuit disputationum abusus, vt dum structura ratiocinationum cõtentionis ardore minus expenditur; quæcunque propositio primo loco posita fuerit dicatur maior: quæ secundo, minor, etsi reuera sit minor, hæc maior, vt cum idem ille syllogismus hoc modo struitur, Omnis iustitia est virtus, omnis virtus est qualitas, igitur omnis iustitia est qualitas. Non est tamen præposterè vtendum his vocabulis, sed potius, cum res minus perpenditur, dicendum, Nego, aut Concedo priorem, aut posteriorem propositionem.

De forma syllogismi. Caput XI.

Forma syllogistica. *Figura syl.*

FOrma syllogismi absoluti ex figura, & modo constat, quemadmodum pulchritudo corporis humani ex conuenientia membrorum, & quadam coloris suauitate. Figura syllogistica est extremorum cum medio ad aliquod concludendum apta collocatio Erit autem apta, si in altera sumptionum sit maius extremum, in altera minus, in conclusione autẽ vtrũque: medius verò terminus semel iungatur maiori extremo, semel minori, & nequaquam ingrediatur conclusionem, Quare si terminaliter disponantur, non erit figura syllogistica: vt si dicas, Omnis virtus est qualitas, & omnis iustitia est iustitia igitur omnis iustitia est qualitas: aut alio pacto, secus quàm docuimus, verba hæc coniungas.

Modus syllogisticus.

Modus verò syllogisticus est sumptionum ad cõclu-

sioné colligendã apta secundũ quantitaté, & qualitaté cóplicatio. Neq;.n.satis est ad concludendũ syllogisticè si termini apta figura disponatur, nisi certa quædam sumptionum secundum quantitatem, & qualitatem complicatio accedat. Nam si ambæ sumptiones fuerint (exempli causa) particulares, aut vtraque negatiua, nihil afficietur: vt patet si dicas, Quoddam animal est equus, quidam homo est animal, igitur quidam homo est equus: Nullum animal est lapis, nullus adamas est animal, igitur nullus adamas est lapis. Ergo præter figuram necessarius est modus, cuius accessione forma syllogismi absoluatur. 1.pri. 22.

Prima figura.
Secunda.
Tertia.

De tribus figuris syllogismorum, deque generalibus concludendi modis. Cap. XII.

Figuræ syllogismorum tres sunt. Prima est, in qua medius terminus alteri extremo subijcitur, & de altero prædicatur. Secunda, in qua prædicatur de vtroque. Tertia, in qua vtriq; subijcitur. Nec alia collocatio extremorum cum medio termino reperitur, quæ apta sit ad aliquid concludendum. Generales modi concludendi duo sunt: directè, ac indirectè. Modus directè, seu secundum naturam concludendi est, cùm maius extremum de minore concluditur. Indirectè autem, seu contra naturam concludendi modus est, cũ minus extremum de maiore colligitur.

Ex 1.pri. 7. *Directè cõcludere.* *Indirectè concludere.* *Maius extremum in 1 figura.* *Minus.* *Quomodo inter noscãtur maius & minus extremum in 2.& 3. figura.*

Ac in prima quidem figura illud est maius extremum, quod prædicatur de medio termino: minus verò quod medio subijcitur: præstantius siquidem est prędicari, quam subijci. In secunda verò, & tertia, cùm vtrunq; extremum quo ad prædicationem & subiectionem, parem habeat in sumptionibus dignitaté: sunt a qui velint, id esse maius, quod situ partium orationis alterum antecedit, id minus quod sequitur: alij b qui dicant id esse maius, quod in quæstione proposita prædicatur, id minus quod in eadem subijcitur alij c denique, qui asserant, id esse maius, quod in conclusione præ-

a Ex recẽtiorib.
b Vt Alex. & Aduer. 1.prior. 5.
c Hi refe-

runtur, & impugnantur ab Alex. 2a. — prædicatur, id minus, quod in eadem subijcitur. Sed priores sententię, quicquid probabilitatis habeāt omittendæ à nobis sunt hoc loco, quia tertia multò est planior, ac facilior. Nam aūt sit verior, alias videbimus.

Quot modis in quaq; figura directè aut etiam indirectè concludatur. Cap. XIII.

In prima figura tum directè, tum indirectè cōcluditur.

IN prima ergo figura dubium non est, quin vterque concludendi modus locum habere possit, directè nimirum, & indirectè. Si enim ita dicas.

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus.
Igitur omnis iustitia est qualitas.

directe sane concludes, vtpote maius extremum de minore. Si verò sic ratiocineris,

Omnis virtus est qualitas.
Omnis iustitia est virtus.
Igitur quædam qualitas est iustitia.

indirectè haud dubiè, & contra naturam colliges, scilicet minus extremum de maiore. At in secunda & tertia figura longè alia ratio est iuxta eam, quam hoc loco sequimur sententiam Nam cum in vtraq; id perpetuo sit maius extremum, quod de altero concluditur, vt dictum est, necessariò efficitur, vt quandocunque in his figuris ratiocinatio construitur directè concludatur.

In secunda & tertia figura semper directè cōcluditur.

Qua ratione factum est, vt Dialectici, qui nomina omnibus modis concludendi imposuerunt, enumeratis in prima figura quatuor directè, & quinque indirectè concludendi, quos vocauerunt,

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipton,
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frismorum,

Nullum indirectè concludentem in secunda, aut tertia figura nominauerint, sed hos tantum decem directè concludentes.

Cesar, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Quorum quatuor primi ad secundam, sex reliqui ad ter-

tertiam figuram pertinent. Hac ratione (vt alias omittam) dictum est a me, planiorem esse in his duabus figuris tertiã de maiore, & minore, extremo sententiã, quia inquam nullos indirectè concludendi modos inuenit, quos tamen superiores opiniones facere coguntur. Sed hæc alias. De his ergo vndeuiginti modis enumeratis; quinam sint, & qua arte hisce nominibus significentur, nunc dicendum est.

Modi aptæ ratiocinandi sunt 19.

De modis directè concludẽdi in prima figura. Cap. XIIII.

SI nomine modorum intelligamus quascũq; cõplicationes sumptionum secundũ quantitatẽ, & qualitatem, siue aptæ sint ad conclusionẽ aliquã colligendam, siue ineptæ, sexdecim necessario dandi sunt, in vnaquaq; figura modi. Nã aut vtraq; sumptio est vniuersalis: aut vtraq; particularis: aut maior propositio vniuersalis & minor particularis aut maior particularis, & minor vniuersalis. Nec.n. hoc loco de singularibus enunciationib. loqui instituimus: indefinitæ verò ex forma sua pro particularib. habendæ sunt. In vnaquaque aut dictarum quatuor complicationũ secundũ quantitatem quatuor itidem aliæ secundũ qualitatem cernuntur. Aut.n. vtraque sumptio affirmat: aut vtraque negat: aut propositio affirmat, assumptio negat: aut propositio negat, & assumptio affirmat. Itaque latè accepto modorũ noie, sexdecim sũt modi in singulis figuris verũ ex his qđ ad primã figurã attinet quatuor tantũ ex vi formę directè cõcludũt, videlicet

16. modi sunt in singulis figuris, si computentur simul apti, & inepti.

Modi directè concludenter in 1. figura.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio.

quia in his nunquam omnino dari potest antecedens verum, quin consequens vi antecedentis verum esse deprehendantur, Quę quidem ratio probandi, cęteris etiam quindecim modis ante concludentibus accommodanda est. Quanquã necessitas concludendi (quæ omnibus conuenit) alia quoque ratione perspici potest, vt paulò inferius docebimus.

Cap. 21. & 25.

Harum autem quatuor vocum significationem,

atque

Dictiones modorum qualitatem & quantitatem renunciationum significant.

atque adeò quindecim reliquarum facile intelliges, si aduerteris primam vocalē cuiusq; dictionis significare maiorem propositionem, secundā, minorem: tertiā conclusionem. Et rursus vocalem, A designare enunciationem vniuersalē affirmatiuā · E vniuersalem negatiuā, I particularem affirmatiuā, & O particularem negatiuam. Primus ergo primæ figuræ modus est, cum ex vtraque sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio vniuersalis, & affirmatiua colligitur. Quod totum significat vox Barbara. Exemplum.

Bar- . Omne bonum est expetendum,
ba- Omnis virtus est bona.
ra Igitur omnis virtus est expetenda.

Secundus modus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur. Quod totum significat vox Celarent. Exemplum.

Ce- Nullum bonum est fugiendum,
la- Omnis virtus est bona,
rent. Igitur nulla virtus fugienda est.

Tertius modus est cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua conclusio particularis affirmatiua colligitur. Id quod significat vox Darij Exemplum.

Da- Omne vitium fugiendum est,
rij. Aliqua consuetudo est vitium,
Igitur aliqua consuetudo fugienda est.

Quartus modus est cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur, vt significat vox Ferio. Exemplum.

Fe- Nullus timidus est fęlix,
rio. Quidam diues est timidus,
Igitur quidam diues non est fœlix.

Reliqui duodecim modi nihil ex vi formæ directe concludunt, quia in singulis dari potest antecedens verum, & consequens falsum, vt experienti facilè patebit. Verum quatuor iam dicti adeò latè fundun-

funduntur, vt omnis propoſita quæſtio in aliquo eorum confirmari poſsit. Colligunt enim omnia genera concluſionem, vtpote vniuersè affirmantem, vniuersè negantem, in parte affirmantem, & in parte negantem.

Omnis quæſtio concluditur in 1. figura. 1. pri 4.

De modis indirectè concludendi. *Cap. XV.*

MOdi verò indirectè concludendi quinq; ſunt, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Frifeſmorum. Et primi quidem tres nil differunt a tribus prioribus directè concludendi, niſi quod colligunt concluſiones, in quas concluſiones illorum conuertuntur. Reliqui autem duo apertius ab omnibus quatuor directè concludentibus diſſentiunt. Exempla.

Hos modos collegit Theophraſt[9] parti ex 2.pri. 1.partim j. ex pri.7. vt refert Ale. 1.pri. 4.

1

Ba-	Omne animal eſt ſubſtantia,
rali-	Omnis homo eſt animal,
pton	Igitur quædam ſubſtantia eſt homo.

2

Ce-	Nullum animal, eſt lapis,
lan-	Omnis homo eſt animal,
tes.	Igitur nullus lapis eſt homo.

3

Da-	Omne bonum expetendum eſt,
bi-	Quidam labor eſt bonus,
tis.	Igitur quoddam expetendum eſt labor.

Quartus ex maiore vniuerſali affirmatiua, & minore vniuerſali negatiua colligit ordine conuerſo particularem negatiuam hoc pacto.

Fa-	Omnis mens eſt ſubſtantia,
peſ-	Nullum corpus eſt mens.
mo.	Igitur quædam ſubſtantia non eſt corpus.

Quintus ex maiore particulari affirmatiua & minore vniuerſali negatiua colligit indirectè particularem negatiuam hoc pacto.

Quæ-

Fri- Quædam arbor est viuens,
ses- Nullum animal est arbor;
mo Igitur quoddam viuens non est animal.

De modis secundæ figuræ. *Caput XVI.*

EX illis sexdecim modis, quos in singulis figuris reperiri diximus, quatuor duntaxat apti sunt ad aliquid concludendum in secunda figura. Primus est, cum ex maiore vniuersali negatiua,& minora vniuersali affirmatiua conclusio vniuersalis negatiua colligitur: qui quidem vocatur Cesare, vt,

Ce- Nullum opus à virtute profectum, est execrandum,
sa- Omne mendacium est execrandum,
re. Igitur nullum mendacium est opus à virtute profectum.

Secundus modus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua cóclusio vniuersalis negatiua colligitur, qui dicitur Camestres vt,

Ca- Omnis qui diligit iniquitatem odit animam suam,
mes- Nullus iustus odit animam suam.
tres. Igitur nullus iustus diligit iniquitatem.

Tertius est, cum ex maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur, qui nuncupatur Festino, vt,

Fes- Nullum vitium placet Deo,
ti- Quędam animi submissio placet Deo,
no. Igitur quędam animi submissio non est vitium.

Quartus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua & minore particulari negatiua, conclusio particularis negatiua efficitur, qui appellatur Baroco, vt,

Ba-

Ba- Omnis prudens proſpicit futura,
ro- Quidam diues non proſpicit futura,
co. Quidam igitur diues non eſt prudens.

Reliqui duodecim modi nihil colligunt ratione formæ, quia in ſingulis dari poteſt antecedens verum & conſequens falſum. Hoc autem proprium eſt huius figuræ, vt negantes duntaxat quæſtiones in ipſa confirmari poſſint. Solas enim negantes concluſiones colligit, verum tam vniuerſales, quam particulares. *Negantes duntaxat quæſtiones confirmantur in 2. figura.* 1.pri.5.

De modis figuræ tertiæ. *Cap.* XVII.

SEx in hac figura inueniuntur modi ad concludendum apti, cæteri inutiles ſunt, nihilq; ex vi formæ concludunt. Primus ergo modus huius figuræ, eſt, cū ex vtraque ſumptione uniuerſali, & affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua colligitur, qui dicitur Darapti, vt, 1.pri.6.

Da- Omne animal ſentit,
rap- Omne animal eſt corpus animatum ſentit.
ti. Igitur quoddam corpus animatum ſentit.

Secundus eſt, cum ex maiore vniuerſali negatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, concluſio particularis negatiua efficitur, qui dicitur Felapton, vt ſi dicas.

Fe- Nullus lapis nutritur,
lap- Omnis lapis eſt corpus,
ton. Igitur quoddam corpus non nutritur.

Tertius eſt cum ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua concluditur. Atque hic dicitur Diſamis, vt,

Di- Quoddam animal reſpirat,
ſa- Omne animal eſt ſentiens,
mis. Igitur quoddam ſentiens reſpirat.

Quartus eſt, cum ex maiore vniuerſali affirmatiua & minore particulari affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem Datiſi, vt,

Da-

Omnis auarus est miser,
Da- Quidam auarus est diues,
tisi. Quidam igitur diues est miser.

Quintus modus est, cum ex maiore particulari negatiua, & minore vniuersari affirmatiua, conclusio particularis negatiua concluditur. Hic dicitur Bocardo, vt,

Bo- Quoddam animal non habet sanguinem.
car- Omne animal est viuens,
do. Igitur aliquod viuens non habet sanguinem.

Sextus modus est cum ex maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua efficitur, qui nuncupatur Ferison, vt,

Fe- Nullus sapiens est miser,
ri- Quidam sapiens est pauper,
son. Igitur aliquis pauper non est miser.

Quod vero cæteri decem modi nihil ex vi formæ concludant ex eo intelliges, quia in singulis inuenitur antecedens verum, & consequens falsum, quod per facile est experiri. Hoc vero proprium est huius figuræ, vt particulares duntaxat quæstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim particulares conclusiones colligit, verum tam affitmantes, quam negantes.

Particulares duntaxat quæstiones confirmantur in hac figura.

Regulæ generales omnibus figuris. Cap. XVII.

EX dictis colligi possunt tum communes quædam regulæ omnibus figuris, tum propriæ singulis. Communes omnibus quatuor sunt.

1. pri. 6.

Prima. Ex duabus particularibus nihil vi formæ concluditur. Hæc patet ex dictis, quia ex duabus particularibus quatuor modi constare possunt, vel enim vtraque sumptio affirmabit, vel vtraque negabit, vel propositio affirmabit assumptio negabit, vel propositio negabit, assumptio affirmabit, quorum nullum in aliqua figura quasi aptè concludentem recensuimus.

Oẽs hæ regulæ continentur. 1. pri. 24. Prima. Ex. 1. etiã pri. 1.

Se-

Secunda regula. Ex duabus negatiuis nihil vi formę concluditur. Hęc etiam, perspicua est ex dictis, quia ex duabus negatiuis quatuor itidem modi constare possunt, aut.n.vtraq; uniuersalis erit, aut vtraq; particularis, aut propositio uniuersalis, assumptio particularis, aut propositio particularis, assumptio uniuersalis, quorum nullum in aliqua figura uelut apte concludentem numerauimus. Atque ita fit vt his duabus regulis comprehendantur septem inutiles modi a singulis figuris explosi. Nam complicatio ex utraque particulari negatiua, quę secunda regula reijcitur, iam per primam reiecta est. *Secunda.*

Tertia regula. Si altera sumptionem particularis; fuerit, cõclusio ēt particularis sit necesse est: Hæc itidē patet ex dictis, q̃a nullus modus p̃scriptus est qui uniuersalē conclōnē ex particulari sũptione colligat. *Tertia.*

Quarta regula. Si altera sumptionum negatiua fuerit, conclusio etiam negatiua sit necessę est. Hæc denique ex dictis aperta relinquitur, quemadmodum, & superior. Ratio vero utriusque est, quia consequens est affectus antecedentis, effectus autem deteriorem partem suę causæ imitatur. Veruntamen prima, & tertia regula intelligendæ sunt in ijs syllogismis, quorum omnes termini sunt communes, seu vniuersales, (horum.n.hactenus doctrinam tradidimus) quia in maximè vsurpantur in disciplinis: item cum prædicata, enunciationum non notantur signo, Omnis, quod efficit enunciationem à cõi usu remotam. Nam in ijs syllogismis, in quibus præter cõsuetudinem aliquod predicatum huiusmodi signo notatur, & in expositorijs, qui constant medio termino singulari, alia ratio est, vt paulò post docebimus. *Quarta.* *In quibus syllogismis intelligendę sint duę priores regulæ.* Cap. 10. & 23.

Regulæ speciales singulis figuris, Cap. XIX.

EX iis verò quæ in tractatione primæ figuræ dicta sunt, colliguntur duæ regulæ peculiares primæ figuræ.

Prior regula 1. figura. Ex 1. pri. 4. *Posterior.* Prior est, Ex maiore propositione particulari nihil vi formæ concludi. Posterior, Ex minore negatiua nihil effici. Quæ quidem intelligendæ sunt in modis directè concludentibus. Nam in cæteris non seruantur, vtpotè in Fapesimo, & Frisesimorum. His duabus regulis comprehenduntur reliqui quinque modi ad concludendum inepti in prima figura, qui regulis generalibus non sunt comprehensi primus, cum vtraque affirmat, sed maior in parte. minor in totum, alter, cũ maior negat ex parte, & minor vniuerse affirmat, tertius, cum maior affirmat ex parte, & minor vniuerse negat, quartus cum vtraque est vniuersa, sed maior affirmat, minor negat quintus cum maior affirmat, in totum, & minor negat de parte.

Prior regula secundæ figuræ. Ex 1. pri. 5 *posterior.* Ex ijs etiam, quæ in secunda figura tractanda diximus, totidem regulæ ipsi propriæ eruuntur. Prior, Ex maiore propositione particulari nihil ratione formæ colligi, Posterior, Ex vtraque sumptione affirmatiua nihil colligi. His etiam duabus comprehenduntur ceteri quinque modi nihil concludentes in secunda figura, primus, tum maior in parte affirmat, & minor de toto negat. secundus, cum maior in parte negat, & minor vniuerse affirmat, tertius, cum vtraq; affirmat, sed maior de parte, minor de toto, quartus. cum vtraque vniuerse affirmat, quintus cum vtraque affirmat sed maior de toto genere, minor de parte.

Ex ijs tandem, quæ in tertia figura dicta sunt hæc vna regula ipsi propria colligitur. Ex minore negatiua nihil effici. Qua regula comprehenduntur reliqui modi nihil concludentes in hac figura, qui regulis, generalibus comprehensi non sunt.

Hi vero tres sunt tantum, primus, cum maior vniuersè affirmat, minor vniuersè negat, alter, cum maior vniuersè affirmat, minor ex parte negat, tertius, cum maior ex parte affirmat, & minor vniuersè negat.

Duo documenta generalia recentioribus tradita. Cap. XX.

NOn sunt tamen prętermittenda hoc loco duo generalia documenta, quę à recentioribus proponuntur, ex quibus traditę regulę magna ex parte nascuntur, Alterum est, Mediũ terminũ in altera saltem pręmissarum cóplete distribui debere, id est, vniuerse accipi pro omni re, pro qua accipi potest. Contrario vitio laborat hic ineptus Syllogismus. *Primum documentum.*

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Emendabitur autem si hanc feceris maiorem Omne animal est bipes, vel hanc minorem, Quidam equus est omne animal: Vtroq; enim modo distribuetur medius terminus, qui in vitiosa illa ratiocinatione non distribuitur. Quanquam secunda correctio, & emendatio perparum vsurpata est, quia prędicatum raro notatur signo omnis: Hoc tamen in vsitato enunciandi modo licet ex duabus particularibus aliquid vi formę concludere, vt si dicas, *Aliquando ex duabus particularibus aliquid efficitur.*

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est omne animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Hic vero fallax Syllogismus,

Omne animal fuit in arca Noè,
Quidam equus Alexandri est animal,
Igitur quidam equus Alexandri fuit in arca Noè.

Non ideo vitiosus est, quod medium non distribuatur, sed quod non distribuatur, complete, seu perfectè. Subiectum siquidé maioris accipi solet pro omnibus speciebus animalium, exceptis ijs, quæ in aquis degunt, & alijs quibusdam, non etiam pro omnibus earum indiuiduis. Eodem vitio notitiam hoc sophisma.

Omnis essentia diuina est pater,
Filius est essentia diuina,
Ergo filius est pater.

Medius enim terminus, quo in sensu maior propositio conceditur, non distribuitur complete ac perfectè. Quanquam enim accipitur pro omni essentia diuina, quæ vna tantum, atque adeo maximè vna est, tamen non accipitur pro omni re, quæ est essentia diuina. Nam si hoc modo acciperetur, ac si apertius dictum esset, Omne quod est essentia diuina, est pater, à nemine propositio concederetur: quandoquidem falsa esset, ac hæretica. Etenim quælibet persona diuina est verissimè essentia diuina, & tamē non quęlibet est pater.

Obiectio. Quod si quis objiciat cōtra hoc documentū, quod medius terminus in secunda figura nunquam distribuatur, cum perpetuo sit prædicatum, quod quidem signo distributiuo, seu vniuersali, vt est Aristotelis sententia, minimè vocatur, occurres, Semper prædicatum negatiuę enunciationis distribui a negatione quę negat copulam verbi, vt infrà docebimus, nec Aristotelem huic sententiæ refragari, sed tantum asserere, *Solutio.* prędicatum enunciationis vniuersalis non esse notandum signo. Omnis, quod est vniuersale affirmatiuum cum ergo in secunda figura necessario altera sumptio sit negatiua, efficitur, vt medius terminus necessario in altera distribuatur, vt, exempli causa, huius propositionis, Lapis non est animal, hic sit sensus, Lapis non est hoc animal, nec hoc, nec illud, nec vllū aliud, & ita cęterarum.

Secundū documentum. Cur sæpe ea vtraq; sumptione vniuersali non efficiatur v-

Alterum documentum est, Nullum terminum, qui non fuerit distributus in antecedente, distribuendum esse in consequente. Contrario vicio laborat hic paralogismus.

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est substantia,
Igitur omnis substantia est sensus capax.

Etenim nomen Substantia, quod non distribuitur

(.i. non accipitur vniuersè) in assumptione, distribuitur in conclusione. Ex hoc documento efficitur, vt merito, nec Darapti, nec Felapton, nec duo illi modi indirectè concludentes Baralipton, & fapesmo, colligant vniuersalem conclusionem et si constent ex vniuersalibus sumptionib. quoniã si vniuersalẽ concludas, argumentaberis à termino nõ distributo ad distributum, vt loquuntur recẽtiores, id ꝙ animaduertẽti facile patebit. Itaq; non segniter notãda sunt hæc documenta.

tur vniuersalis conclusio.

De Syllogismo perfecto, & imperfecto.
Cap. XXI.

PORRO Syllogismorum quidam perfecti sunt, quidam imperfecti, Perfectus dicitur is, qui nulla re indiget, vt colligendi necessitas sit euidens, hoc est, q̃ adeò perspicuè ex necessitate colligit, vt nulla sit opus arte ad id ostendendum. Huius generis sunt omnes ac soli directè concludentes in prima figura, qui propterea dicuntur per se noti, ac indemostrabiles, quod in his proximè exerceatur vis duorum quorundam principiorum ipso naturali lumine intellectus perspectorum, ac euidentium, è quibus omnis colligendi ratio, quæ in quacunq; argumentatione cernitur, qua si è purissimis fontibus emanat. Alterũ est, Quicquid vniuersè affirmatur de subiecto aliquo, affirmatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto, vt si substantia dicitur vniuersè de animali; omnis autem homo continetur sub animali, de omni homine dicetur substantia. Alterum vero est, Quicquid vniuersè negatur de subiecto aliquo, negatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto, vt si habere vitam vniuersè negatur de lapide, omnis autem sapphirus continetur sub lapide, haud dubie de omni sapphiro negabitur vitæ functio. Prioris principij vis exercetur in primo, & tertio modo primæ figuræ, hoc est, in Barbara, & Darij posteriora autem in secundo, & quarto qui dicuntur Celarent, & Ferio. Quo fit vt principia

Perfectus. Syllogismi.

Principia, quæ dicuntur regulatiua, duo sunt.

Primum.

Secundum.

In quibus Syllog. proxime exerceatur vis horum principiorum.

hæc merito dicantur regulatiua omnium syllogismorum, quasi omnium normę ac regulę, siquidem, & ceteri oẽs syllogismi ad quatuor illos, in quibus primo eorum vis cernitur, reuocantur, vt statim dicemus.

Imperfectus Syllogismus. Ibidem. Syllogismus imperfectus est qui vna re, aut pluribus indiget, vt colligendi necessitas euidens fiat, cuiusmodi sunt reliqui omnes pręter quatuor primos primæ figuræ Neq; enim adeo perspicuè concludunt, vt necessitas colligendi statim appareat, sed quisque eorum eget conuersione aliqua, aut euidendi deductione ad id quod fieri nequit, aut expositione, aut certè pluribus conuersionibus, quibus ipsa consequentię necessitas planè perspiciatur Vt igitur quo pacto id fiat doceamus, necesse est vt ante explicemus, quid sit euidẽs deductio ad id quod impossibile est, quid etiam expositio. Nam quid sit conuersio, & quot modis fiat, iam supra exposuimus. Lib. 3.

De syllogismo deducente ad impossibile. Cap. XXII.

Ex 1. pri. 3 & 40. & ex 1. pri. 14. DVobus modis Syllogismo aliquid probamus, directo, aut ex hypothesi seu conditione cum altero posita. Exempli causa, si alicui probare voluero, nulla opposita in eadem re simul reperiri posse, vno è duobus modis mihi licebit id facere. Altero, hoc idẽ concludendo, vt si dicam.

Nulla repugnãtia reperiri simul possunt in eadẽ re,
Omnia opposita sunt repugnantia.
Igitur nulla opposita simul in eadem re reperiri possunt.

Altero concludendo aliud pronunciatum, verbi causa, nulla contraria posse simul reperiri in eadem re facta tandem prius conuentione cum altero, vt si in contrarijs id confirmem, in omnibus oppositorum generibus confirmatum censeatur, velut si dicam.

Nullę formæ mutuo sese ab eodem subiecto expellentes, simul reperiri possunt in eadem Re.

Om-

Omnia contraria sunt formæ huiusmodi; Igitur
nulla contraria reperiri simul possunt in eadē re.

Prior syllogismus directò probat institutū, & ideo vocatur δεικτικὸς, quasi ostensiuus, posterior non confirmat propositum nisi ex pacto, & conuentione cum altero, & ideo dicitur ἐξ ὑποθέσεως, quasi ex conditione posita.

Syllogis. ostensiuus syllogis. ex hypothesi.

Itaque syllogismis, qui ex hypothesi rem probant numerantur ij, qui dicuntur εἰς τὸ ἀδύνατον, impossibile καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου hoc est, ad impossibile, & Per impossibile, quia ex contradicente alicuius enunciationis veræ ab aduersario absurdè data, & ex altera perspicuè vera, deducit hominem ad aliquid quod fieri nequeat, & per eiusmodi impossibile, quòd ille admittere omnino recusat, cogit eum retractare id, quod absurde ante dederat, & ita admittere enunciationem quam negauerat. Exempli causa, neget aliquis hanc veram enunciationem, Aliquid ex quo voluptas capitur non est bonum, dicatq; absurde, omne id ex quo voluptas capitur esse bonū, tūc ego sic argumētabor.

Syllogis. per impossibile siue ad impossibile.

Cur dicatur ad impossibile.

Cur per impossibile.

Omne id ex quo voluptas capitur, est bonum
(vt ais)
Quædam verò mala sunt, ex quibus inuidus uoluptatem capit, ut perspicuum est.
Igitur quædam mala sunt bona.

Ille verò cum viderit ne aliquid, quod fieri nequeat, ex sua enunciatione, & alia perspicuè vera collegisse plane negabit id, quod absurde asseruit, sicq; admittet, quod negauerat, quia id verum esse non pōt, ex quo impossibile aliquid efficitur. Ita syllogismus hic, quē feci, non colligit directò institutum, vtpotè, Non omne id ex quo voluptas capitur esse bonum (id quod ego concludere cōtra hominem cupiebam) sed quiddā impossibile, quo concluso cogitur ille ex tacito quoddam pacto, & conditione quam omnes disputantes inter se statuunt, retractare id quod dixerat. Conditio autem conuentiove tacita disputantium, qua ille tenetur, est ut si aliquid quod fieri nequeat, ex

Conditio seu hypothesis unde syl.

Dictiones modorum qualitatem & quantitatem renunciationum significant.

atque adeò quindecim reliquarum facile intelliges, si aduerteris primam vocalē cuiusq; dictionis significare maiorem propositionem, secundā, minorem: tertiā conclusionem. Et rursus vocalem, A designare enunciationem vniuersalē affirmatiuā · E vniuersalem negatiuā, I particularem affirmatiuā, & O particularem negatiuam. Primus ergo primæ figurę modus est, cum ex vtraque sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio vniuersalis, & affirmatiua colligitur. Quod totum significat vox Barbara. Exemplum.

Bar- . Omne bonum est expetendum,
ba- Omnis virtus est bona.
ra Igitur omnis virtus est expetenda.

Secundus modus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur. Quod totum significat vox Celarent. Exemplum.

Ce- Nullum bonum est fugiendum,
la- Omnis virtus est bona,
rent. Igitur nulla virtus fugienda est.

Tertius modus est cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua conclusio particularis affirmatiua colligitur. Id quod significat vox Darij Exemplum.

Da- Omne vitium fugiendum est,
rij. Aliqua consuetudo est vitium,
Igitur aliqua consuetudo fugienda est.

Quartus modus est cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur, vt significat vox Ferio. Exemplum.

Fe- Nullus timidus est fęlix,
rio. Quidam diues est timidus,
Igitur quidam diues non est fœlix.

Reliqui duodecim modi nihil ex vi formæ directe concludunt, quia in singulis dari potest antecedens verum, & consequens falsum, vt experienti facilè patebit. Verum quatuor iam dicti adeò latè

funduntur, vt omnis proposita quæstio in aliquo eorum confirmari posit. Colligunt enim omnia genera conclusionem, vtpote vniuersè affirmantem, vniuersè negantem, in parte affirmantem, & in parte negantem.

Omnis quæstio concludi tur in 1. figura. 1. pri 4.

De modis indirectè concludendi. *Cap. XV.*

MOdi verò indirectè concludendi quinq; sunt, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesimorum. Et primi quidem tres nil differunt a tribus prioribus directè concludendi, nisi quod colligunt conclusiones, in quas conclusiones illorum conuertuntur. Reliqui autem duo apertius ab omnibus quatuor directè concludentibus dissentiunt. Exempla.

Hos modos collegit Theophrast⁹ par ti ex 2.pri. 1.partim j. ex pri.7. vt refert Ale. 1.pri. 4.

1

Ba-	Omne animal est substantia,
rali-	Omnis homo est animal,
pton	Igitur quædam substantia est homo.

2

Ce-	Nullum animal, est lapis,
lan-	Omnis homo est animal,
tes.	Igitur nullus lapis est homo.

3

Da-	Omne bonum expetendum est,
bi-	Quidam labor est bonus,
tis.	Igitur quoddam expetendum est labor.

Quartus ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit ordine conuerso particularem negatiuam hoc pacto.

Fa-	Omnis mens est substantia,
pes-	Nullum corpus est mens.
mo.	Igitur quædam substantia non est corpus.

Quintus ex maiore particulari affirmatiua & minore vniuersali negatiua colligit indirectè particularem negatiuam hoc pacto.

Quæ-

Fri- Quædam arbor est viuens,
ses- Nullum animal est arbor;
mo Igitur quoddam viuens non est animal.

De modis secundæ figuræ. *Caput XVI.*

EX illis sexdecim modis, quos in singulis figuris reperiri diximus, quatuor duntaxat apti sunt ad aliquid concludendum in secunda figura. Primus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minora vniuersali affirmatiua conclusio vniuersalis negatiua colligitur: qui quidem vocatur Cesare, vt,

Ce- Nullum opus à virtute profectum, est execrandum,
sa- Omne mendacium est execrandum,
re. Igitur nullum mendacium est opus à virtute profectum.

Secundus modus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua cóclusio vniuersalis negatiua colligitur, qui dicitur Camestres vt,

Ca- Omnis qui diligit iniquitatem odit animam suam,
mes- Nullus iustus odit animam suam.
tres. Igitur nullus iustus diligit iniquitatem.

Tertius est, cum ex maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur, qui nuncupatur Festino, vt,

Fes- Nullum vitium placet Deo,
ti- Quędam animi submissio placet Deo,
no. Igitur quędam animi submissio non est vitium.

Quartus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua & minore particulari negatiua, conclusio particularis negatiua efficitur, qui appellatur Baroco, vt,

Ba- Omnis prudens proſpicit futura,
ro- Quidam diues non proſpicit futura,
co. Quidam igitur diues non eſt prudens.

Reliqui duodecim modi nihil colligunt ratione formæ, quia in ſingulis dari poteſt antecedens verum & conſequens falſum. Hoc autem proprium eſt huius figuræ, vt negantes duntaxat quæſtiones in ipſa confirmari poſſint. Solas enim negantes concluſiones colligit, verum tam vniuerſales, quam particulares. *Negantes duntaxat quæſtiones confirmantur in 2. figura.* 1.pri.5.

De modis figuræ tertiæ. *Cap.* XVII.

Sex in hac figura inueniuntur modi ad concludendum apti, cæteri inutiles ſunt, nihilq; ex vi formæ concludunt. Primus ergo modus huius figuræ, eſt, cū ex vtraque ſumptione uniuerſali, & affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua colligitur, qui dicitur Darapti, vt, 1.pri.6.

Da- Omne animal ſentit,
rap- Omne animal eſt corpus animatum ſentit.
ti. Igitur quoddam corpus animatum ſentit.

Secundus eſt, cum ex maiore vniuerſali negatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, concluſio particularis negatiua efficitur, qui dicitur Felapton, vt ſi dicas.

Fe- Nullus lapis nutritur,
lap- Omnis lapis eſt corpus,
ton. Igitur quoddam corpus non nutritur.

Tertius eſt cum ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua concluditur. Atque hic dicitur Diſamis, vt,

Di- Quoddam animal reſpirat,
ſa- Omne animal eſt ſentiens,
mis. Igitur quoddam ſentiens reſpirat.

Quartus eſt, cum ex maiore vniuerſali affirmatiua & minore particulari affirmatiua, concluſio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem Datiſi, vt,

Omnis auarus est miser,

Da- Quidem auarus est diues,

tisi. Quidam igitur diues est miser.

Quintus modus est, cum ex maiore particulari negatiua, & minore vniuersari affirmatiua, conclusio particularis negatiua concluditur. Hic dicitur Bocardo, vt,

Bo- Quoddam animal non habet sanguinem.

car- Omne animal est viuens,

do. Igitur aliquod viuens non habet sanguinem.

Sextus modus est cum ex maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua efficitur, qui nuncupatur Ferison, vt,

Fe- Nullus sapiens est miser,

ri- Quidam sapiens est pauper,

son. Igitur aliquis pauper non est miser.

Quod vero cæteri decem modi nihil ex vi formæ concludant ex eo intelliges, quia in singulis inuenitur antecedens verum, & consequens falsum, quod per facile est experiri. Hoc vero proprium est huius figuræ, vt particulares duntaxat quæstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim particulares conclusiones colligit, verum tam affirmantes, quam negantes.

Particulares duntaxat quæstiones confirmantur in hac figura.

Regulæ generales omnibus figuris. Cap. XVII.

EX dictis colligi possunt tum communes quædam regulæ omnibus figuris, tum propriæ singulis. Communes omnibus quatuor sunt.

1. pri. 6. Oẽs hæ regulæ continentur.

Prima. Ex duabus particularibus nihil vi formæ concluditur. Hæc patet ex dictis, quia ex duabus particularibus quatuor modi constare possunt, vel enim vtraque sumptio affirmabit, vel vtraque negabit, vel propositio affirmabit assumptio negabit, vel propositio negabit, assumptio affirmabit, quorum nullum in aliqua figura quasi aptè concludentem recensuimus.

1. pri. 24. Prima. Ex. 1. etiã pri. 1.

Se-

Secunda regula. Ex duabus negatiuis nihil vi formę concluditur. Hęc etiam, perspicua est ex dictis, quia ex duabus negatiuis quatuor itidem modi constare possunt, aut.n. vtraq; uniuersalis erit, aut vtraq; particularis, aut propositio uniuersalis, assumptio particularis, aut propositio particularis, assumptio uniuersalis, quorum nullum in aliqua figura uelut apte concludentem numerauimus. Atque ita fit vt his duabus regulis comprehendantur septem inutiles modi a singulis figuris explosi. Nam complicatio ex utraque particulari negatiua, quę secunda regula reijcitur, iam per primam reiecta est. *Secunda.*

Tertia regula. Si altera sumptionem particularis; fuerit, cōclusio ēt particularis fit necesse est: Hæc itidē paret ex dictis, qa nullns modus pscriptus est qui uniuersalē conclōnē ex particulari sūptione colligat. *Tertia.*

Quarta regula. Si altera sumptionnm negatiua fuerit, conclusio etiam negatiua fit necessę est. Hæc denique ex dictis aperta relinquitur, quemadmodum, & superior. Ratio vero utriusque est, quia consequens est affectus antecedentis, effectus autem deteriorem partem fuę causæ imitatur. Veruntamen prima, & tertia regula intelligendæ sunt in ijs syllogismis, quorum omnes termini sunt eommunes, seu vniuersales, (horum.n. hactenus doctrinam tradidimus) quia in maximè vsurpantur in disciplinis: item cum prædicata, enunciationum non notantur signo, Omnis, quod efficite nunciationem à cōi usu remotam. Nam in ijs syllogismis, in quibus præter cōsuetudinem aliquod predicatum huiusmodi signo notatur, & in expositorijs, qui constant medio termino singulari, alia ratio est, vt paulò post docebimus. *Quarta.* *In quibus syllogismis intelligendę sint duæ priores regulæ.* Cap. 10. & 23.

Regulæ speciales singulis figuris,
Cap. XIX.

EX iis verò quæ in tractatione primæ figuræ dicta sunt; colliguntur duæ regulæ peculiares primæ figuræ.

Prior regula 1. figura. Ex 1.pri.4. *Posterior.* Prior est, Ex maiore propositione particulari nihil vi formæ concludi. Posterior, Ex minore negatiua nihil effici. Quæ quidem intelligendæ sunt in modis directè concludentibus. Nam in cæteris non seruantur, vtpote in Fapesmo, & Frisesinorum. His duabus regulis comprehenduntur reliqui quinque modi ad concludendum inepti in prima figura, qui regulis generalibus non sunt comprehensi primus, cum vtraque affirmat, sed maior in parte. minor in totum. alter, cũ maior negat ex parte, & minor vniuersè affirmat, tertius, cum maior affirmat ex parte, & minor vniuersè negat, quartus cum vtraque est vniuersa, sed maior affirmat, minor negat quintus cum maior affirmat, in totum, & minor negat de parte.

Prior regula secundæ figuræ. Ex 1.pri.5 *Posterior.* Ex ijs etiam, quæ in secunda figura tractanda diximus, totidem regulæ ipsi propriæ eruuntur. Prior, Ex maiore propositione particulari nihil ratione formæ colligi, Posterior, Ex vtraque sumptione affirmatiua nihil colligi. His etiam duabus comprehenduntur ceteri quinque modi nihil concludentes in secunda figura, primus, tum maior in parte affirmat, & minor de toto negat. secundus, cum maior in parte negat, & minor vniuersè affirmat, tertius, cum vtraq; affirmat, sed maior de parte, minor de toto, quartus. cum vtraque vniuersè affirmat, quintus cum vtraque affirmat sed maior de toto genere, minor de parte.

Ex ijs tandem, quæ in tertia figura dicta sunt hæc vna regula ipsi propria colligitur. Ex minore negatiua nihil effici. Qua regula comprehenduntur reliqui modi nihil concludentes in hac figura, qui regulis generalibus comprehensi non sunt.

Hi vero tres sunt tantum, primus, cum maior vniuersè affirmat, minor vniuersè negat, alter, cum maior vniuersè affirmat, minor ex parte negat, tertius, cum maior ex parte affirmat, & minor vniuersè negat.

Duo documenta generalia recentioribus tradita. Cap. XX.

NOn sunt tamen prętermittenda hoc loco duo generalia documenta, quę à recentioribus proponuntur, ex quibus traditę regulę magna ex parte nascuntur, Alterum est, Mediũ terminũ in altera saltem pręmissarum cóplete distribui debere, id est, vniuerse accipi pro omni re, pro qua accipi potest. Contrario vitio laborat hic ineptus Syllogismus. *Primum documentum.*

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Emendabitur autem si hanc feceris maiorem

Omne animal est bipes, vel hanc minorem, Quidam equus est omne animal: Vtroq; enim modo distribuetur medius terminus, qui in vitiosa illa ratiocinatione non distribuitur. Quanquam secunda correctio, & emendatio perparum vsurpata est, quia predicatum raro notatur signo omnis: Hoc tamen in vsitato enunciandi modo licet ex duabus particularibus aliquid vi formę concludere, vt si dicas, *Aliquando ex duabus particularibus aliquid efficitur.*

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est omne animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Hic vero fallax Syllogismus,

Omne animal fuit in arca Noè,
Quidam equus Alexandri est animal,
Igitur quidam equus Alexandri fuit in arca Noè.

Non ideo vitiosus est, quod medium non distribuatur, sed quod non distribuatur, complete, seu perfectè. Subiectum siquidé maioris accipi solet pro omnibus speciebus animalium, exceptis ijs, quæ in aquis degunt, & alijs quibusdam, non etiam pro omnibus earum indiuiduis. Eodem vitio notitiam hoc sophisma.

Omnis essentia diuina est pater,
Filius est essentia diuina,
Ergo filius est pater.

Medius enim terminus, quo in sensu maior propositio conceditur, non distribuitur complete ac perfectè. Quanquam enim accipitur pro omni essentia diuina, quæ vna tantum, atque adeo maximè vna est, tamen non accipitur pro omni re, quæ est essentia diuina. Nam si hoc modo acciperetur, ac si apertius dictum esset, Omne quod est essentia diuina, est pater, à nemine propositio concederetur: quandoquidem falsa esset, ac hæretica: Et enim quælibet persona diuina est verissimè essentia diuina, & tamē non quelibet est pater.

Obiectio. Quod si quis objiciat cōtra hoc documentū, quod medius terminus in secunda figura nunquam distribuatur, cum perpetuo sit prædicatum, quod quidem signo distributiuo, seu vniuersali, vt est Aristotelis sententia, minimè vocatur, occurres, Semper prædicatum negatiuę enunciationis distribui a negatione quę negat copulam verbi, vt infrà docebimus, nec Aristotelem huic sententiæ refragari, sed tantum asserere, prędicatum enunciationis vniuersalis non esse notandum signo. Omnis, quod est vniuersale affirmatiuum *Solutio.* cum ergo in secunda figura necessario altera sumptio sit negatiua, efficitur, vt medius terminus necessario in altera distribuatur, vt, exempli causa, huius propositionis, Lapis non est animal, hic sit sensus, Lapis non est hoc animal, nec hoc, nec illud, nec vllū aliud, & ita ceterarum.

Secundū documentum. Cur sæpe ea vtraq; sumptione vniuersali non efficiatur. Alterum documentum est, Nullum terminum, qui non fuerit distributus in antecedente, distribuendum esse in consequente. Contra hoc vicio laborat hic paralogismus.

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est substantia,
Igitur omnis substantia est sensus capax.

Etenim nomen Substantia, quod non distribuitur

(i. non

(.i. non accipitur vniuersè) in assumptione, distribuitur in conclusione. Ex hoc documento efficitur, vt merito, nec Darapti, nec Felapton, nec duo illi modi indirectè concludentes Baralipton, & fapesmo, colligant vniuersalem conclusionem ét si constent ex vniuersalibus sumptionib. quoniā si vniuersalē concludas, argumentaberis à termino nō distributo ad distributum, vt loquuntur recētiores, id ꝙ animaduertēti facile patebit. Itaq; non segniter notāda sunt hæc documenta. *tur vniuersalis conclusio.*

De Syllogismo perfecto, & imperfecto.
Cap. XXI.

PORRO Syllogismorum quidam perfecti sunt, quidam imperfecti, Perfectus dicitur is, qui nulla re indiget, vt colligendi necessitas sit euidens, hoc est, q adeò perspicuè ex necessitate colligit, vt nulla sit opus arte ad id ostendendum. Huius generis sunt omnes ac soli directè concludentes in prima figura, qui propterea dicuntur per se noti, ac indemostrabiles, quod in his proximè exerceatur vis duorum quorundam principiorum ipso naturali lumine intellectus ꝑspectorum, ac euidentium, è quibus omnis colligendi ratio, quæ in quacunq; argumentatione cernitur, qua si è purissimis fontibus emanat. Alterū est, Quicquid vniuerse affirmatur de subiecto aliquo, affirmatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto, vt si substantia dicitur vniuerse de animali; omnis autem homo continetur sub animali, de omni homine dicetur substantia. Alterum vero est, Quicquid vniuerse negatur de subiecto aliquo, negatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto, vt si habere vitam vniuerse negatur de lapide, omnis autem sapphirus continetur sub lapide, haud dubie de omni sapphiro negabitur vitæ functio. Prioris principij vis exercetur in primo, & tertio modo primæ figuræ, hoc est, in Barbara, & Darij posteriora autem in secundo, & quarto qui dicuntur Celarent, & Ferio. Quo fit vt principia

Perfectus. Syllogismi.

Principia, quæ dicuntur regulatina; duo sunt.

Primum.

Secundum.

In quibus Syllog. proxime exerceatur vis horum principiorum.

Omnia contraria sunt formæ huiusmodi; Igitur
nulla contraria reperiri simul possunt in eadē re.

Prior syllogismus directò probat institutū, & ideo vocatur δεικτικος, quasi ostensiuus, posterior non confirmat propositum nisi ex pacto, & conuentione cum altero, & ideo dicitur ἐξ ὑποθέσεως, quasi ex-conditione posita. *Syllogis. ostensiuus syllogis. ex hypothesi.*

Itaque syllogismis, qui ex hypothesi rem probant numerantur ij, qui dicuntur εἰς τὸ ἀδύνατον, impossibile καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου hoc est, ad impossibile, & Per impossibile, quia ex contradicente alicuius enunciationis veræ ab aduersario absurdè data, & ex altera perspicuè vera, deducit hominem ad aliquid quod fieri nequeat, & per eiusmodi impossibile, quòd ille admittere omnino recusat, cogit eum retractare id, quod absurde ante dederat, & ita admittere enunciationem quam negauerat. Exempli causa, neget aliquis hanc veram enunciationem, Aliquid ex quo voluptas capitur non est bonum, dicatq; absurde, omne id ex quo voluptas capitur esse bonū, tūc ego sic argumētabor. *Syllogis. per impossibile siue ad impossibile. Cur dicatur ad impossibile. Cur per impossibile.*

Omne id ex quo voluptas capitur, est bonum (vt ais)
Quædam verò mala sunt, ex quibus inuidus uoluptatem capit, ut perspicuum est.
Igitur quædam mala sunt bona.

Ille verò cum viderit ne aliquid, quod fieri nequeat, ex sua enunciatione, & alia perspicuè vera collegisse plane negabit id, quod absurde asseruit, sicq; admittet, quod negauerat, quia id verum esse non pót, ex quo impossibile aliquid efficitur. Ita syllogismus hic, quē feci, non colligit directò institutum, vtpotè, Non omne id ex quo voluptas capitur esse bonum (id quod ego concludere cōtra hominem cupiebam) sed quiddā impossibile, quo concluso cogitur ille ex tacito quoddam pacto, & conditione quam omnes disputantes inter se statuunt, retractare id quod dixerat. Conditio autem conuentiove tacita disputantium, qua ille tenetur, est ut si aliquid quod fieri nequeat, ex *Conditio seu hypothesis unde syl.*

cuiusquam assertione concludi cōperiatur, talis asse-tio retractata censeatur. Impossibile namq; non, nisi ex impossibili sequitur, ut supra dictum est. Sic igitur fit deductio ad impossibile, Quæ tum erit euidens cū syllogismus deducens fuerit perfectus, hoc est, ex primis quatuor primę figuræ: qualis est is, quem in exemplum attulimus. Verùm quo pacto hoc syllogismorū genere euidens fiat necessitas concludendi imperfectorum, paulò pòst docebimus.

igismus ad impossibile dicitur ex hypothesi, quæ sit.

Quę sit euidens deductio ad impossibile.

Vt 1. pri. 2. & 6.

De syllogismo expositorio. Cap. XXIII.

EXpositio verò, qua sępe vtitur Aristoteles; fit quodam syllogismorum genere, quod Expositorium appellatur. Is autem dicitur syllogismus expositorius, qui consta[t] medio termino singulari. Exempla mox tradentur. Quia verò naturale est singularibus terminis, vt subijciantur, is maximè, ac præcipuè dicitur expositorius syllogismus, qui in tertia figura struitur. Perpetuò enim medius terminus in ea figura subijcitur, vt patet ex dictis.

Syllog. exp. quid. Exp. syllog præcipuè struitur in 3. figura.

Ex ijs quæ dicta sunt, efficitur, vt generaliter hoc differant expositorij syllogismi ab ijs quos hactenus tractauimus, quòd illi cōstant medio termino cōmuni, hi singulari. Si ergo expositorij syllogismi non solum cōstiterint medio termino singulari, sed etiā vtrāque sumptionum habuerint singularē, duobus tantum modis in prima figura colligent, totidem in tertia, & trib. in secunda. Prior modus primæ figuræ, ex vtraque affirmante colligit singulare affirmantem hoc pacto.

Qua ratione differant expositorij syllogismi à cæteris.

Socrates est sapiens.
Hic homo est Socrates,
Igitur hic homo est sapiens.

Posterior ex propositione negante, & assumptione affirmante colligit singularem negantem hoc pacto.

Socrates non colit multos Deos,
Hic Philosophus est Socrates.
Igitur hic Philosophus non colit multos Deos,

Pri-

Primus secundæ ex vtraque affirmante colligit singularem affirmantem, vt,

Marcus Tullius est Cicero,
Hic homo est Cicero,
Igitur hic homo est Marcus Tullius,

Secundus ex propositione negante, & assumptione affirmante colligit singularem negantem.

Demosthenes non est Cicero.
Hic orator est Cicero.
Igitur hic orator non est Demosthenes,

Tertius ex propositione affirmante, & assumptione negante colligit singularem negantem.

Socrates est filius Sophronisci,
Plato non est filius Sophronisci,
Igitur Plato non est Socrates.

Prior tertiæ, e vtraque affirmante colligit particularem affirmantem: hoc pacto.

Socrates est sapiens,
Socrates est pauper.
Igitur quidam pauper est sapiens.

Posterior ex propositione negante, & assumptione affirmante colligit particularem negantē: hoc modo.

Cræsus non est sapiens.
Cræsus est diues.
Igitur quidam diues non est sapiens.

Si tamen in hac figura minus extremum fuerit singulare, licebit priori modo concludere singularem affirmantem, posteriori autem singularem negantem, quod facile est exemplis cernere. Si autem expositorij syllogismi solum medium terminum habuerint singularem, in prima quidem figura totidem erūt modi, quot in syllogismis ex medio communi, nec ab illis different, nisi quod necessariò habebunt maiores singulares ratione medij, quod in maiore subijcitur. Exēpla facilè occurrent.

Expositor, ex solo medio singulari.

Prima fig.

In secunda verò præter quatuor vulgatos modos negatiuè concludentes, quorum exempla statim sese offerunt, alij quatuor ex utraque affirmatiua affirmatiuè

Secunda.

tiuè colligentes reperiuntur,quorum primus ex vtraque uniuersali colligit uniuersalem,vt si dicas.

Omne astrum efficiens diem est hic sol,
Omnis planeta, qui est in quarto cœlo, est hic sol,
Igitur omnis planeta,qui est in quarto cęlo, est astrum efficiens diem.

Secundus ex propositione vniuersali, & assumptione particulari concludit particularem. Tertius ex propositione particulari,& assumptione vniuersali, vniuersalem. Quartus ex vtraque particulari, particularem.Quod non est difficile exemplis illustrare.

Tertia. At in tertia figura nūquam plures sunt,quàm duo modi,quos iam tradidimus.Illud tamen obiter admonuerimus,hoc syllogismorum genere ex vtraq; sumptione particulari aliquid in secunda figura ex vi formæ concludi, itemq; ex particulari colligi vniuersalem:id quod supra animaduertendum diximus.

Quatuor modi huiusmodi syllogismorum affirmatiuè concludentes in secunda figura,possunt reuocari ad modos primæ solius maioris conuersione, primus quidem,& tertius,ad primum:secundus verò,& quartus,ad tertium. Possunt etiam probari per deductionem ad incommodum primus,& tertius, in Bocardo, secundus,& quartus,in Ferison. Nam ex contradictorio conclusionis cuiusq; modi assumpta minore colligitur immediatè contrarium, aut contradictorium maioris:modò ponas singularem negatiuam conuerti in vniuersalem negatiuam, quod hac ratione colliges. Socrates non est albus, ergo nullum album est Socrates. Nam si aliquod album est Socrates,Socrates quoque albus, quod contradicit primæ enunciationi. Hæc dicta sint prouectis, ne quis fortè minus attentè rem considerans hosce modos inficietur. Nā alioqui fortasse non indigent probatione, quia diligenter animaduertenti uidentur per se noti, vt mox dicetur.Tantum abest,vt cum expositorij sint, per Bocardo,& Ferison, qui per expositorios confirmantur probari debeant.

Quòd expositorũ syllogismi sint perfecti, ac per se euidentes. Cap. XXIIII.

Videntur autem omnes syllogismi expositorij habere necessitatem colligendi per se notam, & perspicuam, ac proinde esse perfecti, quia constant medio termino siue argumento singulari, qui est maximè vnus, & proximè exercent vim illorum principiorum per se euidentium. Quæcunque sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se. Quæcunque ita sunt ad aliquid tertium affecta, vt alterum sit idem illi, alterum non idem, non sunt eadem inter se: in quibus nomine tertij potissimum intelligitur aliquid singulare. *Principia per se nota, quorum uis pximè exercetur in expositorijs syllogis.*

Meritò ergo huiusmodi syllogismi dicti sunt expositorij, quia sunt adeo perspicui, & euidentes, vt rem ipsam sensibus exponere videantur. Vnde etiam fit vt nõ abs re demonstrationes sensibiles appellari soleãt. *Cur expositorij syllogis. hoc nomine appellẽtur.* *Cur dicantur demonstratiões sensibiles.*

Sed contra hæc sic liceat argumentari: Hæ sunt vitiosæ ac fallaces argumentationes, Essentia diuina est pater, Essentia diuina est filius, ergo filius est pater: Pater non est filius pater est essentia diuina, ergo essentia diuina non est filius: & tamen hi modi, traditi sunt in tertia figura, cum hi termini, Essentia diuina, & Pater in diuinis sint singulares, igitur perperam traditi videntur. Respondebis tamẽ nomine medij termini singularis, quo syllogismus expositorius propositũ confirmat, intelligendũ esse eum, qui accipitur pro aliqua re indiuidua, quæ nec est plures res, nec est idẽ re cum ea, quæ est plures res, sic.n.intellecto noie tertij perspicua sunt duo illa principia, q̃ attulimus: alioqui nõ parũ habent ambiguitatis, at hunc terminũ. Essentia diuina accipi pro quadã re indiuidua, hoc est, ꝑ ipsa Deitate, q̃ tamẽ est plures res, i.plura supposita diuina: & hunc terminum Pater, in diuinis, accipi pro quadam re indiuidua, hoc est, pro prima persona trinitatis, quę tamen est idem rę cum essentia diuina, quæ est plures *Ab Alc. 1. pri. 2. & 6. & ab alius.* *Obiectio.* *Solutio.* *Arist. sentẽtia.*

res. Non cernuntur ergo modi supradicti in propositis argumentationibus: quanquam Aristoteles nullũ terminum singularem negaret posse esse medium terminum syllogismi expositorij, quia lumine fidei minimè illustratus, nullam cogitabat rem singularem, quæ simul esset plures res. Vnde apud ipsum duo illa principia habentur per se nota, accepto nomine tertij pro quacunque re singulari.

De probatione ostensiua imperfectorum syllogismorum. Cap. XXV.

His ergo positis, facilè erit intelligere, quo pacto necessitas colligendi imperfectorũ syllogismorũ per perfectos cõfirmetur. Quanquã .n. satis ea probari possit ex eo, ꝙ eadem forma retenta in nulla materia reperiri potest antecedens verũ, & consequens falsum, tamen compendiosior hæc via est ac securior: siquidem nemo est, qui materias omnes possit percurrere: ex quo fit vt nunquam animus dubitantis quiescat, donec imperfectam ratiocinationem per perfectam, ac per se euidentem comprobet. Itaq; prima confirmatio fiet conuersionis interuentu: altera per euidentem deductionem ad id ꝙ fieri nequit: tertia per expositionem.

Tria confirmationum genera.

Confirmatio per conuersionem (quę ostensina probatio, & ostensiua reductio imperfectorum ad perfectos appellari solet) tunc fit, cùm ex sumptionibus imperfecti syllogismi, aut sine vlla conuersione, aut conuersione vtriusq; alterius ve duntaxat, per syllogismum aliquem perfectum colligitur conclusio imperfecti, aut conuersa eius, ex qua tandem ipsa per conuersionem efficitur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente, vt suprà diximus, conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi perfecti collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Hac ratione probantur omnes imperfecti syllogismi præterquam Baroco, & Bocardo, ut in progressu

Confirmatio per conuersionem, seu ostensiua.

Cui principio nitatur probatio ostensiua.

Qui nam syllogismi ostensiuè cõfirmentur.

greſſu apertum erit.

Baralipton igitur, qui eſt imperfectorũ primus modus, ſic probatur. Ex ſumptionibus eius ſiue vlla cõuerſione colligitur in Barbara concluſio vniuerſalis affirmatiua, ex qua tandem per conuerſionem per accidens, efficitur concluſio indirectè collecta. Exerceantur iſta hoc modo. Dicat aliquis, nihil colligere hunc ſyllogiſmum in Baralipton.

Omne animal eſt ſubſtantia,
Et omnis homo eſt animal,
Igitur quædam ſubſtantia eſt homo.

Tunc ego confecto ex ſumptionibus eiuſdẽ ſyllogiſmi ſyllogiſmo perfecto, sic probabo cõſequentiam.

Omne animal eſt ſubſtantia,
Et omnis homo eſt animal,
Igitur omnis homo eſt ſubſtantia.

Tu ſic.

Omnis homo eſt ſubſtantia,
Igitur quædam ſubſtantia eſt homo.

Ergo ex primo antecedente neceſſariò ſequitur poſtremum conſequens in Baralipton, vt dictum eſt.

Eadem arte vteris in probatione duorum modorũ ſequentium, vtpotè Celantes, & Dabitis, per Celarent, & Darij, nisi quòd concluſiones immediatè collectę in Celarent, & Darij, ſimpliciter conuertendæ ſunt. Itaq; tres primi imperfecti modi non alia conuerſione probantur, quàm concluſionis perfecti ſyllogiſmi.

Fapeſmo verò probatur conuerſione per accidens maioris, & ſimplici minoris, & illatione ſuę concluſionis in Ferio. Quod ita intelliges. Neget aliquis neceſſitatem colligendi huius ſyllogiſmi in Fapeſmo. 1.pri. 6.

Omne animal eſt ſubſtantia;
Et nullus lapis eſt animal,
Igitur quędam ſubſtantia non eſt lapis.

Tunc ego sic probabo conſequutionem.

Omne animal eſt ſubſtantia,
& nullus lapis eſt animal,

Igitur quędam substantia est animal,
& nullum animal est lapis.
Iam sic,
Quæ'am substantia est animal,
& nullum animal est lapis.
Igitur quędam substantia non est lapis.

Ergo ex primo antecedente necessariò sequitur in Fapesmo extremum consequens.

Frisesomorum eodem modo probatur, quo Fapesmo, nisi quòd maior conuertitur simpliciter.

Cesare probatur conuersione simplici maioris, & illatione suæ conclusionis in Celarent.

1.peri. 5. Camestres probatur conuersione simplici minoris, & illatione conuersę suę conclusionis in Celarent, & huius simplici conuersione.

Festino probatur simplici conuersione, maioris, & illatione suę conclusionis in Ferio.

Baroco non potest probari interuentu conuersionis, quia minor, cum sit particularis negatiua, conuerti non potest: maior autem, cum sit affirmatiua, non conuertitur, nisi in particularem, ex qua cum altera particulari nihil colligitur.

1.peri.6. Darapti probatur conuersione per accidens minoris, & illatione suę conclusionis in Darij.

Felapton cõuersione etiam per accidens minoris, sed illatione suę conclusionis in Ferio.

Disamis conuersione simplici maioris, & illatione conuersę suę conclusionis in Darij, & huius simplici conuersione.

Datisi cõuersione simplici minoris, & illatione suę conclusionis in Darij.

Bocardo non probatur interueniente conuersione, quia maior non conuertitur: minor autem conuertitur in solam particularem, ex qua cum altera particulari nihil efficitur.

Ferison deniq; probatur conuersione simplici minoris: & illatione suę conclusionis in Ferio.

Cur hæc ꝓ

Meritò autem hęc probatio dicitur reductio ostensiua

siuã syllogismorum imperfectorum ad perfectos, qui semper ac arte ex sumptionibus imperfecti syllogismi struitur perfectus colligens immediatè eandem conclusionem, aut conuersam eius: quod vtique non fit in probatione per deductionem ad impossibile, vt patebit.

batio dicatur reductio imperfectorum syl log. ad perfectos.

Detegitur artificium, quo vocabula imperfectorum modorum indicant eorundẽ probationem. Cap. XXVI.

SVnt autem nomina horum modorum adeo artificiosè composita, vt quo pacto quisque probandus sit, appositè ac ingeniosè significent. Nam litteræ à quibus vocabula incipiunt, vt potè B.C.D.F. significant per quem modum perfectum quilq; imperfectus probandus sit. B namque significat probandum esse per Barbara, C per Celarent, D per Darij, & F per Ferio. S verò significat enunciationem, quam designat vocalis præcedens, conuertendum esse simpliciter, P autem per accidens. Verum aduerte, has duas literas, cùm designant conclusionem esse conuertendam, non significare conuersionem conclusionis imperfecti syllogismi, sed perfecti, qui ex imperfecto struitur, vt patet ex dictis. Iam M. significat mutationem maioris in minorem, & minoris in maiorẽ, quam præmissarum transpositionem vocant. Fit autem hæc transpositio in redigendis quatuor modis, Fapesmo, Frisemos Camestres, & Disamis, quia in prima figura nec minor potest esse negatiua, vt in tribus prioribus nec maior particularis, vt in quarto. Cæterum huiusmodi commutatio non est intelligenda secundum situm partium orationi (hæc enim non est necessaria, cùm sæpe in prima figura maior propositio posteriorem locum, minor priorem obtineas) sed secundum naturam. Poterat sanè significatio huius litteræ prætermitti, quia sola conuersio docet, quæ sumptionem perfecti syllogismi fiat maior in perfecto, quę minor. Deniq; C post primam syllabam in dictione positum, significat

Hic uariat aliquantum significatio harum literarum.

Poterat significatio M prætermitti.

significat modum talem non ostensiuè, seu directò cõfirmari posse, sed deductione ad impossibile, sumpta videlicet contradicente conclusionis in syllogismo perfecto loco illius sumptionis, quæ designatur p vocalem præcedentem, vt statim patebit. Atque iccirco in duobus tantum modis inuenitur, in Baroco nimirum, & Bocardo.

De probatione syllogismorum imperfectorum per deductionem ad impossibile. Cap. XXVII.

Quo pacto fiat hæc probatio. PRobatio autem imperfectorum syllogismorum per euidentem deductionem ad impossibile (quæ reductio per impossibile vocatur) tunc fit, cũ ex sumptionibus syllogismi imperfecti, & contradicente conclusionis, colliguntur per syllogismũm perfectum, & aliamquandam vnam, aut alteram euidentem consequentiam duę contradicentes, aut contrariæ enunciationes. Cogit.n.hæc probatio aduersarium nunquam negare conclusionem imperfecti syllogismi admissis sumptionibus, ac proinde nunquam inficiari necessitatem talis consecutionis, ne tantam absurditatem admittere cogatur. Exempli causa, dicat aliquis syllogismum in Baralipton non necessariò concludere, ac proinde nullum sequi incommodum, si detur in eo antecedens verum, & cõsequens falsum. Me autem putente, vt det ita esse, annuat ille dicatq;.

Omne animal est substantia,
& omnis homo est animal,
& tamen non aliqua substantia est homo,
seu, quod idem valet, nulla substantia est homo.

Tum ergo ex datis ab homine, colligam vno syllogismo perfecto, & duabus alijs euidentibus cõsequutionib. duas contrarias enunciationes: hoc modo,

Nulla substantia est homo, vt ais,
& omne animal est substantia, vt etiã dixisti,
Igitur nullum animal est homo.

Iam sic,
Nullum animal est homo,
Igitur nullus homo est animal.
At
Omnis homo est animal (vt dixeras)
Igitur nullus homo est animal, & omnis
homo est animal. Quæ quidem sunt contrariæ
enunciationes.

Collegi ergo euidenter ex dictis illius duas contrarias simul veras, ex quibus etiam euidenter colligi possunt duæ contradictoriæ. Hæc collectio, vt vides, etsi non directò ostendi perperam illum negasse conclusionem admissis sumptionibus, tamen ex hypothesi id probat, ex hoc nimirum communi principio, quod omnes disputantes tacitè ponunt. Id possibile non esse, ex quo impossibile aliquid consequi deprehēditur.

Tria igitur hic aduerte. Primum, hoc probationis genere quemlibet imperfectum syllogismum probari posse per aliquem perfectum. Alterum ex contradicente conclusionis cum altera sumptione imperfecti, extruendum esse antecedens perfecti: ex conclusione autem perfecti, aut eius conuertente cum altera sumptione imperfecti, extruendum esse antecedens extremæ consequentiæ. Tertium in probatione imperfectorum primæ, præterquam modi Celantes, contradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse maiorem perfecti, & maiorem imperfecti minorem: in probando autem modo Celantes, contradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse minorem perfecti, & minorem imperfecti maiorem. At verò in probandis modis secundæ figuræ, contradictorium conclusionis faciendum esse minorem relicta eadem maiore, & improbandis modis tertiæ, faciendum esse maiorem relicta eadem minore.

Quanquam verò his obseruatis perfacilè sit intelligere, quo perfecto mō imperfectus quisq; cōfirmetur, tamen vt multo ēt sit facilius, accipe hūc versum.

Phœbifer axis obit terras, æthraq; quotannis.

Principium cui hec probatio nititur.

Omnes imperfecti syllogismi per deductionē ad impossibile probari possunt.

Ex quibus sumptionibus extruendus sit. Syllogis. ad impossibile.

Dictiones quarum ad monitu facilius fiat huiusmodi probatio.

Cuius primæ duæ dictiones inseruiunt primæ figuræ: duę sequentes, secundę: duę extremę, tertię. In quibus hę quatuor vocales, A, E, I, O, sunt obseruandæ, quia hæ designant conclusiones quatuor modorum perfectorum, ac proinde, quatuor perfectos modos, quibus imperfecti hoc probationis genere confirmandi sunt. A, significat Barbara: E, Celarent: I, Darij: O, Ferio. Non est tamen habenda ratio vocalium, à quibus diphtongi incipiunt Prima igitur dictio significat, ex tribus primis imperfectis modis primæ figuræ, primũ probari per Celarent. Secundum per Darij, tertium rursus per Celarent. Secunda verò, significat ex duobus sequentibus, Fapesmo scilicet, & Frisesomorum, priorem probari per Barbara, posteriorem per Darij Ex quibus intelliges quid cæteræ dictiones significẽt. Hæc de probatione imperfectorum syllogismorum p euidentem deductionem ad impossibile, quæ mihi nõ admodum propriè videtur dici reductio imperfectorum ad perfectos, quoniam hac arte ex sumptionibus imperfecti non struitur perfectus eandem conclusionem colligens, sed ex contradicente conclusionis cum altera sumptionum concludens contrariam, aut contradicentem alterius.

Non admodũ propriè dicitur hæc probatio reductio.

De probatione imperfectorum syllogismorum per expositionem. Cap. XXVIII.

Duob. modis fit probatio per expo. syllo.

PRobatio denique imperfectorum syllogismorum per expositionem (qua Aristoteles confirmat necessitatem concludendi syllogismorum tertiæ figuræ) duobus modis fieri potest. Vno quidem euidenter concludendo ex sumptionibus syllogismi imperfecti sumptiones syllogismi expositorij, ex quibus conclusio imperfecti colligatur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente sequitur ex antecedente, conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi expositorij collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Exempli

Principium cui hæc probatio nititur.

pli causa, quòd hic syllogismus in Darapti necessariò concludat.

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax,

hoc pacto confirmari potest expositorio syllogis.

Omne animal est sensus capax,
& omne animal est corpus,
Igitur hoc animal est sensus capax,
& hoc animal est corpus.

Tum sic,

Hoc animal est sensus capax,
Hoc animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax.

Quare ex primo antecedente necessariò sequitur extremum consequens in Darapti, vt diximus, Eodē pacto probari potest necessitas colligendi In modo Felapton.

Alius modus probandi per expositionem.

Alio modo fieri potest expositoria probatio, non colligendo quidem ex sumptionibus imperfecti syllogismi sumptiones expositorij, sæpe enim colligi non possunt, vt in cæteris quatuor modis tertiæ figuræ, qa ex particulari propositione non colligitur singularis, sed sumendo sub medio termino aliquid singulare, ratione cuius vera sit particularis sumptio, & extruendo ex eiusmodi singulari mediò, ac eisdem extremis similiter se habentibus secundum affirmationem, & negationem, syllogismum expositorium, qui eandem colligat conclusionem. Verbi causa, si quis negauerit hunc syllogismum in Disamis necessariò concludere.

Quidam homo est grammaticus,
Omnis homo est animal,
Igitur quoddam animal est grammaticum.

sic poterit necessitas consequutionis hoc probationis genere confirmari, Sumo hominem aliquem singularem, ratione cuius verè dictum sit, aliquem ho-

minem esse grammaticum, vtpotè Antonium. Tum conficio expositorium syllogismum hoc modo;

Antonius est grammaticus,
Antonius est animal,
Igitur quoddam animal est grammaticum.

Quia igitur quidam homo dicitur grammaticus ratione Antonij efficitur, vt si ex eo quod Antonius est grammaticus, & est animal, colligitur quoddam animal esse grammaticum, eadem cõclusio colligatur ex eo, quod quidam homo est grammaticus, & omnis homo est animal. Hoc pacto probantur per expositionem reliqui quatuor modi tertię figuræ: quod facilè est exemplis ostendere. De probatione igitur modorum tertiæ figuræ per expositionem, hæc satis sint.

Obiectio. Sed insurget quis cõtra ea, quæ diximus, argumentabiturq; hoc modo, Hic syllogismus;

Aliquis oculus necessarius est ad videndum,
Omnis oculus est pars capitis,
Igitur aliqua pars capitis necessaria ẽ ad vidẽdũ.

hic syllogismus, inquiet, est in Disamis, & tamen non potest probari expositione; igitur non rectè dictum est, omnes syllogismos tertiæ figuræ hoc probationis genere posse probari. Confirmabit autem propositionem hac ratione, Quia sub medio termino huius syllogismi non potest colligi, aut accipi aliquid singulare, ratione cuius maior propositio sit vera: quandoquidem nec dexter oculus meus (exempli causa) necessarius mihi est ad videndum, cum sinistro cernere possim, nec sinister, cum dextro possim aspicere. Dices tamen maiorem propositionem propositi syllogismi duplicem sensum habere posse, disiunctiuum,

Solutio. & disiunctum. Disiunctiuus est huiusmodi, Hic oculus necessarius est ad videndum, aut ille oculus necessarius est ad videndum: quo quidem pacto propositio est falsa, quia vtraque pars disiunctionis falsa est. Disiunctus sic habet, Hic oculus, aut hic necessarius est ad videndũ: qui sensus haud dubiè verus est, quãdoquidem indifferenter, ac indeterminatè alter ocu-

lus

lus est ad videndum necessarius. Si ergo maior propositio disiunctiuum habet sensum, vt à recentioribus Dialecticis ex forma sua habere iudicatur, syllogismus est in Disamis, sed ipsa est falsa. quo fit vt non liceat sub subiecto eius colligere, aut sumere aliquid singulare, cui conueniat prædicatum. Si verò ei concludamus sensum disiunctum, vt populari sermone habere videtur, erit illa quidem vera, sed non efficiet syllogismum. Particularis enim propositio, quæ ad syllogismum assumitur, imò quæ propriè, ac simpliciter particularis dicitur, disiunctiuum sensum habere debet. De sensu autem disiunctiuo, & disiuncto ad finē harū institutionū nonnihil amplius dicemus. Lib. 8.

Quē sensū habere debeat particularis propositio syllogis.

De modalibus syllogismis. Cap. XXX.

DIxi hactenus de materia, & forma absolutorum syllogismorum, nunc quæ sit materia, & forma modalium quàm potero breuissimè docebo. Materia cuiusque, quemadmodum de absolutis diximus, duplex est: propinqua, & remota. Propinqua sunt duæ propositiones modales, aut altera modalis, altera absoluta, vt cernere licet in his syllogismis.

Materia propinqua modalium syl.

Necesse est omne animal esse substantiam,
Necesse est omnem hominem esse animal,
Igitur necesse omnem hominem esse substantiā.
Necesse est omnem virtutem esse qualitatem,
Omnis iustitia virtus,
Igitur necesse est oēm iustitiam esse qualitatem.

Possuntque ad structuram modalium syllogismorum, non solum modales propositiones cum absolutis, sed etiam mo ales cum modalibus multifariam permisceri. Remota verò materia sunt tres termini: in quibus quidem non numeratur modus. Itaque vt modus in conuersione modalium non numeratur inter prædicata, & subiecta, sic in syllogismis modalibus non numeratur in terminis.

Materia remota modal. syllog.

Denique forma modalium syllogismorum ex figura

gura etiam & modo constat; quemadmodum & absolutorũ. Estq; in vtroq; genere triplex figura. At uerò modi concludendi non ijdẽ sunt in omnibus. Quã- quã.n. syllogismi quorum utraque sumptio est ex necessario, eisdẽ illis modis colligant conclusiones ex necessario, quibus absoluti colligunt absolutas, id quod nullo negocio experieris, in reliquis tamẽ tanta est uarietas, vt meritò à nobis hoc loco sint prætermittẽdi.

Modi non ijdem sunt in omnibus syllog. modalibus atque absolutis.

De syllogismis ex obliquis. Cap. XXX.

SEd antequam syllogismis simplicis facultates, seu potestates ab Aristotele traditas refero, breuiter de syllogismis, qui ex terminis obliquis constant, quia nonnihil exhibent negocij, dicendum arbitror. Quatuor itaque documenta video ferè obseruari in examine huiusmodi syllogismorum.

Primum est. In modis affirmatiuè cõcludentibus, si altera tantum sumptio fuerit ex obliquo, aptè efficietur conclusio ex obliquo, modò hæc duo obserues: alterum, vt extremum obliquum in antecedente, sit obliquum in consequente: alterum, vt cum medium fuerit obliquum in una sumptione, extremum alterius sumptionis sit obliquum in conclusione. Exẽpla.

Omnis potestas est à Deo,
Regnum est potestas,
Igitur regnum est à Deo.

Omnis virtus est honestas.
In omni probo est uirtus,
Igitur in omni probo est honestas.

Contrariorum eadem est scientia,
Sanitas & morbus sunt contraria,
Igitur sanitatis, & morbi eadem est scientia.

Omne vitium est malum,
Quædam appetitio est vitij,
Igitur quędam appetitio est mali.

Secundum in modis negatiuè concludentibus, si affirmatiua tantum fuerit ex obliquo, nulla conclu-

sio efficietur, siue ex rectis siue ex obliquo. Si vero sola negatiua ex obliquo fuerit, efficietur conclusio ex obliquo, obseruatis duabus animaduersionibus superioris documenti. Verbi causa, ratiocinationes in hac oratione comprehensæ nihil colligunt.

Nullus sol est animal. Omnis equus est sol.
Igitur Nullus equus est animal, vel ab animali.

Hę vero rectę concludunt.

Nullum vitium est in Deo,
Omnis, acceptio personarum est vitium,
Igitur nulla acceptio personarum est in Deo,
Omnis pax est tranquilla libertas,
Impio non est tranquilla libertas,
Igitur impio non est pax.
Nulli mortali est impunè peccare,
Omnis rex est mortalis.
Igitur nulli regi est impunè peccare.
Omnis pietas est virtus,
Nulla reprehensio est virtutis,
Igitur nulla reprehensio est pietatis.

Tertium. In modis affirmatiuè concludentibus, si ambæ sumptiones fuerint ex medio obliquo, aut vtraque ex obliquo extremo nulla conclusio efficietur siue ex rectis, siue ex obliquo. Hæ si quidē sunt ineptæ ratiocinationes. Cuiq; homini inest intellectus, cuiq; homini inest sensus, igitur sensus est intellectus. Cuiusque regis est distribuere magistratus parasitus est regis, igitur parasiti est distribuere magistratus. Ois loquutio est a lingua, omnis loquutio est à gutture, igitur guttur est lingua, vel igitur guttur est à lingua.

Quartum. In modis negatiue concludentibus, si ambæ fuerint ex medio obliquo, aut vtraq; ex obliquo extremo, efficietur couclusio ex rectis, vt si dicas.

Nulla fides regni socij, Cōfabulatio ē regni socijs,
Igitur confabulatio non est fides.
Nullius iustitiæ est contemnere mortis pericula,
Cuiusdā uirtutis est contemnere mortis pericula,
Igitur quædam virtus non est iustitia.

Hæc fere videtur obseruari partim ab Arist. dicta, partim à posterioribus adiecta. Securius tamé putauerim præceptum illud Arist. quo iubet in resolutione atque examine huiusmodi Syllogismorum reuocare propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, non mutato sensu propositionum. Hoc enim si fiat, facile iudicare quisque poterit an syllogismus ex obliquis aptè concludat an non. Nam si propositiones ex rectis habentes eundem sensum, effecerint conclusionem, quæ idem significet atq; illa quæ syllogismo ex obliquis colligebatur, aptè cõcludere diced⁹ erit syllogismus ex obliquis, sin minus, vitiosa erit rõcinatio.

Hoc igitur vt fiat aliquando loco casus obliq. ponédus est rectus eiusdé nominis mutata aliquantulum reliqua oratione, vt si sensum illius propositionis, contrariorum eadé est scientia, hoc mõ exprimas, Contraria sunt res, quarum eadem est scientia, vel hoc mõ Contraria cadũt sub eadé scientia. Aliquãdo verò ex sensu enunciationis eliciendus est rectus alterius nominis, cui adiungatur idé obliquus, aut alius qui eũdé sensum efficiat, vt id, quod dictum est, ois potestas est donum à Deo, dicas hoc modo, Omnis potestas est à Deo, vel donum Dei. His ergo, & alijs modis reuocare poteris propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, vt intelligas sit ne apta, an vitiosa consequutio cuiusque propositi syllogismi ex obliquis.

2. lib. pri. a cap. 1. vsq; ad 18.

Prima potestas.

De quibusdam syllogismorum facultatibus. Cap. XXXI.

SEx facultates seu potestates syllogismorum simplicium tradit Aristoteles.

Prima est plura concludendi. Qui enim infert subalternantem, potest etiam inferre subalternatam, & qui colligit conuersam, potest colligere conuertentem. Amplius extenditur hæc potestas ab Aristotele, sed hæc dixisse satis sit hoc loco.

Secunda.

Secunda potestas est, Vera ex falsis colligendi. Nam eadem ratiocinationis forma, qua ex veris verum colligimus possumus ex falsis verum idem conclu-

cludere, id quod ex supra dictis facilè intelliges.

Tertia est, Circulariter, seu in orbem ratiocinandi, Quod tum fit, cum ex eadem conclusione, & conuertente alterius sumptionis, altera sumptio colligitur, Verbi causa, si dicas: Omne quod est risus capax, est fletus capax, omnis homo est risus capax, igitur omnis homo est fletus capax, ex conclusione quidem cũ conuertente maioris colliges minorem, ex eadem verò conclusione cum conuertente minoris colliges maiorem. Dices.n. Omnis homo est fletus capax, omne fletus capax est risus capax, igitur omnis homo est risus capax. Et rursus, Omnis homo est fletus capax, omne risus capax est homo, igitur omne risus capax est fletus capax. Hic conuersio latè accipitur, vt scilicet complectitur reciprocationem simplicem ex vi materiæ, quæ quidem sit inter terminos, conuertibiles, hoc est, qui de se inuicem uniuersali affirmatione dicuntur, quales sunt ij ex quibus nunc propositi syllogismi confecti sunt. Vnde fit, vt perfecta circulatio, hoc est, qua vtraque sumptio concluditur, in Barbara duntaxat fieri possit. *Tertia.* *Conuersio latè accepta.*

Quarta est, Conuersiuè ratiocinandi. Quod tunc potissimum fieri docet Arist. cum ex contradictorio conclusionis, cum altera sumptionum, colligitur contradictorium alterius sumptionis. Hoc modo diximus supra, probari posse omnes imperfectos syllogismos. *Quarta.* li. 6. ca. 27

Quinta est, Ratiocinandi per impossibile, qđ quo pacto fiat superius diximus, cum de syllogismo ducente ad impossibile disseruimus. Differt autẽ hæc potestas a superiori, quod illa requirit confectũ prius syllogismum, vt sumat contradictorium conclusionis cũ altera sumptionum, hac solum ponit negatam esse aliquam veram proposionem, cuius contradicentem cum aliqua perspicue vera propositione accipi. *Quinta.* Loco iam Citato.

Sexta est, Ratiocinandi ex oppositis, quod tunc fit, cum ex duabus contrarijs, aut contradictorijs, concludimus enunciationem, in qua idem de seipso negetur vt si dicas, Omnis homo est animal, & nullus homo *Sexta.*

est

est animal, igitur nullus homo est homo. Nullus lapis est sensus particeps: quidam lapis est sensus particeps, igitur quidam lapis non est lapis. Est autẽ hoc ratiocinandi genus accõmodatissimum ad reuicendos eos, qui per proteruiam oppositas propositiones admittunt. Hæc de syllogismis simplicibus seu categoricis videntur satis, nunc de coniunctis aliqd dicamus.

De syllogismis coniunctis, siue hypotheticis Cap. XXXII.

Ex Cice. in top. & Boet. in li. de Syllo. hypot. & D.Th. opus 48. c.16. & seq. & Auer. 1. pri. ad c.32.

Syllogismus coniunctus, seu hypotheticus, is esse definitur, qui ex vna principali propositione coniuncta, & altera quadam siue coniuncta, siue simplici minus principali conclusionem colligit, vt, Socrates si est virtute præditus, est laude dignus, si autem est iustus, est virtute præditus, igitur si est iustus est laudẽ dignus. si sol lucet, dies est, sol autẽ lucet, dies igitur est. Si sol lucet, dies est, non est autẽ dies, igitur sol nõ lucet. Principalis propositio dicitur apud Boethium, & maior, & propositio, & sumptum minus principalis, tũ minor, tũ assumptio. Quanquam vero minor, & conclusio, tum categoricæ, tum hypotheticæ esse possint, nos tamẽ in præsentia de ijs tantum hypotheticis Syllogismis disseremus, qui ex minore ac conclusione categoricis conficiuntur. Sunt n. simpliciores, qua de causa illos etiam omittemus, in quibus maior propositio constat pluribus, quàm duabus categoricis. Triplex est igitur Syllogismus coniunctus, conditionalis, copulatiuus, & disiunctiuus, ratione videlicet maioris propositionis, & quæ triplex esse potest, conditionalis, copulatiua, & disiunctiua, de quibus supra dictum est.

Moior pro minor.

De quibus syllog. hypo. agẽdum.

Triplex syllog. hypot. seu coniunctus.

Condition. syllog. duplex figu.

In singulis figu sunt 4. modi.

Modi primæ figuræ

Conditionalium duplex figura esse dicitur. Prior est, cum ponitur antecedens propositionis, vt ponatur consequens. Posterior, cum tollitur consequens, vt tollatur antecedens. Vtriusque sunt paulo ante allata exẽpla. Modi singularũ sũt quatuor. Aut n. tã antecedẽs, q̃ cõsequẽs affirmãt, vt, Si sol lucet dies est, at, sol lucet

ergo

ergo est dies, aut vtrunq; negat, ut, Si sol nō lucet, nō est dies, at sol nō lucet, igitur nō ē dies, aut antecedēs affirmat, cōsequēs negat, ut, Si sol lucet, nō est nox at sol lucet, ergo nō est nox, aut antecedens negans, & consequens affirmat, ut, Si sol nō lucet nox est, at sol nō lucet, nox igitur est. Atq; hi sunt Primę figurę. Secūdę aūt sunt hmōi. Si Sol lucet, dies est nō est autem dies, igitur sol nō lucet. Si sol nō lucet, nō est dies ut est dies, ergo sol lucet. Si Sol lucet, nō est nox at est nox, igitur sol nō lucet: Si sol nō lucet, nox ē, non est nox, igitur sol lucet. De cōditionalibus negatiuis i[illegible] nimirū cōditionalis particula negat, nihil in presentia dicemus, quia fere non sunt in usu.

Modi secundæ figuræ.

Copulatiui aūt affirmatiui, hoc est, in qbus copulatiua coniunctio non negatur, nulli sunt. Si.n. ita dicas. Socrates est Philosophus, & est bonus vir, igitur est. Philosophus, uel igitur est bonus uir, non feceris syllogismos, sed enthimema quædam conditionaliū Syllogismorum, in quibus uidentur deesse hę maiores propositiones, Si Socrates est Philosophus, & est bonus uir, est Philosophus, Si Socrates est Philosophus & est bonus uir, est bonus uir.

In negatiuis aūt una tātū figura esse uidetur, ī qua nimirū altera pars ppositionis ponitur, vt altera tollatur. Exēplū. Nō & dies est, & nox ē, est aūt dies, nox igitur non est, uel, est autē nox, non est igitur dies. Nam qui alteram. Tollit vt alterā ponat; non recte concludit, ut si dicas, Non & Socrates deambulat, & sedet, nō deambulat aūt, igitur sedet, uel nō sedet āt, igitur deambulat. Pōt.n. cubare. Hui, generis tres sūt modi Aut.n. utraq, pars propositionis affirmat, ut in proposito exēplo cernis: aut utraq; negat, ut si dicas, Nō & Socrates nō dormit, & non uigilat, nō dormit autem, ergo uigilat, uel, non uigilat autē, ergo dormit: aut altera pars affirmat, alter negat, ut si dicas. Non & Socrates deambulat, & non mouetur, deambulat autem; ergo mouetur, uel non mouetur autem, ergo non deambulat. Idem modus erit si prior

Copulatiuorum negatiuorum una est figura.

Vna sublata parte non statim ponitur altera.

Tres modi copulat negat.

pars propositionis neget,posterior affirmet,ut si dices,Non & Socrates non mouetur, & deambulat, nō mouetur autem,ergo non deambulat,uel deambulat autem,ergo mouetur. In his omnibus, ut dixi sublata vna parte statim ponitur altera.

Disiunctiuorū syllog. duplex figur. apud ueteres; eiusque tres modi.

In disiunctiuis denique affirmatiuis, hoc est,in quibus disiunctiua particula non negatur.(reliquum enim genus, ut minus usurpatum omittimus) duplex est figura, si modō disiunctio sit ex repugnantibus,quo pacto ueteres de disiunctione loquuti sunt. Prior ponit alteram partem , ut alteram tollat. Posterior tollit alteram,ut alteram ponat. Modi singularū tres sunt.Aut enim utraq; pars ꝓpositionis affirmat, ut si dicas Aut dies est,aut nox est,est autem dies,ergo non est nox,uel,est autem nox,ergo non est dies: aut utraque negat,ut si dicas,Aut dies nō est,aut nox non est,non est autem dies,ergo nox est uel,non est autem nox,ergo dies:aut altera pars affirmat,altera negat : ut Aut dies est , aut sol non lucet , dies autem est,ergo sol lucet & cæt.Atque hæc exempla ad priorem figuram pertinent . Posterioris hæc sunt . Aut dies est,aut nox est, non est autem dies,ergo nox est, uel non est autem nox,ergo dies.Aut dies nō est , aut nox non est,est autem dies,ergo non est nox, uel est autem nox,ergo non est dies:& sic in cæteris. Cū autem disiunctio non est ex repugnantibus, ut,Aut Miloni insidias fecit Clodius, aut Clodio Milo, sola posterior figura apta est . Nam si disiunctio ex duabus partibus(de hac enim loquimur)est uera,altera autē pars est falsa,dubium non est,quin altera sit uera : alio qui tota propositio esset falsa. Non tamen si altera pars ueræ disiunctionis uera est,statim altera falsa erit , cū utraq; uera esse possit , ut ex ijs quæ supra diximus,perspicuum est. Hæc de syllogismis hypotheticis satis esse uidentur. Reliqua enim ferè , quæ in hac re dici possunt,spinosa admodum sunt, & parum frugifera:quorū apud Boethium latissimus patet campus Reliquum est igitur,ut quoniam de syllogismo

gismo iam diximus, cætera tria argumentationum genera persequamur.

De Enthymemate. *Cap.* XXXIII.

ENthymema dicitur apud Aristotelem syllogismus imperfectus, non ea quidem significatione qua omnes qui nō sunt per se noti ac euidentes, dicuntur imperfecti (quo pacto de imperfectis syllogismis superius loquuti sumus) sed alterius sumptionis prætermissione. Exempla. 2.pri.27. Hoc lib.6. cap. 21.

Virtus est qua nemo malè vti potest.

Igitur virtus est simpliciter bona.

Item.

Id quo nemo male vti potest, est simpliciter bonum.

Igitur virtus est simpliciter bona.

In priori deest propositio, in posteriori assumptio. Vnde Boethius explicans quo pacto enthymema dicatur imperfectus syllogismus, Enthymema, inquit, est oratio, in qua non omnibus antea propositionibus constitutis, infertur festinata conclusio. Quòd verò Aristoteles adiungit, enthymema esse ex verisimilib. aut signis, ita accipiendum est, quasi frequentius ita accidat. Quia enim sæpius oratores, quàm Dialectici & Philosophi enthymematis vtuntur, efficitur, vt ferè enthymemata ex verisimilibus, aut signis, quę oratoribus sunt familia, concludantur. Quia verò omnis sententia, teste Cicerone, enthymema vocatur, dicam quo pacto id intelligendum sit. Aristoteles secundo ad Theodecten libro ait, sententiam esse enunciationem de re aliqua vniuersali, quæ amplectenda sit, aut vitanda: atque hanc esse partem enthymematis, nunc quidem integrantem, veluti si dicas, Non est hominibus fouenda ira immortalis: nunc verò subiectã, quæ uerè est enthymema, ut si dicas, Non est mortalibus fa uenda ira immortalis. Quod.n. dicitur Mortalib. obiter inculcat antecedens. Itaq; sententiæ, in quibus ra- 2. de diffe. Top. Loco citato. De sent. in top. Cap. 21.

tio obiter inferitur, sunt enthymemata: cætera, vel con-
Ci. clusiones, vel antecedentia tantum enthymematum
dicendę sunt. Sed vt Homerus propter excellentiam
commune poetarum nomen effecit apud Græcos suũ,
sic, cum omnis sentẽtia (in qua ratio inferitur) enthy-
mema dicatur, quia videtur ea quæ ex repugnantibus
conficitur, acutissima, sola hæc propriè nomen com-
Lib. 5. c. 1. mune possidet, vt, Quem quis non accusat, damnat?
li. in Top. Verùm si ratio vocabuli habeatur, non modo omnis
Ratio du- sententia, sed etiam quæcunque mentis conceptio en-
plex. thymema appellari potest. Dicitur enim enthymema,
Cur hoc ar- Quintiliano interprete, commentum, & commenta-
gumentatio tio: Boetio verò, animi conceptio.
nis genus di Quo nomine videtur hoc argumentationis genus
ctum sit en- appellatum, vt ab exemplo, quod est alterum genus
thym. popularis argumentationis, distingueretur. Exemplũ
pri. ratio. enim ex re singulari sensui subiecta contendit aliquid
In proble. efficere: enthymema verò ex ratione cõmuni, quam
sect. 18. q. 3 animus apud se excogitat. Id quod Aristoteles docet
per exempla, inquit, & fabulas, facilius disci tur. Sunt
etenim quæ explorata habeantur, & particularia sint,
enthimemata verò demonstrationes sunt ex vniuersa-
libus, quæ minus quàm particularia nouimus, & cæ-
tera. Quo minus mihi sit verisimile propterea hanc
Alia ratio- argumentationis formulam enthymema fuisse nomi-
minus veri- natam, quod ἐνθυμῷ, hoc est, in animo, maneat illa
similis. sumptio, quæ prætermittitur, vt quidam volunt.

De inductione. *Cap.* XXXIIII.

Inductio INductio est à singularib⁹ ad vniuersalia progressio:
quid vt, Omne animal nutritur, & omnis planta nutritur
1. top. 10. igitur omne viuens nutritur: item, nec Crœso aurum,
nec vires Achilli nec Demostheni eloquentia, nec A-
lexandro gloria, fęlicitatem afferre potuerunt, & sic
res habet in cæteris rebus caducis, nemo igitur est, qui
Inductio in rebus cum tẽpore labentibus fęlix esse vnquã possit.
multiplex. Fit itaq; inductio tum affirmando, tum negando. Fit

etiam

etiam non modò cum ex singularibus ad vniuersalia progredimur, sed etiam cum ex quocunq; genere par tium totum concludimus, vt exemplis facile pspicies. Verùm quæ à singularibus ad vniuersalia progreditur, præcipua est inductio, modo nomine singularium non tantum intelligas ea quę verè singularia sunt, sed etiam quæ minus vniuersalia. Hoc inductionis genus eade causa Socrati, vt primo auctori tribuit Aristo. quia Socrates primus quæsiuit, ac definiuit vniuersalia, quæ quidem ex singularibus inductione colligebat, Quam autem vim habeat inductio, alio loco dicemus: certè populari sensu est valde accommodata.

Quæ sit pstantior inductio.

13. Met. 4. 1. meta. 6. 1. pri. 1. 1. top. 10.

In ea tamen diligenter curandum est, nę qua pars prætermittatur. Aut igitur omnes numerandæ sunt; aut si tam multæ existant, vt vel numerari omnino, vel facile, ac sine fastidio non possint, paucis quibusdam recensitis addenda sunt hæc verba, Et ita in reliquis, aut similia. Si vero huiusmodi verba addideris, antecedensq; & consequens eisdem præcisè terminis constiterint, tum demum inductio erit consequentia formalis: vt si dicas, Hic ignis vrit, & ille ignis, vrit, & ita reliqui ignes, igitur omnis ignis vrit. Hoc enim pacto antecedens, & consequens erunt duæ enunciationes æquipollentes, ut patet ex supradictis, à quarum altera ad alterum est formalis consequentia, ut etiam ex dictis perspicuum est. Sed, vt verum fatear, huiusmodi inductiones non sunt argumentationes, ut ex hoc eodem libro colliges. Earum tamen inter argumentationes mentionem fecimus, quia propter similitudinem quam habent cum iis inductionibus, quæ argumentationes sunt, & definiri simul, & argumentationes vocari consueuerunt.

Præceptum diuidendi.

Quæ inductiones sint consequentiæ formales.

Hoc li. ca. 3. lib. 3. ca. 7.

Cap. 1. & 6.

De exemplo. Cap. XXXV.

EXemplū est oratio, in qua singulare aliqd ex vno, aut per paucis similib. cōfirmari contenditur. Hoc vero duplex est. Alterum rei gestę auctoritate, alterū

Exemplum quid.

fictæ,& vt gestæ commemoratione nititur. Posterioris rursus duo sunt genera. Alterum dicitur Parabola,id est collatio,alterum Apologus. Exempla primi generis. Darius capta Aegypto statim in Greciam traiecit,ergo rex persarum nisi arceatur Aegypto in Græciam traiiciet,Florentini ciuili dissidio Reipublicæ administrationem amiserunt,itemque Senenses, ac Pisani,ergo & Venetorum Respublica collabetur, si ciues cum ciuibus depugnauerint. Exemplum secundi generis. Non sibi consulerent vectores, qui gubernatores sorte deligerent, ergo non sibi consulet Respublica quæ sorte creauerit magistratus.

Theo. 20. *Exemplum rei gestæ.* *Parabole, seu collatio.*

Tertij generis exemplum. Equus olim pascua solus obtinebat,inuasit eam possessionem ceruus, ut pasceret,depopulareturq;. Incensus dolore equus,cogitabat incommodum suum vlcisci, Adit hominem, vt consulat,eum implorat, vt secum rationem aliquam ineat iniuriæ vindicandæ. At homo,inueni inquit, illam. Patere addi frænum in os tibi, ego hasta desumpta dorsum inscendam, ita incurremus, & conficiemus improbissimum animal. Approbauit consilium equus,infrenatus est, equitem recepit in sedem. Ita loco supplicij de ceruo sumendi ad actus est ipse in seruitutem. Ergo Imeret vereor ne dum conamini vestras iniurias vlcisci idem vobis eueniat. Ac frænum quidem iam iniecistis vobis creato imperatore Phalaride. Quod si custodes etiam salutis adhibendos ei censetis, ac dorso recipitis, non video cur hoc non sit seruire Phalaridi.

Apologus seu fabula.

Ac primum quidem genus, quoniam res præteritas narrat,ex singularibus conficitur,itemque tertium quia ex ijs struitur,quæ finguntur præterijsse,at secundum genus sæpe ex rebus vniuersalibus vniuersalia concludit. Itaque exempla primi generis proprie dicuntur exempla,reliqua improprie.

Comparantur inter se quatuor argumentationum genera. Cap. XXXV.

CVm igitur argumentationum quatuor sint genera, syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum, prima quidem duo ex toto confirmant partes, vt, quod omnis iustitia sit amplectenda, ex eo, quod omnis virtus est amplectenda. Tertium vero (hoc est, inductio) è contrario ex partibus confirmat totum, vt, quod omnis iustitia sit amplectenda, eo quod omnis virtus qua æquabiliter res distribuuntur, omnisque ea, qua sine iniuria cuiusquam fiunt rerum cõmutationes, amplectendæ sunt. Quartum denique, quod est exemplum, ex parte confirmat partem a, vt quod Catilina à Cicerone interfici debeat, cum Gracchus à Scipione interfectus sit. Atque prima duo genera plus virium habet, suntque apud eos, qui res diligentius persequuntur, maioris ponderis: duo posteriora communi hominum sensui magis accommodantur b. Præterea ut enthymema est imperfectus syllogismus c, sic exemplum est inductio imperfecta d. Denique vt syllogismus, & inductio frequentius vsurpantur à dialecticis, sic enthimema & exemplum ab oratoribus. Vnde fit vt enthimemata oratorij sillogismi, exempla oratoriæ inductiones ab Aristotele e dicantur. Nam etsi Aristoteles nominẽ enthymematum, quibus oretores utuntur, non solum imperfectos, & multos Sillogismos, sed etiam perfectos, siue integros intelligit, vt ex multis locis f patet: tamen præcipue intelligit imperfectos, siue non integros, quia familiare sit oratoribus, ut eas sumptiones, quę perspicuę sunt, prętermittant, ut ipse idem adiungit. g Vnde factum videntur vt enthimema oratorium definitum sit apud illum h. Sillogismus imperfectus ex verisimilibus, aut signis. Quanquam uero tria posteriora genera ex primo, hoc est, ex Sillogismo vires accipiant, ad ipsumque ut ad caput, omnis probationis redigantur, nos tamẽ de eiusmo-

a Hęc ex Aris. 2. pri. 24. & 2. Rhet. ad Theod. 2. & Alex. 1. pri. 4.

b 1. top. 10.

c 2. pri. 27.

d Non tamen eodẽ modo, quo exẽplũ nõ colligit cõclusionem inductionis, vt enthimema colligit cõclusionẽ Sillogismi.

e 1. Rhet. ad Teod. 2

f ibidẽ, & li. 2. c. 22.

g Eisdem locis.

a. 2. prior. 7. Boetius 2. de diff. To. modi reuocatione nihil hoc loco dicemus, quando quidem nec de sillogismi coniuncti ad simplicem reductione diximus, ne longior, quàm instituimus, fieret hæc tractatio. Quoniam igitur iudicandi normas, quibus argumentationum formæ præscribuntur hactenus pro rône instituti nostri latè persequuti sumus, reliquum est, qđ ad hanc partẽ attinet, vt generalem inueniendorum argumentorum viam aperiamus.

De generali via & ratione medij, argumentative inueniendi. Cap. XXXVI.

PRimum igitur ponenda sunt ob oculos prædicamenta, in quibus disserẽdi prima elementa disposita sunt. Mox rerum, quæ sunt in quæstione, definitiones considerandæ. Tum proprietates, quæ naturas earundem in dissolubili societate comitantur, annotandæ. Denique, vt paucis multa complectar, Consequẽtia, & antecedẽtia eiusmodi rerum, & ea, quæ illis repugnant, spectanda. a Consequentium nomine intelligimus hoc loco ea, quæ de rebus, quarum sunt consequentia vniuersè affirmantur, siue necessariò, vt virtus de iustitia, siue probabiliter, vt diligere natos, de parentibus. Antecedentium autem vocabulo intelligimus ea, de quibus vniuersè affirmantur res, quarum illa dicuntur antecedẽtia, siue id necessariò fiat, siue verisimiliter: cuiusmodi sunt iustitia respectu virtutis, & parentes respectu diligentium natos. Repugnantia denique dicimus hoc locò, quę de reb. quarum respectu dicuntur repugnãtia, affirmari, aut nullo modo, aut raro possunt: vt malum de iustitia, & odisse natos, de parentibus. His positis, cùm quatuor sint genera qõnum, quæ proponi possunt, vniuersè affirmantes, in parte affirmantes, vniuersè negantes, & in partes negãtes, quatuor documẽtis cõplecti possumus generalẽ b inueniẽdi medij, argumentive rõnem.

a Hæc pene. Arist. 1. prio. 28.

Cõsequentia. Consequẽtia. Antecedẽtia. Repugnantia.

b Hæc ex Arist. 1. prin. 29.

vniuersalis.

Primũ documentum. Vt qõ vniuersalis affirmatiua confirmetur, quærendũ est aliquid, quòd idem sit antecedentes prædicati, & consequens subiecti. Exempli cau-

causa si proposita sit quęstio. Omnis ne iustitia sit laudanda, an non, cuius partem affirmatiuã velis probare, accipe virtute, de qua vniuersę affirmatur laudandum, quęq; vniuersæ affirmatur de iustitia, & confirmabis institutum in Barbara, hoc modo omnis virtus est laudanda, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est laudanda. *affirmatiua quo argumento confirmari debeat.*

Secundum, Vt quæstio particularis affirmatiua cõfirmetur, quærendum est medium, quod idem sit antecedens prędicati & subiecti, aut consequens prędicati & antecedens subiecti. Hac arte probabis, quandã substantiã esse viuentẽ, vel sumpto animali pro argumento vt propositũ concludas in tertia figura, veluti hoc modo, Omne animal est viuens, omni animal est substantia ergo quędam substantia est viuens, vel sumpto corpore pro medio, vt concludas indirectè in primã figura hoc modo, Omne corpus est substãntia, omne viuens est corpus, igitur quædam substãtia est viuens. *Particula affirmatiua quo.*

Tertium. Vt questio vniuersalis negatiua cõfirmetur, quęrendum est medium, quod idem sit cõsequens subiecti, & repugnans prædicati, aut cõtra, cõsequens prædicati, & repugnans subiecti, hoc documento probabis nullũ hominẽ esse lapidẽ, vel sumpto animali ꝑ argumento, vt concludas in Celarent, aut Cesare hoc modo, Nullũ animal est lapis, oĩs homo est animal, igitur nullus homo est lapis, Nullus lapis est aĩal, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis; vel sumpto sensus experte pro medio, vt concludas in Celantes, aut Camestres hoc modo, Nullum sensus expers est homo, omnis lapis est sensus expers, igitur nullus homo est lapis, Omnis lapis est sensus expers, nullus homo est sensus expers, igitur nullus non est lapis. *Vniuersalis negatiua quo argumento conf.*

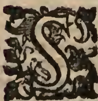
Quartũ. Vt quæstio particularis negatiua confirmetur, quærendũ est mediũ, quod idem sit antecedens subiecti, & repugnans ꝑdicati. Hoc pacto ꝑbabis quãdam substantiã, nõ esse viuentẽ, sumpto lapide ꝑ argumento cõcludendoq; in prima figura hoc modo, nullus lapis est viuens, quædã substantia est lapis, igitur *Particularis negatiua quo argumenta confirm.*

quædam substantia non est viuens; in secunda hoc modo nullum viuens est lapis, quædam substantia est lapis, igitur quædam substantia non est viuens: in tertia hoc modo, Nullus lapis est viuens, omnia lapis est substantia, igitur quędam substantia non est viuens. Hæc de generali argumentorum inueniendorum ratione videntur satis.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER VII.

Diuisio syllogismi simplicis in quatuor genera. Caput I.

ED missis iam hoc loco tribus posterioribus argumētationū formis, itemque syllogismo hypothetico, de Demonstratiuo, Dialectico, Pseudographo, & Sophistico (in quos syllogismus simplex ab Aristotele diuiditur) deinceps differamus. Nascuntur hęc quatuor genera ex quadruplici materia syllogismi de qua superiori libro mentionē fecimus. Aut.n. sumptiones sunt necessariæ, vt omne totū est maius sua parte. Omnis homo est rōnis particeps, aut probabiles vt Male parta male dilabuntur, Obsequiū amicos, Veritas odium parit: aut videntur necessarię, sed nō sunt, vt, Ex nihilo, nihil ꝑducitur, Quorū circunscriptiones sunt æquales, ipsa sunt æqualia; aut videntur probabiles, nec sunt, vt, Quicquid non amisisti habes, Non est relinquendum præsens bonum pro futuro. Ex primis itaque fit syllogismus demonstratiuus, siue Demonstratio; ex secundis, Syllogismns Dialecticus, ex tertijs pseudographus, qui veram mentitur Demonstrationem, ex quartis

2.Top. 1.

Cap. 9.

Quadruplex materia syllogis. simplicis.

quartis Sophisticus, qui Dialecticum Sillogismum fallaciter imitatur.

Ac demonstrationis finis est, efficere scientiam Sillogismi Dialectici gignere opinionem; pseudographi, errorem, hoc est, falsam in modum scientiæ existimationem; sophistici, deceptionem. Vnde fit, vt priora duo genera explicanda sint. vt illis vtamur, posteriora, vt ea cum ipsi viare, tum ab alijs proposita refellere possumus.

Finis Demonstratio nis syllog. Dialect. Pseud. & Sophist.

De demonstratione. *Cap. II.*

Demonstratio igitur duplex est, altera, qua ostenditur ita esse duntaxat vt conclusio enunciat, quæ propterea dicitur demonstratio quod sit uulgo demonstratio. Quia: altera qua ostenditur propter quid ita sit, quæ uocatur, propter quid. Demonstratio quod sit; assumit pro argumẽto effectum, aut causam remotam Effectum quidem, vt si demonstres lunam deficere, eo quod cum plena sit, nullumque inter nos & ipsa sit obstaculum, nullam facit umbrã per causam vero remotam, vt si demonstres lunam deficere, quia sol opponitur illi per Diametrũ mundi. Demõstratio propter quid, assumit pro medio causam proximam, vt si illud, ipsum (lunam inquam deficere) ostendas quia terra interposita est inter ipsam, & solem; & hominem esse disciplinæ capacem, quia est rationis particeps.

Duplex demõstratio.

Demonst. quod sit siue quia. 1. post. 9.

Demonstr. propter qd.

Hoc genus demonstrationis, quod ab Aristotile: tum φιλοσόφημα (quasi dicas, Philosophorum propria ratio) tum etiam demonstratio simpliciter ac absolutè dicitur, hoc modo, eodem auctore definitur. Demonstratio est Syllogismus efficiens scientiam. Scire autem simpliciter (vt paucis, quæ ille pluribus dicit complectar) est effectum necessarium per causam proximam cognoscere, vt in exemplis nunc adductis licet intueri. Ita distinguitur Demonstratio propter quid non solum à Syllogis-

8. top. 4. *Prior definitio demõstrat. propter quid.* 1. post. 2.

mo Sophistico, qui efficit deceptionem, a Pseudographo qui gignit errorem, a Dialectico qui opinionem, sed etiam a Demonstratione quod sit, quę
Posterior definitio ex eod. loco. id modò efficit, ut aliquid cognoscamus per effectũ, aut causam remotam, vt dictum est. Definitur etiam hoc modo. Demonstratio est ratiocinatio quę constat ex omnino veris necessariisuè, ex primis, seu immediatis, ex prioribus ac notioribus natura, & continentibus causam conclusionis. Ex necessariis quidem quia etsi id quod necessarium est, ex non necessariis colligi potest, precipi tamen, ac cognosci, nisi ex ne
1.post. 6. cessariis, non potest. Ex immediatis autem, hoc est, in demonstrabilibus, quia si sumptio aliqua fuerit de-
1.post. 2. monstrabilis necdum tamen demonstrata, non erit vtiq; concessa, saltem firmissimo assensu, & planè eui deudi, qualem requirunt sumptiones demonstrationis. Si tamen sumptiones fuerint demonstrabiles, sed iã simpliciter demonstratę, erunt haud dubiè aptę, ad
1.Top.1. demonstrationẽ propter quid. Quod Arist. explicans ait, Demonstrationem esse cum ex veris ac primis sillogismus conficitur, aut ex iis, quę per prima, & uera
1.post. 2. suę cognitionis principium acceperũt. Ex prioribus verò, & notioribus natura, quia ex causis. Causæ siquidem priores sunt ac notiores naturas, quam effecta, quanquam nostra cognitione, quæ ab externis rerũ accidentibus ad intimas rerum naturas proficiscitur, priora & notiora sint effecta, quam causæ. Denique ex cõtinentibus causam conclusionis, quia scire simpliciter, vt dictum est, est per causam cognoscere.

De principijs & conclusione demonstrationis. Cap. III.

EX dictis patet, sumptiones demõstrationis, q̃ principia demõstrationis dicuntur, aut indemonstrabiles esse debere, aut iã demõstratas: indemõstrabiles
Propositiones per se notæ. aũt, per se, notas, esse oportere, alioqui essent ignotæ, propositiones p se notę dicuntur ab Arist. pronũciata necessaria adeo pspicuę veritatis, vt si terminorũ mo-
1. top. 3. do significatione teneas, statim illis assentiaris, & alibi

Quæ non per alia sed per se ipsa fidē habent. Harum quædā dicuntur principia cōmunia, uel omnib. scientijs, vt Impossibile est quicquā simul esse, & non esse, vel quibusdā, vt Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia: quędā propria vni sciētiæ, vt natura est principiū motus, & quietis, Pūctus est cuius pars non est. habetq; sitū in magnitudine. Atque illa dicuntur ἀξιώματα seu dignitates; hæc positiones. *Principia communia* 1. post. 8. *principia propria.* *Dignitates* *positiones.*

Conclusio autem demonstrationis propter quid, etsi debet esse necessaria: & per se quemadmodum & sumptiones, non debet tamen esse per se nota. Hoc.n. pacto esset indemonstrabilis, cum tamen demonstrabilis esse debeat. *Conclusio demonstrationis.* 1. post. 6. & 7.

Duobus autem modis dicitur enunciatio aliqua ꝑ se, vel quia prędicatū est ratio definitione essentialis subiecti, aut ad eam pertinet, vt Homo est animal rationale. Homo est substantia corporea: vel quia subiectum pertinet ad rationem prædicati, vt, Homo est disciplinæ capax, Animal rationale est disciplinæ capax. Hæc de Demonstratione, & principijs, ac conclusione demonstrationis sint satis: tunc de quæstione demonstranda, deque inuentione medij, argumentiuè ad eā ostendendam breuiter dicamus. *Enunciatio per se duobus modis.* 1. post. 4.

De quæstione demonstranda, & partibus eius. Cap. IIII.

QVęstiones, quæ demōstrari possunt tres sunt. Prima est, An res sit, vt, Sit ne cęlum nonū. Altera, Qualis sit, vt An cęlum octauum sit rutūdum. Tertia, propter quid talis sit, vt Propter quid cęli omnes sint rotundi. Nam questio, Quid res sit, quam Aristoteles secundam facit, sola definitione propriè tractatur: Prima, & secunda possunt demonstrari demonstratione quod sit, vt cęlum nonum esse, ex motu quam in octauo efficere conspicitur, & octauum esse rotundum ex eo quod omnia astra quæ fixa appellantur, videntur æqualis magnitudinis in quocunque meridia- *Quot sint quæstiones quæ demonstrari possunt.* Ex 2. post. 4. *Quæstio. Quid res sit cur hic omittatur.* *Quo demōstrationis.*

genere quæque ostendi possit. no. Tertia verò non potest demonstrari, nisi demonstratione propter quid. Vt, omnes cœlos esse rotundos, quò possint hoc pacto in orbē moueri, motibusq; inter se discrepantibus & quibusdam penè contrarijs.

Partes duæ cuiusq; quæstionis. 1. post. 1. & 8. *Subiectum.* Omnis autem quæstio duas habet partes integrantes. Altera est subiectum, quod & datum, & cõcessum iccirco appellatur, quia antequam fiat demonstratio prænosse debemus quòd sit (vt ait Aristotel.) hoc est, quòd non sit apertè res impossibilis. De rebus enim, quas planè compertum habemus non posse cohærere in rerum natura, nemo aggreditur demonstrationem. Altera est prædicatum, quòd potissimum est proprietas aliqua subiecti, qua de causa tum passio, tum affectio vocatur. *Passio.* Dicitur etiam quæsitum, quòd quæramus ob quam causam subiecto conueniat, aut, nõ omnino conueniat. Proinde non est necesse, vt prænoscamus passionem, seu affectionem esse, sed tantū quod *Locis cita.* vocabulum significet: id, quòd commune est omnibus simplicibus partibus demonstrationis.

De inuentione medij, argumentiue demonstratiui. Cap. V.

De inuentione medij demonstratiui. QVia igitur nulla quæstio demonstrari potest, nisi prius quæratur medium argumentumve ad demonstrationem conficiendā, argumenta vero, nisi certis notatis locis, inueniri facile non possunt, dicendū est nunc, quid sit argumentum demonstratiuū, quotq; sint loci, vnde huiusmodi argumenta erui queant. *Argumentū demonstratiuum.* Argumentum itaque demõstratiuum est necessarium inuentum ad faciendam fidem, hoc est, medium quod cum prædicato & subiecto quęstionis necessariam habet connexionem, eiusque quod confirmandum proponitur, perfectam efficit persuasionem.

Primus locus. Loci vero quos demonstratur perscrutari debet vt huiusmodi argumenta inueniat, tres sunt. Primus est effectorum, qui quidem publicus pene est, pro priusque eorum argumentorum, ex quibus demon-

stratio

ſtratio quod ſit conficitur. Alter locus eſt cauſarum, paucioribus quidem peruius, ſed ex quo ad vtrunq; genus demonſtrationis argumenta depromi poſſint. Nam ex cauſis remotis fit demonſtratio quod ſit, ex proximis propter quid, vt dictum eſt. Sumet autem vnuſquiſque artifex ex hoc loco eas cauſas quas in rebus quas tractat, reperiri animaduerterit. Proinde Phyſicus accipiet quæuis cauſarum genera, quoniam in rebus naturalibus de quibus diſſerit, omnes cauſæ cernuntur. Methaphyſicus omittet cauſam materialem, quia res ſupernaturales, quas contẽplatur, materiæ ſunt expertes. Moralis philoſophus potiſſimum vtetur fine, quia bonitas, & peruerſitas actionum humanarum, de quibus ipſe agit, ex fine quem ſibi quiſque proponit præcipuè naſcuntur. Sic cęteri artifices pro ratione rerum quas per tractant, cauſas diligere curabunt. Tertius locus, quo maxime utuntur mathematici, eſt locus definitionis. Ex quo vtrique etiam generi demonſtrationis argumenta ſuppeditantur. Nam cum paſſiones, quæ eidem ſubiecto conueniunt, ordine quodam ab eius eſſentia profluant, vt grauiter & doctè oſtendunt Methaphiſici, vt à natura intellectiua primum intellectus, deinde voluntas, & à natura ſenſitiua, proxime ſenſus deinceps appetitus, efficitur, vt principia eſſentiæ ſubiecti quæ definitione ſubiecti continentur, ſint cauſæ proximæ primæ paſſionis, & hæc ſecundæ, & ſecunda tertiæ, ſicque vt per definitionem ſubiecti oſtendatur prima paſſio demõſtratione propter quid, ſecunda vero demonſtratione quod ſit, pariq; ratione vt ſecunda demonſtretur prima demonſtratione, propter quid, tertia vero demonſtratione quod ſit, & cętere eodem ordine.

Secundus.

Vſus huius loci varius.

Finis eſt principium in actibus.

Tertius.

Paſſiones ordine profluunt ab eſſentia ſubiecti.

Sed quoniam hi tres loci continentur inter locos Dialecticos, de quibus paulo inferius agendum eſt, inde poterit quiſque accipere, quæ hic fortaſſe deſiderabit. Quanquam ea quę ad demõſtrationem pertinent, maioris momenti ſunt, quam vt nouitij ex hoc libello pleniorem intelligentiam debeant requirere.

Hi loci continetur inter Dialect.

De

De syllogismo dialectico. Caput VI.

Dialecticus syllog. quid. 1.top. 1. *Probabilia que.* Ibidẽ, & 8. cap.

Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus concluditur. Sunt autem probabilia, quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus: atque his, vel omnibus, vel plurimis, vel spectatissimis, modo non sint Paradoxa, id est, præter omnium opinionem, Omnib. vt. Parentes diligere natos suos; Obsequium amicos conciliare. Plurimis, vt, Opes magno studio esse conquirendas: Par pari referendum: Omnibus sapientibus vt, Præstantiora bona esse, que in animo sunt quam quæ in corpore, aut rebus externis: Melius esse ratione duci, quàm fortuna: Plurimis autem, vt, Animos hominum esse immortales: Felicitatem non esse in voluptate positã: Spectatissimis vt, Mundũ cepisse quod dicit Plato, & omnia continenter fluere ac labi, vt ait Heraclitus. Quę tamen ita probantur ijs, qui sapientissimi sint contra omnium opinionem, non numerantur in probabilibus, quale est illud Parmenidis, & Melissi, omnia esse vnum, & illud Zenonis, nil moueri posse.

Hęc Philosophis erãt probabilia à nobis tamen fide tenentur orthod oxa.

Probabilia porro, aut sunt per se probabilia, aut ꝑ alia. Per se probabilia dicũtur, quę non egent cõfirmatione, sed simul atq; proponuntur, approbari solent, vt, Melius regi Rempublicam à viris probis quàm ab improbis, Per alia approbantur, vt, Melius gubernari Rempublicam vno principe, quã iudicio multitudinis cum ergo audis, Dialecticum syllogismum esse eum, qui ex probabilibus concluditur, intellige verba, Ex probabilibus in numero ẽt singulari, quasi dictum sit, Ex vtraque sumptione probabili, aut ex altera saltem. Potest enim altera esse necessaria, & altera probabilis, vt si dicas, Qui vitia reprehendunt, odium sibi cõflant qui autem furta, & homicidia insectantur, vitia reprehendunt, igitur qui furta & homicidia insectantur odium sibi conflant, Hic maior propositio est probabilis, sed minor necessaria. Quinetiam hoc syllogismorũ genere vtraque sumptio potest esse necessaria, si al-

tera saltem non sumatur vt necessaria, sed vt probabilis duntaxat.

Animaduertendum est autem, Dialecticum syllogismum Epicherema etiam, quasi dicas agressionē, vocari ab Aristotele, eo quòd ad disputationem cum altero incundam est maximè promptus, & idoneus. Pressium tamen hoc nomen à quibusdam vsurpatur, pro breui scilicet,& vehemēti rationem proba bili, vna præserum propositione comprehensa, vt si dicas, Nū mater filium occidisset. 8. Top. 4.

De propositione, ac quæstione dialectica. Cap. VI.

PRopositio igitur dialectica est interrogatio probabilis,hoc est,quæ apertè interrogata id quod videtur omnibus,aut plurimis, &c. Vt,Nonne diligunt parentes natos suos; &c. Dicitur interrogatio, quia cùm non sit necessaria aut certè non videatur, cogitur is qui disputationem cum altero transigit, petere ab eo,an verā propositionem existimet, ne, si ex non concessis argumentetur, frustra omnē ratiocinādi laborem suscipiat. Dicitur autem apertè interrogare id quod videtur omnibus, aut plurimis, &c.quia vnam duntaxat interrogationis notam exprimit eamq; solam contradictionis partem expresse proponit, quæ probabilis habetur, vt patet in tradito exemplo: quā quam tacitè alteram etiam tum rogandi notam, tum contradictionis partem continet. Verùm enimuero, etsi propositio dialectica quærenti sit interrogatio totius contradictionis, ratiocināti tamen est sumptio eius partis, quę probabilis videtur, vt ait Arist. Sic probare videretur Epicurus, omnem voluptatem esse bonam; An non putas quicquid secumdum naturam est esse bonum; Nonne omnis voluptas est secūdum naturam; Quæ si alius admisisset tum ille sic concluderet, Quicquid secundum naturam est, id bonūm est omnis autem voluptas secundum naturam est. igitur omnis voluptas bona est.

Propositio dialectica quid. 1. top. 8. 1. top. 3. 2. peri. 2. & 1. pri. 1.

Quid quæstio Dialectica. Quæstio vero dialectica, problemaue dialecticū, est theorema, de quo aut neutram in partem sentiūt homines, aut contrà plerique ac sapiētes, aut sapientes contrà ac plerique aut utique ipsi secum discordant. Dicitur theorema, quasi consideratione dignū, quia cum non sit exploratum, sed ambiguum, dupli-

1. top. 9.

1. top. 3. ci interrogationis nota, vt vtraque ex parte expendatur, efferri solet, hac nimirum formula, Vtrum felicitas posita sit in actione uirtutis nec ne; aut alia simili. Quanquam breuitatis causa sæpe in huiusmodi quæstionibus una duntaxat interrogandi nota exprimitur, vt Sitne mundus infinitus: quod etiam in ijs quæ vt demonstrentur, proponuntur, fere fieri cōsueuit. Quæstio de qua neutram in partem sentiūt homines, est huiusmodi; Sint ne stellæ pares, an non. Quæstio de qua concedunt sapientes cum plerisq; est veluti si proponatur, utrum sol sit multis partibus maior toto terrarum orbe, an non. Quæstio de qua plerique inter se certant, huiusmodi esse potest: Sint ne honores anteponendi opibus an contra. Quęstio, de qua dissident sapientes inter se, est velut hęc, Sint ne cœli ex eadem materia compositi, ex qua elementa constent an ex alia.

Diuisiones quædam communes propositionibus, & quæstionibus dialecticis. Cap. VIII.

CVm autē omnis interrogatio categoria roget num prędicatum aliquod alicui cōueniat subiecto, omne autem prædicatum sit definitio, aut proprium, aut genus, aut accidens eius subiecti cui cōuenit, aut ad horum aliquid reuocetur: efficitur, vt omnis propositio, omnisque quæstio dialectica, aut sit definitionis, aut propij, aut generis, aut accidentis, aut certè ad aliquod ex his quatuor generibus redigatur. Animaduertēdum est tamen, has siue propositiones, siue quæstiones duob⁹ modis rogare posse, sit ne aliquid definitio alicuius, aut propriū, aut genus,

Quatuor genera propositionum & quæstionum.

ex 1. top. 1.

aut

aut accidens, Altero, si apertè id quæratur expressò, nimirum nomine definitionis, aut proprij generis, aut accidentis in hunc modum. Estnè animal rationale definitio hominis? Estnè proprium hominis esse disciplinæ capax? Sitnè animal genus hippocentauri an non? Vtrum intelligere sit accidens Deo, nec ne? Altero, si non apertè id quæratur, sed tamen ex ipso quærendi modo facilè intelligatur: vt si dicas. Est ne animus idipsum quod numerus se ipsum mouens? Solus ne homo est memoria præditus? Nonne homo est quoddam animal? Vtrum is, qui cęcus est, possit aliquado respicere, nec ne. Idem namq; videtur esse quęrere. Num animus sit idipsum quod numerus seipsum mouens, & cætera, atque expressè rogare. Num animi definitio sit numerus seipsum mouens: Num memoria præditum esse sit proprium hominis: Num animal sit genus hominis: Num cæcum esse sit accidens hominis. Quod si interrogationes nec priori, nec posteriori modo rogent sitne aliquid definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut accidens, sed simpliciter quęrant, num aliquid alicui conueniat, vt, Num apes sint prudentes, Num crocodili plorare possint, Num zoophyta sint animalia, Num angeli sint animalia rationalia (quæ interrogationes ob ipsam simplicem quærendi formam, simplicis inhærentię vocari solent) si hoc, inquam, pacto proponantur, in propositionibus & quæstionibus accidentis numerandæ erunt: Non tamen qua ratione accidens à cæteris tribus prædicatorum generibus distinguitur, sed qua funditur ad omnia, quæ quoquo modo alicui accidunt id est, conueniunt: quo pacto accidentis vocabulum sæpissimè accipitur. Itaque accidentis interrogatio duo genera propositionum & quæstionum complectitur: alterum accidentis propriè dicti, alterum accidentis fusissimè accepti, quod genus interrogationum latissimè omnium patet.

Quæstio simplicis inhærētię est quæstio accidentis.

ex 1. top. 5 & 2. top. 2. & 4. top. 1. & 7. top. 3.

Ad propositionem quęstionemq; generis reuocat Aristoteles interrogationem differentiæ generalis de 1. top. 3.

specie

ſpecie minùs late patente, vt, Sit ne ſenſus capax differentia cōmunis homini cum alia re: Numeretur ne homo in ſenſus capacibus: Eodem reuocanda eſt interrogatio ſpeciei de indiuiduo, vt, Sitne homo ſpecies comparatione Antichriſti: Sitne Samuel ille qui apparuit Sauli, quidam ex hominibus, an non. Eodem quoque reuocatur interrogatio analogi de quouis membro. Sed de hac diuiſione ſatis.

Alia tria genera propoſitionum & quæſtionum diale. Alia diuiſione tribuuntur propoſitiones, quæſtionesq; dialecticæ in tria genera: in morales, naturales & logicas. Morales ſunt, vt, Eſtne parentibus potius parendum, quàm legibus, ſi diſcrepem? Naturales, vt Sunt ne decem cœli, au non? Logicæ, vt Num tres tantum, an quatuor ſint ſyllogiſmorū figurę. Ad hęc tria genera, quæ materiam attingunt, pertinent aut reuocantur omnes tum propoſitiones dialecticę, tum quęſtiones. Sed quoniam de propoſitione, ac quæſtione dialectica iam diximus, ſequitur, vt ad inuentionem argumentorum, quę nobis propoſitionum copiam ad omnia quęſtionum genera tractanda ſuppeditabunt, ingrediamur. Prius tamen quid ſit argumentum dialecticum, quiq; loci percurrendi ſint Dialectico, vt facile reperiat argumenta, exponamus.

Ex 1. top. 12. & 9.

De argumento dialectico & loco. Cap. IX.

Ci. in par. ARgumentum dialecticum, eſt probabile inuentum ad faciendā fidem, hoc eſt, medium, quod cum prędicato & ſubiecto quęſtionis, aut cum eorū altero probabiliter, hoc eſt veriſimiliter cōnectitur, vt eius quod confirmandū eſt, aſſenſum quondam non oīno neceſſariū efficiat. Sic ego interpretor, Probabile inuentum ad faciendum fidem, accommodatè ſcilicet ad Ariſtotelis doctrinam, quicquid Cicero cuius hęc verba ſunt, & alij nonnulli his verbis intelligant. Etenim hac ratione differt argumentum dialecticum a demonſtratiuo: cuius naturam in eo poſitum eſſe diximus, vt cum prędicato & ſubiecto quæ-

1. poſt. 26.

ſtionis

stionis necessaria connexione iungatur, ad perfectam propositi persuasionem. Sed qua id quod est necessarium, potest iudicio multorum esse probabile duntaxat, dubium non est, quin argumenta oia demonstratiua possint esse dialectica. si cum altero saltem quæstionis termino probabiliter tantum coniungi existimentur. Ex quo sit, vt hac in parte non solùm tradenda sit methodus exquirendi argumenta probabilia. sed etiam necessaria. Quod planè Aristoteles se fecisse in topicis significauit. Nam cùm locos omnes dialecticos tradidisset, statim subiecit eum locorum campum communem esse Dialectico, & Philosopho, hoc est probabiliter suadenti, & cogenti demonstratione. Et cum de inuentione medij demonstratiui in libris de posteriori resolutione scripsit, ad eam, quàm tradiderat in topicis locis dialecticis tractationem, lectorem misit. Patet igitur, argumentum dialecticum (vt à demonstratiuo distinguitur) esse probabile medium iudicio in eius, cui proponitur, & si reuera sæpe numero sit necessarium, ac demonstratiuum. Non solum autem ipsum medium dicitur argumentum, sed etiã quælibet sumptio præsertim maior, totumq; antecedens. Qua significatione sæpe Dialectici argumenti nomine vtuntur.

Argumenta demõstratiua possunt esse dialectica.

Initio libri octaui.

2. Po. 14.

Locus verò perspicua trãslatione definitur a Cicerone Argumenti sedes. Vt enim earum, inquit, rerũ, quæ absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis est inuentio: sic cùm peruestigare argumentum volumus, locus nosse debemus. Sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hæ quasi sedes è quibus argumenta proponuntur. Itaq; licet definire locum, Argumẽti sedem. Vocat etiam locum Aristoteles, Elementum. Idem, inquit, elementum dico, & locum. Causa est, quia cum simplex sit, multorum tamen est origo & initium argumentorum. Vnde mox locum definiens, Elementum, inquit, ac locus est, in quem multa incidunt enthymemata. Et Boethius, Locus est id unde ad ꝓposita quæstionẽ cõueniens trahitur argumentũ.

Locus quid

Cic. in top.

2. Reth. ad Th. cap. vltimo Lege Alex. in pfatione topi. ex Theophrasto. 1. de diff. top.

De

De duobus locorum generibus. Cap. X.

Boet. 2. de differ. top. *Locus maxima.* Cap. 3.

PORRÒ locus duplex dicitur: Maxima, & differentia maximæ. Locus maxima, est propositio per se nota fidem alijs subministratus. Nomen propositionis per se notæ latius hic, quam superius, accipitur. Quæcunque enim cognitis terminis statim sine ulla confirmatione approbantur, per se nota hoc loco dicitur, siue necessaria sit, vt, Cui non conuenit definitio non conuenit definitum: siue probabilis, vt, Quod maxima pars eorum, qui in quauis arte versantur, dicūt, & verum est: Subministrare alijs fidem, est continere in se vim probationis aliarum. Exempli causa, propositio prior quam nunc in exemplum attulimus, dicitur, subministrare fidem huic, Sapiens non est inuidus, quia continet totam eius probationem ex definitione prædicati desumptam hoc modo. Inuidus est, qui bonus affligitur alienis, sapiens vero bonis alienis non affligitur, sapiens igitur inuidus non est. Quia enim definitio inuidi non conuenit sapienti, icirco nec nomen conuenire concluditur. Posterior verò dicitur subministrare fidem assentionemve huic propositioni. Prædicamenta sunt decem, quia continet totam eius probationem ex authoritate desumptam hoc modo. Ferè omnes philosophi dicunt, decem esse prædicamenta, sunt igitur decem. Dicuntur autem huiusmodi propositiones Maximæ, quia quælibet continet plurimas, vt prior illa, has omnes, Cui non conuenit definitio inuidi, nec nomen conuenit: Cui non conuenti definitio iusti, nec nomē, &c. Posterior verò has, Quod dicunt maxima pars Iuri speritorum esse iustum, aut iniustum, id iustum, aut iniustum est: Quòd ferè omnes Medici dicunt esse salubre, id salubre est, &c.

Boeth. in top. Cic.

Idem 2. de differ. top.

Maximæ cur hoc nomine dicantur Boeth.

Locus differentia maxima.

Locus differentia maximæ est receptaculum plurium maximarum: Vt locus definitionis, locus autoritatis. Si quidem ex loco definitionis, qui primus est

huius

huius generis, non solum eruimus illam maximam. Cui non conuenit definitio non conuenit definitum, sed etiam hanc, Cui conuenit definitio, conuenit definitum, & plures alias, vt inferius apertum erit. Et ex loco authoritatis, quem extremum numerabimus, non modo desumitur illa, Quod maxima pars eorum qui in quamuis arte versantur, dicunt id verum est, sed et hæc, In vsu loquendi sequẽda est vulgi cõsuetudo: Eo denique modo singulis è locis, quos inter hos recensebimus, plures maximæ ducuntur, vt progredientibus perspicuum fiet. Non dicuntur autem huiusmodi loci differentiæ maximarum, quod ipsas maximas singulatim distinguant (quippe cum vnusquisque multas complexij suo iungat, vt diximus) sed quod diuersis maximarum classibus diuersam tribuant appellationẽ. Quæ enim maximæ in loco definitionis habitant, dicuntur à definitione: quæ in loco authoritatis, ab authoritate: & sic cæteræ à suis quasi domibus, alijs atque nominibus appellantur.

Capit. sequenti.

Cur hi loci dicãtur differẽtiæ maximarum.

Quæstio de natura locorum huius generis.

Si quis autem in hoc loco curiosius exquirat, quidnam sit hoc ipsum receptaculum maximarum, & argumentorum, quidve hoc nomine translato significetur, verbi causa: Nam receptaculum definitionis sit ipsamet definitio, an (quod rectè dicitur) habitudo, seu respectus definitionis ad definitum, ex quo maximæ primi loci vim habent, & sic in cæteris: id ego diligentius velle intelligere, inutile in hac locorũ tractatione existimo. Hærent enim in his quasi salebris adolescentium ingenia, nec vtuntur Dialectica libertate in ea re, in qua maximè expedita esse debeat. Dabitur tamen alias accuratius hæc explicandi occasio.

Nõ esse hoc loco curiosius tractandã hãc quæstionem.

Ac priores quidem locos Aristoteles primus inuenit, locupletissimeq; tradidit. Posteriorum verò sic autor extitit, vt adijciendi aliquid, minuendi, ac mutandi locum posteris reliquerit. Quo factũ est vt alij post eũ Philosophi hac veluti aperta ianua, aptius certè, & artificiosius, vt facilè est, inuentis aliquid adijcere, reliquum hoc locorum genus tradiderint. Cum autem de prio-

Locorũ primus autor Aristot.

Hoc Cice. præfa. top. fatetur & reliqui omnes.

2.Elenc.9. ribus loquimur, more Aristotelis dicere solemus, Locus, à definitione, Locus ab auctoritate, &c. quasi propositio ab ipsa definitionis habitudine, vel à respectu auctoritatis vim habens. At cum de posterioribus sermo est, aptius loqueris hoc modo, Locus definitionis, Locus auctoritatis, quàm si dicas, Locus à definitione, Locus ab auctoritate, & sic in cæteris. Nam cum dicimus, Locus definitionis, significamus reperiri in eo definitionem, & sic in cæteris locis argumẽta reliqua: quod non declarat qui ita loquitur, Locus à definitione, Locus ab auctoritate, &c.

Quo pacto loquendum de vtroque genere locorum:

De locorum numero. Cap. XI.

Ex Arist. 1. Rheto. ad Theod. 2. HVIusmodi ergo locorum, qui priores natura, pauciores & cõmuniores meritò habentur, duo sunt genera. Alij continent argumenta ἔντεχνα hoc est, artificiosa, alij ἄτεχνα, id est, artis expertia. Argumenta artificiosa sunt, quæ Dialectici arte, & diligentia ex ipsa quæstione eliciunt (Cicero insita vocat) vt definitio eius rei, quæ in quæstione prædicatur, aut subijcitur. Artis verò expertia, quæ a Cicerone dicuntur assumpta & remota, sunt ea, quæ non eruuntur ex ipsa quæstione, sed extrinsecus assumuntur, vt auctoritas sacrarum literarum, aut alicuius probati Philosophi.

Artificiosa, siue insita. Cic. in par.

Artis expertia, siue assumpta.

Loci priores generis sunt viginti, posterioris duo: Hoc enim colliges ex generibus argumentorũ, quorum loci sunt receptacula & sedes: Nam argumenta artificiosa, aut significant id ipsum ex quo desumuntur: aut ea quę modo aliquo ad id affecta sunt, hoc est, quæ id certa aliqua ratione respiciunt. Quæ idipsum significant, sunt definitiones, descriptiones, notationes seu vocabulorum interpretationes. Quæ autẽ ad id affecta sunt, aut sunt illi coniuncta, aut ab eo disiuncta. Coniuncta verò, aut sunt connexa, aut circunstantia. Connexa cum aliquo dico ea, quæ ita sunt ad id affecta, vt illud ex ipsis necessariò pendeat, aut ipsa ex il-

Loci omnes duo & viginti. Argumentorum diuisio.

lo: quo pacto se habent coniugata inter se, vt iustus, & iustitia, & partes cum toto, & totum cum partibus, & causæ cum effectus, & effecta cum causis, & antecedentia cum consequentibus, & consequentia cum antecedentibus. Circunstantium nomine intelligo ea quæ ita cum re coniuncta sunt, vt non necessario cum ea cohæreant: quæ quidem sunt vel præcurrentia, vel comitantia, vel subsequentia. Disiuncta verò, aut sunt consentanea, vt similia, maiora, minora, pariæ: aut dissentanea, vt dissimilia, opposita, & alio quouis modo repugnantia. Artis denique expertia sunt auctoritas diuina & humana. Ita patet duos & viginti esse huiusmodi locos. Definitionis scilicet, Descriptionis, Notationis, Coniugatorum, Partium. Totius, Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium, Præcurrentium, Comitantium. Subsequentium, Studiorum, Maiorum, Minorum, Parium, Dissimilium, Oppositorum, Repugnantium, Auctoritatis diuinæ, & humanæ. Nullum porrò feci locum earum rerum, quæ ita disiunctæ sunt ab aliquo, vt nec consentaneæ illi sint, nec dissentaneæ; quo pacto se habent pauperitas ad superbiam, diuitiæ ad literas, quia nulla certa ratione ad id affectæ sunt, siue vt cognatæ, aut amicæ, siue vt inimicæ atque aduersæ: quo fit, vt non sint aptæ ad aliquid probandum, siue concludere velis affirmatiuè, siue negatiuè.

Cur nullus sit alius designatus locus rerum disiūctarū. 2. de diff. top.

Si qui verò alij loci succurrerint facilè ad hos reuocabuntur. Scio Boethium tum ex Themistio, tum ex Cicerone alium numerum & ordinem locorum fecisse, & alios alias magis probare diuisiones; sed mihi per facilis, & per expedita visa est hæc distinctio & enumeratio, ac naturæ rerum satis accomodata. Maximæ verò, siue communia pronunciata, quæ ad singulos locos huius generis pertinent, in explicatione singulorum tradentur. Sed vt hæc melius teneas memoria, subijciā argumentorum diuisionem, ex qua numerum locorum collegi.

- Argumēta.
  - Artificiosa.
    - Quæ significant idipsum ex quo desumentur.
      - Definitiones.
      - Descriptiones.
      - Notationes.
    - Quæ significāt affecta mō aliquo ad idexquo desumūtur.
      - Coniūcta.
        - Connexa.
          - Coniugata.
          - Partes.
          - Tota.
          - Causæ.
          - Effecta.
          - Antecedētia.
          - Cōsequentia.
        - Circūstātia.
          - Præcurrētia.
          - Comitantia.
          - Subsequētia.
      - Disiūcta.
        - Cōsētanea.
          - Similia.
          - Maiora.
          - Minora.
          - Paria.
        - Dissētanea.
          - Dissimilia.
          - Opposita.
          - Repugnantia.
  - Artis expertia.
    - Autoritas diuina.
    - Humana.

Hinc

Hinc breuiorem descriptionem locorum colligere poteris.

- Locus.
  - Artificiosus.
    - Ipsius rei ex qua desumitur argumentum.
      - Definitionis.
      - Descriptionis.
      - Notationis.
    - Eorum quæ illi coniuncta sunt.
      - Coniugatorum.
      - Partium.
      - Totius.
      - Causarum.
      - Effectorum.
      - Antecedentium.
      - Consequentium.
      - Præcurrentium.
      - Comitantium.
      - Subsequentium.
    - Eorum quæ ab ea disiuncta sunt.
      - Similium.
      - Maiorum.
      - Minorum.
      - Parium.
      - Dissimilium.
      - Oppositorum.
      - Repugnantium.
  - Artis expers.
    - Auctoritas diuina.
    - Humana.

De locis communibus ac proprijs: & de quibus agat Dialecticus. Cap. XII.

VErùm vt intelligas quo pacto de his locis agat Dialecticus; quámque vtilitatem te ex ipsis percepturum sperare debeas; aduerte diligenter, omnes locos quos tradidimus, duob. modis spectari posse: vt communes, & vt proprios. Vt communes quidem tunc considerantur, cùm qua ratione, ad omnes artes, & scientias accommodari possunt, intelliguntur. Vt proprij autem, cùm ad propriam & peculiarem materiam alicuius artis contrahuntur. Sed hoc, quod paulo obscurius dictum videtur, dicã planius. Loci communes siue differentiæ maximarum sint, siue maximæ ipsæ, tunc communes habentur, cùm ad nullum certum genus rerum astringũtur, sed hoc tantum sunt, quod hisce vocibus significatur, Locus definitionis, Locus descriptionis, Cui conuenit definitio, conuenit definitum. Cui non conuenit descriptio, nec id quod describitur, & ita in cæteris. Tũc verò habẽtur proprij, cùm ad certum aliquod genus adiguntur: vt si hoc modo efferantur, Locus definitionis virtutis, Locus definitionis naturæ. Locus descriptionis generis. Quicunque habitus efficit bonũ eum hominem in quo est, virtus est, Quicquid est principium motus et quietis, est natura. Quicquid non prædicatur de pluribus specie differentibus in quęstione quid est, non est genus, & cętera.

Communes loci.

Proprij.

Propositiones tamen quę loci proprij dicuntur. Maximæ vocari non debent

1. Rhet. ad Heren. 2.

Atque ex communibus quidem locis, vt ait Aristotiles, non maior opportunitas habetur ad syllogismum, vel enthymema de moribus, quàm de natura, aut alia ulla re, quę sit aliarum artium propria: at proprij peculiaresq; loci certis & suis cuiusque Generis propositionibus continentur. Exempli causa, de natura propriè quędam propositiones habentur, ex quibus non potest enthymema, aut syllogismus vllus desumi de moribus: contra verò alię pertinent ad

mores, ex quibus nihil possit de natura monstrari; Similem rationem in reliquis disciplinis inuenies. Hæc Arist. Sed quamuis cōmunes loci ipsi per se in nullo rerum genere faciant hominem peritum, vt ille statim subijcit, sunt tamen multa cura & diligentia per noscendi, quia nemo proprios via & ratione tenere potest, qui non teneat ante communes. Nam etsi proprij materiam suppeditant, communium tamen tractatum vsum proprium tradit. *Loci communes neminē peritum faciunt in aliquo genere rerum. Quorū locorum tractatio ad Dialecticā pertineat.*

Cum igitur Dialectica sit ars disserendi, hoc est quæ communiter omnibus artibus disserendi modos exhibet, necesse est vt loci communes ad Dialecticam pertineant. Ex proprijs autem ij tantum ad hanc artem spectant, qui propriam Dialecticæ materiam continent, cuiusmodi sunt locus definitionis, generis, descriptionis, proprij, notationis, definitionis & alij huiusmodi rerum ad Dialecticam pertinentium; Ac cōmunes quidem explicat Aristoteles cum docet quo pacto tractanda sit quæstio simplicis inhærentiæ, proprios autem huius artis, cum methodum tradit ad tractandas reliquas quęstiones accidentis, propriè videlicet accepti, generis, proprij, & definitionis. Et nos igitur Aristotelem sequentes communes primum explicabimus, postea, vt proprij huius artis ex ijs quæ dicta erunt, intelligantur, pauca quædam admonebimus. Primò igitur de loco definitionis essentialis quam potissimum quęrere ad aliquid probandum debemus, quęque simpliciter definitio appellatur, dicendum est.

De loco definitionis. Cap. XIII.

TRibus modis definitione probare possumus, vt Aristotel. docet, definitione subiecti, aut prædicati aut vtriusque. Exempli causa, si quis voluerit probare Dialecticam esse vtilem, hoc modo poterit ex definitione subiecti concludere institutum; Disserendi ratio est vtilis, Dialectica est disserendi

ratio, est igitur Dialectica vtilis. Ex definitione autem predicari hoc modo, id quod ad bonum aliquod comparandũ refertur, vtile est: Dialectica ad bonum aliquod comparandũ refertur, est igitur vtilis Dialectica. Definitione demũ vtriusq; hoc mõ, Dialectica est disserendi rõ, disserẽdi aut ratio, ad bonum aliquid refertur, at quo ad bonũ comparandum refertur, est vtile, igitur Dialectica est vtilis. Verũ hoc tertio concludendi modo, cum quatuor sumuntur termini, semper fiunt plures complicatæ argumentationes. Nihil tamen referat, si in exemplis deinceps proponendis, aliis argumentationum formis, quam simplicium syllogismorum vtamur. Nam etsi hæc locorum tractatio simplicibus potissimũ syllogismis debeatur, omnibus tamen argumentationum generibus inseruiet: Atq; vt ad propositum reuertar, tot modis concludes Sophysticem (quæ definitur, Ars decipiendi) non esse vtilem quot Dialecticam vtilem esse colligimus.

Huius loci sex sunt maximæ, seu communia pronunciata.

Pronunciata quæ vsũ huius loci continent.

Quicquid conuenit definitioni, conuenit definito.
Quicquid non conuenit definitioni, nec definito.
Cui tribuitur definitio, tribuitur definitum.
Cui non tribuitur definitio, nec definitum.
Si definitio definitioni conuenit, & definitũ definito.
Si non conuenit definitio definitioni, nec definitum definito conuenit.

Omnes hæ maximæ nascuntur ex respectu quem habet definitio ad definitum. At primis duabus vtimur cum argumentamur ex definitione subiecti, duabus sequẽtibus, cum ex definitione predicati, extremis duabus, cum ex definitione vtriusque.

Locus differentia.

Ad hunc locum reuocatur locus differentiæ comparatione speciei, quam proximè constituit, quia eiusmodi differentia pertinet ad essentiam speciei & cum ea reciprocatur. Argumentatio ex differentia huiusmodi est, Homo est rationis particeps, ergo & disciplinæ capax.

Non tradimus autem (sequuti veteres) locum defi- *Cur nō tra*
niti, quemadmodum definitionis (vt videlicet quæ- *datur hic*
ramus definitum ad confirmandum definitionem, *locus defi-*
quemadmodum quærimus definitionem ad confirma- *niti.*
tionem definiti) quia raro ex definito probamus defi-
nitionem. Eadem tamen pronunciata de definito tra-
di possunt, quæ tradita sūt de definitione, mutato no-
mine definitionis in nomen definiti, vt si dicas, Quic-
quid conuenit definito, cōuenit definitioni, & cætera.

De loco descriptionis. Cap. XIIII.

SEquitur locus descriptionis, qui tum adeundus 6.top.3.
est cum ad locum definitionis aditus non patue-
rit. Est autem huius loci eadem tractatio atque supe- Boet. 2. de
rioris, eademq; communia pronūciata mutato nomi diff. top.
ne definitionis in nomen descriptionis, & rei quæ de-
finitur, in rei quæ describitur. Hinc probabis Diale-
cticam esse perdiscendam, quòd sit ars, quæ ad cæte-
ras omnes scientias viam munit, quòd sit instrumen-
tum veri ac falsi indagandi, quòd homini qua ratio-
nis particeps est, maxime conueniat. Ex hoc loco im-
plorat Iob diuinam misericordiam his verbis. Ho- Iob. 13.
mo natus de muliere, breui viuens tempore repletur
multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & cōteritur
& fugit velut ombra, & nunquā in eodem statu per-
manet. Hactenus hominis descriptio, quæ tamen si ad
philosophorum normam exigatur, descriptio propriè
non sit. Deinde sequitur conclusio, Et dignū ducis su
per huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eū
tecum in iudicium? Porro autem nemo miretur, si in *Cur hic as-*
hac locorum tractatione nōnulla ex diuinis scripturis *ferantur nō*
attulero exempla. Id enim propterea faciam, quod *nulla ex di-*
multa sint in sacris literis argumenta omnibus ob- *uinis scri-*
uia, & simul etiam expeditissima, in quibus proinde *pturis exem*
locorum vsus a quibusuis facilè intelligi potest. *pla.*

Ad hunc locum reuocatur locus proprietatis, ex *Locus pro-*
quo, exempli gratia, probare poteris iustitiam esse *prietatis.*

virtutem, quia est per se laudabilis, quod quidẽ proprium est virtutis. Ratio cur veteres non tradiderunt locum rei quæ describitur, ad confirmandam ex descripta re descriptionem, eadem est ac illa, cur non sit traditus locus definiti. Si tamen huiusmodi loco vti velis eadem pronunciata, quæ loco definiti assignati possunt, mutatis tantum vocabulis tibi deseruient.

Cur non tradatur hic locus rei quæ describitur.

De loco notatione. Cap. XV.

LOcus notationis proximus est superioribus, quia notatio cum explicet vim vocabuli, quodãmodo continet rẽ, cuius est vocabulũ; quid sit notatio, quẽadmodum quid sit definitio, & descriptio, non est modo dicendum, cum superius late explicatum sit.

Vsus notationis an firmis.

Vsus notationis in argumentando non est vsquequaque firmus, nisi notatio verbi conueniat rei, atq; ita conueniat cum ea recurrat, qualis est notatio Dialecticæ, vt ex initio harum institutionum patet. Cum autem notatio ita habet eadem pronunciata, quæ in superioribus locis seruantur. Ex hoc loco est illud Adami, Hæc vocabitur Virago, quia de viro sumpta est, Et illa Esau de fratre conquestio; Iuste vocatum est nomen eius Iacob. Supplantauit enim me en altera vice; primogenita mea ante tulit, & nunc secundo surripuit benedictionem meam. Et illud Angeli ad Ioseph, Vocabis nomen eius I E S V M (hoc est Saluatorem) ipse enim saluum faciet populum suũ à peccatis eorum.

Cæterum ex notatione nominum singularium, propriorumuẽ per pauca, eaque infima ducuntur argumenta, nisi cum vocabula diuinitus imponuntur. Sæpe etiam nihil omnino efficiunt. Si quis enim Iudam proditorem ex confessione veritatis, aut Simonem Magum ex obedientia collaudet, quod Iudę nomen ex confessione, Simonis autem ex obedientia deducatur, vides plane quãtum hallucinabitur. Itaq; plus virium habet hic locus ex notatione nominum

Plus viriũ habet hic

com-

communium, quàm propriorum, eo quod plurima vocabula communia ex aliqua proprietate, peculiariue conditione rerum, quas significant, ducuntur, vt consul à consulendo, Rex à regendo, Dux à ducatu, Patronus à patrocinio, Philosophus a Sapientia studio, Monacus à solitudine, Christianus à Christo, & sic alia propemodum infinita, quod non ita frequenter accidit in proprijs.

Locus ex nominib. communibus & proprijs.

Ad hūc locum reuocantur locus trāsumptionis ad euidentius nomen; ex quo eruimus aperiora vocabula, vt exponamus ea quę minus perspicua sunt, vt si ciliūbram (quo vocabulo vsus est Plato) interpreteris oculum, & putrimordacem, araneum, & ostigenam, medullam, aut certe, quoniam vocabula hęc sint inusitata, si tellurem, aut aridam, terram exponas aut philosophum sapientem.

Locus transumptionis.

De loco coniugatorum. Cap. XVI.

Coniugata, quę Grecè tū σύζυγα, tū σύστοιχα dicuntur, primaria quidem significatione sunt nomina, & verba ita affecta inter se vt alterum ab altero denominatiue deducatur. Sic sapiens & sapere sunt cōiugata sapientię, à quo denominatiue oriuntur. Hę ergo iccirco primum in connexis, numerantur, quod ita alterum ab alter pendeat, vt vtraq; eandem formā significent, soloq; significandi modo differant. Cęterū secundaria significatione, ipsa etiam denominatiua eiusdem denominantis comparata inter se, vt philosophus, & philosophari, dicuntur coniugata.

Cur? conne hae...

Reuocantur etiam ad coniugata voces illę, ... casus ab Aristotile nominantur, hoc est, aduerbi... ducta ab aliquo denominante, vt sapienter à ... tia. Sed quanquam Aristoteles hęc pri... stinguit, latius tamen accepto nomine ... rum omnia inter sese coniugata dici p... dit. Atque hanc communiorem coniu... ptionem amplectitur Cicero, Coniu... untur quę sunt ex verbis generis ...

autem generis verba sunt, quæ orta ab vno variè cõmutantur, vt Sapiens, Sapienter, Sapientia: Itaque omnia hæc meritò dicuntur coniugata, quia ipsa vocis ac significationis communione sub vnum quasi iugum deiuncta sunt. Sed quoniam in coniugatis potior est significationis, quàm vocis coniunctio, non sunt ea omnino a coniugatorum numero excludenda, quæ sic vocis societate carent, vt eiusdem significationis iugo coerceantur: cuiusmodi sunt Virtus, Studiosus, Studiosè. Nec verò necesse est vt coniugata sint voces simplices: siquidem orationes eandem vim habere possunt atque simplicia vocabula, vt si dicas, Virtus, Virtute prædıtus, Cum virtute agere, & similia.

Oratore. *Cur dicantur coniugata.*

Huius loci eum esse vsum docet Aristoteles, vt quicquid vni coniugatorum conuenit, cęteris ètiam suo cuique modo conuenire, aut non conuenire concludatur: vt si iustitia est laudabilis, etiam iustus est laudabilis, & iustè àgere est laudabiliter agere: Si verò iustitia non esset laudabilis, nec iustus laudabilis esset, nec iuste agere, esset laudabiliter agere.

Vsus loci. Alex. loco citato.

Duo itaque sunt huius loci communia pronunciata ex ipsa coniugatorum inter se habitudine desumpta alterum ad cõfirmãdum, alterum ad refellendum.

Cum quo cohęret vnum coniugatorum, cohærent & reliqua.

Cum quo non cohæret vnum, nec reliqua.

Quanquàm verò non admodum sint vsitata huius loci argumenta propterea quòd conuigata ita cõiuncta sunt inter sese, vt ferè apud omnes æquè nota, aut æquè ignota habeantur, nõnunquam tamen satis habent acuminis, vt illud Comici, Homo sum, humani à me nihil alienum puto: Hinc poteris cõcludere hoc modo: Cum charitati summa laus tribuatur, cur ex charitate operari tãtopere cõtemnitur; Si ipsum per se peccatum displicet, cur placet peccare; Si Logican tradis, cur non λογικῶς, id est. Logici more, sed μεταφυσικῶς. i. velut Metaphysicus de prædicamentis disseris; Hinc etiã est illud Pauli, Primus homo de terra

ter-

terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis: & alia pleraque. 1. ad Cor. 15.

Tria tamen potissimum animaduertenda sunt hoc loco, ne argumentandi ratio hunc desumpta ad Sophisticem declinet. Multæ enim in hoc genere strui possunt cautilationes. Primò videndum est, nè propter vocis coniunctionem, quod coniugatum non est pro coniugato accipiatur, vt officiosus pro coniugato officij, & Somniculosus pro coniugato somni, cũ officij coniugatum sit Studiosus, vel Industrius, non Officiosus, & somni Dormiens, vel Dormire, nõ Somniculosus. Deinde cauenda est diligenter ambiguitas vocabulorũ, quæ hic sæpenumero latenter se insinuat: qualis cernitur in argumentatione illa Simonidis, Cum hoies, inquit, sumus, humana tantùm curare debemus. Fallaciter sanè cõcludit, quia accipit verbum Humana in consequente nõ prò ijs, quæ ad hominem spectãt; quo pacto deducitur ex antecedẽte, sed pro caducis, & terrenis, qua significatione terrena à cęlestibus distinguere solemus: Denique vigilanter attendendum est, an attributa coniugatorum rectè assignentur. Sæpè enim hoc non animaduerso multa sophismata texuntur, vt si quis concludat hoc modo, Iustitia est virtus, igitur iusta agere, est studiosè agere: quod falsum est. Fieri enim potest, vt quis agat iusta (quale est depositũ reddere) cùm interim non agat studiosè, ad defectũ scilicet alicuius circunstantiæ. Causa igitur cur argumentatio proposita vitiosè concludit, hoc est, quia non rectè cõiuncta sunt illa duo, Iusta agere, & Studiosè agere vt singula prædicata singulis subiectis apte respondeant: quippe cùm vel concludendũ esset: Iusta agere esse studiosa agere, vel Iustè agere esse studiosè agere: quæ vtique vera sunt. Eadem de causa vitiosę sunt hę conclusiunculę: Album est dulce, igitur albedo est dulcedo: Doctrina est disciplina, igitur qui docet discit: & aliæ sexcẽtæ huiusce modi. Nam cũ sensus prioris antecedentis esset, Affectum albedine, est affectum dulcedine: posterioris autem, Eadem qualitas

Prima animaduersio.

Secunda.

10. Eth. 7. & 1. me. 2.

Tertia.

est doctrina,& disciplina, concludendum potius erat hoc modo, album est dulce, igitur in aliqua eadem re est albedo & dulcedo. Doctrina est disciplina, igitur quod affectum est doctrina, affectum est disciplina. Etenim cum de locis agitur hoc est de respectibus argumentorum ad conclusionem, spectandus procul dubio est sensus antecedentis, & accommodatè ad illum colligi debet conclusio. Siquidem consequutiones, in quibus connexio rerum spectatur, non sunt formales, sed materiales. Id quod animaduertere non videntur ij, qui, vt apta sit consequutio in coniugatis, tot documenta congerunt hoc loco, vt inopiam potius argumentorum quam copiam comparare doceant, sed iam de loco partium dicamus.

Nota hæc.

De loco partium. *Cap.* XVII.

Lib. 4.

CVm de diuisione disseruimus, quinque genera totius esse diximus, vocem multiplicem, totum quantum se integrum, totum essentiale physicum, totum essentiale metaphysicum, & totum vniuersale, quibus totidem partium genera responderent, Nunc autem quia primum, & quartum genus totius & partiũ, cùm de inuentione argumentorum agitur, negligi solent: de trium reliquorum inuentione, & vsu dicendum est. Atque vt facilius hi duo loci explicentur, comprehendenda sunt duo priora genera nomine totius integri, & partium integrantium, quoniam argumentandum eadem est uis, totius essentialis, & partium essentialium, atque totius integri, & partium integrantium, cùm vtrunque totum actu, ac re ipsa ex suis partibus compositum sit. Itaque hic locus erit partium, tum integrantium tum subiectarum: sequens verò totius, tũ integri, tum vniuersalis.

Vsus partium integrantium

Vsus partium integrantium in argumentando his ferè pronunciatis continetur.

Positis omnibus partibus, integrantibus ponitur, totum.

Sub-

Sublata quacunq; parte integrante, tollitur totum.

Hæc pronunciata tradit Aristoteles in partibus integrantibus multitudinis duntaxat: quarum vsum hoc exemplo docet. Si & eorum quæ mutuo referuntur, & contrariorum, & priuatè oppositorum, & contradicentium eadem est disciplina, omnium omnino oppositorum est eadem: quòd si vel ea quæ mutuò referuntur, vel contraria, vel priuatè opposita, vel contradicentia, sub eadem disciplina non cadunt, perspicuum est, non esse omnium oppositorum eandem scientiam disciplinamve. Sunt tamen vera ambo pronunciata in cæteris etiam generibus partium integrātium, siue ad concludendum, aut refellendum, ipsum esse totius, siue ad colligendum aut refutandum aliquod eius attributum, aut subiectum. Exempli causa si ita dicas, Fundamenta sunt posita, parietes erecti, & tectum fabricatum, igitur est domus, ex ipsa partium existentia colliges existentiam totius. Quam refutabis hoc modo, Aut fundamenta non sunt iacta, aut parietes nondum erecti, aut tectum minimè extructum, igitur nondum est domus. Si verò sic argumenteris, Animus hominis iusti perfruetur æterna beatitudine, corpus item perfruetur, igitur totus homo æterna beatitudine perfruetur, colliges quoddam attributum totius ex eo, q̃ tale atrributum conuenit omnibus partibus. Quod tamen refutabis hoc modo. Si corpus viri iusti non est futurum particeps æternæ fœlicitatis, non igitur totus homo. Denique hoc pacto colliges subiectum totius ex subiecto omnium partium: Philosophus tenet, & diuidendi artem, & definiendi & argumentandi, totam igitur Dialecticam tenet. Hoc autem pacto idem refutabis; Si Philosophus nō callet vel diuidendi methodum, vel definiendi, vel argumentandi, non totam callet Dialecticam. 2. top. 2. Loco.1.

Hic tamen tria sunt animaduertenda. Primum est, necesse aliquando esse, vt partes integrantes, ex quibus totum colligendum est, intelligantur certo ordine dispositæ. Sæpe enim, si hoc desit, non efficitur cō- *Prima animaduersio.*

clusio

clusio, vt si dicas, Lapides sunt, calx est, igitur partes est; Milites sunt, dux est, ergo exercitus, aut acies: Alterum est id, quod diximus, Sublata quacunque parte integrante, tolli totum, sic intelligendum esse, vt nomen totius accipiatur pro toto integro, qua totum integrum est. Nam si accipiatur pro re, cui attribuitur integritas, non quà integra est, falsum esse deprehenderetur. Verbi causa, Si Socrati abscisus est digitus, licebit colligere, Socratem non esse integrũ: non tamen recte colligis, Socratem non esse, quia Socrates, & si integer sine digito non est, potest tamen sine digito in rerum natura cohærere. Quare si late voluerit accipere nomen totius, hanc moderatione posteriori pronuntiato adhibeas necesse erit, vt nomen partis integrantis accipias pro parte necessaria (qualis est in Socrate caput, aut pectus) non pro quacunque sine discrimine. Quacunque enim parte necessaria sublata, omnino tollitur res cuius ipsa est pars. Hinc dissolues hanc cauillationem. Quædam pars hominis candidi non est candida (vtpotè pupilla) igitur homo candidus non est candidus. Sic enim occurres, Rectè sequi, hominem candidum non esse totum candidum, cum aliqua eius particula sit non candida, non tamen rectè colligi, hominem candidum non esse candidum, Hoc enim non efficietur, nisi qui argumentatur, ostendat, non esse maiorem hominis candidi portionem (quæ quidem pars necessario candida esse debet, vt ille sit candidus) omnino candidam. Tertium est, attributa, quæ de toto ex partibus concluduntur, aut refelluntur, talia esse debere, vt toto & partibus possint esse communia. Nam si fuerint propria partium, non poterunt de toto concludi, quia partibus conueniat si propria totius nõ poterunt de toto inficiari quod de partibus negentur. Nec enim rectè concludes, hominem esse principium internũ rei naturalis, quia animus & corpus sunt principia interna rei naturalis. Siquidem hoc attributum non potest esse hominũ commune cum animo & corpore

Secunda animaduersio.

Moderatio posterioris pronunciatur.

Tertia animaduersio.

corpore. Nec item rectè colliges, hominem non esse animal, quia animus, aut corpus non est animal, aut quia nec animus, nec corpus est animal. Quandoquidem animal non potest esse animo & corporũ commune cũ homine. Ex priori pronunciato est illud Dauidicum. Quo ibo à spiritu tuo, & quò a facie tua fugiam, si ascendero in cælum, tu illic es, si descẽdero in infernum, ades si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremaris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua probat Regius Propheta, Deum esse ubique quia est in cœlo apud inferos, & in terra, quib. regionibus cõplecti solent scripturę diuinæ totam rerum uniuersitatem. Hoc uero genus argumenti, quod ex enumeratione partium vocatur, non tam artificiosè rem probat, quam aperte distinctè quæ proponit, atque amplificat. Quòd enim nomine totius obscurius, ac angustius significatur, id multo euidentius per omnes partes proponitur, & magnificentius, dicitur. Ex posteriori pronunciatio est illud apud Ioannem. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Quibus verbis Iudæi ex negatione quinquaginta annorum, totam illam tot seculorum multitudinem inficiari conabantur. Est enim hæc argumentandi ratio valde accommodata ad resistendum, seu instantiam ferendum, vt dici solet, cum quis vniuersè aliquid affirmat.

Psal. 138.

Ioan. 8.

Vsus vero partium subiectarum his pronunciatis traditur.

Vsus partium subiectarum.

Posita quacunque parte subiecta, ponitur totum,

Sublatis omnibus partibus subiectis, tollitur totũ.

Prædic. 5. & 2. top. 2.

Exemplum Aristotelis. Si anima mouetur loco, aut alteratur, aut accrescit, aut decrescit, mouetur utique, quod si nec loco mouetur, nec alteratur, nec accrescit nec, decrescit non mouetur sane. Moueri loco, alterari, accrescere, & decrescere sunt partes subiectę ex priori pronunciato concludunt duæ illæ argumentationes apud Iacobum. Si tamen legem; inquit

Iacobi. 2.

perficitis regalem secundum scripturas. Diliges proximum sicut te ipsum benefacitis. Si autem personã accipitis, peccatum operamini. Quo loco ex dilectione proximi, quæ est pars quædam subiecta bonæ actionis, concluditur bona actio, & ex personarum acceptione, quę est pars subiecta peccati, colligitur peccatum. Est autem hoc argumentandi genus per accommodatum ad instandum, resistendumue ei, qui uniuersè aliquid negat. A posteriori pronuntiato habet vim concludendi locus ille. Pauli ad Romanos,
Ad Rõ. 8. Quis ergo inquit, nos separabit à charitate Christi, tribulatio an angustia, an fames & quæ sequuntur. Quasi dicat, Nihil separabit nos a charitate Christi, quod ex negatione partium subiectarum ostendit. Atque hæc concludendi ratio plus artis habet in proponenda re ob oculos, & amplificanda, quam in probanda.
Nota hæc. Huc porro accersendum est tertium illud, qđ pro intelligẽtia duorum superiorũ pronunciatorum annotabamus, id, inquam, quod de toto concluditur, tale esse debere, vt toto, & partibus possit esse commune. Iccirco enim non recte ita concludes, e ssentiale metaphysicum, & totum vniuersale, quibus totidem partium genera responderent. Nunc autem quia primum, & quartum genus totius & partium, cùm de inuentione argumentorum agitur, negligi solent, de trium reliquorum inuentione, & vsu dicendum est. Atque ut facilius hi duo loci explicentur, comprehendenda sunt duo priora genera nomine speciebus quẽadmodum animali conuenit.

De loco totius. Cap. XVIII.

Vsus totius integri. EX superiori loco patet, quomodo ex partibus confirmetur, aut refutetur totum, nunc dicẽdũ est quo pacto ex toto probandæ sint, aut refellẽdæ partes. Quod ergo attinet ad usum argumẽtãdi ex toto integro, spectanda sunt hæc duo pronunciata.

Posito toto integro, ponuntur omnes partes.

Sublato toto integro aliqua saltem pars tollitur.

Quod

Quod vero attinet ad vsũ argumẽtorũ ex toto vniversali, totidẽ pnunciata prȩsto sunt in hunc modũ, Posito toto vniuersali, ponitur aliqua pars subiecta. Sublato toto vniuersali, tolluntur oẽs parte subiectæ. Hic non est necesse afferre alia exempla, quam quæ superiori loco adducta sunt. Verba enim commutatis huic loco deseruient.

Perdi. 5. & 2. top. 2. loco 10. & 2.

Cogor tamen hic explicare quatuor quasdam appellationes totius (inuectas primũ, vt suspicor à Boethio) quia non parum vsurpatæ sunt à Dialecticis in hac inuentionis disciplina. Hæ sunt, Totum in quantitate, totum in loco, Totum in tempore, & Totum in modo, quibus totidẽ appellationes partium ex altera parte respondent. Totum in quantitate (quod planius dici posset, Totum in multitudine, seu totum multitudine) est vniuersale aliquid signo vniuersali notatum, vt si dicas, omnia opposita omne animal, & cætera huiusmodi. Pars vero, in quantitate, siue in multitudine, est quicquid comprehenditur in tota multitudine, vt contraria in oppositis, & homo in animalibus. Totum in loco erit si dicas, Vbique, pars in loco si dicas, Hic, aut ibi, Totum in tempore, si dicas, Semper, pars, vt si dicas Nunc, vel Heri. Totum in modo, est vniuersale aliquid sine adiectione prolatum, vt homo, candidum & huiusmodi alia, pars autem in modo, est vniuersale, quid, cum adiectione non minuente, nec tollente totum vt si dicas, Homo sapiens, Magis candidum, Minus candinum. Nomine adiectionis minuentis, aut tollentis totum intelligo adiectionem, quæ cum additur nomine totius vniuersalis, efficit, vt huiusmodi totum non possit affirmari de tota aggregatione. Vt si dicas, homo potentia homo lapideus, Candidium secundum quandam particulam, illud Potentia & illud Lapideus, & illud Secundum quandam, particulam erunt adiectiones minuentes, aut tollentes totum, quia nec homo de homine potentia (vt de embryone antequam animum rationis participem accipiat) aut de

Explicãtur quatuor q̃dam appellationes, totius.

Boet. 2. de dif. to. sumpta occasione ex 2. to. Arist. loco 2. & vl.

Totum in quantitate.

Totum in loco.

Totum in tempore.

Totum in modò.

Adiectio minuens, aut tollens.

homine lapideo (vt de statua Cæsaris) nec candidum de eo, qui solis oculis, aut dentibus, candidus est (vt de Aethiope) verè dicitur. Sed quia totum in quantitate, seu multitudine, itemq; totũ in loco, & in tempore sunt quędam tota quanta seu integra, totũ autem in modo in totis vniuersalibus numeratur, vt satis apertum est nõ est opus, vt quo pacto his generibus totius, & partium in argumentãdo vtendum sit, doceamus, cum ex dictis perspicuum relinquatur.

De loco causarum, primumque de argumentis ex materia. Cap. XIX.

SEquitur locus causatum, qui vt omnium patet latissime, sic est omniũ vtilissimus, & perinde vsurpatissimus. Quatuor itaq; esse causarum prima genera, materiã, formam, efficiens, & finem ex supradictis intelliges. Nunc singula percurrenda sunt, & in ea rursus genera deducenda quæ copię argumentorum comparandæ potissimum conducere videamur.

Materia triplex. Materia igitur, latè accepto vocabulo, triplex est, ex qua, in qua, & circa quam. *Ex qua.* Materia ex qua duplex, ea, ex qua prius transmutata fit aliquid (quæ vocatur transiens) vt vinum aceti, & Siluæ ac nemora ædium: & ea, ex qua permanente recomponitur (permanentem hanc appellant) vt ligna succisa, ædium, & nauium comparatione. *In qua.* Materia in qua est subiectum respectu cuiuscunque formæ, quo pacto lapis est materia figurę insculptæ, & corpus coloris, & animus scientiæ. *Circa quã.* Materia circa quam est id, circa quod actio aliqua & operatio versatur, qua significatione dicimus, uirtutes esse materiam laudis, & vitia reprehensionis, & ligna fabri lignarij & orationem earum artium quæ in sermone versantur, & res naturales Physicæ, & Deum opt. Maximum Theologiæ.

Ex primo genere materiæ, quã diximus ex quã, scilicet argumentari. In Lusitania succiduntur nemora

nec

nec alia conferuntur, nil igitur mirum est, si ædiũ structura tanti constet. In Gallia plurimi sunt luci ac syluæ, cur igitur non sint plurimæ naues. Apud Aethiopas non est vsus eius vini, quod ex vuis exprimitur, ergo non possunt ijs in regionibus sacra fieri, nisi aliunde eiusmodi vinum deportetur: Arist. sic Cælum non constat materia elementorum, alioqui sursum aut deorsũ ferretur, igitur interire nõ potest. Hic homo ex ipsa humorũ proportione habet carnis mollitudinẽ, nõ mirũ est igitur si ingeniosus sit. eodẽ pertinet illa Theologorum argumentatio, Christus seruator noster habet optimã corporis constitutionem, acerbissimè igitur afflictus est cruciatibus suæ passionis. 1. de Celo 2. de An. 7. D. Tho. 3. p. q. 46. & alij in 3.

Ex materia in qua talia ducuntur argumenta. Memoria huius est parũ tenax, ergo nisi sæpius repetierit quæ præceptor tradit, breuĩ omnia excident. Forma Iridis est nube rorante ac distillante, parum igitur durabit; Hic homo est valetudinarius, igitur, non sinẽ causa pallidus. Rationalis animus quod suũ esse non sustinetur à corpore in quo est cũ aliquã operationẽ habeat quæ a corpore non pendet, potest igitur sine corpore in rerũ natura cohæret. Ex materia circa quã huiusmodi argumenta texunt. Vltra substantias corporatas, sunt aliæ quædam corporis expertes quas Philosophus cõsiderare debet, est igitur ultra philosophiam naturalem quædam alia supernaturalis. Materia rei rusticæ est humilis, ac tenuis, merito ergo Virgilius Bucolica & Georgica gracili auena cecinit. at diuinæ ac cælestes sunt omnium maximè admirabiles, nullæ igitur sunt, in quibus magis exultare, ac regnare possit oratio. Lex domini est immaculata, conuertens animas, fidelis, præstansq; paruulis sapientiam beatus igitur vir, cuius voluntas in lege domini est quique in lege eius meditatur die a nocte. 3. meteor. 4. *Psalm.* 18. *Psalm.* 1.

De argumentis ex forma; *Cap.* XX.

FOrma quoque triplex est, essentialis, accidentaria, & externa. Essentialis, vt rationalis animus

Essentialis. respectu hominis, & figura respectu statuæ. Accipio enim statuæ nomen pro tota compositione ex figura, & materia. Accidentaria, vt color, respectu corporis, figura statuæ respectu ligni, & scientia respectu animæ. Extrema est exemplar respectu eius rei, quæ exemplaris imitatione fit. Quanquam id etiam, cui materia inijcitur, ac infunditur. aut alio modo adaptatur, vt formam artificiosam accipiat, nomine formæ externæ appellari potest: cuiusmodi sunt vasa, in quibus opifices vel lutũ ingerunt, vel liquida metalla fundunt, vt aliquam artis figuram in materia exprimant. Porrò forma essentialis non solùm dicitur causa formalis totius compositi, sed etiam materiæ, atq; adeo proprietatũ earũ quę esẽtiã, quã ipsa cõstituit cõsequũtur. Talis, n. est materia rei, qualem forma exigit: nec aliæ proprietates essentiam sequuntur, quã quas formæ perfectio sibi vendicat. Ex forma essentiali ducuntur hęc argumẽta, Anima est id quo primo viuimus, sentimus, ac intelligimus, igitur corpus viuentis non potest esse quoduis sine discrimine sed certis quibusdã instrumentis distinctũ. Anima rationalis immortalis est & habet naturalem ad corpus in quo creata est propẽsionẽ, ergo si absurdũ est naturalẽ appetitũ in oẽm æternitatem impediri, ac frustrari, sanè aliquãdo corpus, anime separatæ iungetur ac copulabitur. Quãquã hęc cõclusio rationibus non eget artificiosis, prę sertim verisimilibus, cum sit Dei optimi Max. autoritate confirmata. Ex eadẽ animæ nostræ substãtia cõcluditur illa Domini sentẽtia. Nolite timere eos, qui occidũt corpus, aĩam aũt nõ possunt occidere, sed potius timere eũ, qui potest, & animã & corpus perdere ingehennã. Quasi dicat, cũ talẽ animum habeatis, vt eius vita sempiterna sit, nec à corporis vita dependeat. non tantopere debetis, mortem corpis reformidare, vt eius vitandæ causa aliquid committatis, quod in æternum tempus luendum sit. Hinc probare poteris, nec ignem posse refrigerare, nec aquam ex natura sua calefacere, quia formam

Accidentaria.

Externa.

2. de anima. 2.

D.Th. 4. cõtra Ge. 79.

ignis

ignis non sequitur refrigerandi potestas, sed calefaciendi: è contra verò cum forma aquæ non cohæret calefaciendi vis naturalis, sed frigore afficiendi. Hinc licebit Dialectico reprehēdere artifices, q fines suos transiliunt, atque tractant, quæ sub artibus suis (quæ sunt ipsorū, qua rationes artifices sunt, essentiales formæ (non cadunt, Hinc accusabitur Orator qui omni otnatū præciso ex mathematicis rationibus, aut ex intima Philosophia depromptis orationem contexere uoluerit: paribusq; vitijs coarguentur Mathematici ac Philosophi, qui non nisi more oratorio, hoc est, figurarum, ac modorum phaleris de rebus mathematicis & philosophicis disseruerint. Latissimè hic poterit expatiari Dialecticus. Cohibebit enim Grammaticum ne Theologiæ sensus audeat attingere: Theologum submissè admonebit, ne ad quæstiones quę tanta professione indigna sunt: sese demittat: mediasq; scientias, si quando finibus suis excesserint, vt pedem referant, adhortabitur. Nec modò alias disciplinas commonebit, sed etiam in seipsum animaduertet, multa sophismata resecabit: inutilia, quæque in usum non ueniunt contemnet, demum quęstiones metaphysicas suis auctoribus relinquet. Si quando autem propter affinitatem quam habet cum Methaphysico, aliquid de rebus methaphysicis dicere necesse habuerit, id quasi prætericns faciet, nec more metaphysico, sed dialectico, idest, suo eas discutiet. Hęc omnia argumenta ex forma essentiali ducuntur, quando quidem omnis [illegible], omnis facultas & officium (quæ sunt essentiales formæ artificum, & eorum qui munus aliquod gerunt) certam aliquam, & pręscriptam materiam sibi uendicant.

Latissimus hic aperitur cāpus Dialectico.

1. Eth. 3.

Cur hæc argumenta ducantur ex forma essentiali.

Salustius.

Ex accidētaria forma hois, hoc est, ex ipsa corporis humani recta figura, admonet quidā, ne vitā inertes silētio trāsigamus ueluti muta pecora, q̄ natura, in qt pna atq; uētri obediētia finxit. Hic multi laudatur ex scia, ex robore, ex dignitate corporis, & ex alijs infinitis accidētib. Hinc deniq; Esaias dixit, Christū Saluato-

Esaia 53.

uatorem nostrum cruci affixum propter vultus, totiusque corporis indignissimã deturbationẽ nõ fuisse agnitum. Quasi absconditus, inquit, vultus eius, & despectus, unde nec reputauimus eum. Ex forma externa, quam exemplar dicimus, Ostendit Aristoteles cur omnia viuentia perfecta continuatione quadam sibi similia procreare studeant, Vt sint semper, inquit, hoc pacto, conditioneque subeant, quod possunt, diuinã. Id enim ipsum appetunt uniuersa, gratiaque ipsius omnia agunt, quæcunque secundũ naturã agunt. Quasi dicat, vt imitentur, quo possunt modo; ęternitatẽ primę causę, Huc spectat confirmatio illius diuinæ cõminationis, Quicunque effuderit humanũ sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei, inquit factus est homo. Et illud Domini apud Matt. diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri qui in cęlis, est qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos: & iniustos: hoc est, vt imitemini patrem vestrum qui tanta in eos qui se odio prosequuntur, conferre solet beneficia. Hinc latissimè probare poterimus uerisimile esse eos, quibus boni parentes, aut reges, aut prelati obtigerunt, bonos esse, quibus mali, malos Maiores enim sunt quasi exemplaria, quæ sibi minores imitanda ferè proponunt.

2. de ani. 4.

Gen. 9.

Matth. 5.

Ad hoc formarũ locos reuocari possunt duo Aristotelici, qui appellari solent ab inesse ad denominari & ab appositione. Ex priori loco huiusmodi ducuntur argumenta, Calor est in igne, ergo ignis est calidus, Multis tamen conditionibus opus est, vt hic locus si tutus, Nec enim quia candor in aliqua Aethiopis particula reperitur, Aethiops candidus est: nec quia rubor ad breue temporis spacium est in eo qui pudore suffunditur, statim is rubet dicitur: nec si calor nonnullus sit in aqua frigida, verè dixeris eam esse calidam: nec actio est in eo qui patitur, iccirco illud agens, vel agere dicitur. Oportet igitur, vt id, quod

Locus ab inesse ad denominari.

2. Top. 1.

Loci explicatio.

inest,

inest, insit simpliciter, non in minore parte (cum in maiore esse potest) non breuissimo duntaxat tẽpore. & quasi in transcursu, non admodum remissè, sed intensius, quam contrarium, Quicquid igitur hoc mõ inerit, id haud dubie denominabis rem cui inest: non tamen erit necesse ut quocunque modo denominet, sed certo quodam. Itaque id, in quo est actio, non est appellandum agens, sed actum seu affectum actione. quod idem est, ac patiens. Contrà verò id in quo est locus non est dicendum locatum, sed locans. Ex posteriori loco talia ducuntur argumenta, Paries est albus, calce, igitur calx est alba: Cibus melle addito fit dulcis (vel dulcior, quam erat) igitur mel est dulce. In quo argumentandi genere nomine appositionis solet intelligi ea rei appositio, quæ sit capax eius denominationis, quę de re cui apponitur, concluditur. Alia etiam nonnulla intelligi consueuerunt, cęterum nos iã ad arguméta q̃ ex efficiente cã ducuntur, veniamus.

Locus quem vocant ab appositione. 2. top. 4. loco. 34.

De argumentis ex causa efficiente. Cap. XXII.

CAusa effigiens triplex itidem (vt superiores) dici potest: procreãs, consetuans, & interimés. Quarum singula genera in duo rursus genera diuiduntur, in principales: & famulantes. Principales, aut sunt simpliciter prindipales, qualis est solus Deus, aut in certo quodam genere, vt architectus inter omnes fabros qui in naui conficienda operam ponunt. Famulantes sunt, quę principalibus seruiunt, vt cælestes substantiæ Deo, & ij qui ligna succidunt aut præparant; architecto. Reuocantur ad efficientes causas instrumenta omnia, vt securis, terebra, & huiusmodi alia. Itẽ ij, quorũ cõsilio res geritur: vt regũ cõsiliarij, Sed & causas meritorias ad efficientes reuocãt Theologi.

Triplex causa efficiens. a Phy. 2.

Principales causa.

Famulãtes.

Ex causis procreantibus est illa reprehensio, qua Moyses ingratitudinem Israelitici popoli ita concludit. Generatio praua, atque peruersa, hæccinæ, red-

Rom. 11. des Domino popule stulte,& insipiens? Nunquid nō ipse est pater tuus,qui possedit te; & fecit & creauit te? Huc etiam spectat illud Pauli, si delibatio sancta est,& massa;Si radix sancta,& rami.Ex negatione huius causæ est illud Aristotelis, Pisces non respirare, quia pulmonem non habent.Vnde quoque Dominus Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Et Paulus, Quomodo audient sine prędicante? Qui alio rursus loco sub quadam similitudine, ex negatione meriti concludit negationem premij,hoc mō,Nō coronabitur, nisi q legitimè certauerit.Infinita sunt argumēta ex hoc causarū genere.

De resp. 1. & 6.

Matth. 12.

Rom. 10.

2. ad Ti. 2.

Ex causis conseruantibus est id quod docet Aristoteles, Homines diutius, quam alia quædam maiora animalia viuere, quia in homine melior est proportio,& qualitas humidi & calidi, quibus vita conseruatur.Et illud,diuturnus esse Regnum, quàm alias Respublicas, quoniam à causis externis minimè omnium deletur. Et illud,Conseruari Resp. non solum quia procul absunt ab ijs quæ interitum afferunt, sed interdum etiam quia prope sunt,quòd timor interiore cura Reipub.consulere cogat.

De longit. & breuitate vitę 1.

5. poly. 10.

5. polyt. 8. Ex causis interimentibus est argumentum illud Aristotelis. Arbores lata folia habentes defrondescere,quia succus in ea parte contrahitur, vbi folia cum extremis ramulis copulantur.& illud, Maximè respublica dissoluitur;si ius in ipsa violetur.Huc etiam pertinet illud Domini, Omne regnum in se ipsum diuisum,desolabitur,& Domus supra domum cadet, &c. Magna vis argumentorum ex hoc etiam causarum genere desumitur

Luc. 11.

Ad locum efficientium causarum reuocatur locus generationum,& corruptionū. Quin etiam Aristoteles hunc cum illo coniungit. Argumenta ex hoc loco desumpta ad hunc modum tractantur. Si generatio bona est,bonū est quod oritur:sin mala illa,malum etiam hoc. Si corruptio seu interitus bonus est, res quæ interit, mala est, sin malus ille, hæc bona.

Locus generationum. & corruptionum.

2. top. 2. loco 31.

Hinc licet ostendere, quanto cum desiderio. & auiditate debuit doctrina Christi seruatoris nostri excipi, cuius natiuitatem tãta cum exultatione Angeli, Reges, Pastores, cęlum deniq; & terra celebrarunt cuius mortem indignissimam muta etiã & sensus expertia elementa deplorauerunt. Hinc etiã probare possumus, pessimum & perniciosissimnm fuisse Judam, cum eius natiuitas adeo fuerit detestabilis, vt dixerit summa veritas, Melius erat ei, si natus non fuisset: mors adeò execranda, vt ipse desperatione actus semet laqueo suspenderit, & miseram animam in suum locum id est damnatorum, ruptis visceribus exturbauerit. Non negamus tamen, fieri posse, vt interitus rei bonæ, ratione aliqua sit malus, & malæ bonus. Mors enim Christi ratione salutis quã nobis peperit, optima fuit, & mors Herodis perniciosa fuisset, ac lugenda, si indigna illa nobilium strages secuta esset, quam ille morti proximus optaret, & sorori quasi testamento reliquerat. Sed hoc tantum dicimus, interitum rei bonæ, qua rei bonę interitus est, esse perniciosum, rei aũt malæ, qua malæ, esse bonum & optandum. Quæ moderatio in generationibus etiam intelligenda est.

Iosephus lib. 17. anti qui. Iud.

De Argumentis fine. *Cap,* XXII.

Finis causa causarum.

FInis est causa causarum omnium. Materia enim, nisi formam accipiat, rudis est atq; informis. Forma verò si desit efficiens, nunquam in materiam inducetur Efficiens deniq; nisi finis cupiditate commoueatur, nihil unquam efficiet. Est igitur finis causarum omnium causa & principium. Nec causarum modò est causa finis, sed multò etiam magis mediorum, quę in finem destinantur. Exempli causa habitatio non solum est finis eius qui domum sibi extruit, itemque formæ domus, atque materię, in quam forma domus inducitur, sed etiam (ac multo verius) ipsius ędificationis, qua & construitur domus, & habitatio paratur, Quo fit, vt ex fine quem nobis proponimus, non solum

lum probare possimus, quales ceteræ causæ esse debeant, sed etiam qualia media ad finem consequendum dirigenda sint, & premittenda.

Triplex finis. Triplex igitur est finis. Alius est ea res, cui aliquid expetitur; quo pacto nō solum Deus est finis noster, sed etiam alij homines, atque adeo nos ipsi nobis sumus fines. Nam & Deo gloriam, & proximis nobisq; ipsis salutem optamus. Qua finis acceptione utitur

Psal. 68. propheta cum his uerbis Deum alloquitur, Propter te sustinui opprobrium, &c. hoc est, ad tui gloriam & laudem hęc omnia perpessus sum: & Paulus cum

2. ad Ti. 2. ait, Omnia sustineo ptopter electos, vt & ipsi salutē

2. phy. 2. consequantur, & Aristoteles cum dicit, Omnia (scilicet artificiosa) sunt gratia nostri, sumus enim & nos quodammodo fines. Alius finis est res, cuius fruitio (ut sic dicam) aut vsus expetitur: quo pacto ēt Deus est finis noster, quia omnes uolumus ut ipse seipso, & nos ipso fruamur: itemque vita, honores, diuitiæ, quibus tum alios vti, tum etiam nos ipsos cupimus.

1. Cōfes. 1. Qua significatione D. Augustinus intelligit Deum ex se finem nostrum cum ait, Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.

1. Eth. 5. Eodemque finis significatu, probat Aristoteles nec honores, nec diuitias esse hominum ultimum finem, quo nimirum ut summo bono frui debeant. Tertius est ipsa fruitio, seu adeptio, aut vsus rei quæ desideratur: qualis est aperta Dei optimi Maximi contemplatio in futura uita & possessio virtutum, bonorum, auti diuitiarum in hac. Qua finis vsurpatione vtitur. Aristoteles cum docet, contemplationem Dei & substantiarum separatarum, vt in hac uita haberi potest, esse vltimum finē hominis, etenim fidei lumine minimè

1. Eth. 8. & edoctus non potuit progredi vlterius, usum uerò re-

10. Eth 8. rum aliarum, ut salutis, roboris, pecuniarū, & honorum non esse ultimum finē, sed aliquatenus requiri.

Argumēta ex fine primi generis. Ex fine primi generis, hoc est, ex re cui aliquid expetitur, concludere possumus hoc mado, Deus efficit omnia propter se, igitur non est auctor peccati, quan

doquī

doquidem peccatum in Deum referri, non potest. Omnia sunt in Dei gloriam facienda, non est igitur Deus blasphemandis, non est proferendum verbum ociosum, &c. Optas proximis bona, ne sis igitur cui quam occasio ruinæ: Diligis te, ne te igitur malæ cupiditatis veneno perimes: Vis perfectus esse, vende omnia, & da pauperibus, & sequere Christum. Ex fine secundi generis, ex re videlicet cuius fruitio aut vsus desideratur, sic licet argumentari. Optas magna contemne igitur parua. Vis abundè metere, ne parcè igitur semina: Vis turrim ædificare priùs ergo computa sumptus; Vis bellum cómittere, vide num si tibi maior exercitus cogendus. Ex ipsa fruitione vel vsu, quem finem tertium fecimus, ita colliges. Optas Deum videre esto igitur mundo corde: Vis esse particeps glorię Christi? patere igitur cum Christo: Ad locum finium reuocatur à quibusdam locus: Ab vsibus, eò ꝙ vsus est finis officij, aut instrumenti, cuius est vsus: verùm, cùm nomen vsus magis sonet effectum quàm causam, ad locum potius effectorum videtur pertinere.

Ex fine secundi generis.

Ex fine tertij generis.

De vsu loci causarum. *Cap.* XXIII.

VT tamen ad certam aliquam normam, tam variam ex hoc loco argumentandi rationem redigamus, aduertendum est tribus modis posse effectum ex causa concludi: primo quo ad potentiam, hoc est, quo ad posse esse; altero quo ad actum, siue imperfectum, quod est fieri, siue perfectum, quod est esse: tertio quo ad aliquam affectionem ipsius, vt quo ad esse bonum vel malum. Primus probandi modus hoc pronunciato præscribitur ab Aristotile.

Tribus modis effectus ex causa cóncluditur.

Primus modus.

Causa potens & effectus in petenda simul sunt aut non sunt, 2 Php. 3.

Hoc est, si iam extat causa ad effectum edendum apta, dubium non est quin effectus esse possit, modo non desunt aliæ causæ, quæ vt effectus producatur,

tur concurrere ac conuenire debent, quod si talis causa, non extat, nec effectus esse poterit, saltē potentia propinqua, de qua loquor. Remota enim ac distanti potentia potestateve, dubium non est, quin effectus, etiā dum causa nō extat, verè dicatur possibilis modò causa possit in rerum natura existere. Hinc suadebis posse Saracenos Mauritaniæ incolas ab Hispanis debellari: quia non deest Hispanis materia ex qua possint arma conficere: nec duces periti, aut milites strenui & exercitati, qui possent bellum inferre: nec ignorant optimam belli gerendi formam: nec causa, ob quam bellum inferendum sit, est iniusta. Hinc etiam probare quis posset, Abel nō potuisse interfici gladio, quia nullus adhuc erat faber ferrarius, qui posset gladium cudere: vel quia nondū erat materia propinqua gladij, ferrum videlicet ex priori materia conflatum. Secundus probandi modus hoc altero pronunciato significatur ab eodem auctore.

Secundus modus. 2. Phy. 3.

Causa in actu, & effectus in actu simul sunt, aut non sunt.

Hoc est, si causa iam edit effectum, iam effectus editur: si verò nulla edit effectum, nec effectus editur. Hæc plana sunt, ac similiter intelligenda in præterito, & futuro tempore. Vt si causa edebat effectum, vtiq; effectus edebatur: si edidit, editus est: si illa edet, edetur hic: Si ederit, editus erit. Vtor autem edendi verbo, non autem efficiendi, ne de sola efficiente causa loqui videar. quanquam inter vtrunque verbum, quod ad vsum attinet, perparum interest.

Ex causa tamen actu edente effectum non semper concluditur effectus in actu perfecto, hoc est, nō semper colligimus effectum editum esse. Quanquā enim ex materia & forma semper sic liceat argumentari, Materia aut forma edit compositum, ergo compositum editum est, in efficientibus tamen & finibus non valet, nisi earum editio sit ita perfecta, vt edi & editum esse idem sint. Quo pacto sic licet concludere, Deus creat nunc animam, ergo nunc anima perfectè

est,

est: Sol lucet, ergo dies est: Deus apertè uidetur a beatis, ergo amatur. Licet quoque ex absoluta positione causæ concludere effectum esse in esse perfecto aut imperfectò: verùm hoc non fit nisi cùm argumentamur ex causis necessarijs, hoc est, necessario edentibus effecta sua; vt ex materia omnino disposita, aut ex quacunque forma caduca & mortali, aut ex quibusdam efficientibus, ut si dicas, Materia est summo calore affecta, ergo ignis est: Anima leonis est in rerum natura, ergo leo est. Sol est, ergo lumen productum est: Motus cæli est, ergo sub cælo res gignuntur, & intereunt. Dixi, Ex quacunque forma caduca, & mortali, quia in immortalibus non ualet. Si enim dicas. Anima Socratis est, ergo & Socrates, nil concludes. Differt hic modus argumentandi a superiori, quod ibi argumentabamur ex causa in actu, hoc est, ex causa edente effectum, hic autem ex causa tantum absolute posita in rerum natura. *Num semper ex absoluta positione cã concludatur effectus.*

Tertium modum concludendi effectum ex causis presse aliquantulum tradit Aristoteles, in causisque efficientibus duntaxat: his nimirum pronunciatis. *Tertius modus.* 2. Top. ca. 3. loco. 31.

Quorum efficientia sunt bona, ipsa sunt bona.
Quorum efficientia sunt mala, ipsa sunt mala.
Quorum interimentia sunt bona, ipsa sunt mala.
Quorum interimentia mala sunt, ipsa sunt bona.

Idem dicit de generationibus & corruptionibus seu interemptionibus, vt suprà retulimus. priora duo pronunciata cæteris èt tribus generibus causarum accommodari possunt, latè tamen acceptis nominibus boni & mali, vt nimirum non tantùm bona & mala in moribus, hoc est, laudanda & uituperanda comprehendãt, sed etiam bona & mala tũ naturę, tũ artis. Exẽpla. Hic seruus habet firmam corporis cõstitutionem, ergo est vtilis: Hic est valetudinarius, ergo inutilis: Hic equus habet aptam formam proportionemque mẽbrorum, igitur bonus: Hic ineptã, ergo parũ valet Milites sunt vtiles Reipublicæ, ergo & bellum. Vene-

fici sunt perniciosi, ergo & veneficia: Bona est vita cælestis, ergo boni sunt labores, quos iusti pro ea perpetiuntur; Nil prodest superba uita, & diuitiarum iactātia nil confert, vana est igitur omnis cura, & sollicitudo conquirendi superbos honores, & arrogantes diuitias. Ex arte similia exempla peti possunt, vt hic paries est ex lapidibus & calce constructus, ergo bonus: Hic ex luto, ergo nil valet, &c. Exempla reliquorum duorum pronunciatorum hæc sunt, Reges, qui maleficos non patiuntur viuere, sunt boni, ergo malefici mali: Tyranni, qui Christianos trucidabant erāt Christo detestabiles, ergo Christiani amabiles. Cæterum cum audis, Quorum causæ sunt bonę, ipsa esse bona, subaudi, qua ratione a bonis causis proueniunt. Nam & si a bonis causis mala quædam nascuntur, vt à viris probis leuia peccata, non tamen ab illis proueniunt, quę ex parte sunt bonæ. Sæpe etiam effectus, qui ab vna causa non malus nasceretur, ab alia mala vitiatur, ut si quis restituat alienum gladiū, ut homicidium aliquod perperetur. Quinetiam sæpenumero cùm causæ omnes sunt bonæ, mala una circunstantia potest effectum reddere uitiosum. Itaque si causa est bona, effectusq; ab ipsa prouenit quà ex parte bona est, tum demum erit bonus si aliundè nō uitietur. Hinc facilè colliges, quo pacto reliqua pronunciata sint intelligenda. Aduerte tamen hoc loco sub is quatuor pronunciatis generalibus, plurima specialia contineri, ut. Quorum causæ sunt honestæ, ipsa quoque sunt honesta: Quorū utiles, & ipsa sunt utilia. Quorum iucundæ, & ipsa iucunda.: Quorum in precio habitæ, & ipsa in precio habetur: Quorum magni constant causæ, & ipsa magni constant, atque ita in cæteris pronunciatis. Quod utique dixerim, ne existimes; quod nonnulli Aristoteli obijciunt; angustam ualde ac ieiunam materiam his pronunciatis contineri. Aliæ quoq; enūciationes proponi possent alijs atq; alijs effectorum conditionibus colligēdis; ut, Ad cuius artis materiam pertinent causæ, ad eandem

Quam latè pateāt proposita pronunciata.

dem

dem pertinent effecta: quorum causas facilius assequimur, ea facilius scientia tenere possumus, & aliæ quamplurimæ. Sed hæ omnes in hoc generali pronunciato continentur. *Generale pronūciatū non segniter notandum.*

Cuius conditionis est causa, eiusdem suo quodammodo est effectus.

Quod quo pacto sit intelligendum, in aliaq; atque alia diducendum, iudicio magis exponendum est, quam documentorum multitudine explicandum. Sed iam effectorum locum, qui huic proximus est, breuiter lustremus.

De loco effectorum. Cap. XXIIII.

QVam multa effectorum genera, ex ipsa causarū multitudine nullo negotio intelligi potest. Cum enim causa & effectus mutuò se respirant, quam multiplex fuerit causæ nomen, tam multiplex sit nomen effectus necesse est. Quin & vsus loci idem est ac superioris, ordine duntaxat pronunciatorum conuerso. *Vsus loci ab effecti.* Nam vt ex causis sic argumentabamur, Dantur causæ quæ ad effectum edendum aptæ sunt, ergo effectus esse potest. sic ex effectu possumus concludere, Effectus esse potest, ergo dantur causæ, a quibus prouenire possit, atq; ita in cæteris pronunciatis. *Nota hæc.* Nisi quòd hoc plus virium habet argumentum ex effectis, quòd cum non ex quauis causa colligamus effectum esse, vel fore, vt ex Deo creaturam, ex quouis tamen effectu colligimus causam esse, vel fuisse, vt ex creatura Deum, & ex pictura pictorem. Item cùm ex bonitate seu perfectione causæ efficientis non possumus colligere maiorem perfectionem effectus, nec necessario æqualem, ex perfectione tamē effectus concludimus aut maiorem, aut certe æqualem perfectionem efficientis causæ. Itaque cum vsus loci huius ex superiori pateat, satis erit si ex quatuor effectorum classibus nonnulla exempla subijciamus.

Ex effectibus materiæ sic licet concludere. Hæc

res genita est,ergo ex alia precedente, quę interijt est genita.Interire pôt, igitur materia constat. Est densa igitur hēt multum materię. Rata,ergo parum.grammatica distinguitur à hetorica, igitur oratio emēdata,circa quā versatur grāmatica, distinguitur ab oratione ornata,quę sub Rhetoricę cōsiderationē cadit.

Ex effectibus formę hoc modo. Conchilia sentiunt habentq; ex se quendam motum,ergo habent animā. Alia est proprietas terrę, alia lapidis, igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Hęc area est omnium,quę ęqualem ambitum hēnt, capacissima, est igitur rotunda.Hi charecteres sunt inequalis magnitudinis,ergo & ipsorum typi. Tabernaculum Moysi habnit aureum candelabrum, ergo & exemplar eius quod Moysi in monte monstratum est.

Ex effectibus efficientis hoc modo, Deus produxit omnia ex nihilo, habet igitur potestatē infinitam Ex quo effectorum genere sunt quamplurima exempla in sacris literis,vt est illud, Nō accipies personam

Deut. 16. nec munera, qa munera excecant oculos sapientum & mutāt verba iustorum. Et illud, Qui plantauit au-

Psal.63. tem,nō audiet?aut qui finxit oculum, nō considerat?

1.Corin.3. Et illud, Cum enim sit inter vos zelus,& contentio, nonne carnales estis, & secūdū hominem ambulatis?

Ex effectibus finium, qui quidem propriè sunt media destinata in finem,sic licet, argnmentari. Hic rex parat arma,& cogit exercitum, igitur vult bellum inferre,aut propulsare.Hic amicus arripit quancunque occasionem expostulandi cum amico, ergo cupit ab amicitia eius descederet Vnde illud,Occasiones quę-

Prouerb.1. rit,qui vult recedere ab amico Hinc etiam licet concludere, Hic homo seruat diligenter mandata Dei, ergo proponit sibi celestem vitam. Hic Christi consi-

Argumēta ex vsibus. lio persuasus distribuit omnia in pauperis, vult igitur sequi Christum.

Huc spectāt argumēta ex vsib. cuius hęc sunt capita.

Cuius vsus est bonus id,bonum,est.

Cuius vsus est malus,id malum,est.

Hinc

Hinc probamus Dialecticam esse vtilem, quia vsus eius vtilis est (tradit enim instrumẽto disquirendi omnibus in rebus veritatem) Sophisticem verò perniciosam, quia vsus eius est perniciosus, cùm decipiat homines, atq; deludat. Hic tamen nomine vsus intellige vsum rei, quam ipsa per se, atq; ex natura sua sibi vendicat, alioqui ex malo vsu Iurisperitię, aut Medicinæ, aut eloquẽtiæ, quibus multi abutuntur ad aliorum perniciem, licebit cõcludere, has artes esse perniciosas, contraq; ex bono vsu illatarum iniuriarũ, odij, & inimicitiarum, quas probi hoĩes patienter sustiuent, licebit colligere iniurias, odia, & inimicitias esse res bonas, quod absurdissimum, est. Hoc cùm non animaduertant cæteri hæretici nostri temporis ex absu sacerdotij, pontificatus, & aliorum sacrorum ministeriorum ac piorum exercitiorum Ecclesiæ, quo non pauci notantur, & arguuntur, colligunt quasi ex proprio harum rerum vsu, tollenda omninò esse de medio hec sacra ministeria, & pia exercitia. Quod quanta sit absurditate ac cæcitate plenum, dici non potest, quia vna excepta virtute (qua quidem nemo, qui ea præditus sit, malẽ vti potest) nulla res adeò est bona & excellens, vt ea praui homines abuti non valeant. Restant ex connexis antecedentia, & consequentia, de quibus iam dicendum est.

Error hæreticorum nostri temporis.

Aristot. 1. Rhet. ad Theod. 1.

De locis antecedentium & consequentium. Cap. XXV.

ANtecedentis & consequentis vocabula, non accipiuntur hoc loco pro duabus pręcipuis partibus argumentationis, quarum altera ex altera efficitur (sic enim omnia argumenta essent ab antecedentibus, ex quo fieret, vt omnes loci essent loci antecedentiũ) sed accipiuntur pro rebus, quę necessario antecedunt, aut sequuntur aliquid in quęstione positũ. Vt si quęstio sit vtrum aliqua virtus sit homini naturales nec ne, licebit partem affirmantem sic suadere ex antece-

Quo pacto antecedẽtis & consequẽtis vocabula hic sumuntur.

dente virtutis. Iustitia est homini naturalis (alioqui vita ciuilis, quę sine iustitia constare non potest, non esset hominibus naturalis) omnis autem iustitia est virtus, igitur aliqua virtus est naturalis homini. Ex consequente autē virtutis hoc modo, Omne quod est rationi consentaneum, est homini naturale (cùm homo sit animal rationis particeps) Omnis autē virtus est rationi consentanea, igitur omnis virtus (nedū aliqua) ex naturalis homini. Vt ergo intelligas qualisnam sit vsus horum locorum, aduerte antecedentium (vt hoc loco sumuntur) duo esse genera totidemque consequentium. Antecedens vno modo dicitur res, ex qua necessario sequitur aliud, siue ordine attributionis, quo pacto iustitia est antecedens virtutis, cùm virtus necessariò de iustitia, ac vniuersę prædicetur; siue ordine tēporis, quo pacto vulnus in corde est antecedens mortis, quia necessariò mors breui cōsequitur. Alio vero modo antecedens dicitur res, quæ necessario danda est, si aliud dandum est, quo pacto adolescentia est antecedens iuuentutis, & fundamēta ędificij. Si enim infans futurus est iuuenis, necesse est vt virtus adolescat. Itemq; si ędes futurę sunt, necessariò ante facienda sunt fundamēta. Consequens quoq; duplex est, vel id quod necessariò ex antecedēte prioris generis consequitur, vt virtus cōparatione iustitiæ, & mors respectu vulneris in corde; vel id quod necessariò requirit antecedens posterioris generis, vt iuuentus adolescentiam, & ædificium fundamenta. Antecedentia & consequentia prioris generis vocari possunt antecedentia & consequentia simpliciter: posterioris autem generis, antecedentia, & consequentia, ex hypothesi, seu conditione. Vsus antecedentium & consequentium simpliciter (quæ magis propriè antecedentia & consequentia dicuntur) his duobus pronunciatis traditur ab Aristotile secundo Topicorum libro.

Duo genera anteced. & cōsequentium.

Quibus nominibus distingui possint.

Vsus antecedentiū & consequentium simpliciter.

2.Top. c.2. loco 13.

Posito antecedente, necesse est poni consequentis,
Sublato cōsequēte, necesse est vt tollatur antecedēs,
Exempla. Iustitia est virtus, ergo rationi consentanea,

nea: Iustitia nō eſt rationi conſentanea: ergo nec virtus. Habet vulnus in corde ergo breui morietur. Nō morietur breui, nō habet igitur in corde vulnus. Huc ſpectat argumentatio illa pauli, Si autem filij, & hæredes: in qua ex te antecedente, concludit conſequẽtem. Et illa, Sapientia carnis inimica eſt Deo: legi. n. Dei nō eſt ſubiecta, nec enim poteſt: In qua ex negatione rei conſequentis, tollit antecedentem, quaſi dicat, Non poteſt eſſe ſubiecta, non eſt igitur ſubiecta. Si tamen antecedens, & cōſequens æqualia fuerint hoc eſt, conuertibilia, vt Dialecticus, & dicendi artifex, licebit ſublata re quæ erat antecedens, tollere eam quæ fuit conſequens, & poſita conſequente, ponere antecedentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbi Domini apud Ioannem: Cùm enim dixiſſet, Qui ex Deo eſt verba Dei audit, ſtatim ſubiecit, Propterea vos nō auditis, quia ex Deo non eſt is: quibus verbis tollitur res quæ fuit conſequens, quia tollitur antecedens: Cùm aūt dixiſſet, Qui habet mādata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me, paucis interpoſitis, ex re quæ fuerat conſequens, poſita, intulit antecedētem hoc modo: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Licebit etiam ex conſequente, quod latiùs pateat, poſito, ponere antecedens, ſi conſequēs vniuersè accipiatur, vt cùm paulo antè dicebamus, Omne quod eſt rationi cōſentaneum, eſt homini naturalem, omnis autē virtus eſt rationi cōſentanea, omnis ergo virtus eſt homini naturalis. Quale etiam eſt illud Pauli. Nūquid non audierunt; Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, quaſi dixerit, oēs nationes audierūt, ergo & gēs Iudæorum.

Ad Ro. 8.

Ibidem.

Nota.

Ioan. 14.

Nota.

Ad Rom. 10.

Vſus verò antecedentium & conſequentium ex hypotheſi, eſt omninò ſuperiori oppoſitus. Quē ex ſecundo poſterioris reſolutionis libro his duobus pronuncias licet colligere.

Vſus antecedentium, & cōſequētium ex hypotheſi.

Cap. 12.

Sublato antecedente, neceſſe eſt colligi conſequens.

Poſito conſequēte, neceſſe eſt poni antecededens.

Exempla. Hic infans non adolescet, ergo nec iuuenis erit. Iuuenis erit, ergo & adolescens. Aedificãda est domus, ergo iacienda sunt fundamenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur: Hic verè amisit bona sua, ergo possidebat. Nil possi-

4.Reg. 5. debat ergo nil amisit. Hoc spectat illa mendax excusatio Giezi, Non iuit seruus tuus quoquam: Rogauerit Halisæus. Vnde venis Giexi; Tum ille, quia redire aliundè non poterat nisi antè iuisset, negauit antecedens, vt Helisęus negatũ consequens intelligeret. Illud quoq; Pauli, Quomodo inuocabunt eum in quẽ nõ crediderunt; eodẽ modo tractatur. Cùm.n. crede-

Ad Ro. 10. re sit antecedens inuocationis, qui non credũt, inuocare non possunt. Illud verò Domini, Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata, ex consequente posito ponit antecedens. Quod si quis obicerit hoc argumẽtum

Matth. 19. duci ex loco finium, nõ igitur ex hoc; occurrendum erit alia, & alia ratione, idem argumentum ex diuersis

Obiectio. locis desumi pôsse. Qua igitur ratione ex fine col-

Solutio animaduertenda. legit medium ad locum finium pertinet; qua verò ex consequente, huius generis posito ponit antecedens, ad locum consequentium spectat. Sæpe etiã re distinguuntur huiusmodi argumenta. Nam hæc argumentatio, Obijt, ergo uixerat, est ex consequente, non autem ex fine, quippe cùm mors non sit finis, hoc est, causa finalis, vitę; quod rectè docuit Aristoteles irridens illud Poetæ. Extremum ob quod natus erat, fatumq; petiuit, hoc est mortem. Modo eodem dissolues id quod quis obijceret, argumentum illud, Iusti-

2.Phy. 2. tia est virtus, ergo rationi consentanea, nõ pertinere ad hunc locum, quia pertinet ad locum totus uniuersalis: & aliàs sententias huiusmodi cauillationes est autem perutile quod idem argumentum in multis locis reperiatur, multiq; sint aditus & vię vnius inueniendæ rei, vt si vno in loco, vel scrutandi negligẽtia, vel quærendi festinatione quod optamus non inuenerimus, altera tamen via tertiaue tentantes, offendamus.

De locis præcurrentium, comitantium, & ſubſequentium. Cap. XXVI.

EX coniunctorum locis reſtat vnus quem circunſtantium nominauimus, atque vt amplam regionem in tres anguſtiores diuiſimus, vtpote in locum præcurrentium, comitantium. & ſubſequentium. Circunſtantia quæ Cicero adiuncta vocat, ſunt ea, quæ cum re quidem cohęrent, ſed tamen non neceſſariò; qua ratione diſtinguuntur hi loci a connexorum locis. Horum igitur quędam antecedũt rem, vt portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, conſuetudo, prouocatio, & huiuſmodi alia, quæ omnia præcurrentia dicuntur, quædam comitantur, vt locus, tēpus, occaſio, ſocij, dignitas, officium, apparatus, & cętera id genus, quę non ſine cauſa comitantia vocauimus. Alia ſubſequuntur, vt laus, diuitiæ partæ, infamia, reprehenſio, exhauſtum patrimonium, & huiuſmodi alia, quæ appellauimus ſubſequentia. Hinc probat. Orator, hominē perpetraſſe homicidium, ꝙ paulò ante colloquutus clam fuerit cum amicis, ꝙ de nocte domum exierit, quod auditus ſit ſubinde pedum ſtrepitus, armorum ſtrepitus, quod poſteà latebras quæſierit, quod inuentus expalluerit, aut rogatus titubauerit, &c. Quæ quidem argumenta & ſi neceſſaria nō ſunt, ſępè tamen probabilitatē afferũt, ſępius ſuſpicionem mouent. Proinde & ſi Dialecticus eorum inuentionem docet, Orator tamen ſę pius inuentis vtitur. Verùm enimuerò ſi multa ex his ad eandem concluſionē iungatur, ſemper probabilitatem aliquā faciunt, vt meritò dicere poſſis, non modo eorū doctrinam, ſed vſum etiam a Dialectico non eſſe alienum. Preſſius hæc alij ex Ariſtotile ſecūdo Rhetoricorū libro accipiunt, cùm vocant communiter accidētia, hoc eſt, quę maxima ex parte rem antecedũt, aut cōmitantur, aut ſubſequuntur. Pronunciata, quæ huius loci uſum doceat, nulla ſunt certo numero compre-

Circunſtātia quæ.
In Top.
Præcurrentia.
Comitātia.
Orator ſæpius, quàm dialecticus vtitur hoc loco.
Cap. 23.
Pronunciata huius loci.

hensa. Sed referenda huc sunt multa probabilia prouerbia, quale est illud Dauidicum, Cum sancto sancPsal.17. ctus erit,& cum viro innocente innocens eris, & cũ electo electus eris, cum peruerso peruerteteris. Omnia tamen in hoc vno generali pronunciato intelligĩ utcunq; possunt.

Qualia sunt circunstantia, talem verisimile est esse rem, quam circunstant.

Ex præcurrentibus est illud in Exodo. Sedit popu-
Exod. 23. lus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Et illud Pauli. Quod si inuicem mordetis & comeditis
Galath. 5. videte ne ab inuicem consumamini. Et illud Domini apud Mattheum, Facto vespere dicitis, serenum
Matth.16. erit rubicundũ.n.est cælum. Et mane, hodie tẽpestas, rutilat.n.triste cęlum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis, signa autem temporis non potestis; hoc est, prope sit mundi redemptio,& salus;
Matth.18. Ex comitantibus est illud, Videte ne contemnatis vnũ ex his pusillis: dico enim vobis. quia angeli eorũ
Act.2. semper vidẽt facie patris mei, qui in cęlis est. Et illud Petri in die Pentecostes, non enim sicut vos existima
Physiognomica. tis hi ebrij sunt, cũ sit hora diei tertia. Huc pertinent signa Physiognomica, quibus naturale ingenium cu-
Aristot. in physiognom. iusq; coniectant Physici. Exempli causa cõiectat Aristoteles eos, qui frontem habent paruam, indisciplinabiles esse: qui valde magnã, tardos, qui rotundam; insensatos. qui minus: planã, sagaces: qui quadratam & moderatam, magnanimos: & alia quamplurima.
Eccle. 5. Ex subsequentibus hęc sunt. Nõ tardes cõuerti ad Dominũ, & ne differas de die in die: subitò n.veniet
Ad Ro. 6. ira illius. Et illud Pauli, Quod ergo fructũ habuistis in illis, in quib. nũc erubescitis; Nã finis illorũ mors est: & quæ sequũtur vsq; ad finẽ capitis. Illud quoq; Augustini in laudẽ B.Laurentij, Necesse, inquit, erat vt initia bona fierẽt, quorum finis est optimus subsequutus: & martyres eos nõ solũ fuisse cum passi sunt sed ẽt martyres Christi fuisse cũ viuerent, &c. Latissime patent hi loci, qui eò etiam frequentius, quam cæteri

teri sunt in vsu, quò patentiores sunt, & facilius argumenta suppeditant. Sed iam ad locos disiunctorum argumentorum ingrediamur, primumq; videamus consentanea, ex quibus statim sese offerunt similia.

De loco similium. Cap. XXVII.

Similia hoc loco non tantum dicuntur ea, quorum eadem est qualitas, sed ea omnia, quibus aut vnum aliquid conuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν proportionemve aliquam inter se habent. Verbi causa duę res candidæ, qua candidæ sunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdem speciei dicuntur similia, quoniā eandem qualitatem, aut quantitatem, aut essentiam communem habent. Mens verò & oculi: serenitas & tranquillitas, numerantur in similibus, quoniam etsi (qua eiusmodi sunt) nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones, habes tamen quandam inter se proportionem. Vt enim mens se habet ad animum, sic oculi quodammodo ad corpus, atq; quod est in aere serenitas, idem proportione quadam est in mari tranquillitas. Vsum igitur huius loci his duobus pronunciatis tradit Aristoteles.

Similia, q̄ dicatur hoc loco. 1. Top. 3.

Vsus loci. 2. Top. 3. loco 32.

Quod in vnu similium valet, valet in cęteris.
Quod non valet in vno, nec in cęteris.

Exempla. Corpus regitur oculis, ergo animus mente gubernandus est. Si nauiculatores sua opera & industria possent mare tranquillum facere, id magnopere curarent, igitur cum ij qui in Reipublicæ administratione versantur, pacem omnium ordinum obseruandis legibus consequi valeant, si id non faciunt, reprehensione sunt dignissimi. Vt vascula oris angusti superfusam humoris copiam respuūt, sensim aūt influentib. vel etiam instillatis complentur: sic tenera puerorum ingenia grandia non statim percipiunt, quæ tamen pendet enim progrediendo facile addiscunt. Huc spectat totum genus exemplorum, quod quartam argumentatio-

Quint. li. 1.

Huc spectat totum

argumentationis genus. mentationis formam superiori libro fecimus, siue proprie dicantur exempla, siue parabolæ, siue apologi. Quinetiam non desunt, qui dicant, Exemplum nullam esse argumentationis formam, sed totum ad materiam huius loci pertinere, de qua re alibi disputandum est. Sunt vero hoc ex loco tam multa in diuinis scriptis argumenta, vt passim omnibus sint obuia. Hinc concludunt apud Sapientem impij in inferno positi, res caducas, quibus se totos tradiderant nihil sibi contulisse. Sap. 5. Transierunt inquiunt, omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, non est vestigium inuenire nec semitam carinæ illius, &c. Et post pauca id confirmat Sapiens, Quoniam, inquit, spes impij, tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus qui a vento diffusus est, & tāquam memoria hospitis vnius dici prætereuntis. 1. ad Co. 5. Paulus ad Corinthios, Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Cap. 9. Expurgate igitur vetus fermentum vt sitis noua conspersio. Et infra. Quis militat suis stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nescitis, quod qui in sacrario operantur, quę de sacrario sunt edunt? & qui sacrario deseruiunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinauit ijs qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Latissime vero patet huius loci vsus in colligendis attributis vnius analogi ex attributis alterius. Vt ex conditionib. gubernatoris dirigentis nauem conditiones Regis gubernātis Rempublicā, & ex ij q̄ conueniunt pastori, ea quæ conueniunt episcopo, & ex effectib. panis, effecta corporis Domini, & ex proprietatib. seminis proprietates verbi Dei, & ex varijs qualitatib. terræ, in qua semen suscipitur, quàm varij sint affectus auditorum diuini verbis. Rodolp. 1. de inuen. 26. Quo vsu nullus propè dixerim est feracior aut felicior in hoc locorum campo. Non desunt tamē qui

dicant

dicant,omnium locorum,è quibus ducuntur argumẽta,nulli ferè minus esse virium contra renitentem auditorum,quam similitudinis, ad eum vero, qui sponte sequitur,docendumq; se præbet, nullum esse accommodationẽ.Aperit.n.rem si rectè adhibeatur, & quandã eius imaginẽ subijcit aio,vt cũ assentiendi necessitatem non afferat,afferat tacitũ dissentiẽdi pudorem.Verũ si similia,qua ex parte similia sunt probè teneãtur, nõ est vsq; adeo infirmũ hoc argumentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuincere non possit. ***Documẽtũ animaduertendum.***

De loco maiorum. | *Cap. XXVIII.*

ARgumenta, quæ ex locis hactenus inuentis eruimus,non desumebantur ex tota quæstione sed ex subiecto,aut prædicato quæstionis.Aut enim erant definitiones, aut descriptiones, aut notationes eorum, quæ in quęstione concludenda subijciebantur,vel prędicabantur:aut modo aliquo affecti ad ea quæ subijciuntur,aut prædicantur. Nunc incidimus,in locos,ex quibus quæ depromuntur argumenta, affecta sunt ad totam quæstionem concludendam, hoc est, ad ipsam totam conclusionem. Nam maiora;quæ nunc primũ occurrunt,dicuntur ea, quæ maiorem habent probabilitatem,quam ea enunciatio,quæ concludenda & confirmanda est? minora, quæ minorem; paria, quæ parem,seu equalem maioribus huiusmodi argumẽta ducuntur,si Mazaganum non fuit à centum viginti millibus expugnatum, non expugnabitur à viginti millibus. Si in diuitijs adiuncta etiam potestate ac honoribus,non est summum bonum,qui fieri potest,ut in diuicijs hominis obscuri,ac priuati situm sit? Si eloquentia Ciceronis non potuit persuadere Octauio, in quem maxima beneficia contulerat, ne se traderet superbo ac impotenti hosti Antonio,qui conuenit, vt Rex vincatur nudis precibus, ne tradat iustissimæ neci regiæ maiestatis proditorem? Huius loci vsus in hoc vno pronunciato positus est. ***Discrimen triũ sequentiũ locorũ à superioribus.***

Hoc pronũciatum, trib. explicat Arist. 2. Top. extremo c. Ge. 44. Ioan. 3.

Si id quod verisimilius videtur, non est verum, nec id quod minus videtur, verisimile.

Itaque tractatio huius loci tota est negatiua: Huc spectat id illud fratrum Ioseph ad dispensatorem, Pecuniam, quam inuenimus in summitate saccorum, reportauimus ad te de terra Chanaã: & quomodo consequens est, vt furari simus de domo domini tot aurum vel argumentum; Et illud domini apud Ioannẽ; Si terrena dixi vobis, & non creditis quomodo si dixero vobis cęlestia creditis;

De *loco minorum*. *Cap.* XXIX.

QVo autem pacto tractanda sint argumenta ex loco minorum, his exemplis intelliges. Si parua sæpè Lusitanorum classis Turcarum in India impetũ fregit, cur modò id non facient omnes Oriẽtis uires; Si pro Christo contemnenda est vita, cur non pecunia; Si pro inimicis orandũ est, cur amici odio presequendi; Itaque tractatio argumentorum huius loci ex omninò opposita superiorum tractationi. Tota enim est affirmatiua, cùm illa sit prorsus negatiua. Potest igitur hoc vno pronunciato doceri.

Hoc docet Arist. trib. itidẽ pronunciatis. Deut. 31. 1. Reg. 14. Matth. 7.

Si id quod minus verisimile, est, verũ est, & id etiam erit, quod magis verisimile uidetur.

Hoc spectat illud Moysi, iamiã morituri ad populum Israeliticum, Ego scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam. Ad huc viuente me, & ingrediente vobiscum. semper contentiosè egistis cõtra Dominum. quãtò magis cùm mortuus fuero; Et illud Ionathę. Turbauit, inquit, pater meus terram; vidistis ipsi qua illuminati sunt oculi mei, eò quod gustauerim paululum de melle isto: quanto magis si comedisset popolus de præda inimimicorum suorum nonne maior plaga facta fuisse i Philistim; Et illud Domini apud Matthęũ. Si ergo vox cùm sitis mali nostris bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se; Et illud

illud Bernardi in verba ex Domini: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: Quomodo, inquit, potabis Domine desiderātes te torrentes voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigētes te oleo misericordię tuę? Aliter accipiuntur à multis nomina maiorum & minorum, aliterque hi duo loci explicantur, atque tractantur: Cæterùm nos Aristotelem quasi in hac re luculentius & melius loquutum (vt aliàs docebimus) libenter sequimur.

Bernar. de passicne, Dom. fe. 4. Cic vt To. Quint. li. 5 ca. 10. Rodulph. 1. li. c. 25. & alij quidam ex recētioribus.

De loco parium. Cap. XXX.

ARgumenta ex loco parium hoc modo explicantur. Si abstinentia virtus est, & continentia erit. Si iactantia virtus non est, nec hypocrisis. Quę pœna aduersus interfectorem patris iusta est eadem aduersus matris. Si filius patris iusta contemnere non debet, nec matris. Si virtus amplectenda est vitia repudianda. Si duces non ideo mali habentur quòd interdum superantur, cur Philosophi malè audiunt, si aliquando falluntur? Itaque hic locus tum affirmatiuè, tum negatiuè tractatur: id quod Aristoteles tribus documentis enucleatè docet. Possunt tamē illa hoc vno expeditus & planius significari.

Aristot. 4. Rhet. 24.

Vsus loci. 2. To. c. 4.

Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiā quę videtur ęque probabilis, vera erit aut falsa,

Prouer. 1.

Huc spectat illuc Sapientiæ ita dicentis, quia vocaui, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspicere: despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm nobis id quod timebatis, aduenerit. Et illud, Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare; & non condemnabimini: dimittite, & dimittemini; date & dabitur nobis. Non immeritò autē hæc & alia huiusmodi argumēsa, quibus in sacris literis ex meritis cōcludūtur pręmia, aut ex peccatis supplica, dicuntur ad hunc locum pertinere; quia & si præmia cœlestia sunt maiora mentis, & sup-

Lucæ 6.

supplicia inferiora delictis: diuina tamen largitate ac misericordia, quam inter hæc cernitur ratio iustitiæ, ac proinde æqualitatis. Ad vsum huius loci pertinet illud pronunciatum, quod Arist. eodem loco affert.

Si incrementum prædicati sequitur incrementũ subiecti, prædicatum sequitur subiectum, quod si incrementum non sequitur incrementum, nec prædicatum sequitur subiectum.

Vt si maior virtus est melior, aut maxima optima, virtus vtique est bona, est.n. par ratio. Quod si maior non esset melior, aut maxima optima, nec virtus omnino esset bona. Sunt enim & hęc paria. Reciprocatur etiam hoc pronunciatum in hunc modum; Si prædicatum sequitur subiectũ, incrementum prædicati sequetur incrementum subiecti; quòd si prædicatũ non sequitur subiectum, nec incrementum sequetur incrementum. Quod quidẽ sic efferri solet, Vt simpliciter ad simpliciter, sic magis ad magis, & maximum ad maximum. Vt si facere iniuriam est malum, maiorem facerem peius erit, & maximum pessimũ. Sed hæc reciprocatio nõ ad hunc locum, sed ad tractationẽ, quæstionis comparatæ quã infra subijciemus pertinet. Verum tam pronunciatum ipsum, quã eius reciprocatio intelliguntur in ijs quæ prædicantur per se. Alioqui non vsquequaq; veritatem continet. Nec.n. rectè dixeris, Maior vini vsus est peior, aut maximus pessimus, igitur vsus vini est malus. Nec item. Exercitatio corporis est bona. igitur maior est melior & maxima optima. Causa est, quia nec maiori vsui vini cõuenit, per se vt sit prius, aut maximo vt sit pessimus nec exercitatio corporis est per se bona, sed per accidens, alioqui omnis exercitatio corporis esset bona, & oĩs vini vsus malus. Videntur etiã ex hoc loco depromi argumenta ex transsumptione, quibus propositum suademus in ea re, in qua ex concessione alterius par sit ratio. Vt si quis probet eandem facultatẽ naturalem (vt aspectũ aut gustatum) esse contrariorum, vt inde probatũ relinquat, contrariorum eandem esse scientiam. Id enim

Reciprocatio pronunciati.
2. Top. 4. Cap.
D. Tho. 3. cont. gent. 139.

rectè concludetur, quia is, cui suadere principale propositū volumus, asserit, sibi fore satisfactum, si naturalis aliqua facultas contrariorū esse cōfirmetur argumētū igitur, quod prob. ide minus principali cōclusioni, ad quā disputationē trāferimus, adhibetur, ex loco partiū videtur desumi, non quidē qua rōne immediatam, minusq; principalē conclusionem suadet, sed qua principalem in qua par esse ratio cēsetur. Sic qui hoc modo argumētarius fuerit, album, & nigrum cadūt sub aspectum, album & nigrum sunt côtraria, igitur aspectus est côtrariorum, probatum relinquet ex pari, côtrariorum, eandem esse scientiam, ob quam cō clusionem translata est disputatio ad superiorem.

De loco dissimilium. *Cap.* XXXI.

Restāt ex locis disiunctorum argumentorum ij, in quib. latent dissentanea. Primus vero est dissimilium qui quidem iccirco ab. Aristotile secundo topicorum libro videtur prætermissus, quia ex loco similiū, facile intelligi potest. Dissimilia igitur hic censetur ea quibus qnia talia sunt, nec vnum aliquid commune est nec plura quę inter se proportionem habeant, vt candidum & atrum, iustus & iniustus homines & bellue. Vsus dissimilium ijs pronunciatis docetur. *Dissimilia quæ hic dicantur.* *Vsus loci.*

Dissimilibus dissimilia conueniunt.
Quid vni dissimilium, quia dissimile est conuenit non conuenit alteri.

Vt si iustus, quia iustus, laudādus est iniustus reprehēdēdus erit. Item si belluarum non est futura prouidere, quia bellue sunt, hominū erit pspicere futurum tēpus. Valet autē nō parū hic locus ad resistēdum alteri. Si.n. quis concluderet, hominibus omnia debere esse cômunia, quod cęteris etiam animalibus omnia cômunia sunt, aptè resisteret qui negaret, id rectè cōcludi, quia homines & belluas, quæ sunt eiusmodi, sunt

sunt dissimiles. Itaque plus vitium habet ad resisten-
dum, quam ad impugnandum hic locus. Huc spectat
adhortatio illa Tobię iunioris ad sponsam, vt ante
Tob. 8. vsum thori tres noctes secum orationi insistat? Filij
sanctorum, inquit, sumus, & non possumus ita coniun
gi vt gentes, quę ignorant Deum, & illud Domini
apud Matthęum, Si diligitis eos, qui vos diligũt (hoc
Matth. 5. est si tantum hos diligitis) quam mercedem habebi-
tis? Nonne & publicani hoc faciunt? & si salutaueri-
tis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? non
Cap. 6. ne & ethnici hoc faciunt. Et illud Pauli posteriori ad
Corinthios epistola. Nolite iugum ducere cũ infideli
bus. Quę enim participatio iustitię cum iniquitate?
aut quę societas luci ad tenebras: Quę autem conuen
tio Christi ad Belia? aut quae pars fideli cum infide-
li? Quis autem consensus templo Dei cum idolis?
Conclusio est. Non est vobis iugum ducendum cum
infidelibus: reliqua oratio, probatio est ex dissimili-
tudine..

De loco oppositorum, deque generali oppositorum vsu. Cap. XXXII.

Opposita quæ. ALter locus eorum in quibus dissentanea con-
duntur, est oppositorum proprius. Opposita
verò aut mutuo referuntur, vt dominus & seruus: aut
sunt contraria, vt virtus, & vitium: aut priuatiuè op-
posita, vt aspectus & caecitas: aut contradicentia, vt
candidum. & non candidum. Quoniam igitur de hi-
Li. 2. c. 17. sce extremo secundo libro disseruimus, solus loci v-
loci vsus. sus explicandus est. Duo sunt communia pronuncia-
ta, quae communiter omnibus oppositis conueniunt.
Alterum est.

De quocunque affirmatur alterum opposito-
rum, negatur reliquum.

Quod quidem ex ipsa oppositorum natura nasci-
tur. Nam cum omnia opposita, qua opposita sunt

sint

ſint repugnantia, repugnātia verò, vt primo lib. docui mus, non poſſint de eadē re ſimul affirmari, efficitur, vt de quacunque alterū verè affirmaueris, alterum negare debeas neceſſariò: Quod pacto intelligendum, ſit eodē loco diximus. Exempla cuique ſunt obuia. Sophroniſcus eſt Platonis pater, non eſt igitur eiuſdem filius? Si virtute præditus, non eſt vitioſus: Si aſpectum oculorum habet, cæcus non eſt. Si eſt candidus, non eſt non cādidus. Nō addidimus aūt de quo cunque alterum negatur affirmari alterum, quia ſæpiſſimè non ita eſt. Nec enim ſi Socrates non eſt præceptor, ſtatim diſcipulus verè affirmabitur, aut contra: nec ſi non eſt candidus, neceſſario dicendus eſt niger, & ſic in alijs quamplurimis. Ex hoc pronunciato eſt illud Pauli ad Galatas, Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim (ideſt carnis propoſitio) concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur. Alterum pronunciatum eſt.

Cap. 31.

Galat. 5.

Si alterum è duobus oppoſitis ſequitur alterum è duobus alijs, reliquum ſequetur reliquum: quòd poſterius non ſequitur poſterius, nec prius ſequitur prius.

2. top. 3. loco. 25. &c.

Verbi cauſſa, cùm pater & filius ſint relatiuè oppoſita, itemq; relatum maioris comparationis, & minoris comparationis, relatum autem maioris comparationis vniuersè dicatur & patre relatum vtiq; minoris comparationis vniuersè dicetur de filio: quod ſi quartum non ita diceretur de ſecundo, nec tertiū ſane de primo. Item cùm virtus & vitium ſint contraria, itemq; laudandum & reprehendendum, oīs autē virtus ſit laudanda, omne haud dubiè vitium erit reprehendendum: quòd ſi hoc non eſſet reprehendendum, ne illa quidē eſſet laudanda. Item cùm aſpectus & cæcitas ſint priuatiuè oppoſita, itemque ſenſus, & priuatio ſenſus, oīs aūt aſpectus ſit ſenſus, oīs cęcitas erit ſenſus priuatio; quod ſi priuatio ſenſus non diceretur de cæcitate, nec ſenſus de aſpectu diceretur.

Denique cū homo, & non homo sint contradicentia, itemq; animal, & non animal, omnis aūt homo sit animal, omne vtique non animal erit non homo, quod si non omne non animal esset non homo, nec omnis homo esset animal. In hoc tamen contradicentium exemplo alio ordine, quam in superioribus oppositorum generibus extructa est consequutio, vt cernis: in illis.n.tam antecedens, quam consequens, inchoabatur in eadem complicatione contrariorum, sic enim dicendum esse docuimus, omnis pater est relatum maioris comparationis, igitur omnis filius est minoris, omnis virtus est laudanda, igitur omne vitium reprehendendum. Omnis aspectus est sensus, igitur omnis cæcitas est sensus priuatio, quam consequentiam vocat Aristot. ἀκολούθησιν ἐπὶ ταυτὸ, id est cōsequentiā in eisdem seu directo contextam, at in contradicētibus, antecedens, inchoatum est in una complicatione, consequens in altera, hoc modo, Ōis homo est aīal, igitur omne non animal est non homo. Atq; hanc consequentiam vocat Aristot. ἀνάπαλιν id est ordine conuerso. Itaq; hoc modo intelligendum est pronunciatum. Si alterū è duobus inter se oppositis sequitur alterum è duobus alijs similiter oppositis inter se, reliquum aut directo, aūt conuerso ordine sequetur reliquum qđ si hoc non sit verum, nec illud verum erit. Hoc tamē aduertendū est, in oībus relatiuè oppositis tractari directo consequentiā: in omnibus contradicentibus ordine conuerso, in contrarijs autem, & priuatiuè oppositis nunc directo, nunc conuerso ordine. Directò quidem, vt exemplis propositis ostendimus. Conuerso autem ordine, vt si dicas, Quiquis habet bonam corporis habitudinem: sanitate fruitur, igitur qui laborat morbo aliquo, habet malam corporis habitudinem. Nec enim dixeris, Ergo quisquis, habet malam habitudinem corporis, laborat morbo. Nam sanitas & morbus sunt internæ corporis constitutiones, bona autem corporis habitudo internam simul, & externam complectitur: ma-

Aliter excruitur consequutio in contradicentibus atque in alijs oppositis.

Consequentia in eisdē loco eodem.

Consequentia conuerso ordine.

Explicatio pronunciati. Aliter aliquāto Aristoteles.

la verò est ea, quę vel intrinsecus tantum vel solum extrinsecus, vel vtroq; modo vitiosa est. Ex quo fit vt cum sanitas necessario sequatur bonā corporis habitudinem, non rectè inde colligas, quod morbus necessariò sequatur malam: sed contra quod mala corporis habitudo sequatur morbum. Quanquam re vera bona corporis habitudo, & mala, non sunt omnino contraria: quia non habent idem omnino subiectum siquidem mala potest inesse extrinsecus tantum, aut intrinsecus: bona verò non nisi intrinsecus simul, & extrinsecus inest, vt dictum est.

In priuatiuè oppositis hæc cape exēpla. Si quis est aspectu preditus, est preditus sensu, igitur si quis est sensu priuatus, est cæcus. Nec enim rectè colliges directò. Igitur si quis est cæcus, est sensu priuatus, cum hoc plane falsum sit, item. Quisquis est Mathematicus, est scientia preditus, igitur quisquis est scientia priuatus, mathematica priuatus est non autem. Quisquis est mathematica priuatus, est priuatus scientia. Item, Quisquis abundat auro & argento, est diues, igitur quisquis est pauper, auro & argento priuatus est; non aūt, Quisquis priuatus est auro & argēto, est pauper, quippe cum diuitijs naturalibus abundare possit; quanquā reuera paupertas & diuitiæ non sunt omnino priuatiuè opposita, quia paupertatis nomen plus tollit, quàm diuitiarum vocabulū ponat. Pauper n. nemo dicitur, nisi qui & naturalibus & artificiosis priuatus sit; diues autem etiam is dicitur, qui vel alteris tantū abundat.

Sed obijciat aliquis cōtra ea, quæ diximus, in hunc modum ex hoc antecedente: Quicquid est sensibile, est, vt ita dica, intelligibile, nec directò licet colligere, sensum esse intellectū, nec ordine conuerso intellectū esse sensum; non est igitur verū pronunciatū in relatiuè oppositis. Rursusq; ex hoc antecedente. Auaritia ex vitium, nec colliges effusionem seu prodigalitatem esse virtutem, nec contrà, virtutem esse effusionem: igitur nec in contrarijs verum est idem pronunciatum.

Ad hæc, Ex hoc antecedente, Aspectum habens

Prima obiectio.

Secunda.

Tertia.

 viuit

viuit, nec concludes cæcum esse mortuum, nec eum qui mortuus est, esse cæcum, igitur nec in priuatiuè oppositis est verum. Prima tamen obiectio facilè soluetur, si dicas, tum esse verum pronunciatum in relatis cum relatum quod in antecedente sequitur alterũ, sequitur illi respectu eiusdẽ: aliqui fieri posse, vt cùm alterum sequitur alterum, reliquum non sequatur reliquum. Satis autem constat, res sensibiles non esse intelligibiles respectu sensus, quem respiciunt quatenus senabiles sunt. Secunda verò & tertia obiectio eadem ratione diluuntur. Quod enim in pronũciato dicitur. Si alterum sequitur alterum, cum hac moderationem intelligendum est, Nisi etiam sequatur reliquum. Illud autem persjicuum est vitium ita sequi auaritiam, vt etiam sequatur effusionem quandoquidem vtraq; est vitium: Itemq; viuere, ita sequi eum qui aspectũ habet, vt etiam sequatur eum, qui cæcus est. Vterque enim viuit. Non est igitur cur pronunciatum ob ea, quæ proposita sunt, argumenta, de medio tollendum sit. Vt igitur ex eo maiorem fructum percipias, diuide illud in quatuor specialia, pro ratione quatuor generum oppositionis, hoc videlicet modo. Si relatum sequitur relatum, relatum prioris sequitur relatum posterioris: Si cõtrariũ cõtrario inest, cõtrariũ alterius contrario alterius inerit. Si habitus sequitur habitũ, priuatio sequetur priuationẽ, & cõtra. Si priuatio priuationẽ sequitur, habitus sequetur habitum. Si affirmatio sequitur affirmationem, negatio sequetur ordine conuerso negationem. Vtuntur autẽ hoc loco sępenumerò non solùm humanę literę; sed etiam diuinæ, vt cùm Paulus ait, prudentia carnis mors est, hoc est, interimit: prudẽtia verò spiritus vita & pax, id est, vitam & quietem affert: quasi hoc ex illo concludens.

Solutio prima.

Solutio secunda ac tertia.

Nota hoc.

Roman. 8.

De speciali vsu oppositorum. *Cap. XXXIII.*

Specialia oppositorũ pronunciata.

PRæter duo generalia oppositorum pronunciata, sunt alia quædã specialia. Relatorũ igitur hęc sunt.

Quæ

Quæ mutuò referuntur, mutuò se ponunt, tolluntque.

Quæ mutuò referuntur, simul cognoscuntur, aut ignorantur.

Hæc patent ex libro primo. Ex priori pronunciato Cap. 13.
& illud Ioannis Baptistæ de Christo seruatore no- Ioan. 3.
stro & ecclesia, Qui habent sponsam sponsus est. Illud
quoq; Pauli ad Corinthios ex eodem pronũciato vi- 1. Cor. 9.
detur tractari. Non sum, inquit, Apostolus? Nonne opus meum vos estis in Domino? Et si alijs non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: Nã signaculũ apostolatus mei vos estis in domine. Cũ enim Apostolus, hoc est, missus, ad aliquem, aut aliquos missus sit, ex ijs, apud quos vt minister domini legatione sua functus erat Paulus, conclusit se missum à Domino, hoc est, se esse illis apostolum. Ex posteriore pronunciato est il- Cap. 14.
lud Domini apud Ioannem. Si me cognouissetis, & pa-
trem meum vtique cognouissetis, & alia pleraque in 2. top. 3. lo
hanc sententiam. Contrarijs hæc duo peculiaria pro- co. 23. &
nunciata assignat Aristoteles. 24.

Illud non est in subiecto dato, quo inhærente sequitur duo, contraria simul esse.

Illud non est in subiecto, cuius contrarium non potest eidem inesse.

Ex priori probat Aristoteles pro Platone ἰδέαν. hoc est, spetiem Socratis non esse in Socrate, quia si esset, mouerentur simul acquiesceret. Moueretur enim quia Socrates mouetur (si quidẽ cum mouemur, oĩa quę in nobis sunt mouẽtur) quiesceret aũt, quia ideo dicitur esse immobilis. Ex posteriori docet cõcludi posse, quod odium non sit in ea animi parte, quæ appetitus irascibilis appelatur, quia amor odio cõtrarius non potest esse in irascibili. Itemq; ignorationẽ non esse in cupiendi parte, quia sciẽtia ignorationis cõtraria in parte cupiendi esse non potest, cùm sit in parte intelligẽdi. Hoc tamen pronũciatũ nõ valet in ijs contrarijs, quorum alterum natura inest, vt patet. Ex
priori pronũciato probabit Theologus, in illis ver- Matth. 16.

bis Dominis. Verùm tamē non sicut ergo volo, sed sicut tu, non significari, φ Christus eo tempore aliquid voluerit diuinæ voluntati contrariū, quia si ita esset, cū ex iisdem verbis constet, ipsum tum voluisse quod pater decreuerat, necessariò fieret, vt in eadem voluntate duæ simul darentur appetitiones contrariæ. Ex posterioris autem probabit fidem nō esse in volūtate, vt in subiecto, quia error in fide, qui fidei contrarius est, non potest esse in voluntate, cum oīs error in intellectu sit. Contrariis, verò immediatis, reliquisque duobus oppositorum generib. hoc peculiare pronunciatum assignari potest.

2.To. 1.lo. 17. & in prædi.cap. 10:

Ex contrariis immediatis, priuatiuè oppositis, & cōtradicentibus, si alterum, non conuenit; alterum non conueniat necesse est.

Explicatio documenti. Vt si socrates eger non est, benè valet. Si nil videt; cæcus est: Si non est candidus, est vtiq; nō cādidus. Cùm tamen pronunciatum hoc accommodatur contrariis, intelligēdum est subiectum natura aptū cùm priuatiuè oppositis, intelligendūm est præterea tempus à natura constitutum vt forma insit, quæ patent ex fine libri secundi cùm deniqúe accōmodatur contradicentibus volunt quidam intelligendum interdum esse subiectum, quod in rerum natura cohereat, de qua tamen re alibi disputandum est. Cap. 17.

De loco repugnantium, Cap. XXXIIII.

EX locis dissentaneorum restat vnus repugnantium, quem vltimum eorum, è quibus artificiosa eruerentur argumenta, numerauimus. Sunt autem repugnantia, quæ de eadem re simul affirmari non possunt, quod de nominibus repugnātibus extremo primo libro diximus. Cùm igitur oīa opposita, quorum locum nunc tradidimus, sint repugnātia, cur modò locus repugnātium instituatur, quæstio est. Cām hāc accipe. Quod latiùs pateat repugnantia, quàm opposita. Multa enim sunt repugnantia, quæ opposita non

Repugnantia quæ. Cap. 31.

Cur locus repugnantium institutus sit.

sunt,

sunt, vt corpus, & spiritus, homo & belua, lapis & lignum, substantia ac accidens, necessariũ & cõtingẽs, & huiusmodi alia. Atq; hęc quidem, quæ disparata dici solent, propria sunt huius loci argumẽta. Verũ quia sæpe non est facilè disparata ab oppositis cernere, placuit cum Cic. hunc locũ cibus repugnantibus communem facere, vt eius nomẽ de omnib. quomodocunq; repugnãtib. admonere Dial. possit, vsus loci huius hic est:

Cui conuenit vnum ex repugnantibus, nõ conuenit alterum, vel reliqua.

Si repugnantia sint immediata in aliquo genere, cui non conuenerit alterum, vel oĩa præter vnũ, eidẽ conueniat alterum, vel reliquum necesse est.

Exempla prioris pronunciati. Hoc quod video, corpus est ac tangitur, ergo non est spiritus (vide Dominus, Palpate, inquit, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere) Hominibus vsurius sunt boni, ergo non sunt plerunq; boni, ac multò minus necessariò boni. Exempla posterioris. Foetus antequam accipiat animum rationis participẽ viuit, nec tamen est planta, animal igitur. In vtere inflato est corpus aliquod corruptioni obnoxium, non mistum, nõ aqua, non terra, non ignis, aër igitur. Proinde ad hunc locũ pertinet locus diuisionis quẽ ponit Boethius ex Themistio: cuius hic est vsus, vt enumeratis membris diuidentibus, de quacunq; re affirmatur vnũ, negatur alterũ vel reliqua: de qua verò negatur alterũ, vel reliqua preter vnũ, affirmetur alterũ vel reliquũ. Quem locum significauit Aristoteles extremo secũdo capite libri secundi Topicorũ. In sacris literis crebra sunt ex repugnantibus argumenta, quale est illud Dauidicũ. Nunquid obliuiscetur misereri Deus, aut cõtinebit in ira sua misericordias suas; Hic repugnãt, Deus, & nõ miserei. Et illud Sapientis. In maleuolã aĩam nõ introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et illud Domini, Nemo pt duobus dominis seruire, &c. Et illud Pauli, Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem & alia quamplurima.

Lucę. 16.

Huc pertinet locus diuisionis.

Quem ponit Boethius 2. de diff. to.

Loco. 19.

Psal. 36.

Sap. 1.

Matth. 9.

Ad Gal. 1.

De loco autoritatis. Cap. XXXV.

SVperest locus vnus generalis, quo argumenta artis expertia, siue assumpta continentur. Hæc oĩa testimonio posita sunt: vnde fit vt hũc locũ Boethius ex Themistio Locum à rei iudicio appellet, Quæ nuncupatio non abhorret a phĩaſi Aristotelis, qui secundo Rhetoricorum lib argumenta ex hoc loco desumpta ἐκκρίσεως id est, ex iudicatione nominat. Verùm quia testimonium nihil habet ponderis ad faciẽdam fidem, nisi autoritate aliqua nitatur, aptè videtur vocari ab alijs. Locus ab authoritate, seu potius autoritatis. Cùm autem duplex sit autoritas, diuina, & humana, duplex erit huiusmodi locus: autoritatis diuinæ, & humanæ. Authoritas diuina summa est: quia Deus Opt. Max. cũm sit summa, tum sapientia, tum bonitas, nec falli vnquã potest, nec fallere, Huius authoritatis (cui potissimum nituntur argumentationes Theologiæ) tanta est vis, vt omnia momenta naturalium rationum longissimo interuallo superet. Hæc verò in primis tribuitor diuinis scripturis: proximè traditionibus Apostolis; deinde institutis vniuersalis ecclesię cui assistit Spiritus sanctus, ac proinde decretis conciliorum vniuersalium quę totam ecclesiam repræsentant. In autoritate humana duo ferè requiruntur cognitio rerum (quæ quidem scientia ipsarum, aut experientia continetur) & virtus, illa vt scias quid dicas, hæc, vt velis iuxta atq; intelligis proloqui. Sæpè tamen ipsa per se veritas nullo uirtutis adminiculo suffulta, pro se videtur loqui, cuius vocẽ audimus in prouerbijs quę communiter ab omnibus hominibus (qui tamen maxima ex parte sunt improbari vsurpãtur. Quinetiam sæpè flagitiosi hoĩes qui veritatem ac virtutes infactantur, ipsa ueritate cogente, verum testimonium contrã se dicunt, quod quidem maximè fieri cõsueuit ad faciendam fidem. Sed & quædam res sunt, quæ ex solo usu auctoritatem

Cur dicatur locus autoritatis

Dupelx autoritas.

Diuina autoritas.

Authoritas humana.

tem habent, vt quę ad Grammaticam, aut ad ciuilem cultum pertinent. Ea porrò argumenta ex auctoritate humana censetur firmiora, quę antiquitatem probata sunt: quia id quod falsum est aliquando tandem proditur ac detegitur, veritas autem tempore cõfirmatur ac roboratur magis, Nobilitas verò, & potentia non plus auctoritatis secum afferunt, quã quod virtutis præmia esse videtur. Vsum horum locorum tradit Aristoteles his duobus pronunciatis.

Quę firmiora sint argumenta ex authoritate humana.

In vsu uerborum, sequenda est vulgi consuetudo, In sententia de rebus ferenda, iudicium sapientũ. Exempli causa, ea, quæ bonam veletudine efficiũt, salubria vocanda sunt, ut vulgò appellatur: an vero proposita res sit efficiens bonæ valetudinis nec ne, id non ex vulgi sententia, sed ex medicorum iudicio æstimandum est. Hoc verò est, quod dici solet, loquendum vt plures, sapiendum vt pauci. Ad prius pronunciatum reuocari potest hoc, In salutandi ratione sequenda est vulgi consuetudo, & alia plura, quæ vsu nituntur ac firmantur quanquam in his magni sæpe abusum surrepunt. In posteriori continentur plurima, vt, In iudicio de rebus temporalibus ferendo, sententia Christi, qui omnia condidit, expectanda est. Cognitio rerum naturalium à Philosophis naturalibus petenda, & alia sexcenta. Valet autem hic locus, & ad confirmandum, & ad refellendum vt ait Aristoteles. Hinc concludere licet, decem esse cœlos, quod recentiores Mathematici dicant esse decem eosdemq; dissolui non posse naturaliter quod pręstãtissimi quinq; Philosophi naturales negent cœlestem substantiam posse dissolui. Quod verò quidam aiunt hunc locum non esse vtilem ad concludendum negatiuè seu, quod idem est, ad refellendum, non rectè dicitur: Nam argumentari negatiuè e authoritate, non est hoc pacto concludere. Aristoteles non dixit, hoc ita esse, ergo non ita est, vt ipsi putant; sed hoc modo Aristoteles dixit, hoc non ita esse, ergo non ita est, quæ argumen-

Vsu horum locorum.

Quam late pateãt duo illa pronunciata.

Refutatio cuiusdã sententiæ.

men-

Duob. modis duci argumentum ab auctoritate. mentandi ratio non minorem habet vim, quàm si affirmatiuè colligas. Illud tandem aduerte, non solùm dici argumentum ab auctoritate, cùm immediatè interponimus auctoritatem alicuius ad conclusionem probandam: sed etiam cùm vtimur argumento alterius loci auctoritate confirmato. Verbi causa, hęc conclusio. Cælum non constat materia, duob. modis

1. Phy. 9. potest auctoritate Aristotelis suaderi: altero, si dicas, Aristotelem id asseruisse; altero, quia materia definitur aq Aristotele, subiectum, ex quo aliquid fit, & in

1. Eth. 3. quod tandē dissoluitur, cū tamen cęlum dissolui non possit. Item hæc conclusio: A Morali Philosopho nō sunt quęrēdę exquisitæ rationes, probari potest eiusdem auctoris sententia; vel quia ipse id apertè docuit vel qua dixit, par esse, a Morali Philosopho expectare exquisitas rationes, atque ab oratore mathematicas, quod planè absurdum est. Verùm hæc posterior

Alios locos quicunque sunt facile ad eos posse reuocari. probandi ratio plures (si attendis) connectit argumētationes. Sunt alij quidam loci apud Aristotelem secundo Topicorum libro, in quo ille hanc materiam prosequitur, sed hi pręcipui habentur, ad quos meritò quicunque alij facile reuocari possint.

Pronunciata, quibus tractatur quæstio comparata.
Cap. XXXVI.

Absoluta quæstio. SI rectè animaduertas, planè intelliges, pronunciata omnia quæ hactenus singullis locis assignata sunt, non continere rationem tractandæ quæstionis comparatæ, sed absolutæ duntaxat. Absolutam quæstionem voco, cum absolutè quæritur, num hoc sit

Comparata. illud, an non, vt, An virtus sit expetenda, necne: cōparatam verò, cùm quęritur, num hoc sit magis tale, q̄ illud, an non, aut aliquo alio comparationis modo, vt, An virtus sit magis expetēda q̄ bona valetudo, necne, &c. Hoc cū ita sit, vt rō tractādę q̄stionis simplicis inherētiæ oino absoluatur, necesse est addere pronunciata, quibus ea, cùm comparatè proponitur, tractari

possit

possit. Id quod Aristoteles diligétissimè quidem, sed aliquantum pertubatè exequutus est tertio Topicorum libro. Nos igitur ordiné locorum suprapositum tenentes, ea pronunciáta ex Aristotile afferemus, ex quibus plus vtilitatis percipi possit.

Ex locis diffinitionis & descriptionis.

Quod magis suscipit rei propositæ definitionem, id est, magis tale est. Vt si candor definitur, color aspectũ diuidens, is qui aspectum magis diuiserit, albior erit color. Si vtile definitur quod ad finem conducit, id quod magis conducit, vtilius est. To.ca. 4.

Quod magis proprium rei est, eidem melius, Vt homini vti ratione, quam sensu. Ibid. ca. 2.

Eorum, quæ sub eadem specie continentur, id melius est, quod habet propriam virtutem, quàm quod non habet: vt potus frigidus, quàm candidus. Ibi. cap.

Et quod proprium est melioris rei, melius est, quàm deterioris: vt quod hominis, quàm quod bruti animalis. Ibi. c. 1.

Ex loco coniugatorum.

Coniugata se se inuicem sequuntur. Vt si præstantius est iustè agere, quàm fortiter, præstantior vtique erit iustitia, quam fortitudo. Cap. 3.

Ex loco totius.

Plura bona anteponéda sunt paucioribus, cùm pauciora in ijs quæ plura sunt, contineantur: Vt literæ cum virtute ijsdem sine virtute. Cap. 2.

Quod simpliciter, hoc est, vniuersè bonum est, melius est eo, quod alicui est bonum. Vt valere, quàm curari. Cap. 1.

Quod semper aut plurimum est vtile, melius est, quàm quod aliquandó. Vt iustitia & temperantia quam fortitudo. Nam illis semper, aut ferè semper vti possumus, hac rariùs. Cap. 2.

Quod ad omnia, vel plura, vtile est, melius est quã quod ad pauciora: Vt aquam quam mel. Vnde illud est Pindaro vsurpatum, Optimam esse aquam. Cap. 3.

Cap. 1. Id quod est in genere aliquo præstantius est (bonitate scilicet ac præstantia illius generis) quàm quod non est in eo genere. Vt iustitia, quàm iustus. Iustitia enim est in genere boni, iustus non item. Nota hoc loco concreta accidentium non pertinere ad prædicamenta, nisi reductione quadam.

Cõcreta accidētiū non pertinēt ad prædicamēta, nisi reductione quadam.

Ex loco causarum materialium.

Quod inest rei meliori, melius est. Vt quod inest animo, quàm quod corpori. Hoc non est vsquequaq; verum; nisi de ijs bonis intelligatur, quæ rebus quib. insunt, propria sunt. Cap. 1.

Cap. 1. Quod prioribus inest præstantius est, quàm quòd posterioribus. Vt sanitas quam robur & pulchritudo. Nam sanitatis sedes est in humore, siccitate, calore, & frigore, ijsq; omnino, ex quibus animal primò constat: robur autem in neruis & ossibus, quæ ad secundam compositionem pertinent, situm est: pulchritudo verò videtur esse quædam membrorum apta compositio. Lege si placet, Aristotilem initio secundi libri de partibus animalium.

1. Top. 2. Quod circa præstantiorem materiam versatur, aut certius eam attingit, præstantius est. Ex præstantia materiæ probabis Philosophiam naturalem anteponendam esse Mathematicis disciplinis, quia res naturales, in quibus versatur naturalis Philosophia, digniores sunt, quàm quantitates, de quib. disserunt Mathematicæ scientiæ. Contrà verò, ex tractandi ratione colliges, Mathematicas esse præstantiores, quia certiorem ac perfectiorem de quantitatibus consequuntur cognitionem, quàm Philosophia naturalis de rebus naturalibus, Simpliciter tamen præstantius est id, quod in meliori materia versatur. Nota hoc.

Ex loco causarum formalium.

3. Top. Cap. 1. Quod propter se expetitur, præstantius est, quam quod propter aliud. Vt sanum esse, quam exercere corpus.

Et quod per se, quàm quod per accidens. Vt amicorum iustitia, inquit Aristoteles, quàm hostium. Ami- Ibidem.

eos enim per se iustos esse optamus, etiam si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hostes; vt nihil nobis noceant. Loquitur vt ethnicus. Nam & hostibus etiam optare debemus bona, quanquam nihil inde ad nos rediturum sit.

Et quod natura bonum est, quam quod non natura: Vt iustitia, quam iustus. Ibidem.

Et quæ propter se in maiore sunt honore, magisque laudantur, quàm quæ propter aliud: Vt amicitia quam diuitiæ. Nemo siquidem opes in honore habet laudatve, nisi propter aliud: at amicitiam propter ipsam colimus, etiam si ex ea nihil fructus speremus. Cap. 3.

Et quod propter se expetitur, quàm quod ad hominum cõmendationem dumtaxat. Vt valetudo quàm pulchritudo. Id autem ad commendationem & gloriam duntaxat esse dicitur, quod si nesciant homines, nullus in eo comparando labor impendatur. Cap. 3.

Quod appositum res alicui, efficit eam expetibiliorem, prçstantius eo est quod non efficit illam ita expetibilem. Cap. 3.

Ex loco efficientium.

Quod per se est causa boni præstantius, est quàm quod per accidens. Vt virtus quàm fortuna. Eadem ratio est in contrario. Nam quod per se est causa mali, magis fugiendum est, quàm quód per accidens, vt vitium quam fortuna. Cap. 1.

Et quod si omnes haberemus, non esset opus altero, quàm quo obtento altero indigeremus. Vt iustitia quàm fortitudo. Nam si omnes essent iusti, non esset opus fortitudine, at si essent fortes, iustitia nihilominus opus esset. Cap. 2.

Et quod efficit id in quo est bonum, aut melius, quàm quod non. Vt virtus, quàm potentia: & iustitia, quàm fortitudo. Cap. 3.

Et id cuius quisque mauult se esse causam, quàm alium quempiam. Vt amicitia, quam pecuniç. Mauult enim quisquis ab alijs diligi sui causa, quàm aliorum Cap. 3.

gratia:

gratia: at opes per seruos ac famulos libentius conquiruntur.

Cap. 13. Id, quo melior res comparatur, præstantius est. Vt ea, quibus consequentiæ virtutis causa vtimur, quam quæ voluptatis. Eadem ratione magis fugienda sunt quę virtutum actionem magis impediunt; vt morbus, quam deformitas.

Cap. 1. Ex loco finium.

Finis magis expetendus est ijs, quę ad finem ducunt. Vt victoria quàm bellum.

Eorum quę ad finem conducunt, id quod ad finem propius accedit. Vt metere frumentum quàm serere.

Ibidem. Et quod ad finem vitę spectat, quam quod ad aliquid aliud. Vt quod ad fruendum Deo, quam quod ad copiam pecuniarum.

Ibidem. E duobus efficientibus, cuius finis melior, id prestantius. Vt medicus, quam fattor.

Ex loco effectorum.

Cap. 1. Id quod possibile, potius eligendum est quã quod impossibile, hoc est, quod facilè fit, quam quod difficile. Eorum enim quæ nullo modo fieri possunt, nulla est electio, vt ex tertio Ethicorum libro patet.

3. Ethic 2.

Nota moderationẽ. Virt⁹ enim & si difficilius acquiritur, quã scientia: est tamen magis eligenda qã melior; & sic in multis.

In hoc pronunciatio intelligenda est hæc moderatio: Modo cætera sint paria, quæ in alijs plerisque sub audienda est. Magis eligendum est hæc de causa capescere scientiam, doctrina, quam inuentione. Illud enim perfacile est, hoc valde laboriosum.

Quorum ortus sunt magis optandi, aut interitus magis fugiendi, ea magis expetenda sunt. Addi possunt hoc loco nonnulla ex ijs quę suprà diximus, cum in causarum loco versaremur. Exempla legenti illa facilè succurrent.

Cap. 2. Et quod difficilius conquisita sunt. Chariora enim nobis sunt ea, quæ maiore cum labore cõparauimus.

Cap. 21. & 23. Vt opes, quę ex India deportantur, in maiore habentur pretio, quam quę iure obuenerunt hęreditario.

Cap. 2. Ex loco consequentium.

Cui

Cui consequens est maius bonum, aut minus malum, potiùs eligendum est. Vt consilia euangelica seruasse in hac vita, quam præcepta communia duntaxat: & abscindere membrum corruptum quàm seruare. Cap.1.

Et quod magis insigna, quàm quod minus. Vt liberare patriam quàm esse simpliciter bonum ciuem. Cap.2. Cap.3.

Et id in quo excellere præstantius est, & laudabilius, quàm in quo nó ita laudabile. Vt amicitia quàm pecuniæ. Hæc pronunciata ad locum etiam circunstantium accommodantur, cùm ea quæ rem consequuntur, non consequuntur necessariò.

Ex locis circunstantium.

Quod diuturnius est, id præstantius. Subaudi, Saltem si cętera sint paria, & ea quæ comparantur sint bona. Sic vita, quæ in actione virtutum per omne tempus æquabiliter versatur, quò longior fuerit, con melior. Cap.1.

Et quæ voluptatem, aut indolentiam coniunctam habent, aut certè minus molestiæ secum afferunt, quam quæ voluptate carent, aut dolorem aliquem habent coniunctum, aut plus etiam secum afferunt molestię. Cap.2.

Et vnumquodq; quo maximè tempore maiorem vim habet. Vt magis optanda est prudentia senum, quàm adolescentium: contra vero, magis expetenda est iuuenum fortitudo, quàm senum. Cap.2.

Bona ex circunstãtia sunt meliora necessarijs. Bona necessaria dicuntur ea, sine quibus res quibus conueniunt, esse non possunt: vt viuere. Bona ex circunstantia vocantur illa, quibus res cui iam conueniunt necessaria, melius constituitur, vt benè viuere. Non tamen quia bona circunstantia sunt meliora necessarijs, statim sunt magis eligenda. Si quidem philosophari, quod est bonum ex circunstantia, non est magis eligendum, quàm victum quęrere necessarium. Cap.2. *Bona necessaria.* *Bona ex circunstantiã.*

Quæ sine alijs expeti meritò possunt, anteponenda sunt iis, quæ sine alij experti non debent. Vt prudentia potestati. Nam potestas sine prudentia non Cap.2.

est expetenda: at prudentia etiam sine potestate optanda est.

Cap.2. Ex bonis pro quorum defectione minus vituperamus eos, qui moleste ferunt, ea à se abesse: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipsis non molestè ferunt: ea, inquam bona sunt præstantiora. Vt filij, quam opes: & virtutes, quam potestas.

Ex loco similium.

Cap.2. Quod rei bonæ propinquius est aut similibus, aut meliori similius, id melius. Vt qui vitam Apostolicam, aut Christi Opt. Max. magis imitantur, quàm cæteri.

Ex loco partium.

Cap.2. Si hoc genus est melius illo, id quod est optimum in hoc, est præstantius eo, quod est optimum in illo. est enim paratio. Vt si homo est melior equo, dignissimus homo generosissimo equo est prestantior.

Ibidem. Si id quod est in hoc genere optimum, præstantius est, quam quod optimum in illo, hoc certè genus præstantius est illo. Licet inuertere proximum exemplum.

Si absolutum prædicatum sequitur absolutum subiectum, incrementum prædicati sequetur incrementum subiecti. Intelligunt hoc in prædicatis, quæ per se dicuntur de subiectis. Vt si honestum est per se bonum, honestius melius, & honestissimum optimum, Et, si facere iniuriam malum ex se est, maiorem facere prius, & maximam pessimum: Quia tamen exercitatio corporis non est ex se bona, non efficitur vt maior sit melior, & maxima optima. Licet autem inuertere hoc pronunciatum, sed iam inseruiet tractandæ quæstioni absolutæ, vt ex supradictis patet.

2. Top. 4. D. Tho. 3. com. gen. cap.139.

Cap.30.

Ex locis oppositorum.

Cap.4. Quæ suis contrarijs minus admista sunt, ea magis talia sunt. Veluti id albius est, quod minus admixtum habet nigrorem.

Ex loco repugnantium.

Cap.13. Si è dobuus unum negamus, vt alterum in nobis esse

esse videatur, id magis expectendum est, quo prediti videri volumus. Hinc laboriosos nos negamus, vt ingeniosi esse videamur.

Ex loco auctoritatis.

Id melius est quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, qua ratione tales sunt, aut in vno quoque genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia: Vt curare magis æterna, quã quę labuntur, cum tempore: velle potius iniuria affici, quàm afficere: permittere minora quædam mala in Repub. ne maiora eueniant, quàm velle omnia penitus extirpare. Cap. 1. li. 8

Item quæ de poesi diceret Homerus, quàm quæ cherilus: quæ in exponendis diuinis scripturis sancti doctores docuerunt, quam quę sciuli Grammatici autumant, pax quã bellum: prospera valetudo qua mediocris: Deus (quem omnia, vt summum bonum certis quibusdam gradibus suapte natura diligunt atq; expetunt) quam quicquid sub Deo excellit.

Id simpliciter melius est, magisq; eligendum, quod melior disciplina eligendum præcipit: Vt quod Moralis Philosophia, quàm quod medicina. Ibidem.

Hæc de pronunciatis, quæ ad tractandã quæstionẽ comparatam simplicis inhærentiæ proponit Aristoteles: Quæ quàm sit vtilia ad disserendum nemo ignorat, nisi qui propriam huius artis exercitationem non attigit. Quod si quis obijciat, tradita pronunciata non inseruire, nisi tractandis quæstionibus de meliori & deteriori, cùm tamen aliæ sunt pleraque accidentium comparatorum, vt de maiore & minore, de longiore & breuiore, deque alijs rebus compluribus. Occurrendum est. Primum, rarius hæc venire in disputationem dialecticam. Deinde ex traditis pronunciatis posse generaliora colligi, vt Aristoteles docet. Veluti si pro Meliori & deteriori, dicimus Magis tale, & minus tale, vbi videlicet pronunciatorum sensus id patietur. Quæ amplitudine scripta hic sunt nonnulla, vt primũ à definitione, extremum à partibus, & illud quod ex Obiectio. Solutio.

oppositorum loco desumptum est.

Quomodo ex locis, hactenus traditis, quælibet proposita quæstio tractanda sit. Cap. XXXVIII.

HActenus tradidimus locos communes, quos lustrare debet Dialecticus, vt facilè inueniat argumenta, quibus quæstionem quamlibet, siue absolutã, siue comparatam pertractet. Quẽquam enim inuenire argumenta, rationis sit, & ingenij, facilè tamen inuenire est artis, atque huius locorũ disciplinæ. Quapropter qui paruo labore, simulq; copiose de quacunque proposita quæstione disserere voluerit, is primũ nosse debebit hanc omnem locorum seriem Deinde, hanc eandem multa meditatione, quasi ante oculos habere. Demum, cum quæstio proposita fuerit, tum subiectum, tum prædicatum, tum etiam totam complexioné per locos descriptos ducere, vt argumenta omnia quę ad rem pertinebunt, quasi dato signo occurrant, & veluti ad bellum prodeant. Nec enim necesse erit pulsare ostiatim, & velut lictorè importunè oĩa latibula scrutari. quandoquidem quę aliquid virium habuerint, ad singulas quasi inclamationes, ex singulis locis sponte prodibunt, Quinetiam tanta sępe in vtilium argumẽtorum turba, vel celeriter per omnes locos discurrentem sequetur, vt non mediocris labor sit ab ea se extricare, atq; expedire. Contra verò nulle alias proponentur quęstiones, ad quas tractandas pauci admodum loci suppeditabunt argumenta, quo fiet, vt quantumuis ad ostia reliquorum pulses, nihil inde subsidij sperare debeas. Itaq; hac locorum arte non sunt argumenta cogenda, ac per vim trahenda, sed quasi admouenda & vocanda. Alioqui timendum est, ne via hęc & ratio, quę facilè exquirendis ac inueniendis argumentis excogitata est, impedimento sit futura ingenijs & argumenta, quę ratio ipsa per se liberius discurrés, haud magno labore inueniret, his legibus quasi cõpedibus astricta, nullo modo assequatur.

Inuenire ingeni est, facile artis.

Quo pacto quærenda sunt ex locis argumẽta.

Non omnes loci suppeditant cuilibet quæstioni argumenta.

Non sunt argumenta cogenda.

tur. Atq; vt paucis multa complectar, non eò quæsita est hæc ars, ut naturam præceptus quasi vinculis ligaret: sed vt incertis passibus vagantem ad viam reduceret; & paucis modò instructam de itinere ipsa tardior sequeretur, non anteiret. Animaduertendum est autem, traditos locos non solum suppeditare materiam omnis probationis, sed etiam amplificationis. Amplificatur enim res conglobatis definitionibus, seu potius descritionibus; ex partiũ enumeratione ex antecedentium, consequentium & circumstantium frequentia, ex multorum similium maiorum, minorum, parium, dissimiliumque ac contrariorum collatione; demum ex complurium, & magnorum autorum iudicio & sententia. Cuius rei exempla afferre non grauaret, nisi viderem magis hoc ad Rhetoricam quam ad Dialecticam pertinere. Nam cùm hæc multorum argumentorum vehemens, & festina concursatio ad mouendos affectus potiùs, quàm ad mentis persuasionem suapte natura dirigatur, plusq; rem ipsa dicendi vi atq; impetu, quam ratione amplificet, non dubium est quin ea magis propria Oratorum, quàm Dialecticorum iudicanda sit. Nec solùm tota amplificationis materia ex locis præscriptis desumitur, sed etiã omnes tropi, quibus oratio suis quasi luminibus decoratur. Nam metaphora (quę omnium troporum, modorumve est frequentissimus, & longè pulcherrimus) ex loco similium depromitur: sinecdoche ex locis potissimum totius, & partium; & alij ex alijs. Veruntamen hoc iam totum ad Oratores pertinet, cùm tropi nec ad probandum quid, nec ad amplificandum desumantur, sed ad ornandam, ac illustrandam orationem. Reliquum mihi esse videbatur, vt exemplũ transferrem vnius, aut alterius tractandę quæstionis, perq; omnes locos deducendæ; sed longitudo tractatus me vocat ad ea potius absoluenda, quæ superius pollicitus sum, præsertim cùm singuli loci compluribus exemplis sint patefacti.

Qua libertate videnrdum sit hac locorum disciplina.

Traditos locos etiã amplificationi materiã suppeditare.

Amplificatio magis propria Oratorum, quam Dialecticorum.

Omnes tropi desumuntur ex locis præscriptis.

Tropi omnes ad oratores pertinent.

De locis proprijs admonitio. Cap. XXXVIII.

Loci cōmunes parum valent sine proprijs.

SEd quoniam loci communes sine proprijs parum valent, danda est quàm maximè opera, vt communium doctrinæ propriorū peritia adiungatur. Quod vt fiat, multa meditatione opus est: multò etmajore lectione. Annotanda sunt vt monet Arist. complura pronunciata; multæq; sententię eorum, qui clari ac illustres in quolibet rerum genere fuerunt quæ communiora sunt, in alia, atq; alia minus communia mapsq; familiaria deducenda: vocabulorum ambiguitas solicitè pernoscenda: differentiæ rerum similium, & similitudines differentium diligentissimè peruestigandæ. Nec modo passim hoc faciendum est, sed ordine etiam ac ratione oīa rerum genera lustrando. Quærendi nanq; sunt loci, qui ad naturæ obscuritatem pertinent, vt animalium, plantarum, lapidum, metallorū, elementorum cœlorum, Dei Opt. Max. & beatarum mentium. Deinde ij, qui ad vitam & mores hominum spectant, vt virtutum, vitiorum, rerum publicarū, felicitatis, & partium eius. Postremo ij, qui ad disserendi subtilitatem attinent, vt accidentis propriè sic dicti generis, proprij, & definitionis, qui proprij sunt huius artis. Consignandæ sunt multarum rerum definitiones, plures descriptiones, multæ etiam vocabulorum notationes. Cætera verò, quæ ad quanq; rē pertinēt, eodem modo annotanda: referenda oīa in normam communium locorum, vt parata sint, atq; in promptu ad disserendum. Neć enim aliter proprij loci rerum, de quibus Demonstratori & Dialectico disserendi cura incūbit, cogniti ac perspecti esse poterunt. Sed iam fortasse expectabis, vt quoniam cōmunes locos hactenus tradidi, & proprios quęrendos esse admonui, mox subijciam eos, qui propriam huius artis materiā attingunt, inter quos præcipui habentur illi quibus tractātur quæstiones accedentis propriè dicti, generis, proprij, & diffinitionis. Quos quidem adeò diffusę perse-

Quo pacto loci proprij sit quęrendi & in promptu habēdi.

1. to. 11. 12. & seq.

Cur hoc loco tradēdi non sint loci accidentis, generis, proprij, & diffinitionis.

quutus est Arist. vt exceptis primis, quos ille fere præ termisit, quatuor integros topicorum libros (hoc est à quarto ad septimum vsq;) in reliquis pertractandis posuerit. Verùm hic labor à me non est in præsentià flagitandus, non solum quia tam multa de his scripsit Arist. vt vix ea in summam redigi possint: sed eò vel maximè, quia huiusmodi loci in ijs quæ supra de accidente propriè sic appellatio, de genere, de proprio, ac definitione dicta sunt, vtcunq; continentur. Quo fit, vt quæstiones, quibus quæritur, num aliquid sit accidens alicuius rei, genus, proprium, aut definitio, ex superioribus libris quantum sat est tractari possint. Exempli causa, si existat quæstio. Num scire sit accidens homini, nec ne poteris affirmatiuam partem ex definitione accidentis secundo lib. tradita, sic confirmare. Adest homini, & abest ab eodem sine eius corruptione ne est igitur accidens homini, item ex descriptione hoc modo, Prædicatur de hominibus accidentario, ac contingenter. Ergo, &c. Quod idem argumentum ex notatione & coniugatis videtur duci. Ex parte subiecta hoc modo, Est accidens separabile igitur omnino accidens. Atq; ita è reliquis locis, si qui alij sunt, qui ad institutum confirmandum suppeditent argumenta. Quod cum modo eodem possis facere in genere, proprio, & definitione, nil est cur in præsentia hæc locorum genera debeas requirere.

Ad tractādā quæstionē accidentis propriè dicti, duo tātum locis inueniūtur apud Arist. 2. to.li. Hi sunt primus & extremus. Cap. 7.

De ordine argumentorum, generatim.

Cap. XXXIX.

Diximus de inuentione argumentorum, reliquum est vt de ipsorum ordine dicamus. Ordo igitur quod ad hunc locum attinet, est argumentorum inter se apta ad persuasionem collocatio. Quæ quidē quā sit necessaria differenti, nemo est qui non videat. Vt.n. domui construendæ satis non est lapides & reliquam materiā in cumulum congerere, nisi his disponendis ac collocandis artificū manui adhibeatur, vtq; militis

Ordo quid.

Quā sit necessaria argumentorū apta collocatio.

 quan-

quantũmlibet fortes ac strenui, nisi periti ducis industria formã exercitus accipiaut; ad bellũ inferendũ, idonei non sunt; sic argumenta ex locis traditis coacta tumultuantur nec ad finẽ adipiscendũ apta sunt, nisi ad persuasionẽ appositè collocentur, ac disponatur. Porro argumentorum nomine hoc loco, definitiones quoq; & diuisiones (etiam cùm nihil probãt, sed tantũ, eamrem, cui adhibẽtur declarant) intelligi volumus. Adhuc enim de ipsarum ordine tũ inter sese, tum comparatione reliquarum partium cuiusq; tractationis, in qua de re aliqua differitur, nihil diximus quod hoc loco fiet commodissimè. Duplex est aũt argumẽtorum ordo, naturæ, & doctrinę. Ordo enim tẽporis, quem seruat historia, nihil ad nos pertinet: quia naratio cum nihil declaret ex notioribus, sed rem simpliciter proponat, nõ est ad persuasionem cõposita, nec ad Dialecticam vllo modo (nisi cum obiter differit) spectat. Naturæ ordo duplex est, generationis, & perfectionis. Generationis ordo dicitur, cum a minus perfectis ad perfectiora progredimur, & omnino a causis ad effecta. Siquidem natura in rebus efficiendis à minus perfectis ad perfectiora contendit, & causarum vi gignit effecta. Sub hoc genere duo potissimum continentur. σύνθεσις & διαίρεσις, hoc est cõpositio, & diuisio seu compositionis ordo, & diuisionis, Compositionis ordo est, cum à partibus integrantibus ad totum integrum, aut omnino à causis ad effecta proficiscimur. Accipio autem hic nomen totius integri, vt in locis totius, & partium. Diuisionis ordo dicitur, cum a superioribus ad inferiora descendimus. Qui quidem propterea diuisionis dicitur, quòd præcipua diuisionis forma fit ea, qua superiora in inferiora distribuimus, vt ex quarto libro perspicuũ est. Ordo perfectionis est, cum à perfectioribus ad minus perfecta, aut omnino ab effectis ad causas progredimur. Non ideo tamen progressus ab effectis ad causa uocatur ordo perfectionis, quòd effecta sint perfectiora omnibus suis causis: sed quia per-

Latius hic accipi argumẽti nomẽ.

Duplex ordo.

ped. 11. & 1. post. 2. & 1. phy. 1. & 8. phy. 7.

Ordo temporis nihil ad nos.

Naturæ ordo duplex.

Generationis ordo.

Compositionis.

Cap. 17. & 18

Diuisionis.

Cap. 6.

Perfectionis.

perfectio causæ in ædendo effectu cernitur, quò ordine perfectionis, duo itidem, quemadmodum sub generationis præcipuè comprehenduntur ἀνάλυσις & συναγωγή, hoc est, resolutio, & collectio. seu resolutionis ordo, & collectionis. Resolutionis ordo est, cum à toto integro ad partes integrantes procedimus: & omnino cum ab effectibus ad causas pergimus. Collectionis verò est, cum ab inferiorib; ad superiora conscendimus. Animaduerte tamen perfectionis ordinem, alium etiam, qui dignitatis ordo appellatur, complecti: quem quidem tum seruamus, cum à te digniori ad aliam minus dignam, vt ab homine ad Elephantem procedemus. Quòd si ab homine ad animal progrediaris, non erit ordo dignitatis, quoniam animal non est res alia diuersaue ab homine. Huic opponitur quidam ordo generationis nomine carens, cum videlicet è contrario à re minus digna, ad aliam digniorem perfectionem vè proficiscuntur, vt ab elephanto ad hominem. Doctrinæ ordo est, cum ab ijs progredimur, à quibus cõmodius pro ratione rerum ac personarum progrediendum videtur, Generaliter autem cõmodius est ab ijs progredi, quorum cognitio ad sequẽtium cognitionem requiritur, (& quantum fieri potest) à facilioribus ad difficiliora. Atque hoc quidem interdum præstamus seruando continenter ordinem generationis interdum seruando continenter ordinem perfectionis, interdum vtrunque permistè, hoc est, sæpius in eadem tractatione ab vno ad alterum, vt cõmodius iudicamus, transeundo. In ijs verò rebus, quę vidẽtur æque perfectæ & ęque faciles aut difficiles cognitu, nulli ordini relinquitur locus, nisi arbitrario. Verùm quia huiusmodi ordo nihil habet artis, omittendus in præsentia est.

Resolutionis.

Collectionis.

Dignitatis ordo.

Ordo cõtrarius ordini dignitatis nomine proprio carens.

Doctrinę ordo.

Ordo arbitrarius non cadit sub artem.

De ordine qui in docendo seruandus est: primum que in confirmando. Cap. XL.

2. Elen. 9.

ORdo igitur, dispositio vè argumentorum, aut in docendo cernitur (cum scilicet nemo ex altera parte respondet) aut in disputando. Qui autem docere aliquid vult, duplicem laborem suscipit, cõfirmandi sua, & refutandi contraria. Cùm igitur quis confirmare suam sententiam voluerit, explicabit in primis vocabulum rei, de qua agendũ est, si fortè ambiguum fuerit, aut ignotæ significationis, id quod distinctione, aut interpretatione faciet, vt Porphirius in tractatione quinq; vniuersalium. In progressu autem, si argumenta omnia ad vnum eademque conclusionem conferenda fuerint, ferè seruanda erit methodus ac dispositio locorum perscripta: ea siquidem collocatio optimus doctrinæ ordo in hac re videtur. Itaque primum res confirmanda erit definitione; deinde varijs (si commodum videbitur) descriptionib. post notatione vocabuli: & sic deinceps reliquis argumentorum generibus. Nisi quod leuiora quæque nec prima nec extrema locanda erunt, sed aut reijcienda, aut certè (si non videbuntur omninò contemnenda) in medio inculcanda. Vbi enim firmiora prima aggressione mentem occupauerint, tum leuiora præsertim conglobata, & in vnum quasi corpus coacta fidem augebunt: quibus si potentiora successerint, erit omnino res confecta. Atque hac ratione mutari optime poterit locorum ordo. Quin alijs etiam interdum de causis aliter disponi poterunt argumenta, quàm supra digesta sunt, modo doctrinæ ordo seruetur. Si verò alia argumenta ad alias assertiones accommodanda fuerint, aut assertiones erunt de eadem omnino re, aut aliæ de superioribus, aliæ de inferioribus, aliæ de totis integris, aliæ de partibus, aut denique de rebus se mutuo disiunctis, hoc est oppositis, aut disparatis, vt de speciebus eiusdem generis.

Initio confirmationis quid agendum.

Cum argumenta omnia ad vnã conclusionẽ conferuntur qui nam ordo tenẽdus.

Leuiora argumenta quem locum obtinere debeant.

Sic in oratore ad brutum.

Mutari potest locorum ordo in confirmanda eadẽ conclusione.

Quinã ordo seruandus in cõfirmandus.

21 Si de re eadem, ferè seruandus erit hic ordo, vt primum ostendamus rem esse, deinde quid sit postea qualis sit, ad extremum cur talis sit: id quod Aristoteles docet secundo posterioris resolutionis libro. *Diversis cõclusionib. de eadem omnino re.*

Quo quidem ordine, cum commodissimè quælibet res tractetur, non dubium est, quin optimus doctrinæ ordo in eadem re tractanda censendus sit. Quanquam non erit necesse hæc omnia persequi, cum de vno, aut pluribus constiterit. Ad hos quatuor quasi gradus tractationis cuiusq; rei, reuocatur omnia quæ de re qua uis dicũtur. Vt in deliberatione, id quod quæritur, possitne res proposita fieri, ad primũ spectat. Quod vero discutitur, Sitne honestum vtile, iucundum, an cõtra ad tertium pertinet. Nec enim ij qui deliberant de quæstione, Quidnã res sit, magnopere laborãt. Quod tandẽ, Quia via & ratione id consequi possint, & an facilè possint, exquirunt, id ad quartum referendum est. Et in iudicio illud, An fecerit, ad primum. Quo nomine factum censeatur appellandum, ad secundũ, Rectène; an perperam, ad tertium, Quibus auxilijs, ad quartum redigitur: nam quo fine, & studio fecerit ad quæstionem recti, & contrarij reuocatur. Laudatio porro in quæstionibus qualitatis & causarum potissimum, hoc est, in tertia, & quarta versatur. In tractatione porro cuiusque virtutis. Primum. An proposita virtus sit necessaria humanæ perfectioni, nec ne, differitur. Quod ad quæstionem an res sit reducitur. Deinde. Quænam sit eius materia, tum obiecta, tum subiecta, quod ad quæstionem naturæ pertinet, Tum, Quæ sint virtutis affectiones, ac conditiones quod quæstionem qualitatis perspicuè spectat. Ad extremum. Quo nam pacto ipsam possimus consequi, qua in parte, quæ ad quartam quæstionem reuocatur, de causis, & impedimentis virtutum agitur. Itaque omnia, quò de vna re disserũtur, ad illa quatuor reuocantur, eodemque ordine fere tractantur. *2. post. 1.* *Ordo in deliberatione.* *In iudicatione* *In laudatione.* *In tractatione cuiusque virtutis.*

Si verò aliæ assertiones efferantur de rebus superioribus, aliæ de inferioribus, aut aliæ de totis, aliæ

aliæ de partibus integrantibus: aliter auscultationis via, aliter inuentionis disponenda sunt argumenta; in auscultatione, siquidem, absolutaue disciplina, seruandi sunt ordines compositionis, & diuisionis: quos Arist. tradit initio physicæ auscultationis, vt auscultationi, perfectoq; disciplinæ conuenientissimos, & in tota fere tractatione physica meritò conatur obseruare. Est.n.rõni maxime consentaneũ, vt quẽ ordine natura in rebus efficiendis seruat, eundem ars naturæ æmula velut optimũ sequatur. Natura aũt cõpositionis & diuisionis ordine progrediens à partibus integrantibus ad totũ, & à cõmunioribus ad minus communia in affectione rerũ proficiscitur. Seruãt ẽt hos ordines Mathematicæ scientiæ, quippe quæ à primis initijs orsę, quę texendo alias atque alias ex priorib. efficiũt cõclusiones. In inuentione verò oppositi ordines seruãdi sunt, resolutionis nimirũ, & collectionis. Qui.n. sine doctore philosophari volũt & è rebus q̃ sensib. subiectæ sunt, ad recõditiores suo marte penetrare cupiunt, à toto integro ad partes, & à minus vniuersalibus ad vniersaliora, idest, resolutionis & collectionis ordinibus accommodatissimè procedũt. Sunt.n.hi progressus nostrorum sensuum imbecillitati cõuenientissimi. Priorem sequitur Arist. cum ab animalium historia, ad tractationem de partibus animaliũ progreditur: & in libro de mundo ad Alexãdrũ, si modo eius est, cum ex definitione mundi ad partes, quibus mũdus constat, procedit itemq; in primo libro de priore resolutione, cùm resoluit syllogismum in propositiones, & propositiones in terminos. Collectionis verò studiosissimus fuit Socrates, vt apud Platonem plurimis in locis videre est. Cum.n.Socrates profiteretur se nihil scire, cum ordinem procedẽdi potissimum amplectebatur, qui incipientibus, ac inuenire cupientibus maximè aptus est. Vnde & Aristoteles extremo secundo posteriorum libro, & initio metaphysicorum, hunc ordinem inueniẽdis principis scientiarum, artiumque præscripsit.

Arist. 2. de gen. ani. 3.

In inuentione earũdẽ verum.

& prio. 33 1. cæt.

Socrates.

2. post. 18. & 1. met. 1

Quod

Quod si assertiones fuerint de oppositis, aut disparatis specieb. aut generibus, in quibus tamen alia uideantur alijs perfectiora, aut saltem faciliora cognitu, aut seruandus ordo dignitatis (quod fecimus in explicatione figurarum, generumq; argumentationis) aut certè initium faciendum est à re notissima, qua in reliquarum tractatione quasi norma quadam vtamur. Vt.n. numos (vt Aristoteles) ad id, quod sibi quisq; exploratum certumq; habet, probare solet: ita cæteris quoque in rebus agendum est. Qua de causa ille in explicãdis animalium varijs generibus, primum de homine, quod omnium maximè notum nobis necessariò sit, se acturum pollicetur. Quanquã homo dignitatis, etiam ordine reliqua animalia antecedit, Si tamen res huiuscemdi æquè perfectæ, ac faciles, aut æquè difficiles cognitu videbuntur, iã supra diximus, nulli ordini, nisi ar itrario locum i l n-qui. Quanquam reuera inter omnes rerum species, quibus perfectio aliqua inest, datur aliquis ordo perfectionis. Hæc de ordine, quem seruare debet is, qui docet, cum suam sententiã veram esse putat, statui.

In tractandi reb. oppositis aut disparatis.

1. de hist. animal. 6. Ibidem.

In tractandis reb quæ uidentur æquè perfectæ, æque faciles, aut difficiles cognitu.

De ordine, qui in refutatione seruandus est. Cap. XLI.

VErùm quia nõ satis est, si tua placita confirmes, nisi etiam refellas, tum sentẽtias tũ rationes contrarias & repugnantes tuis assertionibus: quis nã ordo tenendus sit in refutatione dicendum est. Tribus ergo modis potissimum satis commodè hoc fieri potest. Vno, si id, quod verum esse existimas prius statuas, ac confirmes deinde ex veritate comprobata refutes aliorum dicta, & quid veri contineat exponas. Id quod facit Aristoteles multis in locis, vt in explicanda natura motus tertio physicorum libro, Altero, si prius aliorum opiniones, ac rationes proponas, facto initio ab ijs quæ à vero magis videtur aberrare. easdemque mox refellas deinde ad id quod sentis statuendum ingrediaris; demum quatenus refutatæ opi-

Primus ordo refutationis.

3. phy. 3.

Secundus ordo.

opiniones veritatem attingant, ex tua sententia paucis perstringat. Quem ordinem seruat Aristoteles primo Physicorum libro, in exquirendis principiis rerum naturalium, & in libris de anima cum animæ naturam inuestigat, & in primo libro ethicorum, cum docet quænam maximè in re posita sit fœlicitas, & in alijs plerisq; locis. Tertio tandem modo, qui omnium est accuratissimus, si propositis primum pro vtraque parte sententijs ac rationibus aduersis, quæ rem faciant ambiguam, maximè verò ijs quæ veritati repugnant, sequatur deinceps veritatis determinatio, ac confirmatio, ex quam tandem dissoluantur contrariæ rationes, quæ ex parte veræ sententiæ repugnant. Quo quidem modo, quasi conuenientissimo, docet Aristoteles initio libri tertij metaphysicorum tractandas esse res cótrouersas: id quód eo loco pulcherrimis persuadet rationibus, ac statim in reliquo opere latè exequitur, Expeditissimè tamen id factum videbis quarto Physicorum libro in tractationibus de loco, vacuo, & tempore. Hanc solam tractandi methodum quoniam præcipua est, adeo approbarunt doctores, quos vocant scholasticos, vt nihil, nisi hoc ordine, pertractent. Cæterum & si dispositio hæc tertia optima sit non est tamen ipsa sola amplectenda in scribendo. Satiantur enim, qui legunt, similitudinis fastidio, præsertim cum incultо sermone tractantur quæstiones: quod ferè faciunt qui hanc docendi rationem sequuntur. Hæc de ordine docendi.

1. phy. c. 2. & cet. vsq; ad finem. 1. lib. & inde ratio secundi 1. ethic. 4. & de inceps 1. metaph. 1. Toto quarto libro de phy.

Num solus hic, ordo amplectendus sit.

In prælectionibus, non est incommodũ, si method. hæc pspicuitatis gratia ppetuo seruatur.

In quo duo uitia diligenter cauere oportet, Alterum ne singulæ, pene sententiæ in quæstionem, ac controuersiam vocentur, quod plurimi faciunt. Sunt enim multa quę ex alijs grauioribus quęstionibus commoditus intelligi possunt, aptiusque alijs assertionibus principalibus vt confectalia subnecti, aut certè vt maioris momenti res perspiciantur, obiter explicari. Alterum, quod ex superiori vitio nascitur, ne in controuersis rebus tractandis afferantur futi-

Primũ vitium in docendo.

Secundum. 1. Top 9.

les

les ac inanes tum opiniones, tum rationes. Nam curare, quę contra tuam sententiam quisque dicat, aut dicere possit, amentia est. In quod vitium necesse est labantur ij, qui de rebus, aut nullius difficultatis, aut nullius ponderis, quęque vno verbo explicari possunt æquè atque de magnis ac difficilibus integras, ac omnibus quasi membris distinctas excitant quæstiones. Sed iam de disputandi ordine dicamus.

De ordine disputandi primumque de officio argumentantis. Cap. XLII.

QVia disputatio explicandæ cognoscendæq; veritatis gratia suscipitur: veritas autem non melius quàm conferendis cum altero sermonibus ac rationibus elicitur (cum nimirum alter nititur pro viribus propositum defendere, alter impugnare) propria sane disputationis ratio in argumentando, & respondendo cernatur necesse est. Quapropter de argumentantis, ac respondentis officio nunc agendum, vt totius disputationis ordo perspiciatur. *Disputatio cognoscendæ veritatis gratia suscipitur.* *Disputatio in argumētando, & respondendo,*

Argumentantis officium ferè in his obseruandis *sita est.* positum est. Primum, propositionem eam, quam defendens tuetur, ponet ante oculos, vt eam impugnet euertatque siue quod eam falsam existimet siue vt veritas impugnata perluceat magis, ac liquidius constet. *Primū documentum, argumentationis.*

Deinde vero assumet eam argumentationem, quâ existimat infirmari posse propositam assertionem. Vno autem è duobus modis conabitur eam euertere; directo videlicet, aut hypotesi, quod potissimum fit deductione ad incommodum. Directò, vt si Epicureus aliquis asserat, omnem voluptatem esse bonam, tu autem contra sic argumenteris, nihil quod rationi aduersatur bonum est: aliqua voluptas rationi aduersatur, aliqua igitur voluptas non est bona. *Secundum.* Leg. lib. 6. Cap. 22.

Deductione vero ad incommodum, vt si eandem assertionem sic refellas, Si omni voluptas

bona

bona esset, ea sanè, quæ ex homicidio capitur, bona esset: at hæc, vt apertissimum est, non est bona, quin potius perniciosissima; non est igitur omnis voluptas bona. In his autem argumentationibus proponendis huiuscemodi verbis vtetur Dialecticus, Sic argumentor, Sic contendo, Hæc oppono, Obijcio in hunc modum, & similibus.

Tertium. Sed quoniam propria disputationum materia probabilis est, nec aduersarium omnino cogit, ferè semper antequam extruatur argumentatio; roganda sunt ea à respondente, ex quibus assertio aduersarij infirmari possit. Nam si ea quę rogantur, non concedantur à respondente, poterit inde argumentans ad alias atque alias interrogationes sine dedecore transire, eaque sensim captare, ex quibus speret, se rem confecturum. At si absq; interrogationibus acceperit, quæ à respondente negari possunt, periculum est, ne respondens negatione sumptionum resistens, maiore ei facessat laborem, quam ipse à principio susceperit.

Cautio adhibēda ab interrogante. Sed adhibere debes in te rogando hanc cautionem, vt non statim roges ea, quę labefactandæ assertioni

ex. 8. top. cap. 2. aduersarij proxima sunt. Id enim ille si intellexerit, negabit omnia, aditumque argumentationi per proteruiam obstruet, nec te sinet vnquam manus conserere argumentando. Itaque repetendę sunt altius interrogationes, & à rebus quę à proposito longè videntur distare, exordiendum; idque in quo tota vis refutationis posita est, interdum multitudine interrogationum obruendum, nonnunquam etiam quodam quasi pallio causę suæ, aut effectus, aut rei similis, aut alicuius alterius occulendum, quo respondens securior factus, & quasi in alijs rebus nihil ad

Duæ formæ confligendi cum altero. propositum pertinentibus occupatur, syncerius dicat quod sentit, sicque veritatis vox nequaquam mecum impediatur. Duæ sunt igitur, vt diximus, confligendi cum altero rationes ac formę. Altera cum

Posterior formula tutior est. nostri sumptionibus confisi aduersarium sine vlla interrogatione inuadimus: quæ vt grauior est, & con-

stan-

stantior, sic minus tuta. Altera cùm ex responsione alterius elicimus argumentationis materiam: quę ratio communior est,& vulgarior, ac multò etiam tutior. Sed hęc posterior, quę apud veteres sola ferè habebatur disputandi formula, vt apud Platonem & Aristotelem cernere est, hodie raro auditur, priorem scholis omnibus assiduè resonantibus.

Iam verò si respondens non admiserit quod tu rogasti, licebit quidem tibi id probare, verùm non teneberis. At si negauerit quod tu sine interrogatione acce- *Quartum.* cepisti, id ipsum cogeris confirmare, nisi forte per se notum sit. Quanquam ad reprimendam proteruiam respondentis, conceditur tum Dialecticorum metaphysico, vt ex ijs, quę respondens alioqui admittit, probet propositionem per se notam, quā ille pertinaciter negat. Hoc.n.nō est simpliciter probare id quod per se notū est,& quasi luce alia clariss. solem ostendere, sed coercere potius hominis peruicaciam & insolentiā. Id quod Aristoteles facit quarto metaphysicorū libro coarguens Heraclitum, ac Democritum, quia prima principia omniū notissima inficiabantur.

Si verò inductione multarū rerum adhibitas nō de- *Quintum.* derit respondens vniuersalē propositionē, poscendum ab eo est, vt aliquid contra obijciat, in quo propositio non sit vera: quod vocant. Petere instantiam. Hoc enim si respondens non fecerit, perperam videbitur negare propositionem.

Cogetur autem argumentans explicare propositio- *Sextum.* nem ambiguam: & eam quę obscurum sensum habe273rit, aut verbis parum vsitatis cōstiterit, exponere. Cūque aliquid probauerit, distinxeritque aliouè modo explicauerit, illud apertè nominabit, dicetq; Probo antecedens, Probo consequentiam. Distinguo consequens. Expono propositionem, &c. Sic enim melius cōstabit inter disputantes, cùm ea de quibus discepṭauerint, proprijs fuerint nominib. significata. Quod si respōdēs ita occurrerit, vt argumētatio soluta videatur, relinqueretur argumētāti locus premēdi adhuc, & *Septimum.*

exa-

examinandi solutionem. Tum dicet, Contra, Sic, insto, Ita vrgeo, & similia.

Octauum. Interdum, vt aliquid probet, dicet, Ponamus hoc, aut illud, etiam si falsum sit, modò hypothesis non sit impossibilis. Inde enim aliquid fieri posse, fortasse colliget, vt si dicat, Ponamus Deum creasse celos dun taxat: quod quanquam falsum est, tamen fieri potuit. Vnde concludet, posse Dei potestate dari vacuum aliquid atque inane in rerum natura. Nam data illa hypothesi, nihil celum Lunæ Complexu suo caperet: sicque vacuum esset.

Nonum. Denique illud magnopere curabit argumentans, vt nihil aliud, quàm quod à respondente negatum fuerit confirmet, aut certè id, vnde illud possit colligere.

De officio respondentis. Cap. XLIII.

Primũ documẽtũ respondentis. RESpondentis institutio his ferè documentis continetur. Primum, nihil simpliciter defendet, quòd verum non sit, aut verisimile. Exercitationis tamen causa, etiã ea, quæ probabilia non sunt, sustineri non possunt, modo qui ea defendet significet, se disputationis causa id facere. Quanquã hac etiam moderatione adhibita, rarò id faciendum est, quia ferè ita fit, vt qui audiunt, non quasi tu disputationis gratia id defendas, sed tanquam ea dicas, quæ probes, & sentias, ita te oderunt.

Secundum. Ibidem. Deinde nunquam in eadem disputatione, aut assertioni quã tuetur, aut suis responsionibus repugnabit. Est enim hoc, vel maximum respondentis vitium, vt ipse contra se sua tela retorqueat. Quod maximè animaduertendum est ei, qui falsum aliquid disputationis causa defendit. Idcirco enim dici solet, mendacẽ memorem esse oportere, quod qui falsum astruit, facillimè sibi contradicat, nisi tuendo ad defendendo mendacio valde inuigilet. Plura enim repugnant falsis, quàm veris. Veris siquidem sola ea quæ falsa sunt,

Cautior esse debet in respondendo is qui falsum aliquid disputationis gratia.

aduer-

aduersantur, falsis tum vera, tum etiam falsa. *defendit.*

Hoc igitur obseruato, vera concedet: falsa negabit 1. prio.33
ambigua distinguet: obscuræ propositionis explica- *Tertium.*
tionem petet: quæ vocantur impertinentia, hoc est, 8.top.3.
quæ ad institutum nihil spectant, respuet: Significabit
enim ea siue vera, siue falsa sint, nihil ad institutam
disputationem pertinere.

Si quid rogatus fuerit, respondebit sic nec ne sita, *Quartum.*
nisi interrogatio fuerit, propria alius scientiæ. 8.top.9.

Sic qđ argumētans posuerit qđ impossibile nō sit *Quintum.*
nec repugnet ijs q̃ posita sūt & data, admittet illud.

Quamquam verò consequentiæ non propriȩ dican- *Sextum.*
tur verȩ aut falsȩ, concedet tamen aptas, & negabit
ineptas ac vitiosas. Sȩpe tamen cernere non poterit sit
ne bona, an vitiosa consequentia, nisi prius distinguat
consequens, quod ambiguum sit cum quodam fortas-
se sensu consequentis sit bona consequentia alio vitio
sa. Quapropter ante q̃ concedat, aut neget consequu- *Consequen-*
tionē, distinguet eiusmodi consequēs vnoq; sensu cō- *tia nunquā*
ceder consequentiam, alio negabit. Itaq; nec cōsequē- *est distin-*
tia vnquam distinguenda erit, sed concedenda, aut ne *guenda sed*
ganda, neq; consequens concedendum, aut negandū, *concedenda*
sed distinguendum. Nam respondens concesserit an- *aut negan-*
tecedens & consequentiam, consequens quoque velit *da conse-*
nolit concedat necesse est: si verò consequentiam ne- *quens è con*
gauerit, quid quȩso opus est vlterius progredi ad *trario.*
concedendum aut negandum consequens? *Septimum.*

Illud enim perpetuò obseruabit respondens, vt si 8. top.3.
multaq; ipse aliquid negauerit, statim taceat, vt is qui *fine.*
argumentatur, suas agat partes. Nisi quod Arist. meri-
to docet, sȩpe necesse est vt respondens non solū ne-
get quod alter accipis, aut rogat, sed etiam cur id ne-
gat, exponat, ne absurde id negasse videatur.

Proposita igitur assertitione thematȩue, siue positio *Octauum.*
ne respondentis, si is qui contra argumētatur nullis
interrogationibus prȩmissis totam statim argumen-
tationem proposuerit tota semel mox repetenda
est, non solum vt bene teneatur constetque inter

opponentem & respondentem, sed etiam vt detur locus cogitandi de responsiones; Si quidem præcipitata responsio in multa incommoda sæpenumero incurrit. Deinde regrediendum est ad initium argumentationis, & per singulas sumptiones eundem; si tamen prius videas, num ad euertendam tuam assertionem aptæ sint, nec ne, quàm vtrum veræ sint, an falsæ nam si illæ ad refutationem tuæ propositionis non pertinent, quid necesse est de earum veritate contendere? Sic autem fiet, vt cùm duo sint solutionum genera in ficiando nimirum quæ assimuntur, & negando consequutionem; hoc posterius sit ordine doctrinæ prius Id quod, vt cætera, egregiè docet Aristoteles. Priorem repetitionem his verbis inchoabis. Sic argumentaris; in hunc modum contendis, Hæc opponis, & similibus Posteriorem, his, Cùm sic argumentaris. Quando ita contendis; Quoniã hæc opponis, Quãdoquidem sic obijcis, & alijs id genus. Tum sequentur illa, Concedo maiorem. Nego Distinguo, Esto, quod barbarè dicitur. Transeat, Sit ita vt vis, Nihil enim mea interest, & cætera, vt diximus.

Nam prius examinãda sit consequẽtia quã antecedens.

Duo genera solutionum.

Nam alia quę ex 8. top. afferũtur à Rodulpho 2. de inuent. cap. 15. & ab alijs, eludendi potius rationes sunt quam soluendi 8. to. 5. & 3. elench. 3.

Si verò ille interrogationibus te aggreditur, & si veteres statim sine vlla repetitione respondebant, Ita est, aut, Non ita est. Distinguo, hoc sensu verum est, hoc autem falsum: Esto fuerit ita, & cętera ncutius tamen est, ad veritatemque eruendam accommodatius repetere prius interrogationem hoc modo. Quæris ex me, petis à me, Rogas hoc, aut illud: deide subijcere. Quando ita quæris, Quoniam hoc rogas, aut illud, & cætera. Respondeo, vel dico, ita esse aut non ita. Sit vt voles Esto, & cætera. Quæ respondendi ratio, sicubi hoc tempore disputario interrogando, & respondendo transigitur, sola vsurpatur.

Nonum, Ratio respõdendi veterum.

Tutior est nostra respõdendi cõsuetudo.

Hæc de ordine argumentorum cum in docendo, tum etiam in disputando dixisse sit satis. Quę non solùm cognitioni rerum comparandę ac tradendę vehementer conducunt, Sed etiam memoriam adeò adiuuant, vt nullo artificio magis iuuari videatur.

Ordo maximè iuuat memoriam.

De

De exercitatione Dialectica. Cap. XLIIII.

SEd quoniam Dialectica non ad cognitionem modò, sed ad actionem etiam dirigitur, permagna exercitatione opus est ei, qui ex ratione tum inueniẽdi, tum collocandi tradita artis habitum consequuturus est. Vt enim citharœdus nemo efficitur nisi assiduè pulsando, digitosq; praeceptis artificis identidem accommodando: sic nemo euadit Dialecticus nisi qui habitum quendam in modum naturae, confirmatum ex longa praeceptorum obseruatione comparat. *Dialectica ad actionẽ etiã dirigitur. Quàm sit necessaria exercitatio.*

Duobus autem modis nosmet exercere possumus in hac facultate: altero examinandis ac retexendis aliorum scriptis, id quod promptissimum est ac paratissimum, cum plurima extent doctissimorum hominum literarum monumenta, altero nouis operibus cudendis ac componendis. Haud verò facile dixerim vtrum horum sit difficilius. Autores enim graues in quorum scriptis elucidandis, atque ad vnguem pernoscendis nemo existimat se operam perdere, multas sæpe argumentationes ita coniungunt, vt vna duntaxat esse videat: sæpe etiã adeò latè ac diffusè, multis obiter interiectis verbis ac sententijs, vnum idemq; argumentum explicant, vt credas esse complura. Itaq; & si noua scribere magna res habeat, semperq; habita sit, arduum tamen, mihi crede, ac difficile negocium suscipit, qui argumenta omnia, præsertim in scriptis veterũ, suis locis reddere conatur: quippe cũ illi etsi magno artificio scripserunt, artem tamen studiosissimè dissimularunt. Sed tamen enitendũ est & scripta argumenta ad suos fontes reuocare, & ordinem perspicere, & virtutum orationis quæ illi vsi sunt penitus intelligere. Quod qui longo vsu obtinuerit, facile deinceps illorum imitatione in altero exercitationis genere, quod Dialectico vltimũ atq; summum, sese exercebit. *Duplex exercitatio. Ratio scribendi veterum. Alia præcepta exercitationis.*

Docet quoque Aristoteles, ad hanc artem comparandam plurimum valere, si propositam quali- *Ex Arist. 8 t. p. cap. 5. Primum. Secundum.*

bet quæstiones, multa pro vtraque parte excogitemus argumenta, eorumq; mox quæramus solutiones, quo & in argumentando, & in respondendo exercitati esse valeamus. Nec parum prodesse ad obfirmandū animū, si argumenta quæ maiorem vim habent, vtraq; ex parte notemus, vt tutiores siue ad impugnandam siue ad defendendam vtraque partem quæstionis accedere possimus. Curandum quoque esse, vt, cum exercitationis gratia cum altero disputamus aut aliorum disputationibus inter sumus, aliqua inde aut rationem, aut solutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura documenta sunt apud Aristotelem eodem loco: sed quæ proposita sunt videntur huic instituto satis.

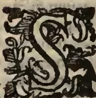
Tertium.

FINIS LIB. VII.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER VIII.

De Pseudographo Sillogismo. *Cap. Primum.*

Vperiori libro de demonstratione, syllogismoque dialectico quibus vtendū est, differimus: superest nunc, vt quales nam sint pseudographus, & Sophisticus à quibus vigilanter cauendum est doceamus. Pseudographus itaq; syllogismus, quasi dicas, Mēdacis descriptionis, etsi in Geometria nomē obtinuit, in omnib. tamē sciētijs reperiri potest. Definitur.n. hoc se è mō Pseudographus syllogismus est, qui ex propria alicuius sciæ materia, nō veris tamē sumptionib. sed q̄ veræ ac necessariæ videantur, colligit conclusionem. Vt si dicas, Quorum ambi-

vnde dictus Pseudographus.

Qui pseudographus syllogismus.

Ex 1. top. 1. & 1. elēc.

tus circuitusve sunt æquales, ipsa quoque sunt æqualia, triangulus autem, & quadratũ, quę ex æquali, conficiuntur linea, habent æquales ambitus, sunt igitur æqualia. Materia huius syllogismi Geometrica plane est: verum maior propositio cum vera videatur, ac necessaria, est haud dubiè falsa. Siquidem inter figuras æqualis ambitus, circumscriptionisve, aliæ sunt minores, alię maiores: inter quas triangulus est minima omnium, circulus maxima, vt Geometræ docent.

Qua potissimũ ratione incurratur hoc vitiosum gen⁹ syllogismorum.

Hoc vitiosum genus syllogismorum, quod veram mentitur demonstrationem, raro incurritur, nisi cùm proprie alicuius scientiæ principia, & pronunciata latius sumuntur quã accipi debeant, quo fit: vt cum alio qui sint vera & necessaria latius tamen vsurpata sint falsa. Quale est illud, Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto, ad idem punctum sunt æquales, & illud, omnes semicirculi sunt æquales, & illud. Ex nihilo nihil fit. Primum non est verum, nisi lineæ sint rectę, aut saltem per idem spatium ducantur. Alterum intelligitur de semicirculis eiusdem circuli, alioquin falsum est. Tertium verum est si verbo. Fit, id tantum intelligamus, quod verbo, Generatur: falsum tamen si cõplectamur quamcunq; productionem. Multa enim ex nihilo produxit Deus, quum interim omnia, quæ generantur ex aliqua re antè existente producantur. Sed de hoc syllogismorum genere hęc satis sint.

De syllogismo Sophistico. Cap. II.

Quid Soph. syllogism.

Sophisticus syllogismus, qui Sophismatis etiã nomine ab Arist. appellatur, est qui ex ijs, quæ videntur probabilia, nec sunt, colligit conclusionem, aut ex probabilibus, ijsve, quæ videntur probabilia colligere videtur, nec colligit. Tria genera sophismatũ comprehenduntur hac definitione. Primũ est eorum, quæ solius materiæ ratione peccant, vt si dicã, quicquid non amisisti habes, thesaurum non amisisti thesaurũ igitur habes. Hęc.n.captio hoc solũ peccat: qđ minor propositio

8. top. 4. 1. top. 1.

Tria sophismatũ genera.

tio, videtur probabilis, nec est. Alterum est eorum, quæ hoc habent vitij, quod concludere videntur nec tamen cõcludunt; vt si dicas, veritas odiũ parit, quoddam mendacium parit odium, quoddam igitur menda ciũ est veritas. Hæc captio ideo vitiosa est quod consequutio primo aspectu videtur apta, cũ tamen si per parum aduertas animam vitiosam esse deprehendas. Tertium est eorũ, quæ vtraq; ex parte, & materiæ in quam, & formæ vitiosa sunt: vt si dicam: Quicquid non amisisti habes, hunc librũ, (quem scilicet cum ante amisisses nunc inuenisti) habes, hunc igitur librum nõ amisisti. Hæc captio, etsi primo intuitu nil vitij cõmittere videatur, re tamen vera, nec maiorem habet probabilem nec aptam concludendi formam.

Quanquam verò solum primũ genus sub syllogismo verè comprehendatur, omnibus tamen gaudet Sophista, quippe qui nullas technas respuit, quibus victoriæ cõsequendæ causa hominem fallat. Porro qui Sophistici dicuntur syllogismi, idem alia rõne cõtentiosi nominantur Sophistici quidem quatenus ad ostentandam sapientiam nõ ad veritatẽ indagandã adhibẽtur; quandoquidẽ Sophistice est simulata non vera sapientia, & Sophista, qui ex simulata sapientia quæstum facit, contentiosi verò qua ratione ad contendendũ cum altero, victoriamq; reportandam apti sunt.

Nullum genus sophismatum contemnit sophista. Cur sophistici & contentiosi dicantur syllogismi.

Quot fines sibi proponunt Sophistæ, quotque sint captionum genera. Cap. III.

Quinque sophistarũ fines seu metæ. I. elen. 3. Redargutio seu reprehẽsio.

VT autem Sophista victoriã cõsequatur: aut certè consequi videatur, ad quinq; ferè incõmoda ui argumentationis aduersarium adigere conatur. Vnũ est redargutio, seu reprehensio, alterum falsum, tertium παράδοξον hoc est, præter opinionẽ, seu incredibile; quartum extremũ nugatio, seu eiusdem verbi inanis repetitio. Quæ quidẽ incõmoda cum metas, tum etiã speciales fines Sophistæ vocant Dialectici Redargutio seu reprehensio est, cum respondens eo adducitur,

adduciuè videtur, vt neget qđ eadẽ disputatione asseruit quę asserat qđ negauit. Vt si neges, te nũc deambulare, Sophista, verò sic cõtra argumẽtetur, Nonne quisquis heri eras, is etiã nunc es: heri aũt eras deambulãs, ergo & nũc deambulãs es. Falsum verò accipitur hoc loco pro eo, quod aperte falsum est. Ad hoc impellit Sophista hoc modo quicquid nil repugnat fieri, nil repugnat vt fit, at album nil repugnat fieri nigrum, ergo nil repugnat vt album sit nigrum. Incredibile sumitur latè pro eo nimirũm quòd est præter opinionem omnium, vel sapientium, vel certe eorum quorum placita ipse respondens, aut qui disputationi inter sunt libenter sequuntur, seu id falsum sit seu verum Ad hoc incommodum cogit aduersarium Sophista hoc modo, Bonum non parit malum veritas bona est odium malum, nõ parit igitur odium veritas. Ad solæcismum hoc modo alioue simili impellit Sophista respondentem. Tu nostri hunc hominẽ hic aũt homo est Plato, ergò tu nostri Plato. Ad ineptam, inanemq́; eiusdem verbi repetitionem hoc modo Binarius est numerus par autẽ est numerus qui in duas æquas partes diuiditur: igitur binarius numerus est numerus, qui in duas æquas partes diuiditur. In hoc tamen & sequentibus exemplis sæpe plures videbis complicatas argumentationes, sæpe etiam speciem syllogismi simplicis desiderabis, quòd ad fallendum commodius ista proponantur.

Falsum.

Incredibile seu inopinabile.

Solæcismus.

Nugatio.

Porro argumentatio, qua primum finem consequi contendunt Sophistæ, eodem quo ipse finis nomine appellatur ἐλεγχω videlicet, reprehensio seu redargutio; quæ tamen quia apud Sophistas semper aliquam ex parte vitiosa est, non simpliciter redargutio, sed sophistica redargutio & reprehensio appellatur. Quia igitur Sophistę hanc maxime argumentationem expetunt, id.n. potissimum exoptant vt respondẽtem coarguere videantur primum locos è quibus illi omnia depromunt ad reprehendendum argumenta, commostremus.

De argumentatione qua primũ finem consequi student sophista.

Sophistę maxime expetunt redargutionem.

1. Ele. 3.

De numero locorum fallaciam, primumque de captione æquiuocationis. *Cap. IIII.*

Loci ad redarguendũ tredecim. LOci è quibus argumenta captiosa, & fallacia ad coarguendum depromuntur, sunt numero tredecim; sed in verbis septem in rebus. Qui quidem omnes, nominibus argumentorum quæ ex ipsis ducuntur captiores etiam,& fallaciæ appellantur. Captiones in verbis, seu fallaciæ in dictione (vt vocantur) hæ sunt: Æquiuocationis, Ambiguitatis, Compositionis, Diuisionis, Accentus,& Figuræ dictionis, In reb. autem, seu extra dictionem (vt appellari solent) hæ numeranter: Accidentis, Eius, quod simpliciter dicitur, & secundum quid, Ignorationis elenchi, Consequentis, Petitionis principij, Non causæ, vt causę, & Plurium interrogationem vt vnius.

1. elen. 3. & 4.

Captiones in verbis.

Captiones in rebus.

Captio æquiuocationis 1. Elen. 3.

Captio igitur ęquiuocationis est locus idoneus ad decipiendum ęquiuocatione vocabuli, Æquiuocatione maioris extremi sic texitur sophisma, Grammatici discunt, Grammatici sunt docti igitur qui docti sunt, discunt. Verbum Discere, duo significat, (id, qđ in verbo Greco μανθάνειν planius cernitur) alterum, intelligere quæ dicuntur, recitanturq; alterum, scientiam acquirere. Priori modo accipitur verbũ in maiore altero in conclusione: Æquiuocatione verò medij termini hoc modo. Quęcunque expediunt bona sunt nonnunquã mala expediunt, nõnunquam igitur mala, sunt bona. Expedientia uno modo dicuntur ea, quę simpliciter facienda sunt, vt bona & honesta: altero, minusq; principaliter ea, quę maioris mali fugiendi causa facere cogimur: qua significatione dicimus, expedire nõnunquam, vt manus abscindatur, ne morbus per totum corpus serpat. Priori modo accipitur, verbum, Expedit in maior, altero autem in minore. Demum ęquiuocatione minoris extremi hoc modo, Qui surgebat stat sedens surgebant, ergo sedẽs stat. Participium Sedens accipitur in minore disiun-

ctim pro eo, qui ſedet, aut ſedebat (cauſa nimirum ampliationis, de qua poſtea agendum eſt) in concluſione autem pro eo duntaxat qui ſedet. Vnde fit, vt minor propoſitio vera eſſe poſſit, concluſio nequaquam. *Cap. 36.*

Tres porrò ęquiuocationis modos ponit Ariſtot. Vnum cum vocabulum eſt caſu ęquiuocum, vt Canis animali, ac ſyderi & Aquila aut, ac homini ſic vocato & fortè verbum Diſco, vt expoſitum eſt. Alterum cũ eſt analogum, vt Ridere homini ac prato, & letum. eſſe animalibus, ac ſegetibus, & verbum, Expedit, rebus bonis, ac minus pernicioſis. Tertium cum dictio, quę vnam per ſe habet ſignificationem, ex coniunctione cum hac vel illa pro pluribus rebus accipitur; vt participium ſedens, de cuius ęquiuocatione iam diximus. Verum extrema hęc equiuocatio ſatis impropria eſt. *Tria æquiuocationis genera. Ibidem.*

De quæſtione ambiguitatis, ſeu amphibolia. *Cap. V.*

CAptio ambiguitatis eſt locus idoneus ad decipiẽdum ambiguitate orationis. Vnde Sophiſmata huiuſmodi naſcuntur: Quicquid eſt Ariſtotelis poſſidetur ab Ariſtotele, hic autem liber eſt Ariſtotelis, ab Ariſtotele igitur poſſidetur. Quod quis videt, hoc vidit, lapidem, tu vides, lapis igitur videt. Quiſquis arat lutus, terram aratro ſulcat; tu autem cum operam perdas, littus aras, igitur cum operam perdas, terram aratro ſulcas. Hic cernas licet duo genera ambiguitatis, quam Greci ἀμφιβολίαν licũt. Vnum, cum oratio plures habet ſenſus proprios, vt illa. Hic liber eſt Ariſtotelis (eſt enim ambiguum vtrum qui ſic loquitur ſignificet, librum eſſe ab Ariſtotele editum, an librum poſſideri ab Ariſtotele (& illa. Quod quis videt hoc videt) eſt enim incertum, an qui ea vtitur ſignificet, rem quam quis videt, videri, an ne videndi facultatio prędıtam eſſe alterum, cum oratio alium *1. Elen. 3.* *Duo ambiguitatis genera.*

ſen-

sensum habet proprium, alium improprium, vt illa Littus aras. Propriè nãq; significat, quòd littus vomere subigas: impropriè quòd operam ludas, ac perdas.

De captionibus compositionis, & diuisionis, primumque de earum primo genere. Cap. VI.

Captio compositionis. CAptio compositionis est locus idoneus ad decipiendum ratione sensus compositi falsi. Captio diuisionis est locus aptus ad fallendum ratione sensus diuisi falsi. *Captio diuisionis.* Quo circa animaduertendum est tria esse genera sensus compositi & diuisi, ad quæ si quæ sunt alia facilè reuocari possunt: primum in modalibus enunciationibus, alterum in orationibus quarum partes nectuntur coniunctionibus, Et, aut, vel: tertium in ijs in quibus aliqua dictio potest cum diuersis vocibus coniungi. D.Tho. opus de fallacij. *Tria genera sensu cōpositi et diuisi.*

In modalibus quidem duplici ex parte reperitur sensus compositus & diuisus: ex parte dicti: & ex parte modi. *Duplex sensus compositus et diuisus in modalib.* Sensus compositus ex parte dicti est, cum copula dicti nectit formalia significata extremorum, diuisus, cum nectit formale significatum prædicati cum materiali significato subiecti: verbi causa. *Sensus compositus ac diuisus ex parte dicti.* cum dicimus. possibile est sedentem ambulare, si dictiones hę Sedentem, & Ambulare, secundum formalia significata iungantur, vt hæc sit enunciationis sententia, Fieri potest, vt sedens cum sedet, ambulet, sensus est compositus, ac falsus. Si autem prædicatum (quod semper formaliter accipitur) iungatur cum materiali significato subiecti, quasi dicas, Fieri potest, vt homo qui sedet aliquando ambulet, sensus erit diuisus & verus. Idem sensuum discrimen inueniunt Theologi in hac enunciatione, Possibile est 1.sen.d.40. prædestinatum damnari. Si enim, is qui ita loquitur significat fieri posse, vt prædestinatus, quatenus prędestinationi subest, damnetur, sensus est compositus ac falsus; si verò propositio significat hominem qui prędestinatus est secundum se duntaxat spectatum *In quib. modalib. locũ.*

tum

tum damnari posse sensus est diuisus ac verus, cùm ij qui prædestinati sunt potuerint ex æternitate nō prædestinari: Aduerte tamen sensum diuisum huius generis nōn habere locum, nisi in modalibus, quarum dicta constant subiectis connotatiuis: Sola enim vocabulā cōnotatiua habent significatum materiale. Nam significare aliquid materialiter (vt hæc loquutio vsurpatur) nihil est aliud, quàm id quasi subiectum formalis significati connotare, quod tamen non est simpliciter significare, sed quodammodo, vt patet ex ijs, quæ primo libro diximus. Aduerte tamen, sensum compositum huius generis sic posse optimè explicari, Possibile est sedentem ambulare, hoc est. Hæc propositio est possibilis, Sedens ambulat. Possibile est prædestinatum damnari, hoc est. Hæc propositio. Prædestinatus damnatur, est possibilis, & sic in cæteris. Sensum verò diuisum, hoc modo. Possibile est sedentem ambulare, idest, sedens ambulare potest. Possibile est prædestinatum damnari, id est, prædestinatus homo secundum se spectatus, damnari potest. Et ita in reliquis.

habeat prior sensus diuisus.

Cap. 24.

Quo pacto commodè explicetur sensus compositus ac diuisus, ex parte dicti.

Sensus compositus ex parte modi est, cùm modus simul ac semel iungitur cum omnibus dictis, quibus vniuersale dictum exponitur: diuisus autem, cum singulatim adiungitur singulus, Verbi causa, si hæc propositio, Contingens est aliquod corpus moueri sic exponatur. Contingens est hoc corpus moueri, aut illud, &c. erit sensus compositus. Siquidem cum omnibus simul exponentibus semel tantū coniungitur modus. Si verò exponatur ac formula, Contingens est hoc corpus moueri aut cōtingens est illud corpus moueri, aut contingens est illud moueri, &c. erit sensus diuisus, quoniam singulis exponentibus seorsim modus adiungitur.

Sensus compositus & diuisus ex parte modi.

Quantum autem intersit inter vtraque sensum, vel ex eo intelliges, ꝙ proposita enunciatio in priori sensu est falsa, in posteriora vera. Nam cum aliquod corpus necessariò moueatur, vt sol efficitur, vt hæc disiun

ctio, Hoc corpus moueri, aut illud corpus moueri, &c. sit necessaria, ac proinde non sit contingens. At verò quia corpus aliquod contingenter mouetur, vt aqua, efficitur, vt verum sit asserere, contingens esse hoc corpus moueri, aut contingens esse moueri illud, &c. Siquidem qui ita exponit, non asserit, totam disiunctionem esse contingentem, sed aliquam eius partẽ: quod vtique verissimum est. Eosdem sensus reperias in hac enunciatione. Contingens est aliquod corpus esse album, quæ in sensu composito est falsa, in diuiso autem vera, cum aliquod corpus necessariò sit album, vt Nix & aliquod contingenter, vt papyrus. Sed de vtroque genere sensus compositi, & diuisi, tum ex parte dicti, tum ex parte modi, alibi dicẽda sunt: quæ hic fortasse diligens lector desiderabit.

Sophismata ex 1. genere sensus compositi & diuisi. Texuntur ergo sophismata ex priori genere sensus compositi in hunc modum, Quemcunque possibile est ambulare, possibile est vt ambulet, at possibile est sedentem ambulare, igitur possibile est vt sedens ambulet. Hic assumptio est falsa in sensu composito, ex

1. Elen. 3. quo efficitur falsa cõclusio: admittitur tamen sine distinctione à minus perspicaci respondente, quia in sensu diuiso est vera. Eodem modo extrui potest sophisma ex illa enunciatione. Possibile est prędestinatum damnari. Ex posteriori genere sensus compositi sic struuntur captiones. Si contingens est, aliquod corpus moueri, falsum esse potest, quod cœlum moueatur, at quoddam corpus moueri est contingens, falsum igitur esse potest, quod cœlum moueatur. Maior est vera in sensu composito, falsa in diuisio è contra verò minor est vera in sensu diuiso, & falsa incomposito, ex quo proximè pendet absurda conclusio.

Iam ex priori genere sensus diuisi sic argumentantur Sophistæ Quemcunque impossibile est ambulare, sanè, is ambulare non potest, at sedentem ambulare impossibile est, igitur sedens ambulare non potest. Propositio hic vera est in sensu diuiso, falsa in composito: assumptio autem est vera in composito, sed

falsa in diuiso, ex quo planum est nasci è vestigio falsam conclusionem. Ex posteriori autem genere, hoc modo. Si ad videndum necesse est alterum habere oculum, aut dexter est necessarius, aut est necessarius sinister; atqui id certum est, ad videndum necesse est alterum oculum habere, igitur aut dexter necessarius est aut est necessarius sinister: quòd tamen est falsum, quia nec dexter est necessarius, nec sinister est necessarius, sed alteruter indifferenter. In hoc sophismate propositio est vera in sensu diuiso, falsa in composito concluditurq; falsa conclusio ex falso sensu diuiso assumptionis: quæ tamen, quia vera cernitur in sensu composito, adeo arridet præcipiti & in considerato respondenti, vt eam absolutè admittat, quasi nulla ratione sit falsa.

De secundo ac tertio genere captiuorum compositionis, & diuisionis. *Cap. VII.*

De secundo genere sensus compositi & diuisi. Et copulatim, Vel disiunctim. Et copulatiuè, vel disiunctiuè.

ALterum genus sensus compositi, & diuisi cernitur (vt dictum est) in ijs orationibus, quarum partes nectuntur coniunctionibus, & aut, vel alijsvè eandem habentibus significationem. Cum enim iungunt partes vnius extremi terminiue propositionis, tūc efficiunt sensum compositum, vt si dicas, Quinq; sunt duo & tria: Omnis enunciatio est vera vel falsa, Quo quidem modo coniūctio. Et dicitu accipi copulatim, & coniunctio, Vel, disiunctim. Cum autem iungunt multas categoricas enunciationes, nunc efficiunt sensum diuisum, vt si dicas, Quinque sunt duo, & quinq; sunt tria: omnis enunciatio est vera, vel omnis enunciatio est falsa. Quo pacto particula. Et dicitur accipi copulatiuè, & dictio vel disiunctiuè. Satis verò apertum est, quantum intersit inter vtrunq; sensum, cum ex eisdem verbis priores duæ propositæ enunciationes sint veræ, posteriores falsæ.

Captiones compositionis in hoc genere sic extruuntur. Quicunque numerus componitur ex duo-

bus & tribus, est duo & tria; at quinque nõ sunt duo, & tria, igitur quinque non componuntur, ex duobus & tribus. Propositio vera est in sensu composito prædicati, sed in hoc sensu falsa est assumptio, quẽ tamen sequitur conclusio. Præterea si nõ omne animal est rationis particeps, vel rationis expers, nõ omne animal est homo vel bestia, nõ est aũt omne animal rationis particeps, vel rationis expers (cum nec omne sit rationis particeps, nec omne rationis expers) igitur nõ omne animal est homo vel bestia. Hic enunciatio illa, Non omne animal est rationis particeps, vel rationis expers, est vera in sensu diuiso sed falsa in composito vnde falsa nascitur conclusio. Captiones verò diuisionis hoc modo proponi solent. Quęcunque sunt duo, & tria, sunt duo & sunt tria quinque autem sunt duo & tria, igitur quinque sunt duo, & quinque sunt tria. Hic maior est vera in sensu diuiso subiecti, in cõposito aũt falsa, cõtra, minor est vera in sensu composito, falsa in diuiso, ob quẽ à Sophista inducitur falsa conclusio, Item. Omnis enunciatio est vera vel falsa, non est autem omnis vera, igitur omnis est falsa. Hæc ab surda conclusio obtruditur ratione sensus diuisi maioris propositionis, qui quidem falsus est.

Sophismata ex secundo genere sensus compositi & diuisi.

1. Elen. 3.

De tertio genere sensus compositi & diuisi.

Tertium verò genus sensus compositi & diuisi, quę diximus tunc spectari, cum dictio aliqua diuersis cõiungi potest, hoc modo intelligitur. Si dictio, quæ pluribus vocibus coniungi potest, copulatur cum eà, cũ qua potius videtur iungenda, sensus est compositus: sin cum ea, cum qua minus apte videtur connecti, sensus est diuisus. Verbi causa, si hoc modo Sophista ratiocinetur. Quicũque sit literas, nunc didicit eas, tũ aũt (qui videlicet multos ante annos operam literis nauasti) scis literas, nũc igitur didicisti eas, extruet Sophisma cõpositionis. Na maior est falsa in sensu composito, copulata nimirum particula, Nũc cum verbo, Didicit, cum quo videtur aptius coniungi quàm cum verbo, Scit: conclusio autem falsa ex sensu compositio maioris nascitur. Eodem spectat hoc sophisma;

Ex quibus relinquuntur centum, ea plura sunt quam centum, at quinquaginta hominum centum heros liquit Achilles, igitur quinquaginta homines sunt plures, quam centum. Sensus enim compositus minoris falsus est coniunctis nimirum particula, Centum, cum verbo Liquit, cum quo aptius videtur copulari, quã cum verbo Hominum, cũ quo eam coniunxit Homerus. Si verò Sophista in hunc modum argumentetur, Quisquis nunc natus verè dicitur, is hac hora nat⁹ est: tu autem (qui iam vigesimum fortassè attigisti annũ) nunc verè diceris natus, tu igitur hac hora natus es, extruet sophisma diuisionis. Nam particula Nunc, videtur aptius connecti cum verbo Dicitur, in maiore, & cum verbo Diceris in minore, quam cũ participio, Natus. Quo fit vt sensus diuisus assumptionis (ex quo pendet falsa conclusio) sit falsus, sicq; captio hæc merito dicatur diuisionis. Quæ autem dictio cum qua aptius copuletur, ab ijs petendum est, qui in loquendi arte peritiores habentur. Quanquam in hac re aurium iudicio sæpenumero standum videtur. Si quando autem dictio æque bene videatur cum hac voce, atque cum illa coniungi, vt in hac oratione, Testamento quidam iussit poni statuam auream hastam tenentem in qua dictio, Auream, non videtur aptius cum verbo statuam, quam cum verbo Hastam, aut contra copula tum in tua erit optione positum, vt cum velis sensum orationi tribuere, compositum an diuisum. Quanquã mihi magis placet, vt huiusmodi rationes, nullum sensũ diuisum, sed multos compositos habere dicamus. Vt. n. sensus dicatur compositus non videtur omnino requiri, vt dictio copuletur cum ea voce, cum qua videtur aptius cõiungi, sed satis fortassè est, si cum ea nectatur, cum qua videtur aptè copulari. Qui etiam ratione si qua oratio succurrerit cuius dictio aliqua æque male videatur cum hac atque cum illa voce coniungi, nullũ sensum compositum, sed multos diuisos habere iudicanda est.

Qui indicare debeãt de hoc genere, sensus compositi, & diuisi.

Nota hæc.

Moderatio, eorũ quæ de hoc genere, sensus compositi, & diuisi dici solẽt.

De captione accentus. *Cap. VIII.*

Elen. 3. CAptio accentus est locus idoneus ad decipiendū propter veritatem accentus,hoc est,ob alium atque alium pronunciationis modum. Ita enim late accipitur hoc vocabulum accentus. Cuiusquidē quinq; potissimum feruntur genera. Primum est cum accentus nomē accipitur pro acuto, graui, aut circumflexo quod genus vsurpatissimè accentus vocabulo appellatur. Vnde est hoc sophisma, Quisquis Leporem venatur,plurima lustrat loca,tu autem cum domi sedes, & sermonem cum amicis confers leporem(hoc est,festiuitatem quandam,& vrbanitatem)venerans, igitur cum domi sedes plurima lustras loca. Hic peccatur, quod vox Leporem priori loco habet accētum in antepenultima, posteriori in penultima. Alterum genus est,cū nomen accentus, accipitur pro quantitate syllabarum.Vnde sophisma hoc texitur, Quicquid edis deuoras,librū edis(hoc est in lucem emittis) igitur librum deuoras.In hoc sophismate peccatur, quia verbum Edis, habet priorem breuem in propositione, in assumptione longam. Tertium genus complectitur diuersitatem aspirationis, & non aspirationis. Vnde sophisma. Nulli omini est adhibenda fides,alicui homini credendum est, igitur alicui credendum est,cui non sit adhibenda fides. Hic vitium est in dictione Omini,priori loco sine aspiratione prolata, posteriori cum aspiratione. Quartum genus comprehendit diuersitatē proferendi syllabas alicuius dictionis,nunc coniunctim sub vno accentu, nūc separatim sub diuersis accentibus. Vnde nascitur hęc cauillatio. Omnis via proteritur iumentorum pedibus, omnis via res quædam est publica, igitur respublica proteritur iumentorū pedibus:peccatur hic,quia dictio, respublica, profertur in propositione sub diuersis accentibus in assumptione sub vno duntaxat. Quintum genus, comprehendit diuersitatem pronunciationis ironicæ ac

Quàm late hic accipiatur nomen accentus.

Primū genus.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

ac feriæ interrogatoriæ, & assertoriæ, & si quæ sunt aliæ huiusmodi. Vnde nascuntur hæc sophismata, Qui dicit, te egregiè respondisse, collaudat, te præceptor cum te reprehendit, ait te egregiè respondisse, igitur cum te reprehendit, collaudat te. Qui dicit, audiuisti sacrum asserit te sacrum audiuisse, qui autem te interrogat, num sacrum audiueris, eadem oratione vtitur, igitur, qui te interrogat audieris ne sacrum, asserit, te sacrum audiuisse. In priori sophismate eadem, oratio profertur modò seriò, modò ironicè, in posteriori verò, nunc assertoriè, nunc interrogationis more. Horum porrò sophysmatum, quedam, ex scripto decipiunt, quędam cum voce proferuntur, vt animaduertenti facilè patebit. Quanquam illud verissimum est, quod ait Aristoteles, nec in scripto, nec in voce, nisi pauca admodum à Sophistis vsurpari.

Quædã ex his habent locum in uoce, quædam in scriptura 8.elenc.3.

De captione figuræ dictionis. Cap. IX.

Captio figurę dictionis est locus idoneus ad decipiendum propter similitudinem dictionum inter se. Ille autem potissimum dictiones censentur similes hoc loco, quæ aut eodem modo desinunt, vt Pons & frons, aut sæpenumero pro eadem re accipiuntur, vt animal & homo. Tria porrò sophismatum gener huc dicuntur pertinere. Primum est, cum diuersis vocabulis, quia similia sunt, eadem affectio, grammatica tribeitur. Vt si quis colligat pontem, ac frontem esse fęminini generis, quia videt frontem esse feminini generis, aut vocem, Abeo, esse secundæ coniugationis, quoniam habeo, quod eodem modo desinit, est secundę coniugationis. Itemque vocem Animal, esse masculini generis, quia sępe accipitur vox Homo quę quidem est masculini generis. Vnde sophisma, quidam homo est albus, omnis homo est animal, igitur quoddam animal est albus. Sed captiunculę huius generis non nisi rudibus proponuntur.

1.elenc.1. & 2.ele.3.

Primum genus sophismatum huius loci.

Secundus. Secundũ genus est, cùm verba quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, videntur ad idem pertinere, vel quia eodem modo desinunt, vt Pecus, & Scelus. Superficies, & Macies, Planities: Valere, & Docere. Secari, & operari: vel quia sæpe pro eadem re accipiuntur, hæc enim est altera vocũ similitudo, vt homo, & Sanũ. Pullus, & Crudum: & huiusmodi sexcenta. Ex prioribus verbis leuia sunt omnia huius generis sophismata. Ex posterioribus autem hunc in modum contexuntur, Quemcunque homine vidisti heri, vides hodie, heri vidisti hominẽ sanũ, igitur & sanũ vides hodie. Quicquid hodie emisti, nunc comedis, crudum pullũ emisti hodie, crudum igitur pullum nunc comedis, Hic
Nota hæc. peccatur, quod voces pertinentes ad prædicamentum qualitatis perinde vsurpantur, ac si pertinerẽt ad prædicamentum substantiæ. Nam cum maiores propositiones in his sophismatis habeant vim conditionaliũ, quasi ita dixeris. Si quem vidisti heri, illum vidisti sanum; Si quod hodie emisti, id nunc comedis; antecedentia verò huiusmodi cõditionalium constent subiectis quæ significant substantiam, non dubium est quin Sophista progrederetur a positione antecedentis ad positionem consequentis, sumere debuisset in assumptionibus subiecta, quę ad prædicamentum substantiæ pertinerent. Vt si diceret, Quemcunq; hominem vidisti, heri, vides hodie, Socratem vidisti heri, igitur Socratem vides hodie, Quicquid hodie emisti, nunc comedis, pullum emisti hodie, pullum igitur nunc comedis. Aut certè si Sophista volebat subijcere assumptionem quę haberent subiecta significantia qualitatem, debuit in antecedentibus conditionalium ponere subiecta, quæ qualitatem significarent, hoc nimirum modo. Qualemcunq; hominẽ heri vidisti, vides hodie sanum heri uidisti, sanũ igitur uides hodie, Qualecunq; hodie emisti tale nunc comedis pullum crudum emisti hodie, pullum igitur crudum nunc comedis, sed hoc pacto non concedentur maiores
Pertinent. propositiones. Possunt etiam hæc duo sophismata,

ex

ex tertio genere æquiuocationis duci, quandoquidem verba illa Sanũ & crudũ, ampliantur in assumptionibus non in conclusionibus; quemadmodum participium, Sedens, in illa propositione, Sedes surgebat, cuius in captione æquiuocationis meminimus, sed nos de his sophismatis quatenus ad hanc captionem attinent, nunc loquimur. Hinc intelliges qui peccant hę peruersæ ratiocinationes. Quos digitos habuisti puer etiam nunc habes, tantillos digitos habuisti cum puer esses, tãtillos igitur etiã nunc habes. Quicquid scis aut inuentione, aut doctrina scis, duas vero has enunciationes, quarum, alterã inuentione, alteram doctrina didicisti, scis duas igitur eas aut inuentione, aut doctrina scis. In vtroq; sophismate fit transitus a substantia ad quantitatem, in priori ad continuam, in posteriori ad discretã. Eodemq; modo facile est afferre exempla in omnibus prædicamentis. Animaduertendum est tamen cum de posteriori classe sophismatũ huius secundi generis loquimur, non esse distinguenda prędicamenta secundum rem significatam, sed secundum modũ significandi. Oĩa.n. absoluta vocabula censetur hic prædicamenti substantiæ, etsi accidens significent, vt Res, Homo, Candor, propterea qđ non significant aliquid per modum adiacentis, sed per modũ per se stantis, vt aiunt. Omnia vero connotatiua conijciuntur in prædicamenta accidentiũ, etsi substantiam significent, vt bonum, album, Aureum, quia nimirum significant sua significata per modum adiacentium, atque ita per modum quantitatis, aut qualitatis, & cęt. Vnde fit, vt in hac argumentatione. Quidquid heri vidisti, vides hodie: candorem vidisti heri candorem igitur vides hodie, nullus credatur fieri transitus a substantia ad qualitatem, quia vt vox illa, Quicquid, seu Quancunque, rem, quia est absolnta, putatur substantialis, etiamsi transcendens existat, sic verbum, Candorem, putandum est substantiale, & si qualitatem significet. Nec vero in hac ratiocinatione, Qualis hic erat annulus heri, talis est hodie, heri autem erat

Etiam hæc exempla ad captionem æquiuocationis.

Huius generis multa reperias sophismata: 2. elen. 3.

Nota hæc. D. Tho. in fallacijs.

aureus igitur, & hodie aureus est: vllus censetur fieri transitus à qualitate ad substantiam quia dictio aureū etsi substantiam significat, qualitatis tamen vocabulū quod ad hunc locū attinet, habetur, eò quod substantiam quasi adiacentem significat, vt ex primo libro patet atq; etiam per modum qualitatis. Hæc propterea latius aliquanto persequutus sum, quod nonnihil obscuritatis habere videantur.

Tertium. Tertium genus est, cùm dictio quę significat, quale aliquid, hoc est rem vniuersalem, videtur significare hoc aliquid, id est, rem singularem, aut e contrarioq; significat hoc aliquid significare quale aliquid; siue ex eo quod vocabula rei vniuersalis & singularis eodem modo desinunt vt Equus, & Xanthus siue quia sæpe pro eadem re recipiuntur, vt hæc ipsa, Homo & Socrates: quo fit vt quicquid de altero affirmatur aut negatur, videatur etiā de altero affirmandum aut negandum: Hinc ducuntur huiusmodi sophismata, Equus est speciee, Xanthus est Equus, igitur Xanthus est species. Socrates non est species, Socrates est homo, igitur homo non est species. Eadē ratio est in vocabulis rerum magis, vniuersalium, Quę enim significant res magis vniuersales, videntur sępenumero significare minus vniuersales, & vice versa, vt viuens, & Sentiens; Animal, & homo. Vnde huiusmodi sophismata contexuntur viuens latius patet, quam animal, sentiens est viuens, igitur sentiens latius patet, quam animal: Animal est genus, homo est animal, igitur homo est genus. Sed hæc & alia plurima sophismata huius loci ad captionem accidentis alia ratione pertinent, vt ex ijs, qua nunc dicemus, aperte intelliges.

Ampliatur hoc genus captionis.

Plurima sophismata, huius loci ad captionem accidētis pertinere.

De captione accidentis. Cap. X.

CAptio accidentis, quæ prima est earum, quæ in rebus cernuntur quæque omnium deterrima, & periculosissima est, hac enim vt ait Aristoteles, Sapientes etiam homines sæpenumero capiuntur, est

locus idoneus ad decipiendum propter diuersitatem accidentis & subiecti, quam quis non attendens, existimat quicquid conuenit aut non conuenit accidenti conuenire aut non conuenire subiecto; & vice versa; *Nomen accidentis quo pacto hic sumatur.* quicquid subiecto, & accidenti. Accipitur autem hoc loco nomen accidentis pro prædicato, quod modo aliquo diuersum est à subiecto, cui verè conuenit, ut in his enunciationibus, homo est animal, homo est disciplinę capax, Homo est albus. Quod si dicā. Homo est homo. Vestis ad indumentum, homo est animal ratio nale, nō dicentur prædicata huiusmodi nunciationum accidentia subiectorum, quia nulla ratione, quæ ex natura rerum ducatur, sunt diuersa à subiectis: e quo fit vt nemo fallatur, si existimet, quicquid conuenit, aut non conuenit huiuscemodi prædicatis conuenire, aut non conuenire subiectis, & vice versa.

Tria igitur sophismatum genera ducuntur ex *Tria genera sophismatum huius loci.* hoc loco. Vnum eorum, quæ ideo decipiunt, quod credatur quicquid conuenit, aut non conuenit, prædicato essentiali, quod non sit definitio, conuenire aut non conuenire subiecto, & e contrario. Alterum eorum, quæ idcirco fallunt quod credat quis omne quod conuenit aut non conuenit accidenti proprio, conuenire aut non conuenire subiecto; & e contrario. Tertium eorum, quibus idcirco capiuntur homines, quod putent, quicquid conuenit aut non conuenit accidenti communi hoc est, ex quinto genere vniuersalium, conuenire aut non conuenire subiecto. Vnumquodque autem horum trium generum octo species, formasue colligendi sub se complectitur. Aut enim quicquid affirmatur de prædicato, cre- *Octo formæ cuiusq; generis.* ditur affirmandum de subiecto, vt si sophista dicat, Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus, Venientem cognoscis, Socrates est veniens, igitur Socratem cognoscis, quod non recte concluditur, vt ex fine huius libri patebit. Fieri enim potest ut venientem videam, eum autem qui venit, minime nouerim. Aut quicquid negatur de prædicato,

2 videtur negandum de subiecto, vt si ille dicat. Animal nō est species infima, hō est aial, igitur hō non est
3 species infima. Aut quicquid affirmatur de subiecto, videtur affirmandum de prædicato, vt si dicas. Homo
4 est species infima homo est animal, igitur, animal est species infima, Aut quicquid negatur de subiecto, videtur negandum de prædicato, vt si quis dicat, Ho-
5 mo non est genus, hō est animal, igitur aial non est ge nus. Aut de quocunque affirmatur prædicatū, videtur
6 affirmadū esse subiectū, vt si dicas, Homo est animal, equus est animal, igitur equus est hō. Aut de qu ocūq; negatur predicatum, videtur negandum esse subiectū, vt in hoc sophismate, aptum esse ad capessendas disciplinas, est proprietas hominis, homo non est proprie-
7 tas hominis igitur homo non est aptus capessendas disciplinas. Aut de quocunq; affirmatur subiectum, cre-
8 ditur affirmandū esse prædicatū, ut si quis dicat, Aial est genus, album est aial, igitur album est genus. Aut denīq; de quocunq; negatur subiectum videtur negādum esse prædicatum, vt in hoc sophismate. Homo est animal equus non est hō, igitur equus non est animal.

Cur precetur in his sophismatis. In his autem sophismatis non recte efficitur cōclusio, quia accidens, & subiectum non accipiuntur qua ex parte sunt idem, sed quatenus modo aliquo diuersa sunt. Verbi causa cum sophista dicit animal est genus, homo est animal, igitur homo est genus non accipit in propositione nomen Animalis pro animali, qua parte est idem cum homine, sed quatenus intellectus opera est abstractum ab homine, & bestia. Vnde non est mirum, si id quod affirmatur de animali, non concludatur de homine. Sed parum cautus respondes existimat primo aspectu bonam esse consequutionem, eò quod discrimen animalis ab homine minimè perspicit Quod idem peccatum accidit in reliquis.

De Captione eius, quod simpliciter dicitur, & secundum quid. Cap. XI.

Duplex locus in hac ca-

CAptio eius quòd simpliciter dicitur, & secundum quid duplicem locum (quemadmodum captio

ptio compositionis, & diuisionis complectitur. Alter est unde Sophista ex eo, quod simpliciter dicitur, id colligit, quod dicitur secundum quid, idest, cum adiectione duntaxat, idq; siue affirmando, siue negando. Vt si dicat, Arma sunt restituenda domino, igitur sunt restituenda domino furioso: Licet Christiano vesci carnibus, licet igitur ei vesci carnibus in quadragesima: Non est abscindenda manus; igitur non est abscindenda, cum ex ea totti corpori imminet corruptio: Non sunt merces in mare iactandæ, igitur non sunt iactandæ cùm naufragium timetur. Alter locus est, unde Sophista ex eo, quod solum cum adiectione aliqua dicitur, id colligit, quod simpliciter & sine adiectione profertur: idque siue affirmando, siue negando. Licet commutare atque inuertere superiora exempla hoc modo: Manus est abscindenda cum ex ea pendet corruptio toti corpori, igitur manus est abscindenda; Merces sunt iactandæ in mare cum naufragium timetur, igitur merces sunt in mare iactandæ: Arma non sunt restituenda Domino furioso, igitur non sunt restituenda, Domino: Non licet Christiano vesci carnibus in quadragesima, igitur non licet Christiano vesci carnibus. Itaque duo speciales loci in hoc generali continentur, duæque argumentorum formæ ex utrolibet ducuntur: altera, quæ concludit ex affirmatione affirmationem; altera, quæ ex negatione colligit negationem.

1. elenc. 5. & 2. elen. 5.

Locus prior

Locus posterior.

Vtraque autem tam latè patet, quam multa sunt adiectionem genera. Quædam enim sunt, quæ tollunt omnino significata earum uocum quibus adiunguntur, vt in his exemplis perspicies. Hoc cadauer est homo mortuus, igitur est homo. Hæc statua est homo marmoreus, igitur est homo. Hic est bonus latro, igitur est bonus. Quædam verò non omnino tollunt; sed ponunt quodammodo, vel in mente duntaxat vt si dicas. Homerus est in hominum memoria, igitur Homerus est: vel solum in causis suis,

Varia adiectionum genera.

vt si dicas, Hoc semen est arbor potentia, igitur est arbor, vel in ea parte subiecti duntaxat, à quo totum denominari non potest, vt si dicas, Indus habet dentes candidos, igitur est candidus, vel quodam loco, aut tempore, aut respectu cuiusdam, & alijs modis sexcentis, quarum cuiuis facilè occurrent exempla.

Hac captione utitur cacodemon frequentissime. Nullus verò locus sophistus est, quo Cacodæmon frequentius, quam hoc ad capiendos homines vtatur. Ex eo enim quod bona hæc caduca, & breuia quodam loco, aut tempore aut apud quosdam sunt vtilia, iucunda, aut magni æstimata, concludit ille ea esse simpliciter bona, atque omnino amplectanda. Cuius sophismata nemo eludet, nisi qui defixis oculi in omnem futuram æternitatem, vana hæc, & nullius momenti, despexerit.

De captione ignorationis elenchi. Cap. XII.

1. elenc. 4. & 5. Captio ignorationis elenchi est locus idoneus ad decipiendum prætermissione conditionum elenchi dialectici, earum potissimum, quæ ratione conclusionis requiruntur: Quæ ut intelligas, aduerte in primis, Elenchum siue redargutionem in commune sic definiri ab Aristotele, Elenchus est syllogismus cum contradictione conclusionis, hoc est, colligens contradictoriam alicuius certæ enunciationis. Vt si proposita sit hæc enunciatio, aliquod animal est immortale, sic exstruetur elenchus reprehensione eius. Nulla res constans ex quatuor vulgatis elementis est immortalis; omne animal constat ex huiusmodi elementis, igitur nullum animal est immortale. Interdū tamen duo syllogismi concludentes totam contradictionem dicuntur unus elenchus, vt si huic syllogismo quem fecimus, alterum adiungas, qui huiusmodi sit. Omne quod beatū est, immortale est, aliquod animal est beatum, vtpote aliquis homo, igitur aliquod animal est immortale. Cæterùm ij etiam syllogismi

Elenchus in cōmune. *1. elenc. 1.* *Elenchus alter.*

Quatuor.

logismi, qui contrarias enunciationes colligunt, elenchi nomine meritò appellantur, quod ex cōtraria enunciatione statim colligi possit contradictoria. Aduerte deinde, quatuor esse genera elenchorum redargutionumve, quemadmodum syllogismorum. Quidam enim sunt demonstratiui, quidam Dialectici alij pseudographi, alij sophistici. Elenchus demostratiuus, est demonstratio cum contradictione conclusionis. Dialecticus Elenchus est syllogismus dialecticus cum contradictione conclusionis. Pseudographus est, qui videtur demonstratiuus, sed peccat in materia. Sophisticus est qui videtur dialecticus, sed aut peccat in forma, aut in materia, aut in contradictione.

genera elenchorum. *Demonstratiuus.* *Dialect.* *Pseudographus.* *Sophisticus*

Captio igitur huius generis uno modo est generalis omnibus captionibus; altero specialis, & ab alijs distincta. Generalis quidem, quatenus consideratur, vt est locus idoneus ad decipiendum prætermissione cuiusq; conditionis elechi Dialectici, siue conditio quæ prætermittitur, pertineat ad formā siue ad materiā, siue ad contradictionē, quæ in conclusione requiritur. Omnes.n. Sophistarū redargutiones prætermittunt aliquam ex his conditionibus. Specialis, aūt, quatenus hæc sola ratione spectatur, vt est locus aptus ad fallendum prætermissione earū cōditionū, quæ ad cōtradictionē cōclusionis requirūtur hoc.n. pacto distincta est ab alijs hęc captio. Nā cæterę oēs suppeditant reprehensiones, quæ aut in forma peccāt aut in materia: hæc autem sola suggerit eas quarum conclusiones non sunt verè cōtradicētes designatis enunciationib. conditiones igitur, quæ ad contradictionem constituēdam requiruntur, quatuor potissimū enumerantur ab Aristoteles, Secundum idem, ad idem Similiter, & in eodem tpe, ad quam reuocatur conditio. In eodem loco. Prætermissione primæ conditionis non recarguens hominem, si ille dixerit Aethiopem esse album quo ad dentes attinet, tu autem contendas, non esse album simpliciter, aut si ille dixerit, stadium esse æquale milliario secundum latitudinem viæ; tu autem

Vt captio hæc si generalis. *Vt captio hęc sit specialis.* *Conditione quæ ad contradictionē requiruntur.* 1. elenc. 4.

tem

tem ostendas, simpliciter non esse æquale, nimirum secundum longitudinem: quandoquidem non secundũ eandem partem, aut dimensionem ostendis rem non esse, aut esse secũdum quã ille affirmat aut negat. Prætermissione secundæ non redargues eum, qui dixerit, se non esse paruum comparatione infantis, si ostendas eundem esse paruum comparatione aliorum hominũ prouectæ ætatis. Prætermissione tertiæ non omnino refelles eum, qui dixerit, cœlum non moueri deorsum, si ostendas cælum moueri, quia non eodem modo affirmas: quo ille negat. Demum prætermissione quartæ non verè refutabis eum, qui dixerit, non oportere hominem comedere cum satur est, aut in media uia, si ostendas, oportere hominem comedere. Nec enim eodem tempore, eodemq; loco, quo ille negat, ostendis rem esse necessariam.

De Captione petitionis principij. Cap. XIII.

CAptio petitionis principijs est, locus idoneus ad
1. elenc. 4. decipiendum ex eo, quod conclusio probanda ad
Conclusio probationem sui accipitur. Dicitur autem conclusio
curdi catur principium, quia initio proponitur vt eam probatio
principium dirigatur. Quæ quidem tum dicitur peti postulari-
eurdicatur ue, cùm sub alijs verbis exigitur. Si quis enim conclu-
peti. sionem sub eisdem verbis à respondente poposcerit,
Quinq; mo vt eius concessione ipsam confirmet, non solum ne-
di petendi minem fallet: sed etiam ab omnibus irridebitur: Quin
principium que aũt modos petendi principium ponit Aristoteles,
8.top.5. Vnum, si synonimum sumatur ad confirmationẽ synonimi, aut definitio ad confirmationem definiti, ut si quis Epicureus probaturus, uoluptatem esse summũ
1. *modus.* bonum roget num iucũditas si summum bonũ: aut aliquis alius probaturus, hominẽ habere optimũ tactum poscat, num animal rationale habeat optimum tactum. Alterum, si res uniuersalis vniuersè accepta sumatur ad probationem particularis, vt si concludas omnium contrariorum esse eãdem disciplinam, quod

omnium oppositorum sit eadem. Tertium, si contra progrediaris, ut si probes, omnium oppositorū esse eandem scientiam, quod omnium relatiuè oppositorum omnium contrariorum, & cæterorum sit eadem. Quartum, si conclusio per partes sumatur in sumptionibus vt si dicas, Medicina est sani, & Medicina est egri: ergo Medicina est sani, & egri. Extremum, si alterum relatorum ad probandum alterum, ad quod refertur, sumatur; ut si probes, Socratem esse filium Sophronisci, quòd Sophroniscus sit pater Socratis. omnibus his modis conclusio quæ probanda est, quodammodo sumitur in antecedēte, cùm non magis notum videatur id quod hoc modo accipitur, quàm quod concluditur. *1. elen. c. 4. 8. elen. 3.*

Cæterùm cùm in demonstratione sæpe accipiatur definitio ad confirmationem definiti, atque in argumentationibus Dialecticis sæpe ex toto partes, sæpe ex partibus totum, & ex altero relatorum alterum concludamus, aut dicendum videtur hos modos petitionis principij non efficere syllogismum sophisticum, aut certè multas esse demonstrationes, multosque Dialecticos syllogismos, quæ in sophisticis numerentur. Occurrendum est tamen, non omnibus hiscemodis verè peti principium ex natura rei, sed solum cū synonima ad confirmationem synonimorum accipiūtur. Nam quod ad reliquos attinet modos definitio notior est re quæ definitur; itemq́, totum quadam ratione suis partibus; alia verò ratione partes, quam totum & ea quę sese mutuò respiciunt, se inuicem declarant, & patefaciunt. At verò apud eum, cum quo disputatio transigitur, sæpenumerò datur initio, quod hisce modis conclusio probetur, cùm uidelicet ipse respondens significat, notam sibi esse rei definitionem totumq́ue, & cæt. Ex hoc enim efficitur, vt cum Dialecticus ex datis ab altero argumentari debeat, meritò dicatur principium petere, qui aliquo ex his modis apud eiusmodi hominem argumentatur. Adeo enim est importuna huiusmodi probatio, ut qui sic concludit, conclusionem ipsa gratis petere videatur. *Obiectio animaduertenda.* *Solutio.* *1. ele. c. 2. Capite rem separatim cōnectar, sicuti capite de elenchis.*

alia ratione spectatum, sit sophisma accidentis: non tamen omne sophisma accidentis sit sophisma consequentis.

De captione non causæ ut caussæ. Cap. XV.

CAptio non causę vt causæ, est locus idoneus ad decipiendum ex eo. quod absurditas aut falsitas conclusionis ascribitur alicui propositioni quasi ex ea efficiatur, ex qua tamen reuera non efficitur. Nec enim nomen causę accipiendum est hoc loco pro causa rei duntaxat, sed pro quacunque causa illationis, etiam si significet effectum rei quę concluditur, aut aliquid aliud. Ex hoc loco contendet Sophista, tollendam esse de medio eloquentiam, quòd peruersi homines eloquentia præditi multa mala persuadeant, multa bona dissuadeant; itemque, exterminandum esse vsum pecunię, quod homines auari pecunię emulandę causa omnia iura violent. Dicendũ potius erat, tollendos esse de medio peruersos, & auaros homines, qui eloquentia, & pecunię contrectatione abutuntur, quandoquidem hi, non eloquentia aut pecunię vsus sunt in causa, vt eiusmodi mala perpetrentur.

Quàm latè hic accipiatur nomen causæ.

Hæc tamen sophismata nunquam formam argumentationis accipiunt nisi cum Sophista ex quibusdã concessis ducit respondentem ad aliquid, quod aperte incommodum, aut falsum est, ex cuius euersione regreditur ad auertendam aliquam ex sumptionibus, vt causam absurditatis falsitatisve conclusionis, quæ tamen reuera causa non est. Exemplum Sophismatis. Si nullum tempus esset, nox non esset, si nox non esset, dies esset, si dies esset, aliquod tempus esset, igitur si nullum tempus esset, aliquod tempus esset, hoc autem est non modo falsum, sed etiã absurdissimum. igitur prima illa propositio. Si nullum tempus esset, nox non esset, est falsa & absurda. Perperam colligit Sophista, quia non prima propositio, sed secunda est

Quàm formam habeant hæc sophismata.

causa absurditatis conclusionis. Proinde non sequitur primam esse falsam & absurdam, sed secundam. Falsum est autem & absurdum dicere, si nox non esset, dies esset, nec dicitur esse verum, nisi ex hypothesi, hoc est, nisi ponamus tempus esse. Nam ante mundi creationem nec nox erat, nec dies.

Captio plurium interrogationum vt unius. *Cap.* XVI.

1.Elenc.4. EXtrema captio, quæ plurium interrogationum vt vnius appellatur, est locus idoneus ad fallendum, eò quòd plures interrogationes, vt vna duntaxat proponuntur. Hinc enim fit, vt qui simplicem responsionem reddit, tam affirmando, quàm negando capi possit. Exempli causa, si quærat Sophista, sit ne Socrates, & Plato homo, tu autem respondeas, esse hominem colliget Sophista, igitur qui Socratem & Platonem percutit, hominem percutit, non homines; si verò dicas, non esse hominem, concludet Sophista, igitur Socrates non est homo, aut igitur Plato non est homo.

Tria interrogationum genera. Ducuntur autem ex hac captione tria interrogationum genera. Primum est cum vnũ de pluribus quæritur, vt in tradito exemplo patet. Alterum est, cum plura quæruntur de vno, vt, Est ne Socrates homo & equus? Quod si respondens admiserit, sic concludet Sophista, Igitur Socrates est equus, sin autẽ negauerit, hoc modo colliget, Igitur Socrates non est homo.

Tertium genus est, cum plura quæruntur de pluribus, vt, Est ne Socrates & Bucephalus homo, & equus? Si asserat respondens, colliget Sophista, Socratem esse equum, & Bucephalum esse hominem: si verò neget concludet, Socratem non esse hominem, aut Bucephalum non esse equum.

Hæc de captionibus locisve fallacibus, è quibus Sophistæ depromunt ad reprehendendum argumenta, videntur satis.

De quatuor reliquis Sophistarum finibus consequendi. Cap. XVII.

SEquitur, ut quo pacto Sophistæ quatuor reliquos fines (falsum inquam incredibile, solœcismum, & nugationem) consectentur, paucis perstringamus. Vt falsum aliquid ex tua responsione extorqueant, hoc maxime curant illi, vt nulla initio proponatur quæstio, de qua disputetur. Nam qui temere ac nullo proposito disputationis fine respondent, facilius labuntur. Deinde multitudine interrogationum, te onerant, et cum est aliquid propositum, in quo disputatio uersetur, dicuntq; se discendi studio id facere: Tum in hoc valde elaborant, ut eo te perducant, ubi magna ipsis suppetit argumentorum copia.

Quo pacto ad falsum ducant Sophista. 1. Elē. 12. 2

Vt verò ad incredibile aliquid seu inopinabile te impellant, illud obseruare solent; vt admirabiliores sententias cuiusq; sectæ Philosophorū abs te petant: quinimò ea sine interrogatione accipiunt, quæ pertinent ad eam quam tu maximè probas, quasi dubium non sit, quin tu ea libenter admittas.

Quo pacto ducant ad inopinabile. Arist. li. 2.

Et etiam interrogant, in quibus aliud loquuntur homines aliud sequuntur, vt, Num optabilior sit gloriosa mors pro defendenda patria, quam uita uoluptatibus affluens. Et ea, in quibus aliter res habet, aliter communis hominum opinio & sermo, ut, Num ij, qui ditissimi, nobilissimi, ac potentissimi, degunt, & omni uoluptatum genere abundant, sint felices? Et ea etiam, quæ eiusmodi sunt, ut neutram in partem inclinare posse videatis, quin admirabile aliquid præterq; opinionem respondeas, ut sit ne potius sapientib. parendum an patri? vt autem ad nugationem te cōpellāt ferè hoc unum obseruant, vt definitiones integras pro nominibus accipiant. Vt si dicas, Socratem habere nasum simum, tum illi colligēt te dicere, Socratem habere nasum concauum, quod simum deficiatur Nasus cōcauus. Vt denique ducant ad solœcismum, nonnunquam vtuntur captione figuræ dictionis, de qua supra

Quo pacto ducant ad nugationē. 1. Elen. 13

prædictum est: nonnunquam alia quædam præcepta sequuntur: sed hæc dua posteriora finium genera pueriliter cōsectantur Sophistæ: superiora autem duo ex locis etiam reprehensionem fallacium, qui expositi sunt, tractari possunt.

Quo pacto occurrendum sit Sophistarum captionibus. Cap. XVIII.

Vera solutio quæ sit. *2. elenc. 4.* *Solutio sophismatum quæ in materia tātum peccant.* *Petitionis principij.* *2. elenc. 5.* *Solutio sophismatū ex quinque primis captionibus.*

SVper est igitur, vt quo pacto sophistarum captionibus occurrendum sit paucis doceamus. Hoc enim breuiter exequi nunc possumus, postquam omnium nodos, quantum sat fuit patefecimus. Nā uera solutio, vt inquit Aristoteles, est uitij explicatio. Itaq; sophismata, quæ solius materiæ vitio laborant, negatione earum sumptionum, quę probabiles videntur, nec sunt, dissoluenda erunt. Quo etiam modo dilues sophismata petitionis principij negata, nimirum ea sumptione, in qua principium petitur, etiam si probabilis esse uideatur, ut ait Aristoteles. Nam cùm tu ea quæstionis partem quam Sophista confirmare contendit, aut re vera, aut disputationis gratia improbabilem iudices, ea tibi nequaquam admittenda sunt, quæ illi fuerint propinqua. Reliqua uerò, si ex æquiuocatione, ambiguitate, compositione, diuisione, aut accentu ducta fuerint, quia hæc omnia multiplicitate aliqua unius, aut plurimum propositionum peccant, distinctione multiplicis orationis soluenda sunt: quæ toties adhibenda erit, quot fuerint interrogationes quo quopacto multiplices. Quin etiam cùm ventum fuerit ad multiplicem conclusionem, ea erit antè distinguenda, quam de consequentia iudicium feratur. Si autem sophismata ex ijs fuerint, quæ ex figura dictionis, ex accidente, ex eo, quod simpliciter dicitur aut cum adiectione, ex consequente, aut ex non causa, ut causa nominantur, sumptionibus admissis negatione consequentiæ eludenda erunt. Qua in re illud tibi diligenter curandum est, quod Aristoteles

stoteles in soluendis sophismatis accidentis fieri præcipit, vt paratam semper habeas argumentationem aliquam aperte vitiosa cui similem dicas eam quæ asfertur à Sophista saltē cum ipse aliquid quod contra eā obijcias postulauerit. Iam sophismata ignorationis elenchi, negatione contradictionis dissoluenda sunt, vt ex dictis perspicuū est. Ea deniq; in quibus Sophista pluribus interrogationibus, quasi una vtitur, facile dilues, si tot responsione interrogationi reddideris, quot in ea implicitę sunt, Possunt tamen nonnunquā distinctione dissolui, vt si quærenti Sophistæ, sit ne Plato, & Socrates hō, respondeas, verum id esse accepto verbo, Et copulatiuè, falsum accepto copulatiue, tum veniendum a consequutionem. Cum aūt te Sophista compulerit vt nugeris, in vtroq; idem verbum repetas, occurres, non esse necesse, ponere integrā definitionem loco nominis, cum nomini adiunctū iā est in eodem enūciationis extremo aliquod ex vocabulis, quę in definitione ponenda sunt. Quod enim positum iam est, quid opus est iterum poni? Atq; ita, cum dicis Socratem habere nasum simum, te non cogi vt loco vocis, Simū, ponas totū hoc, Nasum curuū, sed Curuum duntaxat, quia illud Nasum, iam positum est. Cā quā reddit Aristoteles hæc est quia vox, Simum, & si per se posita sine nasi vocabulo, Nasum quodammodo significat, tamen vt in eodem extremo enunciationis, cum nomine Nasi coniuncta est, nulla rōne nasum significat, sicq; non necesse est loco eius ponere nasi uocabulū. Id qđ eodē mō dicēdum est in reliquis. Porrò quę aūt ceteris Sophistarum machinationibus, quas breuiter paulo ante tetigimus, non est difficile occurrere.

Solutio sophism ignorationis elenc. 2. ele. 5. Plurium interogationum. vt vnius. Ibidem. Solutio sophism. Nugationis. 2. elenc. 6. Ibidem. Cap. superiori.

De quibus nominum affectionibus deinceps agendum est.
Cap. XIX.

Sed vt omnes eorum cauillationes, quę (vt ait Aristoteles) potissimum ex multiplici nominū vsu texuntur facilius possis diluere, simulq; omnia supradicta plenius intelligas, agendū hic tandē est de quibusdā nominum

1. elenc. 1.

nominum affectionibus, quæ a recentioribus Dialecticis, Suppositio, Status, Ampliatio, Restrictio, & appellatio vocantur, quia in his oīs vocabulorum vsus videtur contineri. Sunt aūt adeò inculta, horrida, & ab vsu remota, quæ superioris ætatis homines in hisce ac similibus rebus comenti sunt, vt nisi plurima reijciantur, satius sit ea prorsus nō attingere. Verùm vt in his multum, ac diu immorari inutile est, ac bonis literis perniciosum, sic ea oīno contenere (q̄ multi hoc tpe faciunt) nōne mediocri iactura contingit. Nam vt Aristotelis exemplo vtar quemadmodum ij, qui calculis rōnem subducunt, nisi sciant q̄d suo loco valeant calculi facile circumueniuntur: sic q̄ disputāt, nisi teneāt pro quibus rebus, & quo pacto in oratione vocabula supponātur, ac substituantur ampla sit an restricta verborū, acceptio, q̄ voces, quas appellēt: ac dēnominēt, nullo negocio decipientur, ac capientur. Harū igitur rerū, cognitio, ex bonis p̄sertim fontibus modice hausta non modò perniciē nullā importabit philosophię, verū ēt oīum qui bene institui volent studia iuuabit.

Quatenus hisce agendum sit.

1. elenc. 1.

Quid sit suppositio. *Cap.* X X.

SVppositionis itaq; nomen multis modis vsurpatur verum vt est quædam affectio nominum, sic definiri pōt. Suppositio est acceptio nominis pro re, quam significat, vt cum hoc vocabulum Philosophus, pro Aristotele accipitur. Nomē idem valet in hac definitione quod in primo libro, eo nimirum loco, quo varias nūcupationes nominum explicauimus. Complectitur. n. tum nomina vt a verbis distinguuntur, siue substātiua sint, siue adiectiua tum ēt verba. atq; vt semel dicam idem est q̄ categorema, q̄d quidem libro eodem cum Cicerone appellauimus id, q̄ de quodam, aut quibusdā diceretur. Quinetiam velim, vt hoc loco nominis vocabulo, casus ēt nominum intelligas, Vocabulo aūt rei, q̄ nomē significat, intellige quācunq; rem significatā, siue vera sit, vt hō, siue ficta, vt hippocētaurus, siue nunc existat, vt cęlum, siue non existāt, vt Adamus aut Antichristus. Significandi etiam verbum latissimè accipien-

Suppositio.

Nomen.

li.1.ca.18. & seq.

Cap.9.

Res.

Significare.

accipiendum est, Suppositio.n.est acceptio nominis pro re, quam nomen quomodocunq; significat, siue eam significet propriè, vt Leo leonem: siue impropriè, vt Agnus innocenté: siue primò, ac immediatè, vt Homo hoïem in cómune, siue remotè, ac mediatè, vt Equ⁹ Bucephalū: siue formaliter, vt Albū albedinē, seu potius affectū albedine: qua eiusmodi est, quo pacto vsurpatur cùm dicimus, Album est concreta quædam species qualitatis vt Homo est albus, siue cónotatiuè, qđ dicitur materialiter, vt Album niuem, aut cerussam, vt Orator Ciceronem Acceptio igitur, hoc est, vsus nominis generaliter accepti, pro quacunq; re, quā quomodocunq; significat dicitur suppositio. Nec immeritò. Siqdē ex ipsa verborū vi, nihil aliud dicere videmur cum asserimus, nomen accipi pro re significata, quam nomen supponi, & quasi suffici ac substitui loco rei significatæ. Desumpta est hæc suppositionis definitio ex initio Elenchorū Aristotelis, quo loco ille, quam necessaria sit suppositio, his penā verbis declarat, quia.h. res ipsas per sese in disputationē afferre non possimus nominibus, quasi rerum notis, pro rebus vti cogimur. *Acceptio.* *Cap.1.* *Quam necessaria sit suppositio.*

Tria tamen hic velim animaduertas. Vnum est, ne sequaris consuetudinem eorū, qui hoc modo loquuntur. Hoc nomen supponit pro hac re, illud pro illa, cū potius dicere debeas, Hoc nomē supponitur pro hac, illud pro illa, quasi dicas sufficitur, ac substituitur pro hac, aut illa re significata. Ferendū magis esset quod alij dicunt, Hoc nomen supponit rem hanc: illud verò illa. Potest.n.in eo sensu accipi, ac si dicant. Hoc vocabulum subijcit intellectui rem hanc; illud verò illā quod quidem rectè dicitur. Alterum est, ne existimes, quod quidam autumant, suppositionē in sola propositione enunciationeve habere locum. Re enim vera vbicunq; nomen pro re quam significat accipitur, ibi proculdubio pro re supponitur. Quod sanè fit in omnibus orationibus, in quibus sententiam aliqua, præsertim perfectam declaramus, etiamsi eiusmodi orationes non sint enunciationes, quales hæ sunt, Fuit ne *Prima animaduersio.* *Secunda.*

Plato Socratis auditor? Vtinã Socrates doctrinã fidei, quam præclaris suis discipulis traderet, didicisset; & aliæ similes. Tertium est, cauenda esse diligentissimè ea, quæ recentiores traditæ definitioni adiungunt, vt pote, Nomen quod in propositione supponit (vt loquuntur) verificari debere de re significata mediante copula suæ propositionis, & alia sexcenta, quæ longũ esset recensere: ex quibus colligunt, subiecta huiusmodi propositionũ, Adamus, & Antichristus, est Chimęra non est, non supponere, & alia multo admirabiliora corollaria. Hinc sanè male habuit Dialectica, ex quo sophistica, ista pro Dialecticis, tradit; atq; inculcari cęperunt. Sunt.n.non modo inutilia, à quibus abhorret ars omnis, sed etiã magna ex parte falsa, quæ sub arte, nisi Sophistica, cadere non possunt. Id quod in præsentia facile ostenderem, nisi alienũ hoc esset ab huius libri instituto. Hoc vnũ (quia eius feci mentionẽ) admonebo, subiecta illorũ trium propositionũ, Adamus est, &c. quę illi negãt supponere, verè supponere, suppo nive quoniã nulla causa est alia, cur illę propositiones sint falsę, nisi quia prædicata non conueniunt rebus, pro quibus supponũtur ac substituuntur subiecta.

Tertia.

De suppositione materiali. *Cap. XXI.*

Suppositio materialis.

PRæter suppositionem nunc explicatam quàm vocant, formalem, aliam addunt Dialectici, q̃ dicunt materialem. Hæc verò ad hunc ferè modũ definitur, Suppositio materialis est acceptio vocis pro seipsa, ac sibi similibus, modò se ipsam nõ significet: quo pacto accipiuntur subiecta huiusmodi propositionũ, Homo est nomen: Blictri est vox nihil significans. Additũ est, Modo seipsam non significet, quia seipsam significauerit, acceptio eius pro se ac cæteris vocibus quas significat, erit suppositio formalis, qualis cernitur in subiectis harũ propositionũ, Nomen est vox. Vox est sonus. Sonus est qualitas; Nam cùm dictio, Nomẽ, imposita sit omnibus noibus significandis, nõ dubium est quin

seipsam etiam significet, quandoquidẽ & ipsa nomen est. Quod eodem mõ dicendum est de dictionib. Vox, & Sonus. Atq; hoc quidem genus suppositionis sine scelere prætermitti potest, si verum est, qđ primo libro sub iudice reliquimus, voces (inquam) non significatiuas, imò etiam significatiuas, cum pro reb. significatis non accipiuntur, non esse partes orationis, sed esse tantum res significatas atq; ostensas alijs dictionibus, quæ sunt partes orationis, quæq; nisi facilè intelligantur, semper præponi solent: q̃ omnia eodẽ loco exemplis patefecimus. Verum q̃a illud ambiguũ videri pôt, & hoc genus suppositionis à grauibus autorib. vsurpatum est, tria documenta tradã, q̃bus recẽtiores vtuntur ad hanc suppositionis formã cognoscendam. Primum, omnis vox nõ significatiua, q̃ in ꝓpositione ponitur, accipitur materialiter, vt subiectum huius enunciationis, Scyndapsus est vox quæ literis exprimi potest. Secundum, omnis vox, q̃ alia voce in oratione indicatur, accipitur materialiter, quo pacto accipiũtur hæ voces, Hõ, & Blictri, in his enũciationib. Hæc vox Hõ significat ex instituto: Hoc nomen hõ, est dictio duarum syllabarũ: hoc Blictri nil significat; Ly Blictri (vt loquuntur) est vox nulli rei imposita. Tertiũ, cum prædicatũ ita significat subiectũ, vt non significet rem quã subiectum significat, tunc subiectũ accipitur materialiter: vt in his ꝓpositionib. Hõ est nomẽ: Ego, est pronomen, Quãdoquidẽ prędicata ita significat subiecta, vt nõ significent res, quas subiecta significãt. Adde tamẽ, Mõ ea, q̃ impediũt, remoueantur, Fieri nãq; potest vt additione, aut mutatione alicuius vocis impediatur materialis suppositio, vt si dicas, Omnis homo est nomen: Ego sum pronomen: quæ propositiones sunt falsæ, nec alia de causa, nisi quia subiecta accipiuntur pro rebus significatis, quibus nõ conueniunt talia prædicata. Sed ne hac quidem moderatione perpetuo verum est documentum, quia & si cùm dicimus, Homo est nomen, accipi soleat subiectum pro se, ac sibi similibus vocibus; si tamen vlterius progredia-

Qua rõne prætermitti possit hoc genus suppositionis. Cap. 16.

Primũ documentum.

Secundum

Tertium.

Nõ est perpetuò verũ hoc documentũ, sed

hoc modo, Homo est vox, Homo est son', Homo est qualitas, iam videbitur falsum documētum. Quāquā n. prædicata ita significant subiecta, vt non significent res q̄ subiectis significantur, secunda tamen ꝓpositio minus libenter cōcediter, de tertia, an concedenda sit ambigitur, quarta planè negatur. Accipe igitur documētum hoc, non vt perpetuo verū, sed vt maxima ex parte. At verò, vt in hac re aliqua ex parte dicā qđ sentio, non omnia hæc documenta mihi videntur vera, Quicquid.n. dicēdū sit de primo, ac tertio, cert è secūdum non videtur probandū. Nā, vt vno altero exemplo rē aperiā, & si ex præscripto primi ac tertij documenti non sint rōne aliqua dici soleat, dictiones Blictri, & Homo, cū dicimus, Blictri nihil significat, Hō est nomen substantiuū, accipi pro se ipsis, & pro alijs similibus: tamen ꝙ in his enūciationibus, Hæc dictio Blictri nihil significat, Hæc vox Hō est nomen substātiuū, eodē mō accipiantur, vt secundū documentū tradit, hoc mihi nulla rōne niti videtur. Etenim in prioribus duabus enunciationibus nullæ aliæ exprimuntur voces, quibus dictiones illæ indicentur: vnde necesse videtur, vt ipsæ fungantur officio nominū sui, & aliarū similiū. At in duabus posterioribus planè ponūtur huiusmodi voces, Hæc dictio, Hæc vox, q̄bus dictiones illæ indicantur, quæq; ꝓ illis accipiuntur: quo fit, vt ridiculū omnino videatur asserere necesse esse, vt illę ipsæ dictiones iterū se ipsis indicēt, & ꝓ se ipsis accipiātur. Itaq; vel hac vna rōne dicerē, nullas voces, q̄ alijs vocib. indicantur, indicare se iterū in eadē oratione, aut accipi substitutiuè ꝓ seipsis, & ꝓ alijs similib. sed solū esse res, ꝓ q̄bus aliæ accipiuntur ac sufficiuntur. Imò ēt nō esse verè partes orationis, sed perinde se habere, ad orationē in qua indicantur, vt lapides, aut ligna cū de ipsis sermo incidit: nec aliud ēsse discrimē, qđ ad hāc controuersiā attinet, nisi qđ lapides, & ligna non effinguntur gutture, nec inseruntur inter partes orationis, vt illæ. Verū in rę parui momenti nō multum refert q̄cquid dicas, modo rationi alicui nitaris.

Maxima ex arte.

Quid sentiendum de secundo documento.

Diuisio

Diuisio suppositionis. Cap. XXII.

OMissa igitur materiali suppositione, de ea quam nobis tradidit Aristoteles, dicturi operæ precium fecerimus, si omnia suppositionum genera sub vno aspectu ponamus.

Suppositionis alia, est.
- Propria.
  - communis.
    - simplex.
      - Naturalis.
      - Accidentalis.
    - Personalis.
      - Cõfusa.
        - Confusa tantũ.
        - Distributiua.
          - Pro singulis generum
          - Pro generibus singulorum.
          - Distributiua, simpliciter.
          - distributiua, cũ exceptione.
        - Copulata.
      - determinata.
    - Absoluta.
  - singularis.
- Impropria.

Hac igitur diuisione ante oculos posita, singula diuisionis membra quo ordine descripta, explicanda sunt.

De suppositione propria, impropria, communi, & singulari. Cap. XXIII.

Propria suppositio. PRopria suppositio est acceptio nominis pro re, quã propriè significat. Quo pacto accipitur vox Leo
Prou. 30. in hac propositione, Leo fortissimus bestiarũ ad nullius pauebit occursum.
Impropria Impropria suppositio est acceptio nominis pro re, quam impropriè significat, Quo pacto accipitur illud idem nomẽ in hac enunciatione, Vicit leo de tribu Iuda. Accipitur enim per translatio
Apoc. 5. nem pro Christo seruatore nostro: huius suppositionis tot sunt genera, quot sunt modi significationis impropriæ, de quibus non nihil diximus libro primo.
Cap. 9. Qui plura volet, grammaticos, quorũ id muneris est, consulat.
Suppositio communis. Communis suppositio est acceptio nominis cõmunis pro suo significato, aut significatis. Quo pacto accipiuntur harũ propositionum subiecta: Homo est præcipua animaliũ species. Omnis homo mendax. Singularis suppositio, seu discreta est acceptio nomi-
Singularis. nis pro vna re tantùm singulari, indiuiduave. Quo pacto accipitur subiectum huius enunciationis: Salomoni fuit regum sapientissimus. Et quoniam loco nominis singularis sæpissimè vtimur periphrasi nominis cõmunis, & pronominis demonstratiui: interdum etiã ex hypothesi rem singularem cõmuni oratione significa-
Cap. 2. mus (vt primo libro diximus) veluti cùm dicimus, Hic puer est bonæ indolis: Filius Ioannis principis est rex Lusitaniæ: eadem est harũ orationum suppositio, atq; nominum singularium, quorũ vice ponuntur. Quanquam interdum pronomen demonstratiuum nõ osten dit rem vnam singularem duntaxat: sed totã speciem,
Documentũ suppositionis singularis. vt si dicas, Hic liber est optimus; Hoc nomen, Homo est cõmunis generis apud Grammaticos. Quo pacto non dubium est, quin alia sit suppositio nominis communis cum pronomine demonstratiuo, alia nois singularis. Suppositionis singularis seu discretę hoc traditur documentum. Omne nomen singulare accipitur discretè. Subaudi, Modo non accipiatur materialiter.

De

De suppositione simplici. Cap. XXIIII.

Simplex suppositio, est acceptio præcisa nominis communis pro suo immediato significato. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est species animalis, Hæc enim propositio non affirmat hunc hominem, aut illum esse speciem animalis sed hominem communem, quem immediate significat vox homo, præcisè tamen spectatum, hoc est, quatenus consideratur, & cogitatur quasi abstractus ab omnibus hominibus singularibus. Ad cognoscendum hoc suppositionis genus tria documenta obseruari possunt. Primum. Nullum nomen commune notatũ signo aliquo, siue vniuersali, siue particulari accipitur simpliciter. Nam cum dicimus, exempli causa, Omne animal, vel, Aliquod animal, vel Nullum animal, &c. semper accipimus nomen. Animal, pro animalib. quæ sub animali communi continentur; non igitur pro animali communi præcisè spectato, abstractone à singulis tum indiuiduis, tum speciebus. Secundũ. Omne nomen commune, de quo vere affirmatur aliquod ex his nominibus, Vniuersale, Genus, species, Differentia, Propriũ, & Accidens, vt sunt nomina vniuersalium, accipitur simpliciter, modo non notetur signo aliquo vniuersali, aut particulari; hoc documento intelligimus harum propositionum subiecta, Animal est genus, homo est species, & similium, accipi simpliciter. Intelligimus etiam subiectum huius propositionis, Quoddam animal est species infima, non accipi simpliciter. Nam & si hac oratione significamus quoddam animal commune, exempli causa hominem communem, esse speciem infimam, quod verũ est, nõ tamẽ sumimus animal pro suo immediato significato præcisè, idest, pro animali communi omnibus speciebus animalis. Tertium. Omne nomen commune, sub quo non licet descendere accipitur simpliciter. Descendere sub aliquo cõmuni (vt hoc loco hanc loquendi formulã intelligi volumus, multis.n. modis sub nomine

Primũ documetum.

Secundum.

Tertium.

descéditur, vt paulò inferi⁹ docebimus) nihil est aliud quàm sumere aliquid inferius significato immediato nominis communis, cum quo inferiori verè copuletur id quod cum eodem communi nomine verè iungebatur. Exempli causa, si dicam, Homo deambulat, sic licebit descendere sub nomine homo, Hic homo deambulat, aut ille homo deambulat, &c. Sub verbo autē deambulat hoc modo, Homo est hoc deambulans, aut illud deambulans &c. quod inferius apertius fiet. Et hoc documento planè intelligimus, hoc nomen, Homo, accipi simpliciter in illa propositione, Homo est species animalis: & in hac itidem, Quędam species animalis est Homo, quia non licet cōcludere ex priori, igitur hic homo, aut ille, aut aliquis alius est species animalis: nec ex posteriori, Ergo, quædam species animalis est hic homo, aut ille, aut aliquis alius.

Cap. 31.

De suppositione personali. *Cap. XXV.*

PErsonalis suppositio est acceptio nominis communi pro suis mediatis significatis. Quo pacto accipitur hoc nomen Animal, in his propositionibus. Omne animal sentit. Quoddam animal ratiocinatur: Quoddam animal est species infima; Quoddam animal est īdiuiduum. Accipitur enim pro speciebus, & indiuiduis animalis, quæ mediatè significat; quanquàm in prima copulatiuè. in cęteris disiunctiuè, vt progredientib. patebit. Dicitur hęc suppositio. Personalis, quia præcipuè res singulares pro quibus nomen commune hoc suppositionis genere accipitur, sunt personæ. Vt verò hæc suppositionis forma cognoscatur, totidem documenta tradi possunt. Primum; nullum nomen quod accipitur simpliciter. accipitur personaliter. hoc satis patet ex definitionibus vtriusque suppositionis, simplicis inquā, & personalis. Secundum. Omne nomen commune notatū signo aliquo vniuersali, aut particulari, accipitur personaliter. Hoc etiam satis perspicuum est ex dictis. Tertium, Omne nomen sub quo licet descendere (vt paulò ante descensum explicauimus) accipitur personaliter. Sed & hoc ex dictis apertum est.

Cur dicatur personalis.

Primū documentum.

Secundum.

Tertium.

cap. 24.

De

De suppositione absoluta. Cap. XXVI.

SVppositio absoluta est acceptio nominis communis pro suo immediato significato, non præcise tamen. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est animal. Nec.n. sensus est quod hic aut ille, aut aliquis alius duntaxat, aut solus homo cõmunis præcisè sumptus, seu, quod idem est, abstractus à singulis sit animal, sed quod homo communis absolute acceptus, seu qua ratione in singulis etiam hominibus reperitur, sit animal. Hoc eodem suppositionis genere accipiuntur harum propositionum subiecta, Modus differendi explicatur à Dialectico, Res naturalis tractatur à Philosopho naturali, & similium. Vt igitur hanc suppositionem cognoscas, accipe duo documenta similia primo, & tertio suppositionis psonalis, alterum, Nullum nomen, quod accipitur simpliciter, accipitur absolute. Alterum, Omne nomen sub quo licet descendere, accipitur absolute. Adde tamẽ, Modo nullo notetur signo presertim particulari, quia ex parte dissimile est hoc documentum tertio documento suppositionis personalis. Addenda verò fuit hęc moderatio, quia si nomen notatum fuerit signo particulari, fieri potest vt aliquando non accipiatur absolute, vt si dicas, Quoddam animal est species infima. Quidam homo est indiuiduum. Nam si subiectis harum enunciationum licet descendere, neutrum tamen accipitur pro suo immediato significato; quoniam falsò dixeris absolutè loquendo, animam esse speciem infimam, & hominem esse indiuiduum, vt ex appellatione nominum inferius patebit, cum tamen propositiones illę, vt verę concedantur. Aliquando etiam nomen commune notatum signo vniuersali non accipitur absolute, vt si dicas. Omne animal per se moritur. Cùm enim nullum vniuersale intereat per se, sed per accidens, interitu videlicet suorum singularium, necessario efficitur, vt proposita enunciatio sit falsa, nisi vox animal

Primũ documentum.

Secundum.

Cap. 42.

nimal, accipiatur pro solis indiuiduis animalibus, nã si pro homine etiam communi, & pro equo communi, & cæteris speciebus animalis, & pro ipso animali communi capiatur, plane falsa erit; cum huiusmodi animalia non intereant per se, sed per accidens. Quare si enunciatio proposita vera est, non accipitur nomen Animal, pro suo immediato significato, quod est animal commune sicq; non accipitur absolute. Verũ quia ambiguum forte alicui videbitur, sitne huiusmodi enunciatio concedenda, & aliæ id genus, iccirco dixi, præsertim particulari.

Conferuntur inter se suppositio simplex, personali, & absoluta. Cap. XXVII.

Suppositio absoluta est media inter simplicem & personalem.

HOc iam loco licet aduertere, suppositionem simplicem, & personalem esse contrarias inter se, absolutam vero, esse mediam inter vtranque Simplex namq; est acceptio nominis communis pro immediato significato præcisè, personalis, pro mediatis. Absoluta vero quatenus est acceptio nominis communis pro immediato significato, conuenit cum simplici, quatenus vero non excludi mediata significata, conuenit cum personali; Hac tamen ex parte magis inclinat ad personalem, quam ad simplicem, ꝙ semper cum ea iungitur personalis, nũquã vero simplex. Si quidem nullũ nomen quod simpliciter accipitur, simul absolute accipi potest, cum illud accipiatur præcisè ꝓ immediato significato, hoc autẽ non præcisè; qđ autem absolutè accipitur, id quidem quia nõ præcisè pro immediato significato sumitur, simul etiã necessario accipitur personaliter, cum interim quædam personaliter accipiantur, quæ non accipiuntur absolutè, vt subiecta huiusmodi propositionum, aliquod animal est species infima. Aliquod animal est indiuiduũ; & aliarũ multarum. Hinc ergo primum collige, nullum nomen quod accipitur simpliciter, accipi simul absolute, aut personaliter. Deinde omne, quod

Magis inclinat quadã ex parte ad personalem.

accipitur absolute, accipi etiã personaliter. Postremo non omne, qđ accipitur, personaliter, accipi absolutè.

De suppositum naturali & accidentali. Cap. XXVIII.

SVppositio naturalis est acceptio nominis cõmunis pro omnibus suis significatis. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Omnis homo est aĩal, accipitur siquidẽ pro oĩbus, qui sunt fuerunt, erunt, & esse possunt. Hos autẽ solos significat nomẽ homo, nõ fictios: Vt Satyros, vt Faunos qui esse in rerũ natura non possunt nisi de impropria significatione sit sermo, quam superius, cũ suppositione impropria reliquimus. *Naturalis.*

Suppositio accidentalis est acceptio nominis cõmunis, nõ p omnibus suis significatis. Quo pacto accipitur idẽ nomẽ Homo in his ꝓpositionibus, Omni hõ occupat hac hora locũ. Omni hõ iustus, est ꝓbus: nam in priori pro solis hoibus, qui nunc viuunt, accipitur alioqui nõ concederetur ꝓpositio, cũ ij, qui modo nõ viuunt nullũ, hoc tpe locum occupent, in posteriori autẽ restringitur a verbo iustus, vt pro ijs tantũ, qui iusti sunt capiatur. Documẽta nulla tradã loco, quia ex his, quę de statu, ampliatione, & restrinctione dicenda sunt facilẽ internosci poterunt hæ suppositionũm formæ. *Accidentalis.*

De quadruplici descensu. Cap. XXX.

SEd vt altera diuisio suppositionis personalis explicetur, discendum prius est, quid sit descensus, quot quot modis in hac suppositionum tractatione à Dialecticis vsurpari soleat. Descensus ergo est explicatio suppositionis alicuius nominis pro multis rebus accepti, per ea omnia pro quibus actu accipitur. Vt cùm proposita hac enunciatione, Omnis homo est animal sic explicamus suppositionem subiecti. Hic homo est animal, & ille homo est animal, & ita cæteri, qui sunt fuerunt, erunt, & esse possunt, pro his siquidem omnibus actu, hoc est, nunc accipitur subiectum *Descensus.*

illius

illius propositionis. Non sic explicamus suppositionẽ eiusdem nominis in hac propositione positi: Omnis homo occupat hac hora locum, sed enumeratis tantũ ijs hominibus, qui hac eadem hora viuunt pro quibus nimirũ solis nunc accipitur hominis vocabulũ. Quatuor autem dicuntur esse descensus, Copulatiuus, Copulatus, Disiunctiuus, & Disiunctus. Copulatiuus fit per particulam. Et, copulatiue acceptã; id est, iungentem propositiones, vt si suppositioné subiecti illius propositionis, Omnis homo est animal, sic explices, Hic homo est animal, & hic homo est animal, & sic in cæteris, & huius, Nullus homo est lapis, hoc modo, Hic homo nõ est lapis, & hic homo nõ est lapis, & ita in alijs.

Quadruplex descensus.

Copulatiuus.

Copulatus fit per eandem particulã, Et cæterũ copulatim acceptã, hoc est, vt iungit ac nectit partes vnius extremi terminive propositionis, non propositiones integras, vt si suppositionem subiecti huius propositionis, Omnia astra errantia sunt septem, hoc pacto exponas, hoc astrum errans & illud atque illud & cæt. sunt septem. Disiunctiuus fit per particulam, vel disiunctiuè acceptam, id est, nectentem propositiones, vt si suppositionem subiecti huius propositionis, Aliquis homo est iustus, sic explices, hic homo est iustus, vel hic homo est iustus, vel ille est iustus & sic de cæteris, & huius, Quidam homo non est iustus, hoc modo, Hic homo non est iustus, vel ille homo non est iustus, &c. Disiunctus deniq; fit per eandem particulam vel disiunctim acceptam, hoc est, vt nectit partes vnius termini propositionis, non aduersa propositiones, vt si suppositionem huius nominis Oculus, in hac propositione positi. Ad videndum necessarius est alter oculus, sic exponas, ad videndum necessarius est hic oculus, vel ille, hoc est dexter aut sinister. Neque enim expones disiunctiue hoc modo, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ad spectandum necessarius est ille, quia expositio erit falsa; cum vtraque propositio sit falsa. Quod autem dixi de particulis. Et, ac, vel intelligendum est de alijs, quæ idem valeant,

Copulatus.

Disiunctiuus.

Disiunctus.

De

De suppositione confusa, & determinata. Cap. XXX.

SVppositio confusa est, quæ explicatur descensu disiuncto copulatiuo, aut copulato, Determinata vero suppositio vocari solet, quæ disiũctiuo descensu exponitur. Exempla ex dictis desumi possunt. Solet a recentioribus tradi hæc regula ad cognoscendum suppositionem determinatam. Omne nomen cõmune, quod accipitur personaliter, & nullo notatur signo, aut certe particulari accipitur determinatè. Sed videtur falsa. Nam ex ea sequitur harũ enunciationũ subiecta. Nauis necessaria est nauigaturo. Altera pars contradictionis ex futuro contingenti est uera, accipi determinate, quod tamen non videtur dicendũ. Si quidem propositę enũciationes cõcedi solent, vt veræ, & tamẽ si suppositionẽ subiectorũ exponas, disiũctiue, quo pacto exponendam diximus suppositionem determinatã, falsa erit vtraque oratio. Quod sane perspicuum fiet si ita dicas exponendo, Hæc nauis necessaria est nauigaturo, aut illa necessaria est nauigaturo & ita in cæteris. Hæc pars cõtradictionis ex futuro cũ tingẽti est vera, aut illa pars est vera. Est.n. vtraq; expositio falsa oratio, cum omnes partes vtriusque sint falsę; vt animaduertendi planum est. Potius ergo dignoscenda est hæc suppositionis forma, ex ipsa definitione dũtaxat. Quod enim nomen experti fuerimus exponi disiunctiue, id dicemus supponi determinatè, quod non disiunctiue nec determinate. Itaque hoc spectantos dicemus, omnes terminos harũ propositionum, homo est iustus. Quidam homo est iustus. Quidam homo non est iustus, accipi determinate. Nam sub subiecto primę, & secundæ, sic licet descendere disiunctiuè: hic homo est iustus, aut ille homo est iustus, &c. sub subiecto tertiæ, hoc modo, hic homo non est iustus, aut ille homo non est iustus, &c. ub prędicato primę hoc modo, homo est hic iustus, vel homo est ille iustus, & sub prædicato secundæ hoc modo. Quidam homo est hic iustus,

Confusa de Determinata.

Recentiorũ regula.

Impugnatio

Quomodo potius dignoscenda, suppositio determinata.

Cap. 3.

stus, aut quidam homo est ille iustus, &c. sub prædicato denique tertiæ, hoc modo. Quidam homo non est hic iustus, vel quidam homo non est ille iustus, &cæt. quanquam hoc prædicatum non accipitur tantum determinate, sed distributiue etiam, quippe cum sub eo non solum disiunctiuem, sed, & copulatiue oporteat descendere, vt paulo inferius patebit. Hę omnes nunc dictæ expositiones veræ sunt, quia aliqua pars cuique vera est, quod satis est ad veritatem disiunctiuæ enunciationis. Idem quoque spectantes, dicemus subiectũ huius propositionis, Omnes cęli sunt decem, non accipi determinate, & si prædicatum determinate accipiatur. Nam & si sub prædicato licet descendere disiunctiue, hoc modo Omnes cęli sunt hæc decem, vel omnes cæli sunt illa decem &c. tamen subiecto non licet. Nec enim vere dixeris, hoc cęlum est decem, vel hoc cęlũ est decem, &c. quippe cum omnes partes huius disiunctionis sint falsæ.

De suppositione confusa tantum. Cap. XXXI.

Suppositio confusa tantum est, quæ explicatur solo descensu disiuncto. Quod suppositionis genus cernitur in nomine, Oculus, in hac propositione posito. Vt cernas, necessarius tibi est alter oculus. Hoc enim duntaxat modo licet suppositioné eius explicare. Vt cernas necessarius tibi est hic oculus, aut ille, nõ ét hoc modo, Vt cernas necessarius tibi est hic oculus, vel necessarius tibi est ille, quãdoquidé neuter determinate acceptus necessarius est, cũ tamé alteruter indifferéter sit necessarius. Vt hęc suppositio cognoscatur, duo potissimum traduntur documẽta. Alterũ, Oé nomen, qđ mediate attingit virtus alicuius signi vniuersalis affirmatiui, accipitur confusè tantũ, hoc est, accipitur solũ disiunctim & ideo eius suppositio solo descẽsu disiũcto explicanda est, hoc modo accipitur prędicatũ propositionis vniuersalis affirmatiuę, vt huius, Oís homo est animal, sic n. exponendum est prædicatum. Omnis homo

Primum documentum.

homo est hoc animal, aut illud, &c. Nam si disiũctiue exponatur, hoc videlicet modo, Omnis homo est hoc animal, vel omnis homo est illud animal, &cæt. falsa erit oratio, cum omnes simplices enũciationes, ex quibus constat, sint falsæ. Dixi Mediatè; quia si nomen attingatur immediate, accipitur distributiue; ut uox homo in eadem illa propositione, quæ nunc proposita est. Huius documenti causa, & aliorum quæ traden tur deinceps, notanda sunt duo dialecticorum pronunciata. Primum est, Signum positum in una categorica enunciatione nõ attingit uirtute sua vllum uocabulũ alterius. Hinc colliges in hac copulatiua enunciatione, Omnis homo est ad malum procliuis, & tamen aliquis homo est probus; signum, Omnis, nõ attingere virtute sua nomẽ, Hõ, in posteriori categorica positũ atq; ideirco nihil signum illud impedire, quo minus eiusmodi nomen eo loco accipiatur determinate; ut te vera accipitur. Secũdũ est, virtus signorũ, & negatio nũ, q̃ sunt partes vnius extremi, subiecti nimirum aut, p̃dicati, non attingũt alterũ extremũ. Tũc aũt signum, & negatio dicitur pars alicuius extremi, cũm non reddit propositionem in qua est uniuersalem, aut particularem, aut negatiuam. Verbi ca si dicas, Quidã homo oẽm professus scientiam est improbus. Quidam Geometres nullã habẽs rerũ naturalium experientiam, est doctus. Quidam non Dialecticus optimè disserit. si, inquam ita dicas, signa Omnem, Nullam, & negatio Non erunt partes subiectorum quia nulla dictio earum reddit propositionem suam vniuersalem, aut negatiuam, cum omnes sint, proculdubio particulares & affirmatiuæ. Hinc colliges, predicata istarum trium propositionum non attingi a virtute signorum uniuersalium, aut negationis præcedentis, neq; esse opus vt harum dictionum causa accipiantur confuse, quin potius, perinde accipi determinate, ac si eiusmodi signa, & negatio non præcederent. Ex eo documento, cuius gratia duo hæc attulimus pronunciata, colliges in his propositionibus, Socrates & Plato est Philosophus

Prior regula.

Posterior.

Cõsectariũ primi documenti.

phus: Conimbricæ,& Eboræ eruditur iuuẽtus, nomina Philosophus,& Iuuentus accipi confuse tantũ, modo particula, Et, efficiat sensum copulatiuũ, quasi iungat has propositiones, Socrates est Philosophus,& Plato, est Philosophus. Conimbricę eruditur iuuentus,& Eborę eruditur iuuentus. Nam cum particula, Et hoc modo sumpta, suppleat vicẽ signi vniuersalis affirmatiui, vrbium harũ eruditur iuuẽtus, necesse est ex prescripto traditi documenti, vt nomina illa Philosophus & iuuentus, quę à virtute taliũ quodammodo signorum attinguntur, accipiantur cõfuse tantũ, hoc est disiunctim duntaxat. Itaq; non sic erit explicanda eorũ suppositio vterq; horũ est hic Philosophus, vel vterq; est ille,&c. vtraq; in vrbe eruditur hæc iuuentus, vel in vtraq; eruditur illa, &c. Quãdo quidem falsa esset vtraq; expositio, sed hoc modo. Vterq; horum est hic philosophus, aut ille, &c. Vtrauis in vrbe harũ eruditur hęc iuuentus aut illa, &c. Ex eodem documento colliges dictiones quę reguntur ex verbis determinatis per aduerbia numeralia, accipi confusè tantum, vt cum dicimus, Bis feci sacrum. Ter protuli verbum, & similia. Est, n. sensus, Vtroq; duorum temporum, feci sacrum, quodlibet trium protuli verbum. Vide sit, vt sub nominibus Sacrũ, & verbum, non sit descendendũ disiunctiuè hoc modo. Bis feci hoc sacrum, aut bis feci illud,&c. Ter protuli hoc verbum, aut ter protuli illud, &c. sunt enim huiusmodi expositiones falsæ, sed solum disiunctim, hoc modo, Bis feci hoc sacrum, aut illud &c. Ter protuli hoc verbũ, aut illud, aut illud,&c. Si. n. subiecta etiam resoluantur in ea pro quibus accipiuntur, licebit ita dicere. Semel feci hoc sacrum, aut illud aut illud,&c. & secundo protuli hoc verbum aut illud &c. & iterũ feci hoc aut illud,&c.& semel protuli hoc verbum aut illud,&c. & secundo protulit hoc verbũ, aut illud, &c. & tertio etiã ꝓtuli hoc aut illud,&c. que orationes apertissime sunt verę Alterum documentum est, Omne nomẽ personaliter acceptũ, quod sequitur, hęc verba, Requiritur, Necessariũ est, debeo

Aliud confectarium.

Secundum documentum

Polli-

Polliceor, Desidero, & alia huiusmodi, ad hunc videlicet modum, Ad nauigandum requiritur nauis, Ad degendum necessarius est victus. Debeo aureum coronatum, Polliceor tibi equum, Desidero cibum accipitur confuse tantũ. Nam sub huiusmodi nominibus nõ licet descendere disiunctiue, sed solum disiunctim, vt experienti apertissimum fiet. Sunt tamẽ nõnulli adeo superstitiosi hac in re, vt dicant, longe aliter rem habere, cũ verba quę diximus, sequuntur nomina, hoc modo. Nauis requiritur ad nauigandũ, Victus necessarius est ad degendum, &c. Asserunt n. descendendum esse sub huiusmodi noĩbus disiunctiue, atq; idcirco propositiones esse falsas. Verum hac in re, quę tota pendet ex loquendi vsu, potius ego vulgi sẽtẽtia sequar nec magnopere curabo, sequantur ne verba, an pręcedant: vbi vtrunq; in eodem sensu videro vsurpatum, deniq; potius ex vsu colligam documenta, quam positis, vt libet regulis, quod sępe fieri video, peruertam vsum.

Recentiores nonulli quid dicam.

Animaduerte.

De suppositione distributiua. Cap. XXXII.

SVppositio distributiua est, quę explicatur descensu copulatiuo. Hoc genere suppositionis accipitur subiectum huius enunciationis, Oĩs homo est animal, & predicatum huius, quidã homo nõ est iustus, & vterq; terminus huius, Nullus homo est sensus expers, suppositio.n. subiecti primę sic exponẽda est, Hic homo est animal, & ille est animal, &c. eodem modo. prędicati autem secundę hoc pacto, Quidam homo non est hic iustus nec est ille iustus, nec est vllus alius iustus. terminorum deniq; tertiæ, descendendo simul sub vtroq; hoc modo, Hic hõ non est hoc sensus expers, nec est illud sensus expers, nec est vllũ aliud, &c. hoĩes eodem modo. Vt autẽ hęc forma suppositiõnis, quę omnium est pręstantissima, cognoscatur, plura quam in ceteris traduntur documenta. Primum. Omne nomen commune, quod immediate attingit virtus signi vniuer-

Primum documentum.

salis affirmatiui, accipitur distributiue, vt subiecta illius propositionis, Omnis homo est animal, & huius, Vterque oculus est in capite. Remouenda tamen sunt quæ impediunt: Nam si dicas. Non omnis homo est animal, impedietur distributio subiecti à particula. Non præfixa, vt mox patebit. Secundũ. Omne nomen commune, quod siue immediate attingit virtus alicuius signi negatiui, aut negationis negantis, accipitur distributiue, si modò sine eiusmodi signo, aut negatione non accipitur distributiuè: hoc modo accipiuntur, ambo termini illius propositionis, Nullus homo est, sensus expers, & prædicatũ huius, Quoddam animal non est sensus expers, quia horum suppositio explicatur descensu copulatiuo. Dixi, Negationis negantis, vt excluderem negationem, quam vocant infinitatem, qualis est quæ in his nominibus continetur. Non corpus. Non viuens, & in cęteris huiusmodi. Siquidem virtus negationis infinitantis non attingit, nisi dictionem cum qua componit vnum vocabulum: negatio verò negans quę videlicet non est pars alicuius nominis aut verbi negat quicquid post se inuenit, nisi sit pars alicuius extremi, vt supra diximus, qua ratione Malignantis naturæ aptè q; appellatur; Vnde fit vt, cum voce dicimus, Non corpus est substantia, si negatio est negans sensus sit, Neq; hoc corpus est substantia, neque hoc aliud corpus est substantia, neq; illud aliud, &c. quo pactò enunciatio est vniuersalis negatiua, & falsa. Si vero negatio est infinitans, sensus sit, Quod neq; est hoc corpus, nec est illud corpus &c. est substãtia, quo pacto enunciatio est indefinita affirmatiua, & vera. Addidi, Si modo sine eiusmodi signo, negatione ve nõ accipitur distributiue, quia negatio, sola ea nomina distribuit, quæ non inuenit distributa. Nam quæ inuenit distributa, non solum non distribuit, sed etiam reddit non distributa. Exempli causa, quia neuter terminus huius propositionis, homo est lapis, distributiue accipitur, icirco si negatio initio præponatur; vterque distribuetur, interiecta vero

Secundum.

Negatio infinitans.

Negatio negans.

Quæ nomina distribuat negatio.

inter subiectum & verbum Est, solum prędicatum distribuet. At quia in his propositionibus, Omnis homo est Philosophus. Quidam homo non est animal. Nullus homo est Grammaticus, Subiectum primæ, prędicatum secundæ, & vterq; terminus tertię distributiue accipiuntur, ideo si negationem initio pręponas, hi ipsi qui distributiue accipiebantur, amittent eiusmodi distributiuā acceptioné, reliqui aūt qui nō distribuebātur, distribuētur. Siquidem hæ propositiones, Non ōis homo est philosophus. Non quidé hō est animal. Non nullus homo est grammaticus, idem ualent atque hæ. Quidam hō non est philosophus. Omnis homo est animal. Quidā hō est grāmaticus, ut ex libro tertio apertū est, in quibus quidé enunciationibus id quod diximus, facile perspicies. Tertium documentum. Omnis casus obliquis ad qué terminatur virtus alicuius dictionis superlatiuæ, aut comparatiuę, aut importantis diuersitate, accipitur distributiue vt ī his enunciationibus: Leo est fortissimus bestiarū, Vrsus est robustior lupo: Miluus differt ab accipitre. Nā sensus primæ est leo est fortissimus omnium bestiarum secundæ vero Vrsus fortior omni lupo, tertiæ. Miluus differt ab omni accipitre. Si tamen dictio comparatiua, aut quę diuersitatem importat, terminetur ad obliquum eius nominis à quo incipit comparatio, aut diuersitas, ut si dicas, homo est fortior homine, homo est altus ab hoīe, nō omnino distribuetur obliqu⁹, nec enim sensus harū enūciationū est quod aliquis homo sit fortior omni homine, aut alius ab omni homine, sed fortior aliquo homine, & ab aliquo homine diuersus. Quartum. Omnis casus obliquus supra quem cadit dictio exceptiua, accipitur distributiue, ut si dicas, Omne animal præter belluam, est rationis particeps. Sensus erit. Excepta omni bellua. Quintum. Omnis dictio exclusiua præposita subiecto distribuit prædicatum, vt si dicas. Solum animal est fletus capax. Tantum homo loquitur, hæ siquidem propositiones conuertuntur in uniuersales affirmatiuas

Cap. 7. *Tertium.*

Quartum.

Quintum.

tiuas, in has scilicet, Omne fletus capax est animal, Omne, quod loquitur, est homo: nullus autem terminus distribuitur in consequente formalis consequentiæ, qui non fuerit distributus in antecedente.

De suppositione copulata. *Cap.* XXXIII.

Suppositio copulata est, quæ explicatur descẽsu copulato. Quo suppositionis genere accipitur subiectum huius propositionis, omnia Elementa sunt quatuor, & huius, Omnes cęli sunt decem, & similium; quoniam eorum suppositio non explicatur nisi descẽsu copulato, vt ex dictis patet, per facile cognoscitur, quo fit, vt non sit opus documentis. Animaduerte tamen in solo plurali numero posse nomen accipi copulatim, vt inductione patet, cum tamen, & in numero plurali, & singulari possit accipi confuse tantum; aut distributiuè, vt ex his propositionibus, omnes magistratus sunt publici, Omnis magistratus est publicus. Quidam magistratus sunt annui. Quidam magistratus est annuus.

Aduerte.

De suppositione distributiua pro singulis generum, pro generibus Singulorum. *Cap.* XXXIIII.

Pro singulis generum.

Suppositio distributiua pro singulis generum est, quæ explicatur descẽsu copulatiuo enumerãte omnia ea indiuidua, pro quibus nomen accipitur. Quod suppositionis genus cconuenit subiecto huius propositionis, Omne animal moritur. Sic.n. descendendum est sub eo, hoc indiuiduum animalis moritur, & illud moritur, & sic cæt. Distributiua ꝓ generibus singulorũ est, q̃ explicatur descensu copulatiuo enumerante oẽs species, pro quib. nomen accipitur. Quo pacto distribuitur nomen Animal in hac propositione, Omne animal, qđ a Physico definitur, est species, sic.n. exponẽda est eius distributio, Hoc animal commune, quod à Physico definitur, est species, & illud animal cõmune ꝙ a Physico definitur, est species: &c. enumerãdo sola cõmunia q̃a singularia nõ definiuntur. Dictione singulorũ significãtur hoc loco indiuidua, verbo aũt Generum significantur species. Itaq; singula generum sunt

Pro generibus singulorum.

indi-

ndiui dua ſpecierũ,genera verò ſingulorum ſunt ſpecies communes indiuiduis.Ex his colliges has propoſitiones eſſe falſa,Omne aial fuit in arca Noe. Qui una præditus eſt virtute,oẽs reliquas virtutes habet,ſi verba illa,Aial,& virtutes, intelligantur diſtribui ꝑ ſingulis generum,veras aũt ſi pro generib. ſingulorum.)

Duplex verò tradi põt inter hęc duo ſuppoſitionum genera diſcrimen. Alterum eſt, Omne nomen quòd põt accipi pro generib.ſingulorum, poſſe accipi aliàs pro ſingulis generum,non autẽ è contra. Nam omne nomen,quod ſignificat plures ſpecies,vt uox Aĩal,hominem,leonem,&c.ſpecies aĩalis, ſignificat ẽt indiuidua oĩa,quæ ſub talib.ſpecieb.continentur,non omne aũt.quod ſignificat plura indiuidua, plures ẽt ſpecies ſignificat,vt planum eſt in voce hõ,Alterum diſcrimẽ quod ex ipſis definitionib.colligitur, eſt, ſub nomen quod accipitur diſtribuitiuè pro ſingulis generum,deſcendendum eſſe enumerando indiuidua, ſub nomen aũt quod diſtribuitur pro generib. ſingulorum,deſcẽdendum eſſe enumerando ſpecies.Quamquam ij qui vocantur,nominales,quia nullam naturam cõmunem agnoſcunt,iubent deſcendere ſub nomen pro generibus ſingulorum,acceptum, deſcenſu quodam enumerantes ſingula indiuidua, ſub ſingulis ſpecieb. Exempli eã,ſub huius propoſitionis ſubiectum, Omne animal fuit in Arca Noe ſic dicunt eſſe deſcendendum, Hoc animal huius ſpeciei fuit in Arca Noe, & illud ſpeciei fuit in arca Noe, & ſic ſingula ex ſingulis reliquarum. Verum hoc non eſt propriè exponente diſtributionem,pro generib.ſingulorum, i.pro ſpecieb. ſed pro quibuſdã indiuiduis. Præterquam quòd nonnunquam,falſus erit deſcenſus, vt ſi hoc mõ deſcẽdas ſub nomen Animal,poſitum in illa propoſitione, Omne animal quod definitur a Phyſico,eſt ſpecies.

Diſcrimen prius. *Poſterius diſcrimen.* *Aliter nominales.* *Impugnatio.*

De ſuppoſitione diſtributiua ſimpliciter,& cum exceptione. *Cap. XXXV.*

SVppoſitio diſtributiua ſimpliciter eſt, in qua nulla exceptio intelligitur, qualis eſt ſuppoſi-

Diſtributiua ſimpliciter.

tio nominis, Homo in trita illa propositione. Oīs hō est animal, & in hac, Statutum est oībus hominibus semel mori. Distributiua cum exceptione, quam nōnulli accommodam vocant ea est, in qua exceptio aliqua intelligitur. Qualis est acceptio subiecti illius propositionis. Omne aīal fuit in arca Noe. Facilè.n. intelligimus exceptionem aquatilium, quę quidem in aquis degebant, & aliorum quorundam terrestrium, quę aliter, q̄ ex animalib. suæ speciei, gigni poterant. Eadem suppositio cernitur in illis Poetæ verbis, Et quod tegit oīa cęlum: quę ēt in diuinis literis est frequentissima; vt apud Ioānnē cum ait, Oīa per ipsum facta sunt, & apud Paulum, cuius hęc sunt verba, Nouissimè autem inimica destruetur mors. Oīa.n. subiecit sub pedib. ei[*]. Et mox subijcit exceptionem, quæ intelligenda est: cū aūt (inquit) dicat, Oīa subiecta sunt ei, sine dubio prę ter eū, qui subiecit ei oīa. Ac de suppositione, nominū hæc satis sunt: sequitur vt de ipsorum statu, ampliatione, distractione, & restrictione deinceps dicamus.

Distrib. cum exceptione.

Ouid. 1. metamorph.

Ioa. 2.

1. Cor. 15.

De Statu, Ampliatione, Distractione, & Restrictione, nominum. Cap. XXXVI.

HAec quatuor accidentia nominum (seu potius suppositionum) conueniunt nominib. in enunciatione categorica respectu eius temporis, quod per verbum principale adsignificatur. Nam cum nomen categoriavè accipitur adequatè pro ijs rebus quę existunt in tpe adsignificato per verbum principale, tunc habet statum suæ suppositionis. Cum pluribus tunc ampliatur. Cum aūt pro ijs tantū, quę sunt in alio quodam tpe diuerso a tpe verbi, tūc distrahitur. Cū verò eius status, ampliatio, aut distractio additione alicuius vocis ad pauciora cōtrahitur, tūc denique restringitur. Exēpli cā, in illo sophismate, ꝙ ab Aristotele ꝓponitur, Qui surgebat, stat sedēs surgebat, ergo sedēs, stat, prædicatum maioris propositionis hēt statum suę suppositionis, quoniā accipitur ꝓ solis stantib. in tēpo

Vbi conueniant nominibus hæ affectiones.

Status.

Amuliatio.

Distractio.

Restrigio.

Restrictio.

1. Elenc. 3.

re præsenti, quod adsignificatur per verbũ principale quod est ipsummet prædicatum. Eodemq; modo prædicatum minoris, & ambo termini conclusionis habēt statum suæ suppositionis, quia prædicatum minoris accipitur adæquatè pro ijs qui surgebant iuxta differentiam sui temporis: prædicatum conclusionis pro ijs qui stant in suo tempore.i.præsenti, & subiectum conclusionis pro ijs oibus, ac solis, qui nunc sedēt iuxta differentiam tpis verbi Stat: id quod in cã est, vt cōclusio vera esse nō possit. At verò subiectum minoris propositionis planè ampliatur; seu quod idem est, amplè accipitur, cum sumatur pro ijs qui nunc sedēt, aut ante sedebant, vt ait Aristoteles, ex quo fit, vt enunciatio vera essa valeat. Deniq; subiectum maioris distractum est respectu temporis verbi principalis, q̃a tempus verbi principalis est præsens ipsum aũt verbum ꝙ subijcitur, accipitur pro rebus præteritis duntaxat, i. pro ijs, tantũ, qui ante surgebãt. Quod si hoc modo dicas: Qui heri surgebat, stat odie, sedēs nudiustertius, surgebat heri, &c. restringes statum verbi Stat in maiore, & verbi Surgebat in minore, atque ampliationem participij. Sedens in eadem minore, & distrationem verbi Surgebat in maiore, vt satis apertum est. Eodem modo restringes statum terminorum cōclusionis si dicas, Sedens in cathedra, stat in uia. Nomine verbi principalis, intellige hoc loco verbum quod includit copulam principalem propositionis, aut copulam ipsam, cum ipsa explicitè ponitur. Exempli causa, in illa sumptione, Qui surgebat stat: verbum Stat est principale; quia includit copulam principalem, vt patebit, si hoc mō resoluas enunciationem, Qui erat surgens, est stans. Nam illud est, potior est copula quam illud Erat; cum nectat prædicatum enunciationis cũ subiecto. Atque hæc ēt ipsa copula Est, in proxima enunciatione, in qua explicitè ponitur, est verbum principale Perspicuã est igitur, quid sit status nominum, categorematum, quid ampliatio, distractio & restrictio: Scio distractionem, (vel quo malueris verbo tertiam

Verbũ principale.

Cur hic de distractionē fiat mentio.

illam affectionem appellare) a Dialecticis tractari non solere. Verum cùm ea a ceteris tribus planè distinguatur, non mihi visa est prætermittenda.

Quotuplex sit status, ampliatio, distractio, & restrictio. Cap. XXXVII.

Status nominum triplex. STatus nominum triplex est, præsentis nimirũ tẽporis, pręteriti, & futuri, iuxta tres differentias tpr͂ũ, quæ principali enunciationis verbo ad significari possunt. Primus cernitur in terminis huius propositionis, Sedens disserit. Scd͂us in terminis huius, qui sedebat, disserebat. Tertius in huius, Qui sedebit, disseret. Ampliatio videtur quadruplex. *Quadruplex ampliatio.* Vna ad præsentia & pręterita, quo pacto accipiebatur subiectu illius propõnis, Sedens surgebat. Altera ad præsentia & futura, qualis cernitur in subiecto huius. Viuens morietur. Est.n.sensus Qui viuit aut viuet, morietur. Tertia ad præsentia, præsentia & futura, qualem experieris in subiectis harũ enũciationũ. Natus morietur. Moriturus, natus est Sensus.n prioris est: Qui natus est aut nascitur nũc aut nascetur adhuc, morietur. Nã rõne cuiuslibet horũ, põt enũciatio esse vera. Sensus aũt posterioris, hic est. Qui moriturus adhuc est, aut moritur, nunc, aut mortuus iam est, natus est. Quarta ad prætérita, præsentia, futura, & ad ea quę nil repugnat esse, & si nunquã fuerint, nec sint, nec futura sint, quæ quidã possibilia vocãtur, quo pacto accipiũtur termini huius propositionis, Oĩs hõ est animal. Habet.n.hunc sensum, Oĩs hõ qui est, aut fuit, aut futurus est, aut alias esse põt, est animal qđ fuit, aut est, erit, aut certe esse põt. Addunt alij quinta ad pręterita, pręsentia, futura possibilia, & imaginabilia, hoc est. quæ solum in mente esse possũt, quo pacto dicunt accipi hoc nomen Bellua in hac ipsorum propositione. Hõ imaginatio est bellua. *Ampliatio, qui iã quã alij addunt.* Sed hoc mihi non videtur necessarium. Nam dictio Bellua in proposita enunciatione, non accipitur pro bellua ficticia, sed pro vera bellua, quã tamẽ ita affirmamus de homine, vt non dicamus hominem esse veram belluam, quod falsum esset, sed fingi verã belluam,

uam,seu esse fictè veram belluam. Itaque nomina rerum,quæ ab operatione intellectus haud pédent,nõ videtur ampliari ad res fictitias, quas reuera non significant,sed summum ad possibiles. De nominibus aũt rerum fictarũ,cæterarumq; quæ ab operatione intellectus pendent, paulò post dicemus. Hoc unum in omnibus ampliationib. obseruandum est,Nomen,qđ amplè accipitur, semp accipi disiunctim respectu harum differentiarum esse, fuisse, fore, & posse esse,siue ampliatio se extẽdat ad oẽs, siue ad tres, siue ad duas id quod ex suprà positis exẽplis licet intelligere. Rõ verò huius rei est qa cùm dico, exempli cã. Ois hõ est animal (cuius enunciationis subiectũ amplissime accipitur)non hoc tantùm significo copulatim, quod oĩs hõ qui fuit, & est, & erit, & esse potest, sit animal (sic enim,,qui modò non esset, aut nõ fuisset, aut nõ esset adhuc futurus, non esset aĩal) sed quodomnis q est,aut fuit,aut futurus est,aut certè alias esse potest, sit aĩal; qui sensus,oẽs omnino homines significat esse animalia. Id quod facilè perspicies in reliquis. Sed quanquã oẽ nomen quod ampliatur, accipiatur disiũctim respectu illarum differentiarum, esse,fuisse,fore & posse esse,siue omnium,siue quarundam,ut dictum est; respectu tamẽ ipsarũ rerũ, multò ẽt aliter accipi pót.Verbi caussà,in his ꝓpositionibus, Omne ridens plorauit;Quoddam animal plorauit; Vtrũque subiectũ accipitur disiunctim respectu duarum primarum differentiarum,ipsius nimirum esse,& fuisse;at respectu rerum,illud prius accipitur distributiuè, hoc aũt posterius disiunctiuè. Vnde fit prior propositio hoc mõ sit exponenda,Hoc qđ est,aut fuit ridẽs plorauit & hoc aliud,quod est,aut fuit ridẽs plorauit, & illud aliud similiter,& sic cętera copulatiuè; posterior autem hoc modo, Hoc animal quod est aut fuit,plorauit,uel illud aliud animal,quod est aut fuit plorauit, & ita cætera disiunctiuè. Id quod in cæteris facilè intelliges si tenes ea,quę de suppositionib.dicta sunt Distractiones sunt sex. Prima, cùm uox accipitur

pro præsentibus duntaxat,& uerbũ principale est téporis præteriti ut si dicas. Qui docet didicit. Secũda cùm è contrario vox accipitur pro solis præteritis, & verbũ principale est téporis præsenti, vt si dicas, Edoctus docet. Tertia, cùm uox accipitur pro solis presentibus, verbum aũt principale est temporis futuri, vt si dicas: Qui uiuit morietur. Quarta, cùm contra uox accipitur pro solis futuris, uerbũ aũt principale est præsentis téporis, ut si dicas. Moriturus nascitur. Quinta, cùm uox accipitur pro præteritis, verbũ aũt principale est futuri temporis, ut si dicas: Qui natus est morietur. Sexta, cùm uicissim uox accipitur ꝓ futuris, uerbũ aũt principale est temporis præteriti, vt si dicas: Qui morietur natus est. In subiectis harũ oium enunciationũ cernitur distractio, qnoniã accipitur pro reb⁹, q̃ cótinentur in alio quodã tempore diuerso à tépore verbi principalis, vt satis apertũ est. In predicatis aũt cernitur, status quoniã accipiũtur adequate ꝓ ijs rebus, q̃ cótinentur in tépore uerbi principalis, ut ex documétis intelliges. Restrictio genere quidem triplex est status ampliationis, & distractionis. Specie uerò tot sunt restrictiones quot status ampliationes, & distractiones. Itaque sunt tredecim specie. Quarum omniũ exempla cernes in subiectis sequẽtium enũciationũ. Sedẽs in cathedra, disserit: Qui sedebat in cathedra, disserebat: Qui sedebit in cathedra, dissereret. Hæc sunt exempla restrictionum status. Ampliationis autem hæc sunt: Sedens in cathedra surgebat: Viuens hodie morietur: Moriturus cras, natus est: Homo qui est, est animal. Distractionis denique hæc sunt: Qui docet Philosophiam, didicit. Qui uiuit lautè, morietur: Moriturus cras, nascitur. Qui natus ẽ heri, morietur. Qui morietur senex, natus est. Quibus autem vocibus adiectis soleat fieri restrictio, inferius vtcunque docebimus. Duo tamen sunt hoc loco animaduertenda, antequam ad documenta veniamus. Alterum est, aliter explicandum esse statum ampliationem, & reliquas duas affectiones in nominibus absolutis,

Restrictiones genere tres, specie tredecim.

alter

aliter in connotatiuis. Prolatis namq; his duab⁹ enunciationibus, Homo disputat: Dialecticus disputat: sic explicabimus statū subiecti prioris: Homo qui est, disputat: posterioris autē hoc modo: Qui est Dialecticus: disputat. Propositis itē his duabus: Homo disputauit, Dial. disputauit: sic erit explicanda ampliatio verbi Homo: Homo qui est, aut fuit, disputauit, verbi autē, Dialecticus hoc modo: Qui est, aut fuit Dialecticus, disputauit. Atq; eodē modo in cæteris. Itaq; nomen absolutū in explicatione facienda subijciēdum est ipsi, verbo Est, aut Fuit, &c. nomen autem connotatiuum prędicandum est interpositum. verbi Est, aut Fuit, &c. de pronomine relatiuo rei cōnotatæ. Alterum est, hæc quatuor accidentia, quæ hactenus nominibus rerum realium accōmodauimus, vocabulis etiā entium rationis, & rerū fictarum suo quodammodo cōuenire. Hoc enim tantùm interest, quod esse, fuisse, fore, & posse esse, nō sunt in his accipiē a ꝑ esse, fuisse, & ceteris in rerum natura, (quod vocant à parte rei) sed pro obijci intellectui, obiectum esse, obijciendum fore, ac posse obijci. Entia siquidem rōnis, & res confictæ seu commentitiæ hoc tantùm esse habent, ꝙ obijciantur menti, seu (vt dici solet) ꝙ sint obiectiuè in intellectu. Atque, vt in vna re vel altera id quod diximus intelligas, in his propositionibus Genus prędicatur Chimęra cogitatione concipitur: subiecta habent statum suę suppositionis pro suis significatis, quę nūc in tpe presenti obijciūtur mēti. In his verò gen⁹ ꝑdicabatur: Chimera cogitatione cōcipiebatur subiecta accipiūtur ample, ꝑ suis nimirū significatis, q̄ nunc obijciuntur menti, vel ante obijciebantur. Quanquā in hoc genere nominum nō propriè cernuntur huiusmodi affectiones.

Posterior animaduersio.

Qua rōne quatuor explicata affectiones nominum, conueniant nominibus entium rationis, & rerū fictarum.

Nota hæc.

Documenta quædam ad statum nominum cognoscendum.
Cap. XXXVIII.

VT igitur statum nominū, categorematum ve facilius cognoscas, hęc accipe documēta; Primum Omne verbū, qđ nec restringitur, nec ampliatur, neç hic accipi- distrahi-

Primū documentum.

tur verbũ propriè. distrahitur, habet statum secundum tempus principalis copulę. Vt si dicas. Hõ sedet: Hõ sedit: Hõ sedebit; verbum, Sedet accipietur adęquatè pro ijs qui nunc sedent. Sedit pro ijs qui sederant: Sedebit pro ijs qui sedebunt. Quòd si dicas. Homo sedet in cathedra, verbum, Sedet, nõ habebit statũ suę suppositionis, quippe cum restrictionis causa, non accipiatur pro omnibus sedentibus hoc tempore. Si verò dicas. Sol splẽdet, in qua propositione (quia necessaria est, termini ampliãtur, vt post dicemus) verbum splendet, non accipietur pro solis nunc splendentibus atq; ita non habebit statum suę suppositionis. Quod si dicas, Qui dormiuit: vigilat, verbum, Dormiuit, & si adequate accipiatur pro ijs qui dormierunt, proindeq; habeat statum in ea propositione, quę includitur in subiecto, tamen quia distrahitur respectu verbi Vigilat, nõ het haud dubiè statum in ipsa principali enunciatione. Id aũt quod dixi de verbis, intelligendũ est etiã de ijs quę apponuntur verbis. Exempli cã, si dicas, Hic Dialecticus affert probabiles rationes: Hic Orator dixit ornata oratione. Hic Grammaticus profert emendatum sermonẽ: illud, Probabiles rationes, accipietur adęquatè pro ijs rationibus, quę hoc tẽpore afferuntur: illud verò. Ornata oratione, adequatè pro pręteritis: illud deniq;, Emendatum sermonem, adęquatè pro futuris: sicque huiusmodi apposita habent statum suę suppositionis.

Extenditur documentũ.

Quid nomine appositorum intelligendum. Ceterum nomine appositorum nõ intelligas oia quę addũtur verbis, sed ea duntaxat, quę manãt ex actione verbi, vt q̃ nunc diximus, aut passionẽ inferunt, vt si dicas, Lignũ patitur calorẽ: Audio concentũ. Nã alioquĩ nõ est necesse, vt ea quę apponuntur, habeãt statũ iuxta tps verbi, vt si dicas, Theologus aperit mysteria: Philosophus disserit de tonitruo. Nec; n. necesse est, vt verba hęc Mysteria, & tonitruo, accipiãtur pro ijs tantùm reb9, quę nunc existunt, vt satis apertũ est. Secundum.

Secundum documentũ. Oẽ subiectũ propositionis affirmatiuę, ac pręsentis tpis, cuius pr̃edicatũ nõ potest subiecto conuenire, nisi supposita existentia subiecti, habet statum

pręsentis

præsentis temporis.ut si dicas,Oĩs homo est albus. Accipitur,n.subiectum adæquatè pro oĩbus ac solis hominibus,qui nunc existunt,quandoquidem si tantum hi essent albi,concederetur haud dubiè propositio:ꝙ tamẽ nõ fieret,si prædicatum non supponeret existentiam subiecti,ut in his propositionibus, omnis homo, est aĩal, Oĩs homo est, & similibus, quod paulò post dicendum est, Eadem de causa non sunt ad hoc documentum quasi ad normam dirigenqæ enunciationes, illæ.Cęci vident Claudi ambulant,& aliæ huiusmodi quæ in diuinis scripturis reperiuntur, quia prædicata non supponunt existentiam eorum subiectorum,quæ in ipsis exprimuntur.

Documenta ad ampliationem nominum cognoscendam. Cap. XXXIX.

AD cognoscendam verò ampliationẽ permulta, & perutilia tradi possũt documenta. Primum, Omne nomen,quod reddit suppositũ verbo adiectiuo prçteriti temporis,accipitur amplè pro preteritis & præsentibus:exempla sunt, Templum ędificatũ est:Muri corruerunt:Oĩs senex fuit puer. Sensus.n. primę hic est,Templum ꝙ fuit,aut est ædificatum est. Secũdę,Muri qui sunt aut fuerũt,corruerunt. Tertiæ. Oĩs qui est aut fuit senex,fuit puer.Quodnã verò nomen reddat suppositum verbo, vel prima iudimenta Crammaticè tradunt. Dixi verbo adiectiuo:quia de verbo,est quod substantiuum appellatur alia ratio est S.n.dicas,Oĩs homo fuit,nomen Homo non accipietur tãtum pro præteritis & præsentibus,vi paulò post dicemus.Idem dices de suppositis subiectisve prædicatorum habentium sensum verbi adiectiui præteriti tẽporis,Verbi causa,quia idem est dicere. Homo fuit albus,atque si diceres,Homo albuit: & Senex fuit adolescens,atq; Senex adoleuit,efficitur, vt subiecta perinde amplietur in prioribus atque in posterioribus: Pari ratione, si verbum adiectiuum acceptum fuerit

Primum documentum.

rit

rit in significatione substantiui, non erit necesse ut subiectum accipiatur pro præteritis, & præsentibus duntaxat, vt si dicas, Ois homo extitit: Ois hō vixit, &c. Si quidē de suppositis horū, atq; de supposito verbi, substātiui idē est iudicium. Addendū tamē est huic documēto Modò remoueātur ea quę impedire possunt, vt status, distractio, restrictio, & si quæ sunt alia: quæ moderatio cęteris ēt documētis adhibendā erit. Secundum, Omne nomē quod reddit suppositū verbo adiectiuo futuri tpis, accipitur amplè pro futuris, & presentibus. Exempla. Templū ędificabitur. Muri corruent, Ois hō morietur. Sensus. n. primę hic est, Templum, ꝙ est, aūt erit, ędificabitur, &c. His duobus documētis exponas multas enunciationes ueras, quę primo aspectu videātur fallę, vt puer senuit: vir adolescet Quod. n. hæ sint verę, tū ex his: Senex fuit puer: Adolescēs erit vir, quę in illas conuertuntur, intelliges, tū etiam si inferas in subiectis alia nomina hoc modo, Puer Isaac senuit: Vir pessimus Antichristus adolescet quę orationes perspicuam habent veritatem. Nil ergo ambiguitatis erit, si iuxta primum documētū priorem enunciationem sic exponas, Qui est vel fuit puer senuit, posteriorem aūt iuxta secundum, hoc modo, Qui est vel erit vir, adolescet. Aliæ multę sunt propositiones, Quarū obscura & latens veritas his documētis aperitur. Tertiū. Oē nomē rei, q dicitur incipere esse, amplè accipitur pro pręsentibus & futuris, nomen aūt rei quæ dicitur desinere esse, accipitur amplè pro præsentibus & præteritis. Exempla sunt, Anima huius pueri nūc incipit esse; Motus huius lapidis nūc incipit Hic homo nunc desinit esse; Motus hujus lapidis nūc, desinit. Prima enūciatio sic intelligitur. Anima huius pueri, quæ nūc primum est, aut proximè post hac erit, incipit nunc esse. Secunda sic, Motus huius lapidis, qui motus nunc primum est, aut proximè posthac erit nunc incipit. Tertia sic. Hic homo, qui nunc tandem est, uel proximè antehac fuit nūc esse desinit. Quarta sic, Motus huius lapidis, qui motus nunc tandem est, au-

Moderatio. *Secundum.* *Tertium.*

tùc proximè ante hac fuit nunc desinit. Quartum. Cũ oratio asserit aliquid, esset aũt fuisse prius tempore, quàm aliud, tum nomen rei posterioris amplè accipitur pro ijs omnibus quę sunt, aut fuerunt in differentia temporis adsignifica per verbum, & in sequente, aut sequentibus: cum autem asserit aliquid esse, aut fore posterius tempore, quam aliud, tum nomen rei, prioris accipitur ample pro ijs omnibus quę sunt aut erunt in differentia tempori, ad significata per verbũ, & in pręcedente, aut in pręcedentibus. Exempli causa, si dicas, Lutherani sunt priores Antichristianis, intelligendi sunt hoc nomine ij, qui sunt aut erunt Antichristi sequaces, si verò dicas, Pelagiani fuerunt priores Lutheranis, intelligendi sunt hac voce, qui fuerũt aut futuri sunt Lutherani. Quod si dicas, Lutherani sunt posteriores Pelagianis, accipienda est hęc dictio pro ijs, qui sunt aut fuerunt Pelagiani, si aũt dicas Antichristiani erũt posteriores Lutheranis, accipiendum est hoc vocabulum pro ijs qui erunt, aut sunt, aut fuerũt Luterans. Quintum Vocabula propositionum, necessariarum, nisi quid obstet, amplissime accipiuntur hoc est pro oĩbus rebus et possibilibus, quas significãt, vt si dicas, homo est animal homo non est lapis. Idē dici solet de terminis impossibilium, vt harum, Homo est lapis: Homo non est animal. Quod si dicas, Homo qui est, est animal, nomē Homo non accipitur, nisi pro hominibus qui modò extant. Impedit enim restrictio ampliationem. Si enim dicas, Homo est animal rationale, dictio, Animal, non extenditur ad bruta etiam animantia, vt in illa, Homo est animal extendebatur (disiunctim tamen) quia restringitur a voce Rationale. Sextum. Cum verbum substantiuum, aut aliud qđ idem valeat, absolutè prædicatur de subiecto, tuñ subiectum ampliatur, etiam ad possibilia. Hac de causa negantur hæ propositiones, Omnis homo est: Omnis homo fuit, Omnis homo erit. Potest etiam hęc propositio negari, Omnis homo fuit, aut est aut erit, cum multi homines esse possint, qui nec fuerunt, nec sunt

Quartum.

Quintum.

Sextum.

nec futuri unquam sunt. Septimum Subiecta propositionum negatiuarum ampliantur ad possibilia etiam. Vt si dicas: Quidam homo non sedet. Quòd enim subiectum huius enunciationis accipiatur pro præteritis etiam, & futuris, ac possibilibus, ita confirmo. Accipio nomen Neronis qui fuit, nec iam est, itemq; Antechristi, qui futurus adhuc est, item cuiusdam hominis possibilis, qui nec fuerit, nec sit, nec futurus sit, quiq; appelletur, si placet, Ioannes nonne de quolibet horum falsò affirmabis, quòd sedeat? Planè falsò. Igitur verè dices quod non sedeat. Cùm igitur ex qualibet singulari enunciatione rectè colligatur particularis, efficitur vt illa sit vera: Quidam homo non sedet, etiam si nullus sit homo eorum qui modo extant, qui nõ sedeat. Accipitur ergo subiectum eius non modo pro ijs hominibus qui modo extant sed etiam pro oībus qui extiterunt, extabunt, & existere possunt et si nunquã futuri sint. Quod si quis obijciat, fore hoc pacto duas cõtradicentes simul veras, hanc, s. Oīs homo sedet (posito nimirum, quod omnes qui nunc extant, sedeant) & illam, Quidam homo non sedet, vt probatum est, occurres; has quidem facta hypothesi, quam diximus, esse simul veras, non tamen esse contradicentes. Nã subiectum negatiuæ latius extenditur, quã subiectũ affirmatiuæ. Vt ergo sint contradicẽtes, necessario subiectum negatiuæ contrahendum est ad hoies, qui nunc extant, pro quibus adæquatè accipitur subiectum affirmatiuæ, vt patet ex posteriori documento status.

Septimum.

Obiectio.

Solutio.

Nonnulla de distractione, & restrictione.

Cap. XL.

Distractio, ex vi quidem verborum nunquam reperitur, nisi in verbo minus principali, aut in participijs & horum appositis, vt in exemplis supra positis perspicies, at in sacris literis nonnunquam cernitur in subiectis connotatiuis, vt cum Dominus ait, cœci vident, claudi ambulant, &c. Nam sensus est: Quæ

In quibus vocibus reperiatur distractio.

Math. 11.

erant

erant cæci, vident. Qui erant claudi, ambulant, &c. Nec enim subiecta tuarum enunciationum ampliantur ad præterita & præsentia, quod aliquis fortè suspicabitur; quia prædicatum repugnat præsentibus, nec vlla hic est vox; aut materia, quæ sit, vt ita dicam, ampliatiua. Restrictio aliquando fit additione adiectiui, vt si dicas, Aristot. fuit Philosophus eximius. Aliquando oppositione nominis, vt si dicas Apostolus Petrus fuit primus Christi vicarius. Aliquãdo adiectione casus obliqui, vt si dicas, Facies hominis spectat cœlum. Aliquando adiuncto aduerbio, vt si dicas, Plato disputauit acutissimè. Aliquando interposita oratione, vt si dicas, omnes res naturales, quę gignuntur, intereunt. His ferè modis fit restrictio, siue status, siue ampliatio nis siue distractionis. Oratio vero interiecta, quę constat ex pronomine relatiuo & verbo Est, vocatur à recentioribus peculiari vocabulo. Copula ampliationis, vt si dicas, Omnis homo, qui est, morietur. Duo tamen sunt hoc loco notanda. Alterum est, dictionẽ, aut orationem, quæ in vno extremo ponitur, non restringere alterum extremum, sed eam duntaxat vocẽ, quæ in eodem extremo est. Verbi causa, hæc vox, Rationale, in hac enunciatione, homo est animal rationale non restringit vocem homo, quæ subijcitur, sed vocem animal, quæ in eodem prædicato cum ipsa simul continetur, & ita cæteræ. Alterum est nullum fieri restrictionem, cum additur, vox qua efficitur, vt nomen quod propriè accipiebatur, accipiatur impropriè. Exempli causa, si nomine Homo, in hac enunciatione: Homo est in atrio, addas dictionẽ illã depictus dicasq; Homo depictus in atrio, aut in hac, Homo iacet in via, addas dictionẽ Mortuus, dicasq;, Homo mortuus iacet in via; non restringes sanè eius nois suppositionẽ, sed mutabis in impropriã. Nam quod penitus tollitur, nec ampliatur, nec restringitur. Huiusmodi ergo dictionibus nõ restringitur suppositio, sed alienatur, vt recẽtiores dicunt. Hæc facilia sunt, nec indigent documẽtis. Reliquũ est igitur, vt de appellatione nominũ dicamus.

Quot modis fiat restrictio.

Prior animaduersio.

Posterior animaduersio.

De appellationis. Cap. XLI.

Quid appellationis nomine intelligendũ sit.

Appellationis nomen variè a Dialecticis vſurpatur. Qui tamen aptius & melius appellationis voce vtuntur, intelligunt hoc vocabulo denominationem, qua vna dictio aliam denominat. Exempli cauſa, ſi dicas Socrates eſt bonus citharædus, dictio Bonus dicitur appellare dictionem citharædus non autem dictionem Socrates, quia non hanc, ſed illam denominat. Nec enim ſenſus eſt quod Socrates ſit bonus, & citharædus, ſed quod ſit pulſandi citharam, & canendi arte peritus; Huius affectionis vocum inter ſe, vt ſe, non ignorandæ, nec contemnendæ, ſæpe meminit, Ariſtoteles vt in libris de interpretatione, & Elenchorum, nullo tamen eam certo vocabulo vſquam nominauit, quemadmodum nec ſuperiores nominum affectiones, itaque res vetus eſt vocabulum recentius.

2. de inter. 2.

2. elenc. 4.

Appellatio quid.

Appellatio igitur eſt denominatio, qua vna dictio aliam denominat. Atque ipſum denominare, eſt appellare, & dictio denominans, dicitur appellans. Notanda ſunt tamen duo diſcrimina inter dictionem appellantem, & appellatam. Alterum eſt dictionem, appellantem ſemper eſſe adiectiuum, aut velut adiectiuam, appellatam verò eſſe ſubſtantiuũ, aut velut ſubſtantiuũ. De adiectiua, & ſubſtantiuam exemplum allatum eſt de ijs vero, quarum altera eſt velut adiectiua, altera velut ſubſtantiua, hæc cape exempla. Socrates eſt egregiè doctus. Socrates eſt mediocriter doctus. Siquidem hæc aduerbia, Egregie, & Mediocriter non ſunt adiectiua, nec nomen Doctus eſt adiectiuum, ſed tamen illa denominant ſunt quaſi adiectiua, hoc vero quia dominantur, eſt quaſi ſubſtantiuum.

Primũ diſcrimen inter vocem appellantẽ & appellatam.

Alterum diſcrimen eſt, dictionem appellantem ſemper accipiendam eſſe ſecundum formulæ ſignificatum, dictionem verò appellata, interdum accipi ſecundum formule, vt in exemplis adductis, interdum ſecundum materiale, vt ſi dicas, Hic citharædus

Secundum diſcrimen.

dus eſt bonus. Neq; n. ſenſus, eſt quod ſit bonus pulſandi, & canendi artifex; ſed quòd ſit homo bonus ſeu virtute præditus, Scio apud multos denominationem qua dictio ſecundum materiale ſignificatum denominatur, non vocari appellationem, ſed non eſt cur adeo preſsè loquendum ſit, vt huiuſmodi denominatio nō ſit appellatio nominanda. Alia ratio eſt in dictione denominante. Nam ſi ea ſumatur ſecundum materiale ſignificatum, fiet ſanè, loco denominationis, quædã eiuſdem rei puerilis ac nugatoria repetitio, vt ſi cum dicimus, Socrates eſt humo probus, ſenſus ſit, Socrates eſt homo. Ex his ergo duplex appellatio colligi poteſt altera, qua vocabulum, denominetur ſecundum formale ipſius ſignificatum, altera, qua ſecundum materiale. Diuidi etiam ſolet appellatio in realem, & rationis, Appellatio realis eſt, cum dictio quæ appellat, ſignificat ens reale, vt in exemplis ſupra poſitis. Appellatio vero rationis, cum diectio appellans ſignificat ens rationis, vt ſi dicas, Homo eſt ſpecies. Nec mireris quòd in exēplum dictionis adiectiuæ, aut velut adiectiuæ affetam nomen Species, ꝙ eſt ſubſtantiuum. Omnis enim dictio connotatiua, cuiuſmodi eſt nomen ſpecies, poteſt dici comparatione nominis connotati, ſeu potius rei connotatæ, quaſi adiectiua.

Aliter alijs.

Cur dictio appellans semper accipiatur ſecundũ formale ſignificatum.

duplex appellatio.

Altera diuiſio appellationis.

Documenta ad cognoſcendam nominum appellationem. Cap. XLII.

Tandem ad cognoſcendam nominum appellationem, tria hæc accipe documenta. Primum. Nomen adiectiuum, aut quaſi adiectiuum, quod prædicatur de aliquo ſubiecto habente materiale ſignificatum appellat materiale ſignificatum ſuppellat materiale ſignificatum ſubiecta niſi ſignificet accidēs rationis. Vt ſi dicas, Hic citharædus, eſt bonus. Homo ſedet: Chriſtus fuit ſemper. Nam prædicatum primæ propoſitionis appellat hominē, qui eſt citharædus nō

Primũ documẽtum.

est. Prædicatum verò secundæ appellat aliquem hominem communem; singuli autem hommes & si propriè non dicuntur materialia significata vocis homo, tamen quia sunt significata mediata possunt modo aliquo materialia significata nuncupari. Prædicatū quoque tertiæ appellat verbum diuinum, quod est quodā modò materiale significatum nominis Christus; non autem Deum incarnatum, quod est formale significatum eius. Hinc fit, vt negemus hanc propositionem. Christus est factus, quia significat ex vi appellationis participij Factus, verbum diuinum esse factum. Dixi, Nisi significet accidens rationis, quia eiusmodi prædicata appellant formalia, ac immediata significata subiectorum, modò nihil obstet. Vt si dicas, homo est species, Homo prædicatur de pluribus. His.n. prædicatis appellatur seu denominatur homo communis, &, abstractus non autem aliquis ex singulis. Hinc fit, vt negemus has propositiones, Animal est species infima, homo est indiuiduum quid quia prior significat animal commune homini, & bestiæ, esse speciem infimam posterior aut, hominem communem omnibus indiuiduis hominibus esse quid indiuiduum. Addidi, Modo nihil obstet, quia multis modis potest huiusmodi appellatio impediri. Verbi gratia, si dicas, Hic homo est species. Omne animal est genus, dictiones Hic, & Omnē impedimento erunt ne nomina Homo, & Animal, denominentur secundum formalia & immediata ipsorum significata, sed secundum mediata, quæ quidem materialia hoc loco esse censetur. Secundum. Vox adiectiua aut quasi adiectiua, quæ ante substantiuam, aut quasi substantiuam, in eodem propositionis extremo ponitur, appellat formale significatum eius, vt si dicas, hic homo est bonus, citharœdus, Christus est factus homo. Nam sensus prioris, est hunc hominem esse bonum secundum artem pulsandi, citharam, & canendi, posterioris autem, Christum esse factum secundum humanam naturam, quam assumpsit. Non rectè igitur ita con-

D.Tho.3. p.q.16.

Nota hoc pro appellationis rationis.

Secundum.

concludes, hic citharœdus est bonus ergo est bonus ci tharędus. ne contra Est bonus citharædus, ergo est bo nus nec ita, Christus est factus homo, ergo est factus, nec etiam hoc modo, Nō est factus ergo nō est factus, homo, quia mutatur appellatio Dixi, Ante suum substantiuum quia si substantiuum ponatur ante adiectiuum sępe adiectiuum non appellabit formale significatum substantiui, sed materiale. Nam propositio hæc, Christus est homo factus, non alia de causa ex vi verborum negatur; quam quia verbum Factus, videtur appellare materiale significatum vocis Homo, quod est verbum diuinum idq; tuæ propterea, quod verbum Factus ponitur post verbum Homo. Quod si quis opponat verba illa ex symbolo Niceno, Et homo factus est, in quibus verbum Factus, ponitur post verbum Homo, occurres, verba illa non esse redacta in formam propositionis, sicque esse redigenda. Et filius videlicet Dei est factus, homo. Quanquam, & illud dici potest hanc regulam, quod attinet ad ordinem dictionum, non semper obseruari, sed maxima ex parte. Tertium voces significantes actum animæ, tum co gnoscendi, tum appetendi appellant formale significatum earum in quas feruntur, vt si dicas, Cognosco venientem. Concupisco dulce. Est enim sensus, cognosco venientem, vt venientem quamquam eum qui venit, non cognoscam, concupisco dulce, qua ratione dulce est, quam substantia rei dulcis me non moueat: Hic etiam addunt recentiores. Modo vox quę eiusmodi actum animę significat, antecedat eam in quam fertur, vt in adductis ex exemplis. Nam si dicas, venientem cognosco, Dulce concupisco, verba hæc appellabunt materialia significata, dictionum præcedentium sensusque erit. Hominem qui venit cognosco, etiam si ipsum uenire minimè percipiā; Rem quę est dulcis, expeto, quanquam eam, qua ratio ne dulcis est, minimè cupiam. Hinc dicunt vitiosam esse hanc argumentandi formulam. Venientem: cognosco ergo cognosco veniente, item hanc, cōcupisco dul

Obiectio.

Solutio.

Altera solutio.

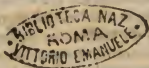
Tertium.

Recētiores.

ce ergo dulce concupisco, & vice versa. Cæterum, hęc
Impugnatio. conditio, vt mihi quidem videtur sæpius in hac regula quam in superiori præmittitur. Quin etiam Prima sæpenumero non obseruatur, quod facile exemplis ostenderem, nisi iam in hisce rebus multus, viderer.

Conclusio libri. Quia tamen hæc documenta maiori ex parte sunt vera; atque disputationibus, presertim theologicis non parum vtilia, non sunt illa quidem omnino contemnenda. Hęc de suppositione, ac cæteris nominum, suppositionumue effectionibus dixisset sit satis. Quæ quam sint vtilia enodandis sophistarum captionibus, iisque omnino, quæ tota hac institutione cōtinentur, plenius inteligendis, experietur is qui ea dixerit. Optarem ego tamen, vt quantum vtilitas & perspicuitas paterentur, & minuerentur hæc in dies potius, quam augerentur. Quare cum omnia quę initio proposuimus, vtcunque explicata sint, nihil amplius dicendum.

Finis Dialect.

LIBRI PRIMI CAPITA.

Diluun-

Libri secundi Capita.

Libri Tertij Capita.

Varia

Libri Quarti Capita.

Libri quinti Capita.

Libri sexti Capita.

Libri Septimi Capita.

Diuisio-

De or-

Octaui Libri Capita.

Quid

Finis Capitum.

F. S.

LEGATORIA A. PANDIMIGLIO - ROMA
1971

